

รายงานการวิจัย
เรื่อง วัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี
THE CULTURE OF BAN KLONG VAU COMMUNITY
TAMBON NAMUNG AMPHOE MUNG PHRACHINBURI
CHANGWAT PHRACHINBURI

นางนพรัตน์ คงมาลา

และ

คณะวิจัยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

สนับสนุนการวิจัยโดย
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

2539

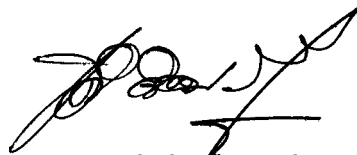
คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง "วัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
ปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี" ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาของ
ปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และ ขอบเขตของการวิจัย บทที่ 2
กล่าวถึงแนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนบทที่ 3 มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการ
ศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว และบทสุดท้าย เป็นบทสรุปและเสนอแนะ

การวิจัยวัฒนธรรมของชุมชนเป็นการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทำให้
ทราบความเป็นมาของชุมชนนั้นๆ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีรวมไปจนถึงภูมิปัญญาของคนใน
ชุมชน ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้เยาวชนของชาติเกิดความรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ทั้งยัง
เป็นแนวทางปลูกจิตสำนึกให้เกิดการดูแล อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีที่ทรงคุณค่าไว้เพื่อเป็น
เครื่องหลอมรวมจิตใจของคนในชุมชน

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่สนับสนุนทุนในการวิจัย และ
ทำให้นักวิจัยในท้องถิ่นได้มีโอกาสสร้างงานทางวัฒนธรรม ขอขอบคุณหน้าโครงการวิจัยและ
คณะวิจัยของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี ที่ทำให้งานวิจัยสำเร็จลงได้โดยสมบูรณ์

รายงานการวิจัยวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
ปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี เล่มนี้ หากมีประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ศูนย์วัฒนธรรม
จังหวัดปราจีนบุรี ขอยกความดีงามทั้งหมดให้แก่ชาวชุมชนบ้านคลองวัวทุกคน แต่หากว่า
รายงานฉบับนี้มีส่วนบกพร่องใดๆ คณะผู้วิจัยยินดีน้อมรับข้อวิจารณ์เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุง
การวิจัยให้เหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

(นายชูชาติ จิตต์ประเสริฐ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนปราจีนกัลยาณี
ประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี

กิตติกรรมประกาศ

“วัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว” เป็นรายงานการวิจัยชุมชนใน ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ที่แสดงวิวัฒนาการและการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่น่าสนใจของบุคคลในชุมชนนี้

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง โดยมีอาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ประธานคณะกรรมการเป็นผู้ให้คำวินิจฉัย และให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม ทำให้รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบคุณชาวบ้านคลองวัวทุกคน ที่มีส่วนร่วมตอบแบบสอบถาม และ ให้สัมภาษณ์ ขอขอบคุณครอบครัวของพันโทประดิษฐ์ - อาจารย์ชวน เลิศศิลป์ ประธานชุมชนบ้านคลองวัว ที่ได้มอบภาพพิธีกรรม ประเพณี และสภาพที่อยู่อาศัย ของชาวบ้านคลองวัวให้แก่ผู้วิจัย ทั้งยังกรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการสืบค้นและตรวจทานข้อมูล

ขอขอบพระคุณ นายวิระชัย คงมาลา ศึกษาธิการอำเภอกิ่งอำเภอโคกสูงจังหวัดสระแก้ว ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ เป็นที่ปรึกษา ช่วยเหลือ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอบคุณอาจารย์ปณิธาน แวนสุช ชาวคลองวัวคนสำคัญที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณอาจารย์สมบุญรณ พารา อาจารย์มยุรี พละหาญ ผู้แนะนำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน ขอขอบคุณอาจารย์อนงค์ ชุนวิไชย อาจารย์สมจิต ปานสมุทร ที่เอื้อเพื่อข้อมูลตอบคำถาม และให้ข้อคิดบางประการ ขอขอบคุณอาจารย์เยลลี่ เชื้อวงษ์ อาจารย์นวลจันทร์ รัตนโยธิน ที่ช่วยจัดรูปเล่ม และขอขอบคุณนักเรียนโรงเรียนปราจีนกัลยาณีที่ช่วยสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเบื้องต้น

ขอบคุณสำนักงานสาธารณสุขเทศบาลเมืองปราจีนบุรี ที่กรุณาให้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) ของชุมชนบ้านคลองวัว และขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยอันเป็นการเปิดโอกาสให้นักวิจัยท้องถิ่นได้ใช้ความพยายามในการจัดทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วง แม้มรดกทางวัฒนธรรมของชาวบ้านคลองวัว จะเหลือเพียงคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ที่นับวันจะร่วงโรยไปตามวัย แต่ได้มีบันทึกเป็นหลักฐานไว้ ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีอย่างยิ่ง เพราะ เป็นการสร้างผลงาน เอกสาร หลักฐานการวิจัยทางวัฒนธรรม ไว้ให้เป็นมรดกแก่ชุมชนและแผ่นดินไทยสืบไป

(นางนพรัตน์ คงมาลา)

อาจารย์ 3 ระดับ 7 สาขาวิชาภาษาไทย โรงเรียนปราจีนกัลยาณี

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง

วัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี
THE CULTURE OF BAN KLONG VAU COMMUNITY
TAMBON NAMUNG AMPHOE MUNG PHRACHINBURI
CHANGWAT PHRACHINBURI

คณะวิจัย

1. ประธานโครงการ ผู้อำนวยการพัฒนา จันทบุรีจักร
2. หัวหน้าโครงการวิจัย นางนพรัตน์ คงมาลา
3. ผู้ร่วมโครงการวิจัย นายแสง พิฑูสุตร
นางนัยนา เจนการกิจ
นางนงเยาว์ ขาวสำลี
นางศรีสุมล มาลา
นางสุวณีย์ หิรัญเนตร
นางสุวรรณา นาคะเสถียร
นางอุบลวรรณ ฉิมพาลี
นางรัชนีวรรณ สุภิตาภรณ์

ที่ทำงาน โรงเรียนปราจีนกัลยาณี อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

แหล่งเงินทุน คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีที่ดำเนินการวิจัย ปีงบประมาณ 2539

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยศึกษาวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีในชุมชนบ้านคลองวัว ตลอดจนศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม โดยใช้วิธีวิจัยแบบพรรณนาเป็นหลัก และใช้วิธีสำรวจข้อมูลแบบสุ่มสถิติเพื่อหาค่าร้อยละ ในบางเรื่อง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านคลองวัว
ชุมชนบ้านคลองวัว มีที่ตั้งติดกับแม่น้ำปราจีนบุรี อยู่ในเขตเทศบาล ตำบลหน้าเมือง

อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร วิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี โรงเรียนประจักษ์ราชมหาวิทยาลัย ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี โรงเรียนประจักษ์กัลยาณี สภาพบ้านเรือนปลูกสร้างเรียงรายขนานไปกับแม่น้ำปราจีนบุรี พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีที่นาหลังหมู่บ้าน อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน ฤดูฝนมีปริมาณน้ำมาก ฤดูหนาวอากาศเย็นมีหมอกกลางบ้าง ในอดีตแบ่งเขตการปกครองตามสถานที่ตั้งซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ บ้านหน้าโพธิ์ บ้านคลองตาดี บ้านคลองยายจันทร์ บ้านคลองวัว บ้านโรงนา บ้านคลองยายท้อ บ้านคลองกะสะหลา ในแต่ละเขตบ้านจะมีผู้นำ หรือหัวหน้าที่มีอาวุโส ปัจจุบันชุมชนบ้านคลองวัวอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลเมืองปราจีนบุรี ในชุมชนมีประชากรทุกเพศทุกวัย และเนื่องจากอยู่ในบริเวณพื้นที่ตั้งสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ประชากรในวัยเรียนจึงมีการย้ายเข้า-ออกมากที่สุด เพื่อเข้ามารับการศึกษ และจบออกไปทุกปี ในอดีตประชากรประกอบอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันประกอบอาชีพต่างๆ กันอย่างหลากหลาย คิดจากอาชีพที่พบมากที่สุด 3 อันดับ คือ ทำงานก่อสร้างร้อยละ 20 อาชีพทำหอพักให้เข้า ร้อยละ 11.6 และ อาชีพค้าขาย ร้อยละ 10.7

2. วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือเดิมมีระบบครอบครัวแบบขยาย ตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไป มาอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับครอบครัวของปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้องจะมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก แต่เดิมพ่อเป็นผู้อบรมลูกชาย แม่เป็นผู้อบรมลูกหญิง ปัจจุบัน ทั้งพ่อและแม่ต้องร่วมกันอบรมดูแลลูกชายหญิง หากครอบครัวใดมีลูกคนเดียวและเป็นหญิง จะได้เป็นผู้นำครอบครัว รับภาระต่างๆ แทนบิดามารดา ผู้อาวุโสในบ้าน ยังคงได้รับความเกรงใจและความเคารพนับถือจากบุตรหลาน แต่ไม่ได้เป็นผู้นำครอบครัว การใช้ชีวิตประจำวันต่างจากอดีตมาก คือ เมื่อ 20-30 ปีผ่านมา ทุกครัวเรือนจะมีอาชีพทำนา สมาชิกในครอบครัวจะหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติมาแบ่งปันกัน ถ้ามีเหลือมากจะแบ่งให้บ้านใกล้เคียงกัน ปัจจุบันแต่ละครอบครัวต่างประกอบอาชีพที่ตนถนัด การหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติน้อยลง การแบ่งปันอาหาร ยังมีเหลืออยู่ในหมู่ญาติใกล้ชิดสนิทสนมจริงๆ กล่าวได้ว่า การแบ่งปันลดลง มีสภาพต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ มากขึ้น การดูแลสุขภาพสุขภาพโดยหมอยากลางบ้านไม่ได้รับความนิยมนเท่ารักษาที่แพทย์แผนปัจจุบัน

ชาวคลองวัวส่วนใหญ่พูดภาษาไทยกลาง บางครอบครัวพูดภาษาไทยปนกับภาษาอื่น ได้แก่ ภาษาลาว ภาษาจีน ภาษาเขมร ซึ่งถือเป็นส่วนน้อย ครอบครัวส่วนใหญ่ปฏิบัติตามประเพณีการทำบุญของภาคกลาง และมีความคิดว่าพวกตนคือ คนไทยกลาง แม้ว่าจะมีการผสมผสานระหว่างชาติพันธุ์ มอญ ลาว จีน และเขมร มาในรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ก็ตาม วิถีชีวิตส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับชาวไทยภาคกลาง ในอดีตประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพทำนา คือ การทำขวัญ

แม่โพสพ ทำขวัญลาน ทำขวัญย้ง ทำขวัญวัว-ควาย และมีการละเล่นพื้นบ้านได้แก่ เพลงระบำ เล่นช่วงรำ การเล่นเข้าแม่ศรี ผีกระดัง ผีครก ผีเรือ ผีปลา ผีสุม ปัจจุบันไม่มีพิธีกรรมและการละเล่นเหล่านี้แล้ว ความเชื่อต่างๆ ที่พบและยังคงเชื่อกันอยู่มีทั้งความเชื่อของมอญ ในเรื่องการไหว้ผีหม้อ โดยจะทำเมื่อได้บุตรชาย การเก็บรกหรือสะดือของลูกๆ ไว้รวมกันเพื่อให้ลูกๆ รักใคร่ อยู่ใกล้ชิดกัน ความเชื่อของเขมรในเรื่องการทำคุณไสย และการรักษาโรคด้วยคาถา และความเชื่อของชาวลาว เรื่องการกำอาหารการกิน เมื่อเจ็บป่วยไข้ หรือตั้งท้อง เป็นต้น

3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม

ปัจจุบันมีการขายที่นาเพื่อทำบ้านจัดสรร สภาพบ้านเรือนได้เปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อให้เหมาะกับสภาพสังคมปัจจุบัน คือเปลี่ยนจากบ้านไม้ มีใต้ถุนสูงให้วัว ควาย อยู่ และเก็บอุปกรณ การเกษตร การประมง เปลี่ยนเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ มีการก่ออิฐ ฉาบปูน ปรับสภาพบ้านเป็นหอพัก บ้านเรือนที่อยู่อาศัยใหม่ๆ เกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปในด้านวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง คือ บ้านที่สร้างขึ้นใหม่มักเป็นบ้านสองชั้น ทำด้วยปูน ไม่มีใต้ถุน แสดงว่าชาวบ้านมีสภาพเศรษฐกิจดีขึ้น การตัดถนนผ่านชุมชน เลียบไปตามลำแม่น้ำบางปะกง ทำให้การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเปลี่ยนแปลง อาชีพหาปลาลดน้อยลง อาชีพ รับเหมาก่อสร้าง และรับจ้างใช้แรงงาน ค่าขายสินค้า และให้บริการอื่นๆ มีมากขึ้น เครื่องอุปโภคบริโภคได้จากตลาดเป็นส่วนใหญ่ เพราะถนนหนทางสะดวก และอยู่ใกล้แหล่งชุมชนสำคัญ ชาวบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้น

ชาวบ้านคลองวัวสามารถปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนา รวมทั้งมีความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ โดยมีการรวมกลุ่มสังคม คือ เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และมีกิจกรรมเพื่ออภังการไว้ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ร่วมกันจัดแสดงเพลงระบำ ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวคลองวัว ให้กับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี และให้ความร่วมมือเขียนบอกความรู้เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน และของแสดลงยามป่วยไข้ รวมถึงการรักษาด้วยการนวด ประคบ เข้ากระโจมสมุนไพร ให้หญิงแม่ลูกอ่อนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ชาวบ้านคลองวัวมีการปรับตัว ตามกระแสการพัฒนาประเทศและโลก จึงยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในชุมชนบ้านคลองวัวพัฒนาและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแผนพัฒนาประเทศ และต่างก็ได้รับอิทธิพลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองด้วย ชาวบ้านเห็นว่า รัฐ มีหน้าที่พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน จึงต้องมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นชุมชนบ้านคลองวัวจึงอยู่ในสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

Title The culture of Ban Klong Vau Community
Tambon Namunag Amphue Muang Prachinburi
Prachinburi Province

Research Staff

1. **The Project President** Ms. Pallapa Chantaruchirakorn, the
Director
2. **The Chief of Staff** Mrs. Nopparat Kongmala
3. **The Research Coordinator** Mr. Saeng Pihosoot
Mrs. Naiyana Janekarnkit
Mrs. Nongyao Kaowsumlee
Mrs. Srisumol Mala
Mrs. Suwanee Hirannate
Mrs. Suwanna Nakasatiean
Mrs. Ubolwan Chimpalee
Mrs. Rachaneewan Supitaporn

Work Place Prachinkullayanee School Amphue Muang
Prachinburi Province

Capital Source The Board Committee of Central Culture
Research ,The National Culture Committee
Board Bureau

Year of research process 2539's Budget

The Abstracts

The research is aimed for studying of the history of Ban Klong Vau Community Tambon Namunag Amphue Muang Prachinburi , learning about the life style, belief, custom, culture of the race which exists in Klong Vau Community, including focusing on the economics ,social alternation,by using the descriptive research in main and observing data as statistical random for percentage in some issues ,the research outcomes are as below;

1. the general circumstance of Klong Vau Community
Klong Vau Community is located beside Prachinburi's River Tambon Namuang, Amphue Muang , Prachinburi Province, having many boundaries which are near the government offices such as Choapraya-apaipubej Hospital, Prachinburi Technical College, Prachinrasadonamrung School,

Prachinburi's City Hall ,Prachinkullayanee School. The Characteristic of the building were paralleled long with Prachinburi's River. The area is plain ,and having the field back there. The weather is so hot in the summer , having a lot of water in rainy season and fog in the winter. In the past, the administrative region was according to relating location which depended on the natural environment , for example Bannaphoe, Banklongtasi, Banklongyaichan, Banklongvau, BanRongna, Banklongyaitoe, Banklongkasala. In each house area, there would be the leader or the senior chief. At present Klong Vau Community is in municipality administration area of Muang Prachinburi. The community 's demographic is so variety as genders, ages . As the result of the secondary, vocational's institution nearest area, the learning ages've turned out to be move in-out for studying most, and graduated every year. In former day, the people was farming mostly. But now have earned for a living in vareity ways which was found popular in three ranks: 20% for building constructor, 11.6% for dormitory's landlord , and commercial occupation for 10.7%

2. Life style ,Belief, Custom, Culture and Arts

Family's life style has changed from as it used to be. You could say that there were the extended family which had 2 families up living with grandparents before and have changed into the single family, locating home near the granparent's building. The relative are so very closely bonded. In the history , father would be the one who gave the instruction for the sons and mother for the daughters. But now both father and mother have to take care for their children either boys or girls. If the family had only one daughter, she would be the family leader, taking all the family's responsibility for their parent. The senior has still been respected from their grand children , just only not as the family leader. The daily's life was difference from the past , about 20-30 years ago every family have had the farming occupation, every family members have provided food from natural source for sharing, if food would have been left, it would have had distributed to the neighbour. At present each families have performed their career as they are skillful. Less providing

been getting well- off. The new road cutting through the community along the Bangprakong's River , the river's utilization has been changed. Which were, less providing fish, more contracting for construction, using labour service, and merchandise barter. The consumption merchandises are mostly from the markets, due to the convenience roads, right beside the important community. The local've more the appliance as the convenience equipment for their daily life than ever.

The Klong Vau people could adjust themselves into the globalization as well and still maintaining the old Bhudistism custom and tradition. Including the relationship between the other Thai people in any other places, by mingling social society as the Choapraya-apaipoobj Hospital's seniority club, and the other activities for keeping the local culture ,for example, managing the dance song which was the local songs of Klong Vau Community for Prachinburi Culture Centre , cooperating in writing the local intellectual, relating the daily life and the bad stuff whenever 's ill, including the massage treatment, massaging with the hot compress containing medical herbs, getting into the herbal marquee as for the new mothers who are /not the local.

Klong Vau people has been adjusted along with the country/world development current, it could accept the change in the process improvement and the cultural combination, making the variety racial groups in Klong Vau develop and change the way of life following the National Development Plan, both having been effected on the cultural distribution from the urban society also. The people seeing that the government has been responsible for the people's life quality, so should have been the National Economic and Society Plan, Klong Vau people have been living in the changing condition all the time.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนผัง	ฏ
สารบัญรูปภาพ	ฐ
สารบัญภาพถ่าย	ฑ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1
ขอบเขตของการวิจัย	1
วิธีดำเนินการวิจัย	2
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	3
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	23
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	25
บทที่ 2 แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
บทที่ 3 การศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว	32
ประวัติหมู่บ้าน	32
ความสัมพันธ์ในครอบครัว	53
ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ	58
อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ	88
อาหาร	100
การดูแลสุขภาพสุขภาพ พิษสมุนไพร ยาพื้นบ้าน	117
ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	122

สารบัญ (ต่อ)

ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น	139
ดนตรี เพลงพื้นบ้าน	148
การละเล่นพื้นบ้าน	155
ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ	171
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม	183
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	194
สรุปผลการวิจัย	194
ข้อเสนอแนะ	199
บรรณานุกรม	201
บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์	203
ภาคผนวก	210
ภาพบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและสิ่งของเครื่องใช้	211
สำเนาคาถาเสกฝักส้มป่อย	230
สำเนายันต์พระพวย พระอาทิตย์	231

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางเปรียบเทียบภาษาพูดไทยกลาง – ภาษาพูดลาว – ภาษาพูดเขมร	64
2	อัตราส่วนของหัวหน้าครอบครัวจำแนกตามอาชีพหลัก	188
3	ข้อมูลประชากรและเศรษฐกิจ	189
	3.1 ดำรวจจำนวนเครื่องใช้/ เครื่องใช้ไฟฟ้า	189
	3.2 ดำรวจจำนวนสัตว์เลี้ยง พืชยืนต้นและปอน้ำ	190
4	อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามรายได้ของอาชีพหลัก	191
5	อัตราส่วนของหัวหน้าครอบครัว จำแนกที่ดินทำกิน 214 ครัวเรือน	191

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
1	แสดงอาณาเขตชุมชนบ้านคลองวัว	42
2	แสดงที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านชุมชนคลองวัวในปัจจุบัน	43

สารบัญรูปวาด

รูปที่		หน้า
1	ลาก ผาน หัวหมู หางยาม และ คราด	91
2	เกวียน คราด เลื่อน คันไถ	92
3	กระบุง กระจาด กระด้ง กระออม (พ้อม)	94
4	ลัน ลอบ แห ไทร สุ่ม	97
5	การเล่นตาเขย่ง	168
6	อุปกรณ์ การเล่นยิงโพละ (ตัวยิง ตัวยัด)	170

สารบัญภาพถ่าย

ภาพที่		หน้า
1	ภาพถ่ายทางอากาศแสดงอาณาเขตของชุมชนบ้านคลองวัว	34
2	ภาพตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์	35
3	ภาพลักษณะบ้านเรือนในสมัยก่อน สภาพบ้านคนและต้นมะขาม(พ.ศ.2510)	36
4	ภาพเครื่องมือหาปลา ไชนอน ไชตั้ง	37
5	ภาพป้ายชื่อบ้านคลองวัว	40
6	ภาพถนนในชุมชนบ้านคลองวัวที่ชำรุด	40
7	ภาพศาลเจ้าพ่อควาญช้างและศาลเจ้าพ่อกะละหลา(ปิดถลา)	41
8	ภาพพื้นที่ทุ่งนาหลังหมู่บ้าน	42
9	ภาพคลองยายจันทร์ในฤดูน้ำหลาก	44
10	ภาพคลองตาสี	45
11	ภาพเรือหาปลา ชีวิตริมน้ำ	46
12	ภาพสภาพน้ำท่วมซึ่งบริเวณบ้านในชุมชนคลองวัว (พ.ศ. 2539)	47
13	ภาพถนนที่ตัดผ่านชุมชนคลองวัวเมื่อปี 2506	48
14	ภาพศาลาท่าน้ำวัดแก้วพิจิตร	49
15	ภาพพระหัดจุดน้ำเข้านา	92
16	ภาพไม้กวาดต้นกะปัด	93
17	ภาพพลั่วสาดข้าว	93
18	ภาพเรือหาปลา เครื่องมือหาปลา ไชนอน ไชตั้ง	96
19	ภาพกะลาตาเดียว	100
20	ภาพแม่พิมพ์ทำข้าวเกรียบ	101
21	ภาพครกหิน ไม้หิน	101
22	ภาพต้นสิงหโมรา	121
23	ภาพเครื่องกรองน้ำ	121
24	ภาพการทำกระทงกาบกล้วยรูปสามเหลี่ยม	123
25	ภาพการทำขวัญเดือน	129

สารบัญภาพถ่าย (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	ภาพหม้อดินใส่ตะตือของบ้านผู้มีเชื้อสายมอญ	129, 173
27	ภาพพิธีบั้งสกุล	135
28	ภาพการทำข้าวดำ ข้าวแดง	139
29	ภาพหม้อดินไห้วมีหม้อ ผีโอง	140, 172
30	ภาพโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์	177
31	ภาพอุโบสถวัดแก้วพิจิตร	177
ภาพบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์		
32	นางเชียม เลิศศิลป์	211
33	นายไต้ ภูศรี	211
34	นางละออง ภูศรี	212
35	นางประสิทธิ์ คุรุทอง	212
36	นางปราณีต สอนทรง	213
37	พันโทประดิษฐ์ และนางชวน เลิศศิลป์	213
38	นางไพลิน พลหาญ (นางกิมเฮียด)	214
39	นายชิต รลเกษร	214
40.	การแต่งกายของ ชาย หญิงชาวคลองวัว	215
41	ลักษณะบ้านเรือนในปัจจุบัน	215
42	ช่องระบายลมในบ้าน	216
43	ตู้ไม้โบราณ	216
44	ประตูบ้านสมัยเก่า	217
45	ฝาน้ำวน เรียกฝาน้ำบายบัว	217
46	ไม้กวาดต้นกก	218
47	การเล่นเพลงพื้นบ้าน (เพลงระบำ)	218
48	ประเพณีแข่งเรือ	219
49	รถ ถนน พ.ศ. 2510	219
50	ต้นมะขามใหญ่ริมคลอง	220
51	ต้นมะเกลือ	220

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
52	บ้านคนเขมร พ.ศ. 2510	221
53	เครื่องตั้งลูกตึง ค้อน เครื่องมือขัดผิวไม้ ทำจากหนังปลากระเบน	221
54	กระโถน กระเบื้องเคลือบ นำมาจากพระตะบอง	222
55	ขันลงหิน	222
56	โถ่งลายหุเมเฟือง	223
57	โถ่น้ำลายคราม	223
58	พานทองเหลือง กาน้ำลายคราม	224
59	ไหจีนปากข้าง	224
60	ขันเงิน พานเงิน พานทองเหลือง	225
61	หม้อแขกทองเหลือง	225
62	นมนาง	226
63	ครกตำหมากทำจากไม้	226
64	เหรียญสตางค์รู	227
65	เครื่องนابใบพลู	227
66	กำไลงาช้าง	228
67	เครื่องอัดผ้านุ่ม	228
68	ตะกร้าใส่ของลายหนามทุเรียน ทำจากใบตาล	229
69	ตาชั่งจีน	229
70	คาถาเสกฝักส้มป่อย	230
71	ยันต์พระพาย พระอาทิตย์	231

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ชุมชนบ้านคลองวัดตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปราจีนบุรี อยู่ในเขตตำบลหน้าเมือง ไปจนถึงตำบลท่างาม คนในชุมชนมีกลุ่มชาติพันธุ์แตกต่างกัน คือมีทั้งกลุ่มชนชาวไทย กลุ่มชนชาวลาวพวน และกลุ่มชนชาวเขมร ตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันมาช้านาน ย่อมต้องมีการจัดระเบียบ ทางสังคมขึ้นเพื่อเป็นแนวทางกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชน มีการกล่อมเกลา โดยการอบรม เรียนรู้กฎ หรือระเบียบแบบแผนที่สร้างขึ้นเพื่อควบคุมคนในสังคมนั้น ได้รับการอบรม ถ่ายทอด สืบต่อไปยังลูกหลาน เป็นระยะเวลายาวนาน ประวัติศาสตร์ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา การศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชนบ้านคลองวัดจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากชุมชนบ้านคลองวัดเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ชุมชนเมืองมาก มีการปรับปรนวิถีชีวิตจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง ซึ่งอาจมีปัญหาด้านต่างๆ อาทิ ความเชื่อในด้านการดำเนินชีวิต การทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น

ดังนั้น จึงสมควรได้ศึกษารวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัดไว้ก่อนที่จะสูญสลายไปเนื่องจากการถูกกลืนวัฒนธรรมของชุมชนเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของชุมชนบ้านคลองวัด
2. เพื่อศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมดนตรี
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีในชุมชนบ้านคลองวัด
4. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบโครงสร้าง ลักษณะของชุมชน รายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัด
2. ทำให้ทราบบทบาท สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านคลองวัด
3. ทำให้ทราบแนวทางในการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านคลองวัด ในพื้นที่บริเวณริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปราจีนบุรี เขตตำบลหน้าเมืองไปจนถึงตำบลท่างาม คนในชุมชนมีกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย ลาวพวน และเขมร ซึ่งเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

2. ศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัวในเรื่องต่างๆ ดังนี้
 - 2.1 ประวัติหมู่บ้าน
 - 2.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว
 - 2.3 ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ
 - 2.4 อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ
 - 2.5 อาหาร
 - 2.6 การดูแลรักษาสุขภาพ พิษสมุนไพร ยาพื้นบ้าน
 - 2.7 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
 - 2.8 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น
 - 2.9 ดนตรี เพลงพื้นบ้าน
 - 2.10 การละเล่นพื้นบ้าน
 - 2.11 ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ
 - 2.12 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การสังเกตการณ์ สอบถาม สัมภาษณ์ สัมภาษณ์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - แบบสอบถาม
 - แบบสัมภาษณ์
 - เทปบันทึกเสียง
 - แผนที่
 - กล้องถ่ายรูป การบันทึกภาพ
3. วิธีเก็บข้อมูล
 - การสอบถาม การสัมภาษณ์
 - การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์
 - การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ
 - การเก็บตัวอย่างของจริง
 - การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
4. การวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล
 - สรุปผลจากข้อมูลที่รวบรวมได้
 - เรียบเรียงข้อมูล

แบบสอบถาม แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย มีจำนวน 12 ฉบับ ดังนี้

แบบเก็บข้อมูลงานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
เพื่อสนับสนุนโครงการวิจัยวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอ
เมือง ปราจีนบุรี

คำอธิบาย

1. แบบเก็บข้อมูลนี้แบ่งเป็น 12 ฉบับ
2. ให้กรอกข้อความให้ครบถ้วนโดยสอบถาม/สัมภาษณ์ จากชาวบ้านในชุมชนคลองวัวที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป และ ให้ทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความ ที่มีเครื่องหมายให้เลือก (เช่น / ... โสด สมรส)
3. แบบเก็บข้อมูลนี้ใช้เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัวตำบลหน้าเมือง ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 ประวัติหมู่บ้าน
 - 2.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว
 - 2.3 ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ
 - 2.4 อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ
 - 2.5 อาหาร
 - 2.6 การดูแลรักษาสุขภาพ พิษสมุนไพร ยาพื้นบ้าน
 - 2.7 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
 - 2.8 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น
 - 2.9 ดนตรี เพลงพื้นบ้าน
 - 2.10 การละเล่นพื้นบ้าน
 - 2.11 ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ
 - 2.12 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
4. ใช้แบบเก็บข้อมูลนี้ สัมภาษณ์ ตามหัวข้อต่างๆ ที่กำหนดไว้ แล้ว จัดทำเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ รวมส่งในวันที่ 1 เมษายน 2540 (ที่ห้องผู้อำนวยการ)

รายละเอียดผู้เก็บข้อมูล

ชื่อนางสาว/นาง/นาย.....นามสกุล.....อายุ.....ปีอาชีพ.....
ศาสนา.....ที่อยู่เลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
รหัสไปรษณีย์.....หมายเลขโทรศัพท์ที่บ้าน.....ที่ทำงาน.....
วัน/เดือน/ปี ที่เก็บข้อมูล.....

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
นับถือศาสนา.....อาชีพ.....ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....หมายเลขโทรศัพท์.....
ถ้าย้ายมาจากถิ่นอื่น ย้ายมาอยู่เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.จากบ้านเลขที่
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....ระดับการศึกษา.....
กลุ่มชนชาว.....ภาษาถิ่น.....อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
สถานภาพการสมรสโสด สมรส
(ถ้าสมรสโปรด เลือกทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความ ต่อไปนี้)
.....อยู่ร่วมกัน แยกกันอยู่หย่าหม้าย

**ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี**

ฉบับที่ 2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว

1. ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
2. ในครอบครัวใหญ่ๆ มีครอบครัวย่อยหรือไม่ (1 ครอบครัว ประกอบด้วยสามี ภรรยาและลูก)
.....มี จำนวน..... ครอบครัวไม่มี
3. การแบ่งหน้าที่ในครอบครัว
 - 3.1 ผู้นำครอบครัว (ผู้นำครอบครัวคือผู้ที่จัดการกิจการต่างๆ ในครอบครัว) คือ
.....ปู่ ย่าตายาย
.....พ่อแม่ลูกอื่นๆ (โปรดระบุ).....
 - 3.2 ผู้จัดการรายได้ของครอบครัวคือ.....
 - 3.3 ผู้ที่จะสืบทอดเป็นผู้นำครอบครัวต่อไปมี คือ..... ยังไม่ระบุ.....
 - 3.4 ระดับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวมีดังนี้ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า.....คน
.....มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า.....คนมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า.....คน
.....อนุปริญญาหรือเทียบเท่า.....คนปริญญาตรีหรือเทียบเท่า.....คน
.....สูงกว่าปริญญาตรี.....คน
4. รายรับและรายจ่ายของครอบครัว
 - 4.1 การประกอบอาชีพของสมาชิกในครอบครัวไม่ได้ประกอบอาชีพ..... คน
.....ประกอบอาชีพภายในครอบครัว.....คนประกอบอาชีพภายนอกครอบครัว.....คน
 - 4.2 รายได้เฉลี่ยของครอบครัวประมาณเดือนละบาท
 - 4.3 รายจ่ายของครอบครัวเดือนละ.....บาท
 - 4.4 ผู้ที่ประกอบอาชีพภายนอกครอบครัวช่วยเหลือครอบครัวอย่างไร
.....ไม่ช่วยเหลือ เพราะ.....
.....แบ่งรายได้ให้บางส่วน ประมาณเดือนละ.....บาท
.....ทำร่วมกันทั้งหมดแล้วใช้ร่วมกัน
5. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว
 - 5.1 สมาชิกในครอบครัวมีการแยกครอบครัวหรือไม่
.....มี เนื่องจากสาเหตุ แต่งงาน ย้ายตามอาชีพ
..... อื่นๆ (โปรดระบุ).....
 - 5.2 การแยกครอบครัวแบ่งปันทรัพย์สินของครอบครัวไปด้วยหรือไม่
..... แบ่ง ไม่แบ่ง
 - 5.3 เมื่อแยกครอบครัวแล้ว มีการติดต่อกับครอบครัวเดิมหรือไม่
..... มี ประมาณครั้ง/ปีไม่มีการติดต่อ

ฉบับที่ 3 ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ

1. ชื่อภาษาที่ใช้ คำศัพท์ที่ต่างไปจากภาษากลางคือ

- 1 แปลว่า.....
- 2 แปลว่า.....
- 3 แปลว่า.....
- 4 แปลว่า.....
- 5 แปลว่า.....
- 6 แปลว่า.....
- 7 แปลว่า.....
- 8 แปลว่า.....
- 9 แปลว่า.....
- 10 แปลว่า.....

2. สุภาษิต/สำนวน/ คำพังเพยที่ใช้พูดในห้องถิ่น

1. แปลว่า.....
2. แปลว่า.....
3. แปลว่า.....
4. แปลว่า.....
5. แปลว่า.....

3. การตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ

1. เพราะ.....
.....
2. เพราะ.....
.....
- 3..... เพราะ.....
.....
- 4..... เพราะ.....
.....
- 5..... เพราะ.....
.....

ฉบับที่ 4 อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ

1. ชื่ออาชีพ.....
2. เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพได้แก่
- 2.1 รูปร่างลักษณะโดยทั่วไป.....
- 2.2 ลักษณะเด่น.....
-
-
-
- 2.3 ประโยชน์.....
-
-

1. ชื่ออาชีพ.....
2. เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพได้แก่
- 2.1 รูปร่างลักษณะโดยทั่วไป.....
- 2.2 ลักษณะเด่น.....
-
-
-
- 2.3 ประโยชน์.....
-
-

ภาพร่างของเครื่องมือชื่อ.....

ภาพร่างของเครื่องมือชื่อ.....

ฉบับที่ 5 อาหาร

1. ชื่ออาหารในท้องถิ่น.....ประเภทคาวหวานของว่า

2. ส่วนประกอบเครื่องปรุง.....

.....

.....

.....

.....

วิธีทำ

การเตรียม.....

.....

.....

.....

.....

การปรุง.....

.....

.....

.....

.....

.....

การบริโภค.....

.....

.....

โอกาส

.....

.....

วิธีกิน.....

.....

.....

.....

.....

ฉบับที่ 6 การดูแลรักษาสุขภาพ พืชสมุนไพร ยาพื้นบ้าน

ลักษณะการดูแลรักษาสุขภาพ

.....
.....

ชื่อยาพื้นบ้านที่ปรุงขึ้น/ใช้ดูแลรักษาสุขภาพ

.....
.....

ส่วนประกอบของพืชสมุนไพรหรือยาพื้นบ้านที่ใช้ดูแลรักษาสุขภาพ

.....
.....

การเจ็บป่วยที่เป็นได้ง่าย/การเจ็บป่วยตามฤดูกาล

.....
.....

การเจ็บป่วยอื่น ๆ

1. ชื่อโรค.....

2. อาการของโรค.....

.....

3. ชื่อยาพื้นบ้านที่ใช้รักษา.....

4. ส่วนประกอบของยาที่ใช้รักษา.....

.....
.....

5. วิธีใช้และผลการรักษา.....

.....
.....

ฉบับที่ 7 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

1. เกี่ยวกับการเกิด ก่อนคลอด

การเตรียมการ.....

.....

.....

.....

ข้อห้าม.....

.....

.....

.....

หลังคลอด

การปฏิบัติ.....

.....

.....

.....

ข้อห้าม.....

.....

.....

.....

2. เกี่ยวกับอายุ (เช่น โขนผมไฟ โขนจุก ทำบุญวันเกิด การบวช การต่ออายุ ฯลฯ)

ชื่อพิธีกรรม..... ชื่อภาษาถิ่น.....

วัตถุประสงค์ เพื่อ.....

ระยะเวลา..... สถานที่ประกอบพิธี.....

รายละเอียดขั้นตอนพิธีกรรม.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน.....

.....

3. การแต่งงาน (ขั้นตอนการสู่ขอ การหมั้น พิธีแต่งงาน การขอขมา ฯลฯ)

ขั้นตอนพิธีการ.....

วัตถุประสงค์เพื่อ.....

ระยะเวลา.....

สถานที่ประกอบพิธี.....

รายละเอียดขั้นตอนพิธีการ.....

.....

.....

.....

การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน.....

.....

.....

4. การตาย ขั้นตอนพิธีกรรม (ศาสนาพุทธ เช่น รดน้ำ บำเพ็ญกุศล การฃาปนกิจ ฯลฯ)

ชื่อพิธีกรรม.....ชื่อภาษาถิ่น.....

วัตถุประสงค์เพื่อ.....

ระยะเวลา.....

สถานที่ประกอบพิธี.....

รายละเอียดขั้นตอนพิธีกรรม.....

.....

.....

การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน.....

.....

.....

ข้อห้าม.....

.....

.....

.....

5. การเจ็บป่วย พิธีกรรมและความเชื่อในการรักษา (เช่น การถวายสังฆทาน ต่อบาย เสียดี ฯลฯ)

1. ชื่อพิธีกรรม.....ความเชื่อในการรักษา.....

2. วัตถุประสงค์.....

ระยะเวลา.....สถานที่.....

วิธีการ.....

.....

.....

.....

.....

การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน.....

.....

.....

.....

.....

ข้อห้าม.....

.....

6. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ (เช่น แหนงนางแมว บั้งไฟ ไหลเรือ สุขวัณข้าว สุขวัณ

ควาย ทำบุญลานสวดแม่ปลาช่อน ฯลฯ)

1. ชื่ออาชีพ.....ชื่อพิธีกรรม.....

วัตถุประสงค์.....

ระยะเวลา.....สถานที่.....

วิธีการ.....

.....

.....

.....

การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน.....

.....

.....

.....

ข้อห้าม.....

.....

ฉบับที่ 8 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น

8. ความเชื่อต่างๆ (ความเชื่อเกี่ยวกับจันทรปราคา ความเชื่อเกี่ยวกับผี การทรงเจ้า การปฏิบัติ
ในชีวิตประจำวัน)

8.1 ความเชื่อเรื่อง.....เพราะ.....

.....
.....
.....

ความเชื่อเรื่อง.....เพราะ.....

.....
.....
.....
.....

ความเชื่อเรื่อง.....เพราะ.....

.....
.....
.....
.....

8.2 ประเพณีในท้องถิ่น (มาฆบูชา ตรุษไทย ตรุษจีน สารทไทย สารทพวน สารทลาว สารทจีน
สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เทศน์มหาชาติ ลอยกระทง ทอดกฐิน ทำบุญวันพระ
ทอดผ้าป่า ฯลฯ)

ชื่อประเพณี.....ชื่อภาษาถิ่น.....

วัตถุประสงค์.....

วัน.....เดือน.....ระยะเวลาในการปฏิบัติ.....วัน

สถานที่ประกอบพิธี.....

ลักษณะการจัดงาน.....

.....

.....ปัจจุบันยังปฏิบัติอยู่ปัจจุบันไม่ได้ปฏิบัติ

เพราะ.....

ฉบับที่ 9 คนตรี เพลงพื้นบ้าน

1. ชื่อเครื่องดนตรี.....

2. ลักษณะ/รูปร่าง.....

.....

(.....มีภาพประกอบจำนวน ภาพ)

3. การนำไปใช้ประโยชน์

.....

4. เพลงที่ใช้ร้องประกอบดนตรี.....

.....

.....

เพลงพื้นบ้านที่มีในท้องถิ่น

(เช่น เพลงระบำ เพลงข่อย ลำพวน ลำเพลิน เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เพลงระบำ และอื่นๆ)

1. ชื่อเพลง.....ร้องในเทศกาลหรือโอกาสใด.....

2. เนื้อร้อง.....

.....

.....

.....ปัจจุบันยังร้องอยู่

.....ปัจจุบันเลิกร้องแล้ว

เพราะ.....

1. ชื่อเพลง.....ร้องในเทศกาลหรือโอกาสใด.....

2. เนื้อร้อง.....

.....

.....

.....ปัจจุบันยังร้องอยู่

.....ปัจจุบันเลิกร้องแล้ว

เพราะ.....

เพลงกล่อมเด็ก (เช่น กาเหว่า นกเอี้ยง นกเขา ตู๊กแก แม่เนื้ออ่อนฯลฯ)

1. ชื่อเพลง.....

1.1 เนื้อร้อง.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....ปัจจุบันยังร้องอยู่

.....ปัจจุบันเลิกร้องแล้ว

เพราะ.....

2. ชื่อเพลง.....

2.1 เนื้อร้อง.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....ปัจจุบันยังร้องอยู่

.....ปัจจุบันเลิกร้องแล้ว

เพราะ.....

3. ชื่อเพลง.....

3.1 เนื้อร้อง.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....ปัจจุบันยังร้องอยู่

.....ปัจจุบันเลิกร้องแล้ว

เพราะ.....

ฉบับที่ 10 การละเล่นพื้นบ้าน

(ระบำ ลำตัด ลิเก หมอลำ หนังตะลุง ลำพวน แม่ศรี ลิงลม การเข้าผีนางด้ง นากสาก มอญซ่อนผ้า ลูกข่ง ช่วงชัย)

ชื่อการละเล่น.....ชื่อภาษาถิ่น.....

โอกาสหรือเทศกาลที่เล่นคือ.....

สถานที่เล่น.....

วิธีเล่น.....

.....

.....

.....

.....

.....

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเล่น.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ปริศนาคำทาย เช่นคำที่ขึ้นต้นด้วย "อะไรเอ๋ย"

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำทาย.....เฉลย.....

คำร้อยแก้ว/คำร้อยกรอง(ถ้ามี).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตำนาน นิทาน ที่มีในท้องถิ่น

ชื่อตำนาน/นิทาน เรื่อง.....เนื้อเรื่อง.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ฉบับที่ 11 ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ

1. ชื่อชาวไทยในถิ่นอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ด้วย

1.....2.....3.....

2. ความสัมพันธ์ในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน (การกิน การละเล่น การรักษาโรค การแต่งกาย ฯลฯ)

ชาวไทยที่สัมพันธ์คือ

แสดงความสัมพันธ์โดย.....

3. ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ การค้า ฯลฯ

ชาวไทยที่สัมพันธ์คือ.....

แสดงความสัมพันธ์โดย.....

ฉบับที่ 12 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

1. สภาพสังคมในสมัยก่อน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. สภาพสังคมในสมัยปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. สภาพเศรษฐกิจในสมัยก่อน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. สภาพเศรษฐกิจในสมัยปัจจุบัน

.....
.....
.....
.....
.....

6. สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

สื่อ / วัตถุ/ วัสดุ/ ภาพถ่าย ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล เรื่อง

.....

ภาพประกอบที่

คำอธิบายประกอบภาพ.....

.....

.....

ปฏิทินปฏิบัติงานของคณะวิจัยวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองบัว

(ตัวอย่าง)

ว/ด/ป ที่เก็บข้อมูล	ชื่อ/ที่อยู่ผู้ให้ข้อมูล	เรื่องที่เก็บข้อมูล	วิธีเก็บข้อมูล/รายการข้อมูล			
			จด บันทึก	บันทึก เสียง	บันทึก ภาพ	อื่นๆ (ระบุ)

หมายเหตุ

คณะวิจัยกลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย

1. ผู้อำนวยการพัฒนา จันทบุรีจักรกร
2. นางนงเยาว์ ชาวสำลี
3. นางสุวณีย์ หิรัญเนตร

คณะวิจัยกลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย

1. นายแสง พิหูสูตร
2. นางสุวรรณา นาคะเสถียร
3. นางนัยนา เจนการกิจ

คณะวิจัยกลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย

1. นางศรีสุมล มาลา
2. นางรัชนีวรรณ สุภิตาภรณ์
3. นางอุบลวรรณ ฉิมพาลี

คณะวิจัยกลุ่มที่ 4 ประกอบด้วย

1. นางนพรัตน์ คงมาลา
2. อาจารย์และนักเรียนที่มีญาติในชุมชนฯ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 กำหนดความหมายของวัฒนธรรมว่า “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน”

1. วัฒนธรรม ในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และพฤติกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อกัน เป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์-สังคม-สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจน มีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

2. ชุมชนบ้านคลองวัว หมายถึงชุมชนในพื้นที่บริเวณริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปราจีนบุรี เขตตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ไปสิ้นสุดที่เขตตำบลท่างาม อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี

3. ประวัติความเป็นมาของชุมชน หมายถึง ประวัติของชุมชนบ้านคลองวัว

4. สภาพทั่วไป หมายถึง สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน รวมทั้งสภาพการดำเนินชีวิตที่เป็นวิถีครอบครัวของชาวบ้านคลองวัว

4.1 สภาพทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สภาพที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การคมนาคม และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

4.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านในชุมชนบ้านคลองวัว

4.3 วิถีชีวิต/วิถีครอบครัว หมายถึง โครงสร้างระบบครอบครัว เครือญาติ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ และอาชีพ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

5. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านคลองวัวในปัจจุบัน ที่แตกต่างจากอดีตเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

6. ครอบครัวกับชุมชน หมายถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม การจัดสภาพแวดล้อม การอยู่ร่วมกัน การปรับตัวของชุมชน และความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

7. ประเพณี พิธีกรรม หมายถึงประเพณีพิธีกรรมที่ชาวบ้านคลองวัวได้ปฏิบัติสืบเนื่องมา

ได้แก่ วันสงฆ์ทำยปีเก่า ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย การแต่งงาน การบวช การลงแขก เกี่ยวข้าว การทำบุญ กฐิน สงกรานต์ การเคารพบรรพบุรุษ และการถือผี การบวช การขึ้นปีใหม่ และประเพณีวันพระและวันสำคัญอื่นๆ

8. การอยู่ร่วมกันในชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมพิธีภายในชุมชนชาติพันธุ์ ในรูปของการรวมกลุ่มต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มภายในชุมชน และกลุ่มสังคม กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน

9. การปรับตัวของชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวที่สามารถเข้ากับสภาพของชุมชนอย่างเหมาะสม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ผลกระทบต่อครอบครัวและบุคลิกของชาวบ้านคลองบัว

10. ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ หมายถึง จิตสำนึกร่วมกันของชุมชนในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

11. กระแสโลกาภิวัตน์ หมายถึง กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสากลที่ได้แพร่กระจายด้านการติดต่อสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่จากสังคมเมืองไปสู่ชุมชนบ้านคลองบัว

12. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในชุมชนบ้านคลองบัวที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอด และกลั่นกรองเป็นระยะเวลายาวนาน

ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 4 ลักษณะคือ

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ในการดำรงชีพหมายถึงความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านค้นพบและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติ ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ เช่น คำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร การไหว้ครู การบวงสรวง เป็นต้น

2. ความรู้ความคิดในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา หมายถึงสิ่งที่ชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงไปในวรรณกรรมต่างๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ภาษิต การละเล่นต่างๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมต่างๆ และโบราณอูบาย ฯลฯ

3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักพึ่งตนเอง หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพ โดยอาศัยหลักธรรมชาติ ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก แต่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึงนำความรู้เดิมของชาวบ้านมาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ใช้ในการแก้ปัญหาในชุมชน เช่น เทคโนโลยีการนวดข้าว การก่อสร้าง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านคลองวัว
2. ทราบขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม
ดนตรีและความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ
3. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัวจัดเก็บในศูนย์วัฒนธรรม
จังหวัดปราจีนบุรี

บทที่ 2

แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองบัว มีแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรม
2. การเปลี่ยนแปลง
3. กลุ่มชาติพันธุ์
4. สถาบันครอบครัว

1. ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่าวัฒนธรรมนี้มีการให้ความหมายไว้มากมายแตกต่างกันไป ตามความรู้ และพื้นฐานของตน ซึ่งสามารถระบุความหมายของ "วัฒนธรรม" ได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 734 ให้ความหมายของ คำว่าวัฒนธรรมไว้ดังนี้ "สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ, วิถีชีวิตของหมู่คณะ"

ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 กำหนดความหมายของวัฒนธรรม ว่า "ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้า ของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน" ทางวิทยาการหมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้ในหมู่พวกของตน

วัฒนธรรมในทางภาษานั้น คำว่าวัฒนธรรมเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต "วัฒนธรรม" เป็นภาษาบาลี แปลว่า สิ่งที่เจริญงอกงาม ความก้าวหน้า "ธรรม" เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า คุณความดี เมื่อนำมารวมกันแล้ว จึงหมายถึงคุณธรรมหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความหมายดังกล่าวนี้คนทั่วไปมักจะเข้าใจตรงกัน

วัฒนธรรมที่ใช้กันทั่วไป มักจะหมายถึง บรรดาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น พิธีแห่เทียนเข้าพรรษา พิธีทำบุญวันสงกรานต์ พิธีทำบุญเทศ มหาชาติ และพิธีทำบุญทอดกฐิน เป็นต้น บางครั้งวัฒนธรรมหมายถึงความถึงพฤติกรรมที่บุคคล ชั้นสูงปฏิบัติกัน หรือบุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงปฏิบัติกัน จนทำให้มีการเปรียบเทียบระหว่าง คนชั้นสูงและคนชั้นต่ำคือหากคนชั้นต่ำทำผิดวัฒนธรรมจะถูกกล่าวหาว่า เป็นคนไม่มีวัฒนธรรม

วัฒนธรรมในทางสังคมศาสตร์ มีความหมายแตกต่างจากที่คนทั่วไปใช้กัน คือ นักสังคมศาสตร์จะไม่พิจารณาถึงเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความดี ความเลว ความเหมาะสม หรือความไม่เหมาะสม แต่จะพิจารณาในแง่ปัจจัยสำคัญที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิต

ของมนุษย์ในสังคม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กรีน (Green) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า "วัฒนธรรมคือ การถ่ายทอดทางสังคมให้บุคคลเกิดความรู้ รู้จักวิธีปฏิบัติ มีความเชื่อ ตลอดจนเข้าใจผลิตผลทางศิลปะทั้งหลายและดำรงรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ หรือเปลี่ยนแปลงไปในเวลาที่เหมาะสม"

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเห็นว่า วัฒนธรรม ในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และพฤติกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อกันเป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์-สังคม-สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

2. ความหมายของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเวลาเสมอ เวลาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดว่า จะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในเรื่องใด สำหรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ได้มีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

นิสเบท (Nisbet, 1969 : 166-168) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของธรรมชาติ (change is natural) การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงคนเราที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา
 2. การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา (change is immanent) การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นตลอดเวลา เนื่องจากมีปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น แต่ละสถาบันทางสังคมจะมีเหตุความจำเป็นและเหตุผลแห่งการเปลี่ยนแปลง
 3. การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (change is continuous) การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวถึงการผ่านขั้นตอนต่างๆ ของสังคมไปสู่ขั้นตอนที่สมบูรณ์กว่า และพัฒนาไปถึงขั้นตอนสุดท้าย เช่นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ คาร์ล มาร์กซ
 4. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่จำเป็น (change is necessary) การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น รัฐบาลมีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
 5. การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน (change is uniform) การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวว่า ทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกันหมด
- ความหมายของการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้มาจากข้อสมมุติ 2 ข้อที่ว่า

การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากมีปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น สถาบันทางฝ่ายรัฐบาล มีเหตุความจำเป็นและเหตุผลแห่งการเปลี่ยนแปลงในระดับหมู่บ้าน ชุมชน และ ภายในชุมชนเองก็มีการเปลี่ยนแปลงเองด้วย นอกจากนี้ ยังเกี่ยวเนื่องกับลักษณะ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นสิ่งที่จำเป็น ทำให้รัฐบาลต้องมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ขึ้น ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัวอย่างมาก

3. ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัวนี้ มีที่มาจากสมมุติฐานที่ว่า ในเขตชุมชนนี้ มีกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน จึงควรที่จะเข้าใจความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) และกลุ่มเชื้อชาติ (race group)

คินลอคซ์ (Kinloch , 1974 : 63) ได้อธิบายความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) และกลุ่มเชื้อชาติ (race group) ว่า " กลุ่มทั้งสองกลุ่มนี้เป็นคำนิยามเชิงสังคม กลุ่มเชื้อชาติขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านชีววิทยาของร่างกาย ในขณะที่ กลุ่มชาติพันธุ์ ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เช่น ศาสนา การแต่งกาย และสัญชาติ เป็นต้น"

เดอเฟอร์และคนอื่นๆ (Defleur and others , 1973 : 317) กล่าวถึงลักษณะของ กลุ่มชาติพันธุ์ว่า "สมาชิกในกลุ่มมีความกลมเกลียวอยู่ร่วมกัน เนื่องจากมีความผูกพันในวัฒนธรรมเดียวกัน ตามความหมายนี้ ถึงแม้จะไม่ได้อยู่ร่วมกันก็มีความผูกพันในกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากมีความสำนึกร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความจงรักภักดีในกลุ่มเดียวกัน กล่าวโดยทั่วไปในกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวิถีชีวิต จารีตและประเพณี ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มที่อยู่รอบๆ พวกเขา"

นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา สนใจชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก ในประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากมาย ได้แก่ ชาวเขาเผ่าต่างๆ ในภาคเหนือ และภาคใต้

กลุ่มชาติพันธุ์ในงานวิจัยนี้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เช่น ภาษา วิถีชีวิต ขนบ ธรรมเนียมและประเพณี

4. ความหมายของสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกในสังคมที่มีความสำคัญมาก เป็นสถาบันที่เกิดขึ้นมาโดยมีบทบาทเพื่อพัฒนาความคิด ร่างกาย จิตใจ ให้แก่สมาชิกที่เกิดใหม่ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่สังคมคาดหวังไว้ สถาบันครอบครัวมี บ้านเป็นศูนย์กลาง มีพ่อ แม่ ลูก หรือญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ สถาบันครอบครัวมีหน้าที่สำคัญคือ ทำหน้าที่ผลิตประชากร บำบัดความต้องการ

ทางเพศ ทำหน้าที่อบรมขัดเกลาส่งสอนสมาชิกในครอบครัว และผลิตอาหารให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นการทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจให้แก่สมาชิก

องค์ประกอบของครอบครัว หมายถึงการพิจารณาครอบครัวในแง่ของโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวด้านต่างๆ ที่ควรทราบมีดังนี้

1. แบบของครอบครัว พิจารณาได้ 2 แบบคือ

1.1 พิจารณากำเนิดของครอบครัว แบ่งเป็น

1.1.1 ครอบครัวปฐมนิเทศ หรือครอบครัวถือกำเนิด เป็นครอบครัวที่บุคคลเกิดขึ้นมาหรือเป็นสมาชิก

1.1.2 ครอบครัวที่สร้างขึ้นมาก เป็นครอบครัวที่เกิดขึ้นภายหลัง ได้มาจากการสมรสหรือแต่งงาน

1.2 พิจารณาจากขนาดของสมาชิก แบ่งเป็น

1.2.1 ครอบครัวเดี่ยว เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็น พ่อแม่ และลูก เท่านั้น ส่วนใหญ่ครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วยสมาชิกเพียง 2 รุ่นอายุ

1.2.2 ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไป อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน หรือในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน แต่อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมหลักของครอบครัวขึ้นอยู่กับผู้อาวุโสหรือครอบครัวหลักเพียงอย่างเดียว ครอบครัวขยายประกอบด้วยสมาชิกมากกว่า 2 รุ่นอายุขึ้นไป

2. แบบของการแต่งงาน การแต่งงานในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 2 แบบใหญ่ๆ คือ

2.1 แบบผัวเดียวเมียเดียว คือชายและหญิงมีคู่สมรสได้เพียงคนเดียว

2.2 แบบหลายผัวหลายเมีย แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

2.2.1 ชายมีภรรยาได้หลายคน เช่นในสังคมของศาสนาอิสลาม

2.2.2 หญิงมีสามีได้หลายคน ปัจจุบันการแต่งงานแบบนี้มีเหลือน้อย

เต็มๆ ยังมีการปฏิบัติในบางเผ่าในกลางป่าลึกของฟิลิปปินส์ ธิเบต และตอนใต้ของอินเดีย

3. แบบของการเลือกที่อยู่อาศัย หมายถึงการเลือกที่อยู่อาศัยหลังจากแต่งงานแล้ว คู่สมรสจะไปอยู่กับใคร แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ

3.1 ชายไปอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิง

3.2 หญิงไปอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายชาย

3.3 ชายและหญิงแยกไปสร้างครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างอิสระ

4. แบบของการสืบเชื้อสายหรือนับถือญาติพี่น้อง แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

4.1 นับถือเฉพาะญาติพี่น้องทางฝ่ายมารดา

4.2 นับถือเฉพาะญาติพี่น้องทางฝ่ายบิดา

4.3 นวัตกรรมที่นึ่งทั้งสองฝ่าย

งานวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาบทบาทของสถาบันครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันแรกสุดของโครงสร้างทางสังคม สถาบันในอดีตน่าจะเป็นหน่วยที่สำคัญในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เนื่องจากครอบครัวได้ทำหน้าที่ในด้านต่างๆ อย่างสมบูรณ์ แต่ในสภาพสังคมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ กำลังเปลี่ยนแปลงไป การเลือกคู่ แบบแผนของการแต่งงาน การเลือกที่อยู่อาศัย อำนาจในครอบครัว การแบ่งมรดก ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ในชุมชนกำลังเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชนชนบ้านคลองบัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ยังไม่มีผู้ศึกษาไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้นคณะวิจัยจึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมต่างๆ พอสังเขป ซึ่งสรุปได้ดังนี้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2535) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านการประกอบอาชีพของชาวชนบทภาคอีสาน โดยศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ 5 ชาติพันธุ์คือ ไทยลาว ไทยโคราช ไทยโย้ย ไทยเขมร และไทยข่า สรุปได้ว่า สภาพทั่วไปและความเป็นมาของแต่ละชาติพันธุ์มีเอกลักษณ์ต่างกัน สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ของชุมชนชาติพันธุ์ทั้ง 5 แห่งได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ในขณะที่สถาบันทางเศรษฐกิจและสถาบันสาธารณสุขและสถาบันพักผ่อนหย่อนใจเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพอื่นเกิดขึ้น แนวโน้มบทบาทของชายหญิงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ปัจจัยการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน สื่อสารมวลชน การพัฒนาของรัฐและเอกชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านการประกอบอาชีพแตกต่างกันในแต่ละชาติพันธุ์ ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย และปัญหาครอบครัวและชุมชน

ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวไว้ใน ลักษณะสังคมไทย ว่า " การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมของสังคมเมืองจากกรุงเทพฯ ไปสู่หมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เมืองจะมีระดับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไป กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชาวบ้านได้รับเอาสิ่งใหม่ทางวัตถุ ก่อนที่จะมีความรู้ ความเข้าใจในสภาวะแวดล้อมของการมีชีวิตในสังคมเมือง และ ไพฑูรย์ เครือแก้ว ได้เน้นว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเดียวกัน เพราะหมู่บ้านแต่ละแห่งมีตัวแปรที่แตกต่างกัน เช่น องค์ประกอบด้านประชากร

ความสัมพันธ์ในสังคม อายุ เพศ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชากร องค์การทางสังคม และสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม

คลอสเนอร์ (Klausner,2515) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของบ้านหนองโดน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ระบบครอบครัวแบบขยายเปลี่ยนแปลงไป หนุ่มสาวแต่งงานแล้วนิยมแยกเรือนอยู่อิสระต่างหากไม่อยู่ร่วมกับพ่อแม่เหมือนแต่ก่อน การช่วยเหลือในหมู่บ้านเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงาน ไม่ว่าจะ เป็นชาวบ้านด้วยกันหรือกับพระสงฆ์ ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของพ่อแม่ มีลักษณะแบบประนีประนอม ไม่มีอำนาจในการสั่งเหมือนแต่ก่อน พ่อแม่มีค่านิยมใน ด้านการศึกษาสูงขึ้น นิยมส่งเสริมให้บุตรมีการศึกษาสูงขึ้น ระบบเศรษฐกิจแบบเงินสด มีบทบาท แทนระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยน การใช้เครื่องมือสมัยใหม่ทางการเกษตรมีมากขึ้น คลอสเนอร์ สรุปว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเกิดจากระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีการติดต่อกับชุมชน ภายนอกมากขึ้น การย้ายแรงงานของคนหนุ่มสาวไปหางานนอกหมู่บ้าน ได้นำความทันสมัยสู่ หมู่บ้าน การศึกษาชาวสาร และพ่อค้า เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง

เนเฮอร์ (Neher,1972) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมชนบทไทย พบว่า การเมืองในชนบทไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยเท่าใดนัก ชาวบ้านโดยทั่วไปยังขาดความ กระตือรือร้นทางการเมือง เนื่องการโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมืองในชนบทยังอยู่ใน อำนาจของผู้ร่ำรวยในท้องถิ่น

เลิศ บรรณเจตนา (2517) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ในหมู่บ้านห้วย ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพทั่วไปของหมู่บ้านดีขึ้น และเป็นระเบียบมากกว่าเดิม ชุมชนมีการขยายตัว ชาวบ้านสนใจข่าวสารบ้านเมืองมากขึ้น ความถี่ในการใช้ถนนและความถี่ของการติดต่อกับราชการเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านมีความเข้าใจ เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลมากขึ้น ในทางเศรษฐกิจพบว่า ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านไม่ แตกต่างกันมากนัก การใช้เวลาในการประกอบอาชีพทำอย่างเต็มที่ ไม่มีเวลาว่างเนื่องจากมี อาชีพใหม่ ที่ดินถูกใช้เป็นประโยชน์มากขึ้น ราคาสูงขึ้น เครื่องมือในการประกอบอาชีพมีมากขึ้น และทันสมัยกว่าเดิม ส่วนด้านการเมืองพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทำดีและความคิดเห็น

บทที่ 3

การศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว

การศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัวในงานวิจัยนี้ จะพรรณนาวิถีการดำรงชีวิตตามลำดับหัวข้อ 12 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ประวัติหมู่บ้าน
2. ความสัมพันธ์ในครอบครัว
3. ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ
4. อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ
5. อาหาร
6. การดูแลรักษาสุขภาพ พิษสมุนไพร ยาพื้นบ้าน
7. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
8. ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น
9. ดนตรี เพลงพื้นบ้าน
10. การละเล่นพื้นบ้าน
11. ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ
12. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

1. ประวัติหมู่บ้าน

หนังสือ ประวัติกรมทหารบกที่ 22 บันทึกโดยร้อยเอกนริศ (แฟรงค์) อเนกบุญย์ ได้กล่าวพาดพิงถึง บ้านคลองวัว ไว้ดังนี้

“ ในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2250 ได้ตั้งกรมทหารบกที่ 22 ขึ้น ที่จังหวัดปราจีนบุรี มีอัตรา 2 กองร้อย สถานที่ทำการตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ทางทิศตะวันออกจด **บ้านคลองวัว** ทิศตะวันตกจดคลองดักกลอบ ทิศเหนือจดริมแม่น้ำบางปะกง ทิศใต้ (ห่างจากริมฝั่งน้ำประมาณ 500 เมตร) จดท้องนาห่างออกไปในท้องทุ่งประมาณ 3 ก.ม. ได้ก่อสร้างมูลดินเข้าไว้เพื่อให้ทหารได้ทำการฝึกยิงปืน กองรักษาการณ์ตั้งชิดกับคลองดักกลอบ..... ”

นอกจากนี้ในหนังสือประวัติและความจำของรองอำมาตย์โท หลวงบำรุงรัฐนิกร (บุศย์ อเนกบุญย์) ได้เขียนถึงประวัติสายสัมพันธ์ในตระกูลของท่าน มีข้อความที่กล่าวพาดพิงถึง บ้านคลองวัว อีกดังนี้

“ ประวัติและความจำ

รองอำมาตย์โท หลวงบำรุงรัฐนิกร (บุศย์ อเนกบุญย์)

.....

ก่อนที่จะกล่าวถึงประวัติการและความจำในเมื่อข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่ ข้าพเจ้าขอ แดงสายสัมพันธ์ในระหว่างเครือญาติให้ทราบพอสังเขป และจะได้กล่าวถึงความเป็นไป ในส่วนตัวข้าพเจ้าต่อภายหลัง สายบิดา คุณปู่ชื่อหลวงนา (บุญเพ็ญ) คุณย่าชื่อเรือน ตั้งเคหะสถานอยู่บ้านคลองวัว ท้องที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี ท่านทั้ง 2 มีบุตรชายหญิง คือ

เอกสารข้างต้น เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า บ้านคลองวัว มีชื่อเรียกเช่นนี้มา ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2250 ซึ่งเป็นปีที่ตั้งกรมทหารบกราบที่ 22 ขึ้น ที่จังหวัดปราจีนบุรี

ในหนังสือต้นตระกูลเอนกบุญย์ แห่งเมืองปราจีนบุรี ซึ่งพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ ร้อยเอกหิรัญ (แฟรงค์) เอนกบุญย์ ณ วัดอุดมวิทยาราม (วัดโรงเกวียน) เมื่อปี 2506 หน้า 18 ความว่า

“ . . . เมื่อ พ.ศ. 2395 ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช 1214 (ร.ศ. 71) บิดาข้าพเจ้า ระหว่างนั้นเป็นหลวงพรหมภักดี ยกกระบัตร์เมืองปราจีนบุรี ได้แจวเรือเข้าไปกรุงเทพ เพื่อเข้ารับพระราชทานสัญญาบัตร เป็นพระปราจีนบุรี ปลัดเมือง แจวเรือไปตามลำน้ำ ...”

ข้อความตอนนี ทำให้พอจะอนุมานได้ว่า ตามบริเวณที่ปลัดเมืองปราจีนบุรีแจวเรือผ่าน มีประชาชนได้ตั้งบ้านเรือนอยู่แล้ว ซึ่งในระยะก่อนที่จะมาเรียกว่าชุมชนบ้านคลองวัว ได้รวมเอา หมู่บ้านที่เรียกกันว่า หมู่บ้านหัวกรม หมู่บ้านหน้าโพธิ์ หมู่บ้านคลองยายจันทร์ หมู่บ้านคลองตาสี และหมู่บ้านปิดถลา เรียกรวมกันว่าเป็นชุมชนคลองวัว ตลอดมา

ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยได้กล่าวถึงเส้นทางการคมนาคมระหว่างอาณาจักรทวารวดี ว่า มี 2 เส้นทาง

“ . . . นายแซมมวลบิล ได้เข้ามาสำรวจชุดค้นโบราณสถานในประเทศไทย และได้เขียนบันทึกรายงานเผยแพร่ว่า “อาณาจักรทวารวดี อยู่ระหว่างประเทศพม่าและประเทศเขมร มีการค้นพบเหรียญโบราณ มีคำจารึกว่า “ศรีทวารวดีศวร ปุณยะ” . . . สันนิษฐานว่าเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดีน่าจะตั้งอยู่ที่เมืองนครปฐม . . . นักประวัติศาสตร์โบราณคดีได้ทำการสำรวจชุดค้นศึกษาต่อมา เขียนบันทึกรายงานเสนอความเห็นที่ . . . เมืองดังกล่าวมีศูนย์กลางวัฒนธรรมอยู่ที่เมือง ศรีวิสต์ปุระ หรือเมืองพระมโหสถ คือบริเวณ ตำบลโคกปิบ อำเภอโคกปิบ จังหวัดปราจีนบุรี โดยกำหนดชื่อกลุ่มโบราณสถานในบริเวณนี้ว่า “กลุ่มของโบราณในเขตดงศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี” ทั้งได้บันทึกรายงานการศึกษาเกี่ยวกับเมืองศรีวิสต์ปุระ ต่อไปว่า . . . เมืองนี้ตั้งเป็นเมืองในสมัยทวารวดี มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาณาจักรเจนละ หรือ อาณาจักรอีสานปุระ โดยตรวจพบร่องรอยของชุมชนโบราณเป็นระยะไปตามลำน้ำปราจีน ไปจนถึงเขตอำเภอกบินทร์บุรี จากการสำรวจภาพถ่ายทางอากาศพบว่า มีรอยเส้นทางขึ้นไปทางเหนือติดต่อกับอำเภอบักรังไชย เข้าดินแดนบ้านเมืองในที่ราบสูงโคราช พบชุมชนโบราณ ศาสนสถาน ในเขตบ้าน

ทุ่งโพธิ์หลายแห่ง มีชุมชนโบราณรายทางไปถึงอำเภอสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร อำเภออรัญ
ประเทศ....."

ภาพถ่ายทางอากาศแสดงอาณาเขตของชุมชนบ้านคลองวัว
(ถ่ายสำเนาจากหนังสือประวัติโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์)

การตรวจพบร่องรอยของชุมชนโบราณเป็นระยะไปตามลำน้ำปราจีน ไปจนถึงเขตอำเภอ กบินทร์บุรีนี้ มีส่วนสัมพันธ์กับการที่ชาวบ้านในชุมชนคลองวัว ได้เล่าถึงอดีตของบ้านคลองวัว ว่า ได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่บ้านคลองวัวมานาน ก่อนที่ท่านเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ จะอพยพครอบครัว มาจากเขมร เรื่องนี้มีหลักฐานอ้างอิงถึงในหนังสือ ประวัติปราจีนบุรี มโหสถ ศรีวัตสปุระ ซึ่ง เรียบเรียงโดย พ.ต.ท. สรรพเพชญ ธรรมมาธิกุล หน้า 73 ว่า

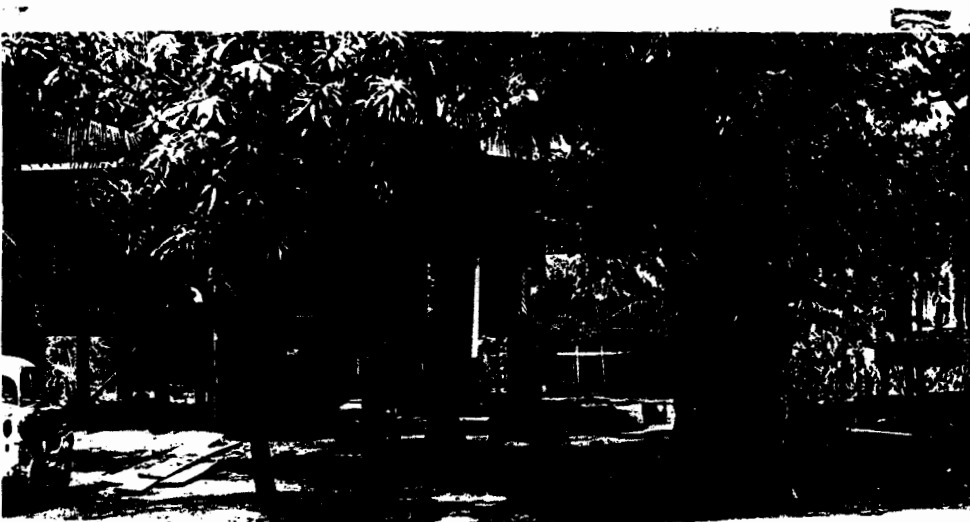
"นายควง อภัยวงศ์ ปาฐกถาที่หอประชุมคุรุสภาเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2506 เล่าเรื่องชีวิตในวัยเยาว์ เกี่ยวกับการเสียดินแดนไทย คือมณฑลบูรพา อันมี เมืองเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ ให้แก่ ฝรั่งเศสว่า "... ได้มีพระบรมราชโองการรับสั่งถาม จะทำอย่างไร เจ้าคุณพ่อของกระผม (เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ชุ่ม อภัยวงศ์) ก็กราบทูลว่า เราควรจะไปหาจังหวัด ที่เป็นของไทยไว้ ส่วนที่เป็นของเขมร ถ้าจำเป็นจะต้องเสียก็ควรยอมเสีย เมื่อเราย้ายครอบครัว มา ผมอายุ 4 ขวบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เกณฑ์คนเกวียนไปรับ เดินทางรอนแรมตามป่า ไม่มีถนนอย่างสมัยนี้ เป็นเวลาแรมเดือนกว่าจะ มาถึงเมืองปราจีนบุรี..." เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ได้เดินทางมาข้ามแม่น้ำปราจีนบุรีตรงหน้า โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ในปัจจุบัน และได้อาศัยอยู่ที่เมืองปราจีนบุรี สร้างบ้านเรือน ใหญ่โตสวยงาม เรียกกันว่าตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ช้าง ม้า เกวียน วัว มาด้วยกันมากมาย มีชาวเขมรส่วนหนึ่งอพยพตามมารับใช้ด้วย ต่อมาท่านเจ้าพระยาฯ ได้ยกตึกที่ท่านอยู่ให้เป็น โรงพยาบาลจังหวัดปราจีนบุรี"

ภาพตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์

(ปัจจุบันอยู่ในเขตโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ตำบลท่างาม จังหวัดปราจีนบุรี)

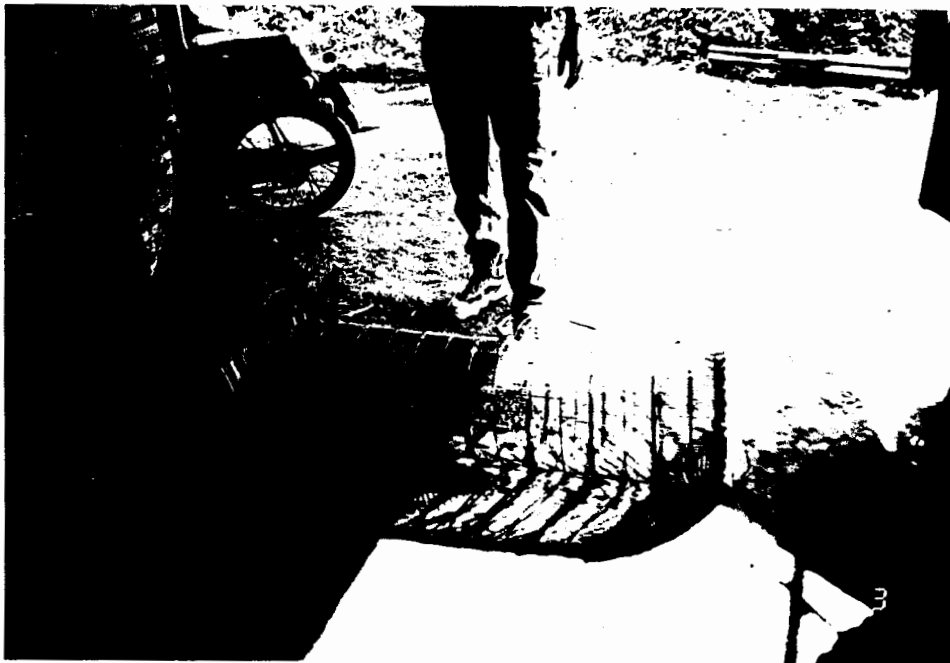
ชาวบ้านคลองวัวเล่าว่า สมัยก่อนที่ท่านเจ้าพระยาฯ จะยกตึกให้เป็นโรงพยาบาลนั้น บ้านคลองวัวไม่มีถนนตัดผ่านเหมือนในสมัยนี้ ชาวบ้านจะปลูกบ้านอยู่ติดริมแม่น้ำบางปะกง เส้นทางคมนาคมมีเพียงถนนดินดำเล็กๆ เป็นทางเดินเท้าไปมาหากัน ส่วนใหญ่จะใช้ทางเดินหลังหมู่บ้าน คือบริเวณที่เป็นทุ่งนา และใช้ลำน้ำปราจีนบุรีเป็นที่สัญจรไปมาติดต่อกัน เขตบ้านคลองวัวนั้นมีพื้นที่ตั้งแต่เขตบ้านหัวกรม บ้านหน้าโพธิ์ บ้านโรงนา บ้านคลองวัว บ้านปิดถลา จนถึงบ้านน้ำหัก ชาวบ้านรักใคร่ กลมเกลียวกันดี เมื่อยังไม่มีโรงเรียน โรงพยาบาล และวัดแก้วพิจิตร ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดหลวงปริชากุล ต่อมา เมื่อท่านเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) บิดาของนายควง อภัยวงศ์ ได้อพยพครอบครัวมาจากเขมร และปลูกบ้านเรือน อยู่ในเขตบ้านปิดถลา แล้วได้ยกบ้านให้เป็นโรงพยาบาลนั้น จึงได้มีการตัดถนนเพื่อให้สะดวกต่อการเดินทางของผู้เจ็บไข้ได้ป่วย เพราะการเดินทางทางน้ำนั้นกินเวลานาน เชื่องช้ากว่าเดินทางบก เหตุนี้ ชุมชนบ้านคลองวัวจึงถูกแบ่งแยกอาณาเขตดั้งเดิมซึ่งอยู่ติดริมลำน้ำปราจีนบุรี (บางปะกง) ออกส่วนหนึ่ง ทำให้สภาพการดำเนินชีวิตค่อยๆ เปลี่ยนไป จากการเดินด้วยเท้า มาเป็นการใช้รถจักรยาน รถประจำทาง รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ส่วนตัวในที่สุด การใช้ประโยชน์จากลำน้ำแปรเปลี่ยนไป จากเดิมเคยใช้เพื่อบริโภค อุปโภค เช่น การรดน้ำพืชผักสวนครัว การหาสัตว์น้ำซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งที่เคยสร้างรายได้และเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เปลี่ยนมาเป็น การดำเนินชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนให้ทันกับสมัยนิยม

ลักษณะบ้านเรือนในสมัยก่อน สภาพบ้านคนและต้นมะขาม (พ.ศ. 2510)

ในสมัยก่อนชาวมุขชนคลองวัวมักปลูกบ้านใต้ถุนสูงโปร่ง โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อไปนี้

1. เป็นที่ระบายอากาศร้อนในฤดูแล้ง หน้าร้อนอากาศร้อนมาก มีใต้ถุนโปร่งเพื่อให้อากาศระบายและใช้เป็นที่นั่งนอนพักผ่อนยามว่างได้
2. เป็นที่เก็บเครื่องมือทางการเกษตร เช่น คราด ไถ แยก จอบ เสียม กระบุง ตะกร้า และเครื่องมือหาลา เช่น แห ช้าง สุ่ม และ เรือขุดท้องแบน เป็นต้น
3. เป็นที่อยู่ของวัว หรือสัตว์เลี้ยงอื่นๆ
4. เป็นที่สำหรับรับแขก เมื่อมีใครไปมาหาสู่ก็นั่งคุย หรือรับรองกันที่ใต้ถุนบ้านนั่นเอง
5. เป็นที่ทำหัตถกรรมเล็กๆ น้อยๆ เช่น ซ่อมเครื่องมือดักปลา สานกระบุง ตะกร้า
6. เพื่อยกพื้นบ้านให้สูงพ้นระดับน้ำที่มากขึ้นในฤดูน้ำหลาก และอาจท่วมบ้านเรือนได้
7. เพื่อเป็นที่โล่งใกล้บ้านสำหรับทำลานนวดข้าว วางพ้อมใส่ข้าว เพื่อจัดเก็บเข้ายุ้งฉางต่อไปได้สะดวก

เครื่องมือหาลา ไชนอน ไชตั้ง

ในชุมชนมักปลูกไม้ไผ่ไว้เป็นรั้ว ซึ่งนอกจากใช้กันลม บอกอาณาเขตบ้านแล้วยังได้ใช้ประโยชน์จากลำไม้ไผ่ตั้งแต่เกิดจนตาย กล่าวคือ เมื่อมีเด็กเกิด หมอตำแย ที่ทำคลอดจะตัดเปลือกไม้ไผ่มาทำเป็นที่ตัดสายสะดือ ชาวบ้านเรียกว่า "ติวไม้ไผ่" เมื่อมีการปลูกเรือนจะใช้ไม้ไผ่ทำสับฝัก ทำข้างฝาบ้าน เศษจากไม้ไผ่ ไซ้ทำรั้ว ทำร้านปลูกพืชผัก ไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ให้วัวควายกิน นอกจากนี้เมื่อมีคนตาย ก็จะใช้ไม้ไผ่หามโลงไปเผา เพราะมีความแข็งแรงทนทาน และยังมีน้ำหนักเบา การปลูกไม้ไผ่ยังมีความเชื่อถือสืบทอดต่อกันมาว่า กอไม้ไผ่เป็นสมบัติประจำบ้าน

ปู่ย่าตายายจะยกกอไผ่ให้ลูกหลาน เมื่อ ไผ่มีหน่อ ห้ามตัดหน่อมากินเกิน 3 หน่อ ถ้าใครตัดมากินเกิน ถือว่าสับหัวปู่ย่าตายายการถือเช่นนี้คงเพื่อให้ลูกหลานรุ่นหลังรักษาไผ่ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

ในปี พ.ศ.2474 เมื่อกรมทหารบก ย้ายไปรวมกันที่ค่ายจักรพงษ์ เขตบ้านดงพระราม และได้ยกสถานที่ทำการเดิมให้เป็นโรงเรียนประจำจังหวัดปราจีนบุรี (อ้างถึงใน ต้นตระกูลเอกนุญย์ แห่งเมืองปราจีนบุรี หน้า ๗) จึงเริ่มมีการสร้างโรงเรียนประจำจังหวัดชาย – หญิง โรงเรียนอนุบาล และวิทยาลัยเทคนิค ขึ้นในเขตบ้านหัวกรม และ คลองดักลอบ คำนิยมในด้านการศึกษาล่าเรียน จึงมีบทบาทสำคัญขึ้น

เมื่อความเจริญเข้ามาเยี่ยมเยือน จึงมีอาชีพใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การทำบ้านเป็นหอพักให้นักเรียนนักศึกษา อาชีพค้าขาย ให้บริการอัดสำเนาเอกสาร และต่อมา บ้านคลองวัว ซึ่งเป็นชื่อเรียกเขตลำคลอง ซึ่งวัวที่ใช้เป็นพาหนะสำหรับไถทำนา เคยเดินลงไปกินน้ำ ถูกถมกกลบจนกลายเป็นถนน ตรอก ซอย และต่อมาเมื่อจังหวัดปราจีนบุรี ได้ปรับเปลี่ยนเขตการปกครองเป็นเขตเทศบาล ชุมชนคลองวัวก็ไม่พ้นการถูกปรับเปลี่ยนนี้ โดยมีการเวนคืนที่ดินเพื่อขยายถนนให้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม การติดต่อสัญจรเป็นไปไม่ได้โดยสะดวก ชาวบ้านจากถิ่นอื่นๆ สามารถเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ สะดวกขึ้น ชุมชนบ้านคลองวัวได้รับเอาวิถีชีวิตของชนกลุ่มอื่นมาปะปนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะกระแสไหลป่าของวัฒนธรรมไม่มีการหยุดยั้ง แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าวัฒนธรรมของชาวจีน ชาวลาว ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตบ้างแล้ว แต่ก็ยังคงพอมีหลักฐานให้สืบค้นหาความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวบ้านคลองวัวได้บ้างแม้ว่าจะค่อนข้างสายเกินไป

ถึงแม้ว่าจะมีการไหลป่าของวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาอยู่เสมอๆ แต่ชาวบ้านคลองวัวก็ยังมีวิถีชีวิตเฉพาะตัว ซึ่งไม่ค่อยได้รับการสืบทอดจากเยาวชนรุ่นหลังแล้ว เพราะไม่เป็นไปตามสมัยนิยม การทรงเจ้าเข้าผีมีอิทธิพลต่อชาวคลองวัวในบางส่วนเท่านั้น ส่วนการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีก็ไม่ค่อยได้รับความนิยม ด้วยคนรุ่นลูกหลานมีอาชีพอื่นๆ เช่น อาชีพข้าราชการ อาชีพค้าขาย ไม่มีใครทำนา หรือถึงทำก็เป็นการทำนาเช่าที่นา ว่าจ้างคนมาทำนาเสียมากกว่า อาชีพปลูกผัก ทำสวน หมดไป เพราะการไปตลาดทำได้สะดวกขึ้น หาซื้อจากตลาดง่ายและสะดวกกว่า มีหลายหลากประเภทกว่า จึงไม่น่าแปลกใจว่า วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ลำน้ำซึ่งเคยเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตก็แบ่งแยกออกไป ไม่ได้เป็นทางคมนาคม ใช้สัญจรไปมาหากันแล้ว ประเพณีต่างๆ ก็เริ่มเสื่อมคลายไปเพราะไม่เห็นความสำคัญ และไม่จำเป็นต่อการดำรงชีพอีกต่อไป การทำขวัญนา การเรียกขวัญข้าว การทำขวัญลาน ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไปแล้ว เพราะชาวบ้านสามารถหาซื้อข้าวได้จากตลาด ไม่ต้องเสียเวลาซื้อข้าว ตำข้าว กันอีกต่อไป การพบปะกันเป็นไปได้ง่าย หนุ่มสาวไม่จำเป็นต้องรอเวลาตรุษสงกรานต์จึงจะได้พบกัน การทำบุญตามวัดแล้วใช้เวลาที่เหลือเพื่อเล่นสนุกสนานกันนั้นกลายเป็นการไม่รู้จักรักค่าของเวลา เพราะเห็นว่าเวลาที่

เวลานั้นควร เป็นเวลาสำหรับทำงานเลี้ยงชีพหรือพักผ่อนนอนเล่นอยู่ที่บ้านมากกว่า จะได้ลดความเครียดและเมื่อยล้าจากงานประจำมากกว่าจะมาพูดเล่นสนุกสนาน ประเพณีการละเล่นต่างๆ เริ่มหมดไป คงเหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่พอจะจำวิธีเล่น และบทร้องเพลงเก่าๆ ให้ชนรุ่นหลังได้ฟังถึงเหตุการณ์ในสมัยอดีตซึ่งไม่แน่ว่าจะพอมีทางที่จะพลิกฟื้นความทรงจำนั้นย้าให้ชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ใช่เพียงวัตถุสถานที่คงเหลือเพียงชื่อเรียกขานให้สืบค้นหาประวัติความเป็นมาเท่านั้น

ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้ให้สัมภาษณ์เรื่องราวที่ได้รับทราบถึงประวัติชุมชนคลองวัวซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าสืบต่อกันมาหลายสมัยที่น่าจดจำและควรแก่การบันทึกไว้เป็นหลักฐานดังนี้

พันโทประดิษฐ์ เลิศศิลป์ ผู้มีอายุเข้าสู่วัย 70 ปี เล่าว่า ชาวคลองวัวอพยพมาจากประเทศลาว มีความเชื่อกันต่อๆ มาว่า มีวัวทองคำ วัวเงิน ผิงอยู่กลางคลองในหมู่บ้าน ซึ่งสามารถตีความได้ว่า บ้านคลองวัวนี้จะมีความเจริญ รุ่งเรืองในอนาคต นอกจากนี้ยังมีผู้เล่าให้คณะวิจัยฟังว่า มีคนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังมาอีกต่อหนึ่งว่า บริเวณบ้านคลองวัวนี้เคยมีผู้พบเห็นพญานาคใหญ่ มีหงอนสีแดงบนหัว เลื้อยออกมาจากบริเวณกอไผ่ แล้วข้ามแม่น้ำบางปะกงตรงไปบริเวณวัดแก้วพิจิตรในปัจจุบัน สันนิษฐานกันว่าบริเวณนี้จะเป็นที่อยู่ของผู้มีอำนาจวาสนา

บางคนให้ข้อมูลว่าชาวคลองว้วนั้นอพยพมาจากลาวและส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมคือการทำนา มีการเลี้ยงวัวกันอย่างมากมาย เพราะถือว่าวัวเป็นสัตว์ที่มีความแข็งแรง อดทนมากกว่าควาย จึงใช้วัวสำหรับไถทำนา เมื่อถึงเวลาเย็นต้องต้อนวัวกลับบ้าน ก็ให้วัวไปดื่มน้ำในแม่น้ำบางปะกงซึ่งเป็นลำน้ำสายใหญ่ที่ไหลผ่านหมู่บ้าน จำนวนวัวที่มีมากมายนั้นมีน้ำหนักมากจนทำให้ทางที่วัวลงเดินเพื่อไปกินน้ำนั้นเป็นร่องลึกลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งกลายเป็นคลองในที่สุด และชาวบ้านในยุคต่อมาก็เรียกเป็นชื่อว่า บ้านคลองวัว มาจนถึงปัจจุบัน

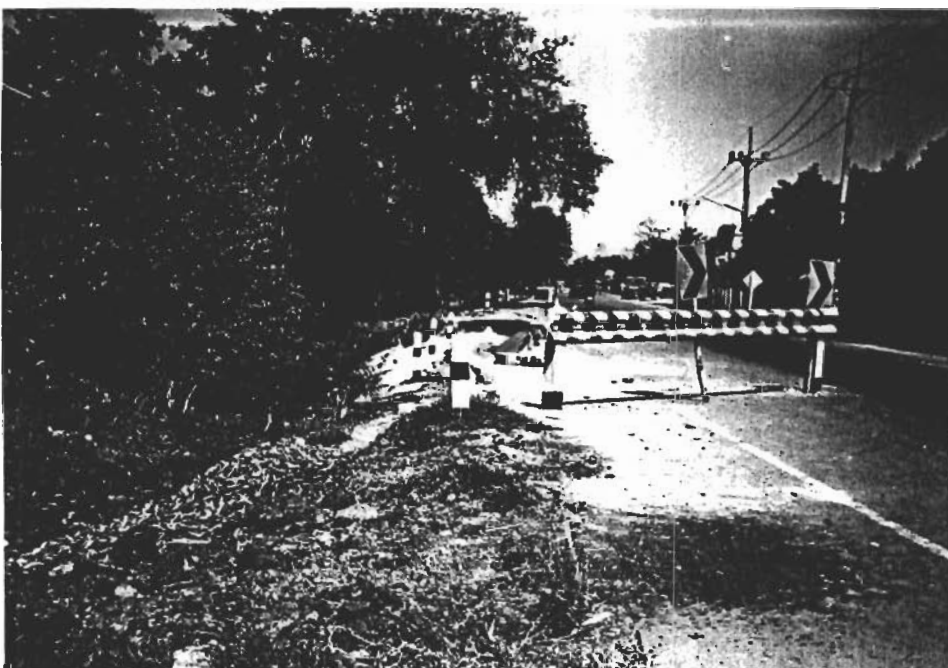
สภาพทั่วไปของชุมชนคลองวัว

สภาพภูมิศาสตร์ ที่ตั้งปัจจุบัน

ชุมชนคลองวัวในปัจจุบัน มีแนวการจัดปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นแนวยาว ชานานเรียงรายไปกับถนนซึ่งทอดตัวยาวตลอดลำแม่น้ำบางปะกง จากบริเวณหน้าวิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี จนถึงท้ายหมู่บ้าน บริเวณริมลำคลองเล็กๆ ที่ชาวบ้านเรียกว่า "คลองกะสะหลา" ปัจจุบันมีป้ายชื่อชุมชนของเทศบาลชื่อว่า "บ. คลองวัว" ได้จัดทำและนำมาปักบอกอาณาเขตของชุมชนนี้ไว้จากบริเวณด้านริมแม่น้ำบางปะกง จนถึงท้ายหมู่บ้าน บริเวณริมคลอง "กะสะหลา" รวมระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตรเศษ ดังภาพ ต่อไปนี้

จากภาพแสดงป้ายชื่อบ้านคลองวัวข้างต้น จะเห็นลำน้ำที่ไหลผ่านบริเวณบ้านคลองวัว คือแม่น้ำบางปะกง ซึ่งมีต้นกำเนิดจากแนวหุบเขา และแนวพระปรง ลำน้ำประจันตคาม ไหลมาบรรจบกันที่อำเภอกบินทร์บุรี แม่น้ำสายนี้ เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านคลองวัว ได้มีที่อยู่อาศัย และถิ่นทำกินร่วมกัน และหลายปีต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงเส้นทาง การไหลของน้ำบริเวณท้องคู้ง ทำให้พื้นดินบริเวณดังกล่าวยุบตัวลง ชาวบ้านที่เคยปลูกบ้านอยู่ริมน้ำด้านนี้จึงต้องถอยร่นลึกเข้าไปจากเดิม และ แม้เมื่อมีการตัดถนน ผ่านเข้ามาในชุมชนแล้ว เส้นทาง การไหลของกระแสน้ำก็ยังคงพุ่งเข้าหาะริมฝั่งจนทำให้ ถนนยุบตัวลง ต้องทำการบูรณะ ซ่อมสร้าง ตลอดมา ดังภาพต่อไปนี้

ผลของการกีดเซาะริมฝั่งของแม่น้ำบางปะกง ทำให้ สภาพที่ตั้งของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ศาลเจ้าพ่อควาญช้าง ศาลเจ้าพ่อกะสะหลา ฯลฯ ซึ่งชาวบ้านได้ตั้ง ศาลเคารพไว้บริเวณ ริมแม่น้ำ ต้องย้ายข้ามถนนมาตั้งริมถนนอีกด้านหนึ่ง บริเวณบ้านหน้าโพธิ์ ไม่มีอีกต่อไป เพราะต้นโพธิ์ใหญ่ถูกตัดโค่นทำถนน ส่วนศาลเจ้าพ่อกะสะหลา ย้ายข้ามไปตั้ง บริเวณคลองกะสะหลาแทน เพื่อป้องกันการพังทะลายลงแม่น้ำ ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ต่างๆ เริ่มเสื่อมลง

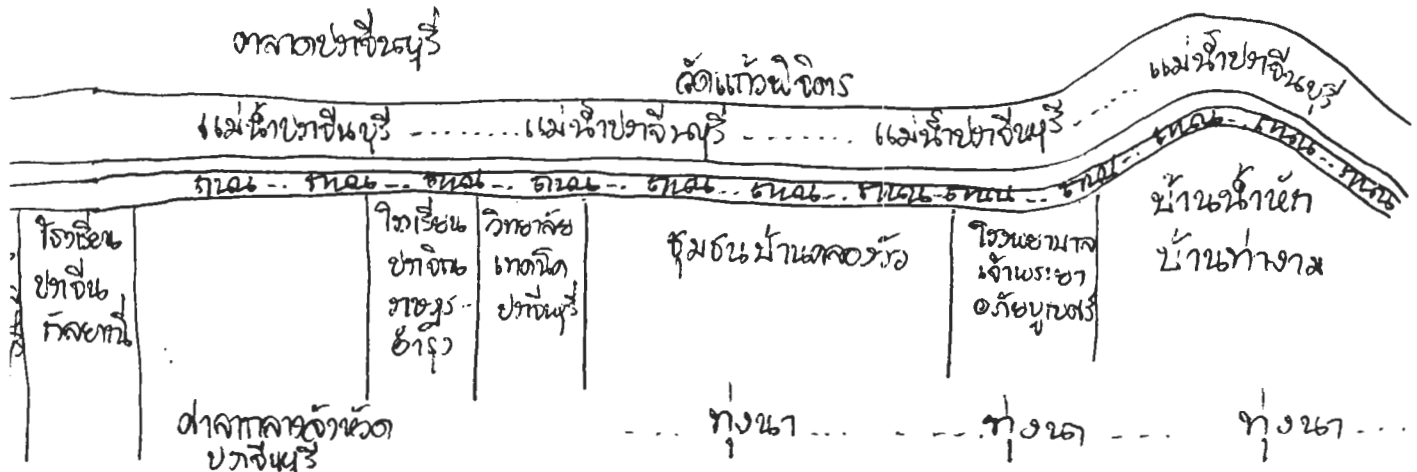

ศาลเจ้าพ่อควาญช้าง และ ศาลเจ้าพ่อกะสะหลา(เปิดถลา)

ลักษณะพื้นที่

พื้นที่บ้านคลองวัวเป็นที่ราบลุ่ม ลาดต่ำลงสู่แม่น้ำบางปะกง ซึ่งมีร่องน้ำไหลจากทิศ ตะวันออกไปยังทิศตะวันตก โดยกำหนดทิศตามแนวการกำเนิดของต้นน้ำ (ในกรณีของชุมชนนี้ ถ้าเราหันหน้าไปทางต้นแม่น้ำที่ไหลลงมา ด้านหน้าคือทิศตะวันออก) ถัดหลังแนวหมู่บ้านออกไปด้านทิศใต้ จะเป็นท้องทุ่งนาขนาดใหญ่ ไม่มีสิ่งปลูกสร้างใดๆ มีหนองน้ำขนาดย่อมๆ สำหรับเก็บกักน้ำ พื้นที่นาในอดีตเป็นแหล่งทำมาหากิน ปลูกข้าวได้มาก แต่ในปัจจุบันมีการทำ นาบ้างเล็กน้อย มีทั้งนาดำและนาหว่าน

อาณาเขตของบ้านคลองวัว	ทิศตะวันออก	ติดหมู่บ้านท่างาม
	ทิศตะวันตก	ติดวิทยาลัยเทคนิคและสถานีราชการ
	ทิศเหนือ	ติดแม่น้ำบางปะกง
	ทิศใต้	ติดพื้นที่โล่ง ทุ่งนา

แผนผังแสดงอาณาเขตชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี

พื้นที่ทุ่งนาหลังหมู่บ้าน

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ลาดลุ่ม มีน้ำมาก ในฤดูฝนน้ำในแม่น้ำสามารถไหลเข้าสู่ท้องทุ่งนาด้านทิศใต้ โดยผ่านลำคลองในหมู่บ้าน เช่น คลองตาสี่ คลองยายจันทร์ คลองวัว คลองยายท้อ คลองบ้านหน้าโพธิ์ คลองกะสะหลา คลองโรงนา ในสภาพปัจจุบันยังมีลำคลองซึ่งยังพอจะส่งน้ำเข้านาได้ เช่น คลองตาสี่ คลองยายจันทร์ คลองกะสะหลา ส่วนคลองอื่นๆ ยังมีร่องรอยของน้ำ หรือส่วนของดินที่เป็นลำคลองเว้งเข้ามาให้เห็นได้ สาเหตุของคลองที่หายไปนั้น เกิดจากการตัดถนนนำดินมาถม ปิดกั้นคลอง และเกิดจากกระแสน้ำที่ท่วมเอ่อขึ้นมาทุกปี ได้พัดพาเอาตะกอนดินมาทับถมจนตื้นเขินขึ้นมาในที่สุด

คลองยายจันทร์ ในฤดูน้ำหลากประมาณเดือนกันยายน น้ำจะไหลเข้าคลอง
สภาพบริเวณลำคลองรกเรื้อ มีต้นไม้ ต้นหญ้าขึ้นปกคลุมเต็มไปหมด

คลองตาสี ขนาดเล็กกว่าคลองยายจันทร์ มีต้นไม้ปกคลุมหนาที่บมากกว่า
ทำให้เห็นน้ำไหลเข้ามาได้ยากกว่าคลองยายจันทร์
ต้นไม้ที่ขึ้นปกคลุมเป็นพืชรัดรก เช่น ต้นตะขบ กล้วย และคัตเด้า

จากภาพจะพบว่าไม่มีการปักป้ายชื่อคลองไว้ ผู้สัญจรไปมาจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้ว่าพื้นที่ใดที่เคยเป็นคลองนำน้ำเข้ามา เนื่องจากสภาพถนนในปัจจุบันปิดกั้นทัศนียภาพดังกล่าวให้หมดไป ในฤดูทำนา ต้นข้าวจะเขียวเต็มท้องทุ่ง มีคันนาและทางเกวียนเดินไปมาหากัน แต่ละอมน้ำได้ วัควายในสมัยก่อนก็พาเดินไล่ไปเลี้ยงกลางทุ่งให้กินตอซัง (กอดต้นข้าวที่เกี่ยวแล้วเหลือทิ้งไว้เมื่อเกี่ยวข้าวแล้วในฤดูร้อน) และหญ้าอ่อน ช่วงที่ชาวนาปลูกข้าวเป็นต้นอ่อนแล้ว จะไม่เอาวัว ควาย ออกไปเลี้ยงในทุ่งนาเพราะจะเหยียบต้นอ่อนข้าวได้ การเลี้ยงวัควายจึงต้องผูกไว้ที่ลอมฟางข้าวแทน

บึง หนองน้ำ ที่อยู่ในทุ่งนา มีชื่อเรียกต่างๆ ดังนี้ หนองข้างลง หนองพังพวย หนองกระจับ หนองกระโจน หนองข้างคอก หนองแหน หนองตะโก หนองอีไห้ หนองลำโพง บึง หนองเหล่านี้เป็นแหล่งน้ำใช้ในหน้าแล้ง มีชื่อเรียกตามลักษณะพืชพันธุ์ที่ขึ้นอยู่ ใกล้เคียง หรือลักษณะเด่นของการใช้งาน เป็นต้น หนองบึงบางแห่งนี้เป็นที่เก็บกักน้ำได้นาน บางแห่งเมื่อถึงฤดูแล้ง น้ำแห้งขอด ชาวบ้านได้อาศัยเป็นแหล่งทำมาหากิน เกิดอาชีพ วิดปลา วิดบ่อ วิดหนอง ได้ปลามาทำเป็นอาหารและซื้อขายเป็นรายได้เพิ่มเติม

ประชากรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำจะได้เปรียบกว่าผู้ที่อยู่ในท้องทุ่งนา เพราะน้ำทำ อาหาร การกิน อุดมสมบูรณ์กว่า การไปมาหาสู่กันจะใช้เรือพาย เรือแจว เป็นส่วนมาก ชีวิตริมน้ำไม่เงียบเหงา เพราะมีการพายเรือไปมาหาสู่กันเสมอ

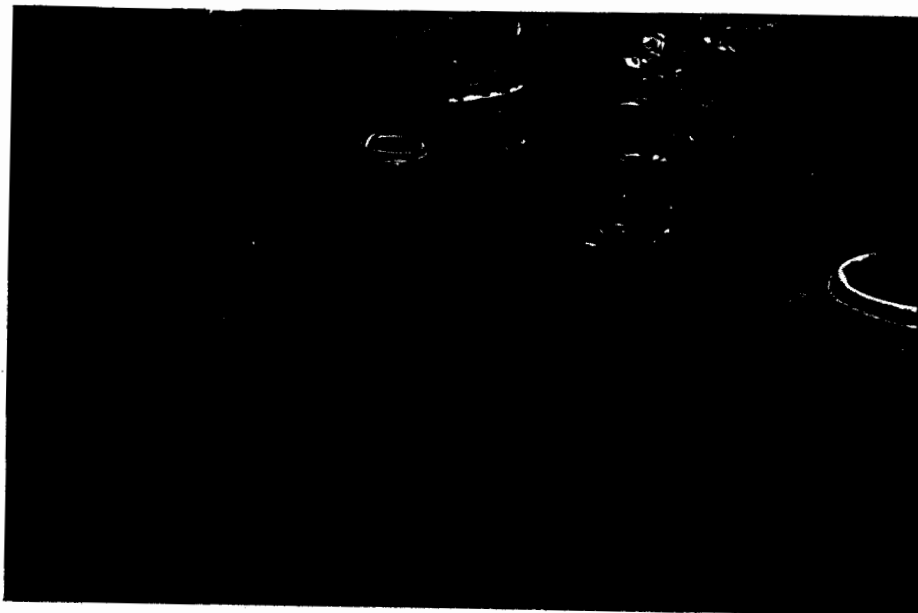
เรือหาปลา ชีวิตริมน้ำ

สภาพภูมิอากาศ

สภาพอากาศ คล้ายคลึงกับลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไป ของประเทศ คือ มีฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ในช่วงฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน อากาศร้อนจัดมาก มองออกไปในทุ่งนาจะเห็นเปลว แดดระยิบระยับ ในบรรยากาศเต็มไปด้วยซีซู่ ซึ่งหมายถึงเศษเขม่าควันไฟซึ่งเกิดจากการเผาตอซัง สภาพเช่นนี้ชาวบ้านเล่าว่า "ซีซู่" จะปลิวมาตกตามพื้นบ้านเรือน ทำให้ต้องกวาดตูกันเป็นพิเศษ แต่อย่างไรก็ดี จะมีลมทุ่ง พัดหวนจากทุ่งนาเข้ามายังหมู่บ้าน ทำให้อากาศคลายความร้อนลงได้บ้าง ลมทุ่งที่พัดเข้ามานั้นจะปะทะแนวไม้ไผ่ ซึ่งชาวบ้านปลูกไว้กันทางลม สำหรับแนวชายฝั่งแม่น้ำจะมีลมตลิ่ง ไชยแผ้วมาเอื่อยๆ เหนือผิวน้ำเป็นลมอุ่นๆ พัดมาเป็นระยะ ทำให้ผิวน้ำด้านบน และด้านล่างมีอุณหภูมิต่างกัน เด็กๆ ในหมู่บ้านจึงมักชอบเล่นน้ำในช่วงนี้

ในฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายน – มกราคม จะมีลมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน บางวันเป็นลมกระโชกแรง บางวันลมค่อนข้างสงบ หมอกลงเต็มท้องทุ่งนา น้ำค้างตกแรง ช่วงฤดูนี้ชาวบ้านออกเกี่ยวข้าว บางโอกาสจะมีการล่าแมงดา เพื่อนำมาเป็นอาหารและซื้อขายได้

ในช่วงฤดูฝน ซึ่งอยู่ระหว่างเดือน มิถุนายน – กันยายน ฝนตกมากบ้างน้อยบ้างตามสภาพภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมต่างๆ บางปีน้ำในแม่น้ำบางปะกงมากจนไหลเอ่อล้นท่วมบ้านเรือนริมฝั่งน้ำ ท่วมทุ่งนาทำให้พืชผลเสียหายหลายครั้ง เช่น ในปี 2503, 2508, 2512, 2517, 2522, 2527, 2533, 2536, 2539 เป็นต้น คลองต่างๆ ที่สามารถระบายน้ำจากแม่น้ำบางปะกงเข้าสู่ท้องทุ่งนาด้านหลังมีหลายสายด้วยกัน แต่ในระยะหลังต้นเงินทำให้บางบ้านประสบปัญหาน้ำท่วมขังบ้าง

สภาพน้ำท่วมขังบริเวณบ้านในชุมชนคลองวัว (พ.ศ.2539)

การคมนาคม

การเดินทางไปมาติดต่อกับที่ตั้งตัวอำเภอ และ จังหวัด ในสมัยก่อน ใช้การเดินทางโดยเรือ ไม่มีทางรถยนต์ มีทางเดินเล็กๆ เป็นทางเดินเท้าในหมู่บ้านเพื่อใช้ไปมาหากัน ต่อมาได้มีการก่อตั้งโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ขึ้น โดยสมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนาเทวี ได้อุทิศที่ดินเจ้าพระยาอภัยภูเบศรให้เป็นสถานที่ราชการ เพื่อตั้งเป็นโรงพยาบาล ทางราชการจึงตัดถนนผ่าน โดยในระยะแรกเป็นถนนดินลูกรังอัดแน่น และต่อมาปรับปรุง เป็นถนนลาดยาง มีการขอเวนคืนที่ดินจากราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ เป็นเหตุให้มีการเคลื่อนย้ายบ้านเรือนเข้ามาปลูกชิดริมถนนทั้งสองฝากฝั่งเข้ามาอีก

ถนนที่ตัดผ่านชุมชนคลองวัว เมื่อปี 2506 บ้านที่เห็นคือบ้านของนางสำแล อําพันธิชัย

ถนนปราจีนอนุสรณ์ ในปี 2506 บริเวณหน้าบ้านนางชัย สกลพราหมณ์

จากภาพ จะเห็นไถ 2 ใบ สำหรับหมักปลาร้า ทำน้ำปลา ทึบไม้ที่ตั้งอยู่ด้านข้างไว้เก็บ
สิ่งของต่างๆ เสาไฟฟ้าขนาดใหญ่ ทำด้วยต้นไม้ทั้งต้น และมีหม้อไฟติดอยู่ สองฝากถนนร่มครึ้ม
หนาแน่นด้วยไม้ขนาดต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นต้นมะขาม

ระยะทางระหว่างตัวชุมชนกับที่ตั้งจังหวัดนั้นห่างเพียง 2 กิโลเมตร ปัจจุบันการคมนาคม
สะดวกขึ้น มีการตัดถนน ปรับพื้นถนน มีรถประจำทางวิ่งผ่าน ต้นทางที่โรงพยาบาลเจ้าพระยา
อภัยภูเบศร์ โดยวิ่งรอบเมือง อัตราค่าโดยสาร 3 บาท ตลอดสาย ส่วนการคมนาคมทางน้ำ
ไม่ค่อยได้รับความนิยม ชาวบ้านจึงไม่ได้ใช้เรือ และได้ขายต่อไปยังผู้คนหมู่บ้านอื่นๆ ที่มาขอซื้อ
เรือยนต์ที่เคยวิ่งรับคนโดยสาร ก็ค่อยๆ เลิกกิจการไป เนื่องจากไม่มีความรวดเร็ว บรรรทุกคนได้
น้อย ประกอบกับมีอุบัติเหตุ เรือล่มกลางน้ำ และมีคนเสียชีวิต จึงเหลือเพียงการคมนาคมทาง
บกมาตรวจจนเท่าทุกวันนี้

การสาธารณสุขปโคชั้นพื้นฐาน

โรงเรียน สถานศึกษาของชุมชนคลองบัว ที่ชาวบ้านนิยมส่งบุตรหลานไปเข้ารับการศึกษาคือ
คือ โรงเรียนวัดแก้วพิจิตร และโรงเรียนวัดหลวงปริชาภูถ

โรงเรียนวัดแก้วพิจิตร ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามของหมู่บ้าน คนละฝั่งแม่น้ำ ระยะทาง
ประมาณ 1 กิโลเมตร การเดินทางไปโรงเรียน ส่วนมากใช้การเดินเท้า และข้ามเรือรับจ้างไป
ท่าเรือรับจ้างมีชื่อว่า "ท่าตาบิน" (นายสุบิน เขตหลัก)

อาคารเรียนวัดแก้วพิจิตรสร้างขึ้นในปี 2456 ตัวอาคารมีรูปทรงสถาปัตยกรรมผสมผสาน
อารยธรรมโรมันตะวันตก ด้านบนหลังคามีลักษณะคล้ายสถาปัตยกรรม เป็นอาคารใช้สอนหนังสือ
และเรียนนักธรรมบาลี สำหรับพระสงฆ์ ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว และมีโรงเรียนประถมของเทศบาล
ตั้งขึ้นมาแทน

ศาลาท่าน้ำวัดแก้วพิจิตร

โรงเรียนวัดหลวงปรีชากุล มีระยะทางจากตัวชุมชนคลองวัวไปถึงโรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตร ใช้การเดินทางไปตามคันนา

ปัจจุบันนี้มีโรงเรียนเพิ่มขึ้นในบริเวณใกล้เคียง คือ โรงเรียนอนุบาล เปิดสอนชั้นปฐมวัย ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปราจีนกัลยาณี และโรงเรียนปราจีนราษฎรบำรุง เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และวิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี เปิดสอนระดับ ปวช. และ ปวส.

การอนามัย

ชาวบ้านคลองวัวในสมัยก่อนเมื่อป่วยไข้ จะไม่ได้รับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน เนื่องจากแพทย์ยังไม่เจริญ ประกอบกับไม่มีสถานพยาบาล เมื่อเจ็บป่วยจึงใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน รักษาโดยแพทย์แผนโบราณ เรียกว่า หมอกลางบ้าน ชื่อนายกลอย สังข์สุด (เสียชีวิตแล้ว) ค่ารักษาเรียกตามระยะทางใกล้ ไกล อาการของโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่รุนแรงเท่าในปัจจุบัน เช่น เป็นไข้ตัวร้อน ไข้หวัด ไข้หวัดน้ำข้าว ปวดท้อง ปวดฟัน เป็นต้น

ชาวคลองวัวที่เคยได้รับการรักษา ได้แก่ นางประสิทธิ์ ครูทคง นางชัชชัย สกุลพราหมณ์ นางปราณีต สอนทรง นายสกลนที ศุภไทย นางสังเวียน พยัคฆเพชร นางสมบุญมย์ ยังประเสริฐ นางทองแถม อัมพันธ์ชัย และ นายชาติชาย สุภาพงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับส่วนผสมตัวยารักษาโรคต่างๆ เป็นตัวอย่าง ดังนี้

ใช้ตัวร้อน นำ บอระเพ็ด ไชลก คันเอาแต่น้ำ หญ้าแพรก และใบน้ำเต้า ไชลกรวมกัน บดกับน้ำปัสสาวะของตนเองเล็กน้อย ใช้ดื่มรักษาอาการไข้ได้

รำมะนาด เหวือกบวม ใช้สารส้มกับพิมเสน อย่างละเท่าๆ กัน บดให้ละเอียด ใช้ป้ายบริเวณที่บวม อาการบวมจะยุบลงไม่ช้า

โรคน้ำกัดเท้า ใช้ผลมะเกลือ ทูบให้แตก ทาบบริเวณที่น้ำกัดเท้า

บาดทะยัก ใช้เกลือกับขิงตำให้เข้ากัน ปิดที่บริเวณปากแผล ทำ 2-3 ครั้ง

การห้ามเลือด ใช้ใบสาบเสือ เคี้ยวแล้วคายออกมาพอกบริเวณปากแผล

แก๊ส ใช้นุ่น ผสมกับกับข้าวสุกตำปนกัน เมื่อละเอียดนำไปพอกฝีที่ขึ้น ประมาณ 1-2 วัน ฝีจะแตกและหาย หรือ จะใช้ใบฝรั่ง กับเกลือไชลกให้ละเอียดพอกที่ฝีก็ได้

แผลเกิดจากสุนัขกัด (ไม่ใช่สุนัขบ้า) มีหลายวิธี ดังนี้

1. ใช้ใบตองแห้งเผาไฟให้ไหม้ ผสมน้ำมันหมูทาปิดปากแผล

2. ใช้ใบพลับพลึง เผาไฟให้ร้อน ให้หมอล้างเท้าเหยียบที่ใบพลับพลึง เพื่อถ่ายเท

ความร้อนจากใบนำมาเหยียบบริเวณแผลที่สุนัขกัด แผลจะหายปวดและทุเลาลง

รักษาหูด นำกิ่งกระถินมาเผาไฟ จะมียางกระถินไหลออกมา นำยางนั้นทาบริเวณหัวหูด

คางทูม ใช้หมึกจีน หรือคราม หรือดอกอัญชัน เขียนภาษาจีน คำว่า "ไข้" ซึ่งแปลว่า เสื่อ พร้อมกับเขียนวงกลมล้อมรอบด้วย ผู้เขียนต้องเกิดปีชวดจึงจะได้ผล

ถูกน้ำร้อนลวก น้ำข้าวลวก ถ้าบริเวณแผลไม่กว้างนัก ใช้ตะไคร่น้ำจากตุ่มน้ำ เอามา ทาปิดบริเวณผิวหนังจะหายปวดแสบปวดร้อน

อาการเหน็บชาตามมือตามเท้า นำต้นเหงือกปลาหมอ ถอนต้นมาล้างให้สะอาด โขลกแล้วทาตามมือ เท้า ที่ขา หรือ นำต้นเหงือกปลาหมอผสมกับชะเอมเทศ บดเป็นผง บั่นเป็น ลูกกลอนกินกับน้ำผึ้ง แก้ปวดหลัง ปวดเอว

มะเร็ง นำต้นเหงือกปลาหมอ พริกไทย ดีปลี ตำปนกัน ละลายด้วยน้ำร้อน ต้มเป็น ประจํา

งูกัด นำต้นเหงือกปลาหมอมาโขลกแล้วรีบรับประทานโดยเร็ว

ลมพิษ ใช้ใบยาสูบพอประมาณ ผสมกับเหล้าโรง พอใบยาสูบชุมนํามาทาบริเวณที่เป็น ลมพิษ มีข้อแนะนำว่า เมื่อเป็นลมพิษ ห้ามเกา เพราะจะทำให้ผื่นลุกลาม

รกบิ่น หญิงที่คลอดลูกแล้ว รกที่หุ้มตัวเด็กไม่ยอมออกมา เรียกว่า "รกบิ่น" คนใช้บางคน รกเกาะแน่นมาก ใช้สารส้มมาละลาย แล้วบดให้ละเอียด ใส่ขาม ล้างมือให้สะอาดดี เอามือแตะ สารส้มในขาม แล้วให้รีบกำสายรกไว้ราวสักชั่วอึดใจ รกที่ติดค้างอยู่จะหลุดออกมา

นอนไม่หลับ ปวดเมื่อยตามร่างกาย นำต้นเหงือกปลาหมอทั้งราก ตัดเป็นท่อนเล็ก ตากให้แห้ง คั้นน้ำหนักดู นำ พริกไทยดำ น้ำหนักครึ่งหนึ่งของต้นเหงือกปลาหมอแห้งมาบดเข้า ด้วยกัน นำน้ำผึ้งแท้ผสมบั่นเป็นลูกกลอน กินเช้า เย็น ครั้งละ 1 เม็ด ยานี้เป็นยาระบายอ่อนๆ

อาการไอ นำเห็ดหูหนู แขน้ำ ให้บาน แล้วนำไปต้มกับน้ำตาลกรวดให้มีรสหวานพอควร ใช้ดื่มต่างน้ำแก้อาการไอได้

โรคพยาธิตัวจืด ใช้ใบกุ่มบก ตำผสมกับน้ำข้าว นำมาพอกบริเวณที่เป็น ใช้ผ้าขาวม้า พันไว้สักครู่ จนเกิดความร้อน พยายามทนร้อนให้ได้ เมื่อเย็นจึงค่อยแกะออก ทำ 3-4 ครั้ง

น้ำร้อนลวก นำน้ำมันมะพร้าว น้ำมันใส ผสมกันครั้งต่อครั้ง เชย้าให้เข้ากันจนขึ้นเป็น นมใช้ทาบริเวณที่น้ำร้อนลวก

เกลือ นำตะไคร้ ส่วนโคนต้น 1 ต้น ล้างให้สะอาด ตำโขลกกับเกลือตัวผู้ (เกลือเม็ด ยาว ไม่ใช่เม็ดป้อมกลม) 3 เม็ด ใช้ทาบริเวณที่เป็น วันละ 3 ครั้ง เช้า เย็น และ ก่อนนอน

ปวดฟัน ใช้ยางจากต้นพญาไร้ใบ ใส่ตรงที่ปวด หรือ ใช้เกลือเป็นเม็ดกับข่าแก่ๆ ตำ ผสมกันให้ละเอียด อุดฟันที่ปวด

รักษาสุขภาพฟัน ใช้เกลือ และต้นช่อย โขลกให้เข้ากัน นำมาถูฟัน

รักษารากฟันให้ทน ลูกพิทูล 30 ลูก ต้มกับเกลือให้เค็มๆ เวลาตื่นนอนตอนเช้า ยังไม่ ต้องแปรงฟัน ให้บ้วนปากด้วยน้ำต้มลูกพิทูล อมไว้ประมาณ 2-3 นาที ฟันจะไม่โยก ไม่ผุ

ยาแก้ถ่ายท้อง นำใบทับทิม ต้มน้ำรับประทาน ช่วยแก้อาการท้องเสียได้

รักษาหู นำปูนแดง ผสมกับสบู่กรด เคล้าให้เข้ากันดี พอกไว้ที่หู หูจะใส

ออกมา ให้คืบหัวหุดออก แผลจะหายในเวลาต่อมาและไม่เป็นหูดอีก

ตกเลือด ใช้มะกรูดผลใหญ่ 1 ผลผ่าเนเอาแต่ผิว นำไปโขลกให้ละเอียด ผสมกับเหล้าขาว 1 ถัง คนให้เข้ากันดี ให้คนตกเลือดดื่ม อาการจะทุเลา

พุพอง น้ำเหลืองเสีย นำต้นข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ อย่างละ 4 บาท กำมะถัน หนัก 2 สลึง ดันทองพันชั่ง หั่นเป็นชิ้น 1 หยิบมือ นำส่วนผสมทั้งหมดใส่ในหม้อดิน ผสมน้ำสะอาด ต้มเคี่ยวให้เดือด ใช้ต้มต่างน้ำ อาการต่างๆ จะหาย

การรักษาด้วยยาพื้นบ้านนี้ สังเกตได้ว่า ตัวยานั้นส่วนใหญ่ประกอบจากพืชและเครื่องบริโภคที่ใช้อยู่ในครัวเรือน อุปกรณ์ในการปรุงยาก็มีอยู่ในบ้าน หาได้สะดวก และอาการของโรคไม่ร้ายแรงจึงทำให้มีอาการดีขึ้นได้

ในระยะต่อมา เมื่อมีโรงพยาบาลเกิดขึ้น ประชาชนในหมู่บ้านจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงและมีค่านิยมต่อการรักษาโรคด้วยวิทยาการสมัยใหม่ มากขึ้น ทำให้วิธีการรักษาและหมอกกลางบ้านไม่ได้รับความนิยมและอาจหมดไปในที่สุด

ไฟฟ้า ถนน การสาธารณูปโภคจากรัฐ

ไฟฟ้า ในระยะแรกก่อนที่จะมีการตัดถนน ชาวบ้านจะใช้ ใต้ เทียน ตะเกียงรั้ว ตะเกียงเจ้าพายุ ตะเกียงน้ำมัน เป็นเครื่องให้แสงสว่างในยามค่ำคืน แทนกระแสไฟฟ้า ซึ่งเริ่มมีมาพร้อมกับการตัดถนนเข้าชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2496 ปัจจุบัน มีไฟฟ้าใช้ ทุกครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า พัดลม และเครื่องใช้ไฟฟ้าเพื่อการบันเทิง เช่น โทรทัศน์ เครื่องเสียง เทป-วิทยุ เป็นต้น

ถนน ชุมชนบ้านคลองวัวได้รับงบประมาณจากรัฐ ทำถนนลาดยาง ผ่านหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2496 ถนนสายนี้ทอดตัวตามแนวขนานกับลำน้ำบางปะกง ใช้สัญจรไปมาจากตัวอำเภอเมืองจังหวัดปราจีนบุรี ไปยังโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ การตัดถนนทำให้รัฐต้องขอเวนคืนที่ดินจากชาวบ้าน เกือบทุกหลังคาเรือน มีการรื้อถอน โยกย้ายตัวบ้านไปปลูกสร้างต่อจากแนวเขตถนนเข้าไป ปัจจุบันถนนสายนี้ประสบปัญหา น้ำกัดเซาะ ทำให้พื้นถนนยุบตัว ในฤดูฝนเมื่อน้ำหลากมา น้ำจะท่วมถนนเป็นประจำ

ลักษณะการปกครอง แต่เดิมมีการรวมกลุ่มชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มๆ โดยแบ่งเป็น "หมู่บ้าน" เริ่มตั้งแต่

1. บ้านหัวกรม ปัจจุบันคือบริเวณตั้งแต่โรงเรียนปราจิณราษฎรอำรุง ถึงบริเวณหน้าวิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี ชาวบ้านบริเวณนี้จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้อาวุโสในกลุ่ม ซึ่งได้แก่นายหวล สกุลพราหมณ์ (ถึงแก่กรรมแล้ว) เพราะนาย หवल เคยเป็นทหารมาก่อน
2. บ้านหน้าโพธิ์ ปัจจุบันคือบริเวณตั้งแต่ ด้านข้างวิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรีไปจนถึงบริเวณคลองตาสี่ ชาวบ้านบริเวณนี้จะมีลักษณะความเชื่อในทางไสยศาสตร์มาก บริเวณนี้มี

ต้นโพธิ์ขนาดใหญ่มากขึ้นอยู่ริมน้ำ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเงียบสงบ ร่มรื่น เหมาะแก่การนอนพักผ่อน ชาวบ้านบางคนหลับ และ ผีนไปต่างๆ ทำให้มีการตั้งศาลเจ้าที่ บ้างก็นำผ้ามาผูกโคนต้นโพธิ์ เกิด การทรงเจ้า เข้าผี คนเก่าแก่เล่าว่า ที่ดินตรงนี้ เป็นที่ของเจ้าแม่ และมีความเชื่อสืบต่อมาว่า ถนง หรือสิ่งก่อสร้างใดก็ตามที่ทำไม่ถูกต้อง จะถูกเจ้าแม่ลงโทษ หัวหน้ากลุ่มนี้คือผู้ใหญ่ซุบ

3. กลุ่มนี้เริ่มตั้งแต่ท้ายคลองตาสี จนถึงคลองยายจันทร์ เป็นกลุ่มชนที่มีฐานะค่อนข้าง ร่ำรวย โดยวัดจากการมีที่นาทำกิน ครอบครัวยุคหลายแปลง มีวัว ควายหลายตัว การทำนาสมัย ก่อนได้ผลผลิตดี จึงสามารถสร้างครอบครัวเป็นปึกแผ่นมั่นคง และหัวหน้าครอบครัวมักนิยมส่ง บุตรหลานเข้ารับการศึกษ หรือคนในกลุ่มนี้มักมีอาชีพเป็นข้าราชการ ซึ่งจะถือว่าเป็นเกียรติแก่ วงศ์ตระกูลอย่างยิ่ง ผู้นำกลุ่มนี้มีหลายคน เช่น ผู้นำบริเวณคลองวัวได้แก่ ชุนวิเศษ คลองโค ผู้นำบริเวณคลองยายจันทร์ ได้แก่ นายเต็ม กาญจนาคม (ถึงแก่กรรม) ซึ่งรับราชการเป็นปลัด อำเภอ ชาวบ้านเรียกว่าขุนเกษตร

4. บ้านโรงนา เป็นกลุ่มชนที่อยู่บริเวณ คลองโรงนา จนถึงบริเวณคลองกะสะหลา (ชื่อคลองกะสะหลานี้ เขียนตามคำเรียกของชาวบ้าน ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า "บีดถลา") บริเวณนี้มีคนอาศัยน้อย เนื่องจากมีป่าละเมาะขนาดเล็ก และบริเวณคลองกะสะหลามีกระแสน้ำ พุ่งแรงตลิ่ง ไหลแรงมาก ทำให้ตลิ่งทรุดตัวลง ไม่เหมาะกับการตั้งบ้านเรือน ผู้นำกลุ่มบริเวณบ้าน โรงนา คือ ผู้ใหญ่สงวน คำแดง ส่วนผู้นำกลุ่มบริเวณคลองกะสะหลา คือ กำนันสวาท ไตรเดช

กลุ่มหมู่บ้านทั้ง 4 ชุมนี้ มีการติดต่อพบปะกันตามปกติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 ได้มีการ จัดตั้งหมู่บ้านขึ้น โดยมีนายสงวน คำแดง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ใหญ่สงวน ได้เป็นผู้นำรวม กลุ่มของหมู่บ้าน ให้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น การทำบุญกลางบ้าน การนำลูกบ้าน ชาวบ้าน ลงแขก เกี่ยวข้าว ดำเนินการปรับปรุงศาสนสถาน สืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชน พยายามออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน จึงเป็นที่รักใคร่ นับถือของชาวชุมชนตลอดมา จะสังเกตได้ว่าพื้นที่ที่ติดต่อกันจะมีผู้นำกลุ่มหลายคน คำว่า "ผู้ใหญ่" นี้ บางคนเรียกว่า "พ่อใหญ่" ซึ่งถือว่าเป็นการให้เกียรติผู้อาวุโสที่เขตบ้านนั้น เป็นผู้มีความสามารถ เป็นผู้นำชุมชนได้

ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้านเหล่านี้ไม่มีผู้เรียกขานกันแล้ว แต่ถือรวมเรียกว่า บ้านคลองวัวทั้งหมด การปกครองจัดเป็นเขตพื้นที่การปกครองของเทศบาลเมืองปราจีนบุรี

2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวของชาวชุมชนคลองวัวจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย คือ ในครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกหลายกลุ่ม เช่น ตา ยาย ลูกชาย ลูกสาว ลูกชาย ลูกสะใภ้ หลาน หรือบางครอบครัวมีที่ดินพอที่จะยกให้ลูกของคน ก็จะยกให้เพื่อปลูกบ้านอยู่ อาศัย ในเขตใกล้เคียงกัน การยกที่ดินให้ปลูกบ้านจะไม่มีพิธีรีตองใดๆ นอกจากการบอกยกให้ ด้วยวาจา และใช้ดินมะพร้าว หรือดินมะขาม ที่ปลูกไว้เป็นแนวบอกเขตที่ดิน ไม่มีการโอน

กรรมสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดิน หรือเป็นลายลักษณ์อักษรใดๆ เมื่อมีการสำรวจข้อมูลบ้านแต่ละหลัง จะพบว่า บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันนั้นจะต้องเป็นญาติสืบสายโลหิตข้างใดข้างหนึ่งเสมอ

การยกย่องผู้นำในครอบครัวจะให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว และนับถืออาวุโสในบ้าน ผู้อาวุโสในบ้านจะมีความน่าเกรงขาม ปกครองคนในบ้านด้วยความยุติธรรม ให้การดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึง ผู้อาวุโสจะเป็นคนที่ทุกคนให้ความเคารพเนื่องจากมีประสบการณ์ในชีวิตสูง หากครอบครัวใดผู้นำครอบครัวตายลง ผู้เป็นภรรยาจะเป็นผู้นำครอบครัวต่อไป การมีสมาชิกในครอบครัวมากๆ จะช่วยผ่อนแรงภาคเกษตรกรรมได้ ในระยะหลัง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวขยายเริ่มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เนื่องจากการที่บุคคลไปประกอบอาชีพทำมาหากินยังถิ่นอื่นๆ และบุตรหลานไปศึกษาต่อระดับสูงขึ้น ความเจริญทางการแพทย์และการสาธารณสุข ที่เริ่มให้ความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ทัศนคติในการมีบุตรมากๆ เปลี่ยนไป ทำให้จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลงตามลำดับ ความสัมพันธ์ต่างๆ เริ่มห่างเหินไป เวลาของการร่วมวงสนทนากันน้อยลงไปทุกขณะ เพราะต่างต้องมีภารกิจประจำอื่นๆ ทำ โอกาสในการสมาคมยังมีอยู่บ้างในคราวที่มีเทศกาลสำคัญ เช่น วันงานบุญ งานเทศกาลต่างๆ หรือในโอกาสกลับมาเยี่ยมเยือนบ้านเกิด

การรับมรดกและสืบสายตระกูล

ชาวชุมชนคลองบัวจะให้บุตรชายเป็นผู้สืบสายตระกูล เมื่อชายหญิงแต่งงานกัน ครอบครัวที่เกิดขึ้นใหม่นี้ จะต้องพยายามชักจูงให้ชายหรือสะใภ้ต่างถิ่น ต่างครอบครัว เข้ามาอยู่อาศัยภายในบริเวณใกล้เคียงกับครอบครัวเดิมของตน สำหรับการรับมรดกต่างๆ นิยมแบ่งสันปันส่วนให้เท่าเทียมกัน ไม่คำนึงว่าใครจะเป็นคนสำคัญอย่างไร หรือไม่จำเป็นว่าต้องเป็นบุตรคนโตจึงได้มรดกมากกว่า ทุกบ้านถ้ามีมรดกทุกคนจะได้รับในสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน

บทบาทของบิดา

บิดาต้องรับผิดชอบทุกอย่างในครอบครัว เช่น การหาเงิน หาทรัพย์ ดูแลความปลอดภัย และดูแลจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ช่วยอบรมเลี้ยงดูบุตร กำหนดอนาคตให้กับบุตร เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการทำมาหากิน

บทบาทของมารดา

มารดาจะมีความรับผิดชอบที่คล้ายคลึงกับบิดา แต่จะเน้นรายละเอียดต่างๆ เช่น เป็นผู้ดูแลรักษาคนในบ้านให้อยู่ดี มีสุข หรือดูแล จีบจ่ายทรัพย์ที่หามาได้อย่างประหยัด เก็บรักษาสินของ จัดดูแลรักษาความสะอาดในบ้านเรือน ดูแลรักษาพยาบาลเมื่อลูกๆ เจ็บป่วย รวมถึงการบริการด้านต่างๆ ให้กับสมาชิกในครอบครัว

บทบาทของลูก ๆ และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว

ลูก ๆ จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนและคำแนะนำของพ่อแม่ เมื่ออยู่ในวัยเด็กจะได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงทุกคน โดยพ่อแม่จะถือหลักว่า " ใครใคร่เรียน อยากรู้เรียน จะส่งเรียน ใครไม่รักเรียน ขี้เกียจเรียน ให้ทำนา" จะพบว่าคนในหมู่บ้านบางคนทั้งชายและหญิงจะได้รับการศึกษาสูง บางคนได้รับการศึกษาภาคบังคับคือจบเพียงประถม 4 และบางคนประกอบอาชีพมีรายได้สูง บางคนก็ประกอบอาชีพทำนา หรือค้าขายตามบรรพบุรุษก็มี เด็ก ๆ เมื่อว่างจากเรียนหนังสือ จะต้องช่วยพ่อแม่ของตน ทำงาน ทำไร่ ทำนา หาปลา แจวเรือ ขายสินค้า หาฟืน ทำงานบ้าน สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวก็เช่นกัน ถ้าเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันจะต้องช่วยเหลือคนในบ้านนั้นทำงานโดยไม่นิ่งดูตาย

การอบรมเลี้ยงดู

มารดาจะมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นสำคัญ ตา ยาย ปู่ ย่า จะเป็นผู้อุทิศในบ้านที่มีบทบาทรองลงมา เมื่อครอบครัวใดมีเด็กเกิดใหม่ มารดาจะต้องเลี้ยงดูไปจนกว่าจะโตช่วยเหลือตนเองได้ แต่การดูแลเด็กนี้ จะอยู่ในสายตาของผู้อุทิศในบ้าน หากมารดาทำสิ่งใดไม่ถูกต้องหรือไม่ควร หรือผิดทำนองคลองธรรม ผู้อุทิศในบ้านจะว่ากล่าว ตักเตือน สั่งสอน ซึ่งแนะนำว่าควรทำอย่างนั้น ไม่ทำอย่างนี้ เด็กเล็กจะเป็นที่รักใคร่ของทุกๆ คน และผู้ใหญ่จะให้ความสำคัญต่อเด็กเล็กมากที่สุด เด็กที่ตัวโตขึ้นมาหน่อย ก็จะอุมเด็กเล็กกว่า และพาน้องๆ ไปเล่นด้วยอย่างสนุกสนานที่ลานใกล้ๆ บ้าน การละเล่นจะอยู่ในสายตาของผู้เป็นมารดา และผู้อุทิศในบ้านเสมอ ถ้าสมาชิกคนใดเกิดอุบัติเหตุ ร้องไห้ หรือถูกผู้อื่นกลั่นแกล้ง รังแก ผู้ใหญ่จะเข้ามาตักเตือนให้ทันที เมื่อเด็กโตพอที่จะทำงานได้ ก็จะเริ่มฝึกหัดให้ทำงาน เช่น ให้เลี้ยงควาย เลี้ยงวัว เกี้ยวหญ้า หว่านข้าว ไถนา ฝึกให้ไปดูต้นข้าว ตัดต้นเส้ง เก็บหอยโข่ง ถูบ้าน เก็บกวาด ดูแลรักษาข้าวของเครื่องใช้ในบ้านให้เป็นระเบียบ ดูแลหุงต้มอาหาร ความอบอุ่นและการได้พบหน้ากันจะเกิดขึ้นในตอนค่ำ หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จสิ้น ทุกคนจะนั่งคุย พูดจาซักถามถึงการทำมาหากิน การทำนา การช่วยเหลือกันที่บ้านใดทำถึงไหนแล้ว ได้ไปถือแรงช่วยเขาหรือไม่ ลูกหลานอยู่กันอย่างไร เมื่อซักถามกันเป็นเวลาพอสมควร ผู้อุทิศจะถามถึงลูกหลานว่าอยู่ดีหรือไม่ หากลูกหลานคนใดไม่มาอยู่ในละแวกนั้น ผู้อุทิศก็จะเรียกความสนใจให้มาพร้อมหน้ากัน โดยจะเริ่มร้องเพลงให้ฟัง บ้างก็จะเล่าเรื่องตื่นเต้น เขย่าขวัญ และเล่านิทานให้ฟัง เด็กๆ ในบ้านจะเริ่มนั่งล้อมวงฟังนิทานที่ปู่ ย่า ตา ยาย เล่าอย่างสนใจเต็มไปด้วยความสนุกสนาน สิ่งเหล่านี้เป็นอุปนิสัยในการดูแล อบรมลูกหลานในครอบครัวของตนวิธีหนึ่ง ที่ปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะเด็กในรุ่นหลังมานี้ มีโอกาสพบปะเพื่อนฝูงได้ง่ายขึ้น เวลาในการอยู่กับครอบครัวลดลง หรือถ้าอยู่ในบ้านก็จะมีกิจกรรมอื่นๆ เช่น ดูโทรทัศน์ ฟังเพลงจากวิทยุ - เทป มีการบ้าน มีการค้นคว้าจัดทำรายงานวิชาต่างๆ ที่ครูสั่ง ต้องใช้เวลาทำมากขึ้น ดังนั้นการสมาคมกับผู้สูงอายุในบ้านจึงค่อยๆ

ลดลงไป ทั้งนี้เพราะผู้อาวุโสก็ให้ความสำคัญกับการศึกษามากเช่นกัน จนในสมัยปัจจุบัน เมื่อลูกหลานบางบ้านประพาศิตนเกรอ ออกนอกถิ่นนออกทง หรือไม่สนใจเล่าเรียน ผู้อาวุโสบางคนถึงกับรำพันด้วยความเสียใจและคิดไม่ถึงว่า " พ่อแม่อุตส่าห์ส่งเสียให้เรียน สำคัญผิดนึกว่าขยันเห็นแต่งตัวไปโรงเรียนทุกวัน ไม่น่าเลย " เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้กับครอบครัวที่ไม่มีเวลาสอดส่องดูแลความประพฤติของบุตรหลานให้ถี่ถ้วน ซึ่งเป็นอุทาหรณ์ ที่ควรระวัง

วิธี ดู และ บอก เวลา ของชาวคลองวัด

ชาวคลองวัด จะมีสิ่งชี้แนะการบอกเวลา วัน หรือ ช่วงเวลาของการที่จะทำภาระกิจต่างๆ ในชีวิตประจำวัน จากเหตุการณ์ต่างๆ เช่น

เวลาเช้า ยามรุ่งอรุณ ท้องฟ้าเริ่มสาง จะฟังเสียงตีกลองของพระจากวัดแก้วพิจิตร ซึ่งเป็นสัญญาณ การออกบิณฑบาตร นอกจากนี้ยังฟังเสียงไก่ที่เลี้ยงไว้ในเล้าบ้านขึ้นบอกเวลาด้วย

เวลาสาย ช่วง 9 -10 น. จะมีเรือเมล็ดต่วน ชาวบ้านเรียกว่า เรือคึ่ง-คึ่ง จูผู้โดยสารประมาณ 20 คน ใช้เครื่องยนต์ขนาดกลาง มีเสาโครงขนาดพอเหมาะค้ำหลังคาเรือ บริเวณที่เป็นกาบเรือ ไม่มีราวกัน ตัวเรือเป็นสีแดงทั้งลำ เวลาเรือแล่นผ่าน เสียงเครื่องยนต์จะดัง "คึ่ง-คึ่ง" เรือลำนี้จะแล่นทวนสายน้ำไปทางตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ และ จุดที่ทำประตุม ช่วงเวลาที่เรือแล่นผ่านนี้ ชาวบ้านจะบอกว่า "เรือขึ้นแล้ว" จะรู้ว่าสายพอสสมควร เด็กๆ ที่เล่นน้ำในแม่น้ำมักจะว่ายน้ำไปเล่นคลื่นที่ปลายท้ายเรือกันอย่างสนุกสนาน

เวลาเพล ประมาณ 11.00 น. ไปจนถึงเวลาเที่ยง ตะวันตรงหัว จะฟังเสียงกลองจากวัดแก้วพิจิตร ซึ่งเป็นสัญญาณบอกเวลาอาหารกลางวัน ผู้หญิงจะจัดเตรียมข้าวกลางวัน โดยจะออกหิ้วกระบุง หรือหาบสาแหรกพร้อมกระจาดซึ่งภายในบรรจุข้าวปลา อาหาร และน้ำดื่ม ออกไปส่งให้คนทำนา

หลังเที่ยงวัน ประมาณ 12 น. เล็กน้อย จะมีเรือขนม เรียกกันว่า "เรือยายเขย" เพราะผู้ชายชื่อนางอบเขย ธรรมขุน เรือลำนี้จะขายขนมไทย เช่น ขนมปลากริมไซ้เต่า ขนมเป็ยกปูน ขนมขั้น พักทองแกงบวด มันแกงบวด เผือกแกงบวด ข้าวต้มมัด สลับกันไป ในแต่ละวัน

เวลาบ่าย ประมาณ 14 น. จะมีเรือต่วนแล่นขึ้นอีกลำหนึ่ง เรือลำนี้มีขนาดใหญ่กว่าเรือ "คึ่ง-คึ่ง" จุคนโดยสารได้มาก มีชื่อเขียนไว้ที่ข้างเรือว่า "ทยานชล" ตัวเรือเป็นสีขาว -น้ำเงิน ทำความเร็วได้ดี ชาวบ้านเรียก "อีทยานชล" เพราะเสียงเครื่องเรือดังแหลม หนวกหูมาก เส้นทางการเดินทางเรือเหมือนเรือ คึ่ง คึ่ง

หลังเวลาบ่าย หลังจากเรือทยานชล แล่นขึ้นไปแล้ว จะมีเรือขายขนมของ ยายส่ง (นางบุญส่ง สิงหะ) ซึ่งจะร้องขายเสียงดัง ได้ยินมาแต่ไกล ว่า "ขนมแม่เฮีย....." ผู้ชายจะลากเสียงคำสุดท้ายยาวเป็นพิเศษ จนชาวบ้านทุกคนจำได้ดี ขนมที่ขายมี ขนมลอดช่องไทย ลอดช่องสิงคโปร์ ข้าวเหนียวถั่วดำ ถั่วต้มน้ำตาล มันต้ม เผือกต้ม บางครั้งมีปลาย่าง ขนมจีน ติดมาบ้าง

เวลาเย็น ประมาณ 18 น. เป็นต้นไป พระเจ้าจะทรงสั่งบอกเวลาให้พระสงฆ์ลงโบสถ์ ทำวัตร สวดมนต์เย็น เสียงพระวัดแก้วพิจิตรสวดมนต์ ดังลอยมา ได้ยินบ้างเป็นช่วงๆ

เวลากลางคืน เรือเมล์ด่วน "ทยานชล" และ เรือ "ดิ่ง ดุ้ง" จะล่องน้ำกลับมาที่ตลาดปราจีนบุรี ในช่วงยามสาม คือเวลาประมาณ 02.00 - 04.00 น. โดย เรือดิ่ง ดุ้ง จะนำหน้ามาก่อน ได้ยินเสียงเครื่องยนต์ที่เร่งเครื่องหนัก เพราะเรือบรรทุกสินค้ามาจากท่าประทุม ส่วนมากจะเป็นหมาก ใบพลู มะพร้าว พืชผักสวนครัว เกลือ ส่วนเรือ ทยานชล จะบรรทุกผู้โดยสารน้อยลง และบรรทุกสินค้ามาครั้งละเรือ ส่วนมากเป็นพืชผักสวนครัว และเครื่องเรือน เครื่องจักสาน ไม้กวาด เป็นต้น

ปัจจุบันเรือ 2 ลำนี้ ไม่ได้แล่นรับส่งคนโดยสารและพืชผลในแม่น้ำบางปะกง นานแล้ว เพราะมีการตัดถนนเข้ามาในชุมชน มีรถยนต์เข้ามาวิ่งรับผู้โดยสารซึ่งประหยัดเวลาได้มาก เรือทั้ง 2 ลำนี้จึงหายไปจากสายน้ำ และไม่มีเรือเมล์แล่น อีกเลย แม้วิถีเวลา ของชาวคลองบัว จะเกิดจากความเคยชิน ที่ประสบจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว ถ้าวันใด เรือไม่ขึ้น ชาวบ้านมักจะถามว่า "เรือขึ้นหรือยัง" วิถีเวลาเหล่านี้ นอกจากจะเป็นเครื่องบอกถึงความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนแล้วยังเป็นเครื่องแสดงถึงลักษณะนิสัย ความดีถ้วน ละเอียดลออ ช่างจดจำ และรวมไปถึง ความกลมเกลียว สมานฉันท์ของทุกครัวเรือน และเหนือสิ่งอื่นใด วิถีเวลานี้ ยังสะท้อนให้เห็นสภาพความเรียบง่ายของชีวิตผู้คนริมน้ำ และสภาพความสงบสุขที่หาได้ยากในยุคปัจจุบัน

3 ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ

ชาวบ้านชุมชนคลองวัวมีภาษาพูด คล้ายคลึงกับภาษาไทยกลางโดยทั่วไป และมีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนในชาติพันธุ์อื่น จึงมีการยืมภาษาพูดจากชนชาติอื่นที่เข้ามาอาศัยปะปนในชุมชน ชาวบ้านชุมชนคลองวัว พูดภาษาไทยกลางได้อย่างชัดเจน สามารถเรียนรู้ได้โดยทั่วไป ไม่มีลักษณะภาษาเฉพาะถิ่น หรือใช้น้ำเสียง สำเนียงที่ผิดแผกแตกต่างไปจากภาษาไทยกลางมากนัก สามารถออกเสียง ร ล ได้ชัดเจน สื่อสารกับคนไทยในถิ่นอื่นๆ ได้อย่างดี

สำนวนพังเพยที่ใช้พูดในท้องถิ่น และใช้พูดอยู่ในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่พบว่าเป็นสำนวนภาษิต คำพังเพย ซึ่งใช้เหมือนกับคนไทยในภาคกลาง เช่น เกียงคำไม่ตกฝาก ไก่งามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี วัวพันหลักปักพันร้าน เขามะพร้าวห้าวไปขายสวน มีทองเท่าหนวดกุ้งนอนสะดุ้งจุนเรือนไหว มะกอกสามตะกร้าปาไม่ถูก เขียนด้วยมือลบด้วยเท้า กว่าถั่วจะสุกกาก็ไหม้ ถีลอดตาข้างห่างลอดตาเส้น ปลาหมอตายเพราะปาก จุดได้ตำตอ น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย คับที่อยู๋ได้คับใจอยู่ยาก รักยาวให้บันรักสั้นให้ต่อจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ก้นหม้อยังไม่ทันดำ เป็นต้น สำนวนที่ใช้ มักเป็นสำนวน หรือคำพังเพยที่มีเนื้อหาสอนใจในเรื่องต่างๆ เช่น

สอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร จะใช้สำนวนต่อไปนี้

อย่านอนตื่นสาย อย่าอายทำกิน อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าอนกินบ้านกินเมือง
หนักเอาเบาสู้ น้ำขึ้นให้รีบตัก เข็นครกขึ้นภูเขา

สอนเรื่องความประพฤติ จะใช้สำนวนต่อไปนี้

สอนให้รักษาศักดิ์ศรี อดเยี่ยงอย่างเสียไม่ขอเนื้อคนกิน

สอนให้ขยัน ขยันไว้ไปไหนคนไม่เกลียด

สอนให้เป็นคนดี ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้

สอนให้มีน้ำใจกับเพื่อนบ้าน น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า

สอนให้ช่วยเหลืองานการ อย่าทำทองไม่รู้ร้อน

ผู้วิจัยพบข้อที่น่าสนใจคือ ภาษากลางที่ใช้มี ถ้อยคำ และการเรียบเรียงถ้อยคำต่างออกไปบ้าง กล่าวคือ ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายต่างออกไปจากการใช้คำในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน เช่น

การใช้ถ้อยคำและการเรียบเรียงถ้อยคำ ที่ใช้แตกต่างไปมีดังนี้

1. น่อกิน พูดว่า น่อกิน

2. ไม่ได้ยินเสียง พูดว่า ไม่เสียงยิน

นอกจากนี้พบว่า มีการใช้ถ้อยคำ สำนวน พังเพยที่ต่างออกไป แต่ยังคงมีเค้าให้ความหมายได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทำเท็จ เจ็ดสะพาน หมายถึง พุดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง เชื่อถือไม่ได้
ควักน้ำ ตำดิน หมายถึง คนชอบทำงาน ขมิขมัน ขยันขันแข็ง
จุดใต้ ไล่พิน หมายถึง การตักเตือนผู้หญิงให้ทำงานบ้านตามหน้าที่ที่ควรจะต้องทำ
มีเฟื้องสลึง หมายถึง มีเงินน้อยแล้วทำอวดตัวว่าเป็นคนร่ำรวย
บ้านใหญ่กระไดสูง หมายถึง บ้านผู้มีทรัพย์สิน หรือมียศถาบรรดาศักดิ์มากมาย
เข้าพัก ลงห่อ หมายถึง การทำงานแล้วต้องเก็บออมไว้ใช้ในยามข้างหน้า
แขนงยิ่งกว่ากิ่ง หมายถึง ความสัมพันธ์ในระดับหลานกับปู่ย่า ตา ยาย โดยเปรียบ
 เทียบความรักของ ปู่ย่า ตา ยาย ว่ามีต่อหลานๆ มากกว่าลูกของตนเอง
เรือล่อมหนองเดียวกัน หมายถึง เป็นพวกเดียวกัน โดยไม่มีฝ่ายใดเสียเปรียบ
หัวร้อยเอ็ดเจ็ดข่าน้ำ หมายถึง มีประสบการณ์ชีวิตมากมาย
รวดเดียวถึง หมายถึง ใช้เวลาไม่มาก
แม่เจ้าไวย หมายถึง คำอุทาน ใช้กับสิ่งที่เป็นตื่นตาตื่นใจ แปลกใหม่
เข้าด้ายเข้าเข็ม หมายถึง การทำงานที่เป็นไปโดยราบรื่น ไม่ติดขัด
กร่าง หมายถึง ไม่ทำอะไรเลย, ยืน กั่งๆ กังๆ
ดูฟ้า ดูฝน ดูลม หมายถึง ก่อนออกจากบ้านให้สำรวจสภาพดินฟ้าอากาศก่อนที่จะ
 เดินทางไปที่ใด ๆ
ตะแห่งว ๆ หมายถึง ทำอะไรซ้ำๆ ซากๆ หรือเป็นการเข้าซ้ำให้กระทำ
ตะเบ็งเซ็งแซ่ หมายถึง พุดคุยกัน ด้วยเสียงดังมาก
ไกลาหล อลหม่าน หมายถึง สถานการณ์ต่างๆ ที่ดูยุ่งวุ่นวาย ไม่เป็นไปตามกำหนด
 กฎเกณฑ์
เลวกัน ทำสิ่งไม่ดี , เลวร้าย , ทะเลาะเบาะแว้ง เช่น ผัวเมียเลวกัน
อยากได้อยากดี ความต้องการร่ำรวยเงินทอง มีทรัพย์สินสมบัติ
พินอบพิเทา หมายถึง การอ่อนน้อม ถ่อมตน การมีสัมมาคารวะ อ่อนหวาน
ไปหาย ไปเลย หมายถึง ไปที่ใดก็ตาม แล้วไปนานมาก กว่าที่จะกลับมา
ไว้วาย หมายถึง การปฏิเสธ ไม่ทำสิ่งใดๆ หรือไม่รับว่าจะทำสิ่งนั้นๆ
ห้องยั้งพุงกระสอบ หมายถึง รับประทานได้มาก
ตัวนางๆ หมายถึง ขนาดลำตัวพอเหมาะ ใช้กับสัตว์ เช่น ได้ปลาตัวนางๆ
กะล่อน หมายถึง คนที่พุดเอาตัวรอด หรือทำในสิ่งที่ดีให้กับตัวเอง
บ้านใกล้เรือนเคียง หมายถึง การมีสัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนบ้าน
สู้ฝนทนแดด หมายถึง การทำงานที่ตรากตรำ ลำบาก
ตักน้ำใส่กะโหลก ชะโงกดูเงา หมายถึง ตักเตือนให้ระวังตน

ทำนออย่าเสียไร่ เลี้ยงไก่อย่าเสียรัง หมายถึง ใช้ประโยชน์จากการทำงานให้คุ้มค่า
หมาตามเกวียน หมายถึง เด็กๆ อ่อน ร้องตามพ่อแม่ไปเที่ยวเหมือนหมาตามเกวียน
ไม้อ่อนจักตอกดี หมายถึง เด็กๆ สอนง่าย กว่าคนแก่

บั้งปลาหมองอให้กลับ หมายถึง สอนคนให้เป็นคนดีต้องสอนตั้งแต่เริ่มแรก
อดเยี่ยงอย่างเสือ ไม่ขอเนื้อคนกิน หมายถึง ให้หยิ่งในศักดิ์ศรีความเป็นคน
ขยันไว้ไปไหนคนไม่เกลียด หมายถึง ให้ขยันหมั่นเพียร

คนแมนหนังสือ หมายถึง คนที่สติปัญญาดี ความจำดี จำบทเรียนได้ไว เช่น
คนไหนที่แมนหนังสือ ก็ท่องบทที่จะบวชได้ไว

เขาไม่หยุด หมายถึง เรียกไม่หัน เสียงดังมาก เรียกหาไม่รู้เรื่องว่าใครเป็นใคร
ใครตแม่ เปรียบเปรยความเลวร้ายของผู้ที่ทำความผิด

ไปตายโหงตายท่า หมายถึง แขงชักหักกระดูก

ฉิบหาย ทำสิ่งไม่ดี , เลวร้าย

หมาไม่แตก หมายถึง ทำอะไรก็ตามที่ดูไม่ดี ไม่สวยงาม

จองหอง พองขน การทำท่าหยิ่งยโสกับผู้ใหญ่ในบ้าน

ถ้อยคำ สำนวนที่ใช้พูดบางคำนำมาจากการประกอบกิจการงานในชีวิตประจำวัน

บ้างเป็นคำพูดเพี้ยนเสียง หรือออกเสียงผิดไป บ้างเป็นคำยืมในภาษาลาว และ ภาษาเขมร ก็มี
เช่น

ถ้อยคำ / สำนวนภาษาที่ใช้	ความหมาย
ย่ำรุ่ง	เช้ามืด (04.00 – 05.00 น.)
กระแป๋ง	กระป๋องใส่น้ำ
กุดจิ้น	ตรุษจีน
กาโบโพธิ์	ตราโบโพธิ์
ผ้านุ่ง	ผ้าถุง
เวือน	บ้าน
สาง	หวี
เสื่อคอกหญ้า	เสื่อคอกวี , คอกแหลม
วัวเข้าคอก	5-6 โมงเย็น
ตัวนางๆ	ขนาดย่อมๆ (เช่น จับปลาได้ตัวนางๆ)
คนใหญ่ , คนโต	ผู้ใหญ่
เด็กน้อย	เด็ก

ถ้อยคำ / ส่วนวนภาษาที่ใช้

แกงเปรี้ยว

แกงหวาน

ผักอีตูลาว

ผักอีตูไทย

หมากเผ็ด

มะแขว

หมากแข้ง

ผักชะ

กำ

กล่อมท้อง

ขนมตาควาย

เฮง

ชีน

ลาด

มะหุ้ง

แดงกะดิง

ไทยมี

สง

ผ้าผวย

ผ้านุ่ง

มูล

ตีน

ปลาแดก

ไม้กวาด

ชีไคล ชีราก

เลี้ยงสุกัน ,เลี้ยงสุกันกิน

ชีราพรวน

ไม้ขีดมอญ

คะทา

ความหมาย (ต่อ)

แกงส้ม

แกงบอน

ใบแมงลัก

กระเพรา

พริก

มะกอก

มะเขือพวง

ผักชะอม

ห้าม, ไม่ให้กิน

ทำให้เด็กทารกในท้องกลับหัว

ขนมต้มแดง

รวย

ขม

เสื่อ

มะละกอ

แดงกวา

ไทยแท้

ทำให้สะดุ้งตื่น

ผ้าห่ม

ผ้าถุง

อุจจาระ

เท้า

ปลาร้า

ไม้กวาด

ชีไคล

เลี้ยงอาหาร

ชีดิน

ไม้ขีดหม้อ

กระดานแบนๆ ใช้ลากข้าวที่นวดมากองรวมไว้

ถ้อยคำ / ส่วนวนภาษาที่ใช้

ลาดข้าว
เขม่าข้าว
ตุ่มน้ำ
ซี่ปลาแดง
กะเข็ช้อีดอก
มะอึ
บักมี
บักสีดา
เก็ก
รถเจ๊ก
น้ำก้อน
พลตะเวน
บ่
มะหุง
บอกมี
บอกต๋อง
บอกอึ
บักอู่ย
เวี้ยอะแหลง
เลงสเดี้ย
เคลี่ยนบาย
โมชีตัก
อะเกลอ
เตยเลง
ชีขนมจอก
เด็ก
ลักงาย
โมชีบาย
ชีเทอะเจอะ
เด้านาโบ

ความหมาย (ต่อ)

ทำให้ลมพัดละของผง, ฟางออกจากเม็ดข้าว
รำข้าว
โองน้ำ
ซี่ปลาทู่ ไตปลา
กระบุงเปล่า
ฟักทอง
ขนุน
ฝรั่ง
รองเท้า
รถม้า
น้ำแข็ง
ตำรวจ
ไม้
มะละกอ
ขนุน
กระท้อน
ฟักทอง
ฝรั่ง
เด็ก ๆ
เล่นอะไร
หิวข้าว
มากินน้ำ
เพื่อน
ไปเล่น
กินขนมจีน
นอน
เข้า
กินข้าว
กินเถิด
ไปไหนมา

เต้าเลง	ไปเที่ยว
เต้าตึงขนมโมจิ	ไปซื้อขนมมากิน
บองเต้านาโบ	พี่ไปไหนมา
บ้องสระรันปโอิน	พี่รักน้อง
สะแก	หมา
เนียงโตนาโม	นางไปไหนมา
อู๋	เปล
นอนสา	นอนซิ
เก๋อ	ใกล้
เผอ	ใคร
แม่มพิเรอ	นั่นอะไร
เอ็ดพิเรอ	ทำอะไร
หมึงพิเรอ	มองอะไร
ทางเท้อ	ข้างบน
อวย	หม้อ
กระโล้	กระจาด
ผ้านุ่ง	ผ้าถุง
หัว	ศีรษะ
เกี้ยก, เกิก	รองเท้า
เบ็ง	ดู, มอง, จ้อง
บ้านเหนือ	อยู่ทางทิศตะวันออก
บ้านกลาง	อยู่ระหว่างกลางของทิศตะวันออก และ ทิศตะวันตกของหมู่บ้าน
บ้านล่าง	อยู่ทิศตะวันตก

ในเรื่องภาษานี้ ผู้วิจัยและคณะนักเรียน โรงเรียนปราจีนกัลยาณี รวบรวมจาก ภาษาพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์ และ สนทนากับชาวบ้าน ทั้งเพศหญิง ชาย และผู้ที่อยู่ในวัย ต่างๆ กัน และพบว่าคำบางคำใช้เฉพาะบางบ้านเท่านั้น จึงได้บันทึกข้อมูลภาษา โดยถอดเสียง คำตามเสียงที่ใช้พูด และ นำมาจัดกลุ่ม วิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่าง เพื่อบันทึกเป็นข้อมูลไว้ส่วนหนึ่ง ดังปรากฏตัวอย่างในตารางต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบ ภาษาพูดไทยกลาง - ภาษาพูดลาว - ภาษาพูดเขมร

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
เครื่องแต่งกาย - เครื่องประดับ		
เสื้อ	เสื่อ	อาว
กางเกงขายาว	กางเกงขาหย้าว	เช่าเจองเวง
กางเกงขาสั้น	กางเกงขาสั้น	เช่าเจองเคร
หมวก	หมวก	หมวก
หวี	หวี	สะแน็ท
(ใส่) แว่นตา	แว่นตา	(เป็๊ะ) แว่นตา
ต่างหู	ตุ้มหู	(เป็๊ะ) กะวาด
เข็มขัด	เข็มขัด	เข็มขัด
รองเท้า	เกิบ	สะแบ๊ะเจ็ง
แป้งทาหน้า	แป้งพิดหน้า	มัดขาวเฉียงมก
(นุ่ง) กระโปรง	-	เฉียงะกระโปรง
นาฬิกา	นาฬิกา	นาฬิกา
สร้อย	สร้อย	เป็๊ะชะกะออร์
ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าเช็ดหน้า	กันแสงจูดมก
ผ้าเช็ดตัว	ผ้าเช็ดโต	ไซจูดครวน
เสื้อกันหนาว	เสื้อกันหนาว	อาวละเจีย
ยกทรง - เสื้อชั้นใน	เสื้อใน	อาวตะเนอย
ผ้าขาวม้า	ผ้าคะมา	กันแรงเงิน
เสื้อแขนยาว	เสื้อแขนยาว	อาวโดเวง
เสื้อแขนสั้น	เสื้อเค้นสั้น	อาวโดเครย
กระดุม	-	เรออาว
หมวดกริยาอาการ		
เดิน	เดิน	ตเออ (พูดเร็ว เดอ)
นอน	นอน	เดก
ปิด	ปิด	เบ็ท
เปิด	เปิด	เบ็ก

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
เล่น	เหล่าน	เลง
กินวืง	กิน	ซี (โฮม ประชา รับประทาน)
นั่ง	หวืง	หรวด
ยี่น	หนั่ง	อังกุยเงอ (เงอ ออกเสียงน้อย)
เขียน	ยี่น	ไซเวอ (เวอ ออกเสียงน้อย)
เรียน	เขียน	ตะเซ อ็อกซอ (หนังสือ)
ดื่ม	เฮียน	เรียน
ทำงาน	ดื่ม	พะตัก
หัวเราะ	เฮ็ดงาน	เออกา
ร้องไห้	หัว	เซิด
ฟัง	ซัไฮ	ยม
ยิ้ม	ฟัง	สดับ
พนมมือ	ยิ้ม	ยิม
โบกมือ	พนมมือ	ซำเบีย
คิด	โบกมือ	บอกได
ดีใจ	กิด	นีก
ถาม	ดีใจ	ออเจ็ด
ตอบ	ถาม	ซัว
กราบ	ตอบ	ตอบ
คลาน	กราบ	กราบ
นั่งคุกเข่า	คลาน	เวีย
ตี	นั่งคุกเข่า	ลุด จังกวง
ทูป	ตี	ไว
อุจจาระ	ซึ	อึด
ปัสสาวะ	เยียว	โนม
เรียก	เอิน	ฮาว
ไป	ไป	เตอว
มอง	เบิง	เมอ
เหม็น	เหม็น	ชะโอย

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
โมโห	เซ็ง	เค็ง
ป่วย	ป่วย	ซื่อ
เกิด	เกิด	เกอด
ตาย	ตาย	ง็อบ
แตก	แตก	แบก
ตบมือ	ตบมือ	เตียะไต
ทำกับข้าว	เฮ็ดกับเช่า	เรอมอโหบ
หมวดร่างกายคน-สัตว์		
หัว ศีรษะ	ฮั่ว	กบาล
หู	ฮู่	ตะเจียะ
ตา	ตา	พะเนด
จมูก	จุมุก	จะหมอก
ริมฝีปาก	ริมฝีปาก	เหมือด
คิ้ว	คิ้ว	อันเจิม
คาง	ค่าง	ตะเกียบ
แก้ม	แก้ม	ทะเปอล
ฟัน	ฟัน	ทะเม็น
ผม	ผม	เสาะ
คอ	คอ	กอล
ไหล่	ไหล่	สะมา
แขน	แขน	ไต
มือ	มือ	ไต
เล็บ	เล็บ	กะเจาะ
ขนรักแร้	ขนฮักแฮ	โลม
ข้อศอก	ข้อศอก	แกนไต
หน้าอก	หน้าอก	อันตฺรู
เต้านม	เต้านม	เดาะ
สะดือ	สะดือ	พะแรท
ท้อง	ท้อง	ปัว

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
หน้าขา	หน้าขา	สมองเจิง
หน้าแข้ง	หน้าแข้ง	สมองเจิง
เท้า	ตีน, เท้า	เจิง
นิ้วเท้า	นิ้วเท้า	บาเรียมเจิง
นิ้วโป้ง	นิ้วโป้ง	เมไต
นิ้วชี้	นิ้วชี้	จักออลไต
นิ้วกลาง	นิ้วกลาง	จักออลชะมอล
นิ้วนาง	นิ้วนาง	มาเรียมไตเหนียก
นิ้วก้อย	นิ้วก้อย	โกนไต
ตาตุ่ม	-	พะเนตโก
กระดูก	กระดูก	จะเอิง
หัวเข่า	-	กบาลจังกาง
ตับ	ตับ	ทะเรียม
ลำไส้	ลำไส้	โปะเวียน
ไต	ไต	-
กระเพาะอาหาร	กระเพาะอาสนาน	กะเปียมทอม
ปอด	ปอด	สวด
หัวใจ	หัวใจ	แป๊ะโดก
ขี้หนู	ขี้หนู	อัดตะเจีย
ขี้ตา	ขี้ตา	ปะบีกพะเนต
ขี้ไคล	ขี้ไคล	กะแอล
ขี้มูก	ขี้มูก	อิตจะหมอก
เหงื่อ	เงื่อ	ยี่อะ
ลิ้น	ลิ้น	คาด
เลือด	เฮือด	เซียม
เขาสัตว์	เขา	สะแนง
หาง	หาง	กันดูย
อวัยวะเพศหญิง	-	กะดวย
อวัยวะเพศชาย	-	กะดอ

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
น้ำลาย	น้ำลาย	ตักเหมือด
น้ำตา	น้ำตา	ตักพะเนด
หมวดเครื่องนอน		
มุ้ง	มุ้ง	มุ้ง
หมอน	หมอน	เซนย
ที่นอน	ที่นอน	ปูก
ผ้าห่ม	พาห่ม	พวย
เสื่อ	สาด	กันเตล
ผ้าปูที่นอน	ผ้าปูที่นอน	กันรานปูก
เตียง	เตียง	เคร
หมอนข้าง	หมอนข้าง	ชะเนโอบ
หมวดเครื่องมือเครื่องใช้		
แก้ว	แก้ว	แก้วดอบ
ขวด	ขวด	แต่ิล
ขัน	ขัน	ฉะนัง
หม้อ	หม้อ	กำแบ็ด
มีด	มีด	กะเต็ย
กระทะ	กระทะ	จังกราน
เตา	เตา	-
ช้อน	ช้อน	-
จาน	จาน	จาน
ชาม	ชาม	ดัดสะลอ
ถ้วย	ถ้วย	-
ตะกร้า	ตะกร้า	ตะกร้า
ตุ่มน้ำ	ตุ่มน้ำ	เปียงตัก
กระชอน	กระชอน	ตรองกะดี
ทัพพี	ทัพพี	เวย
เขียง	เขียง	จะรุน
ถ่าน	ถ่าน	กะโจง

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
พิน	พิน	ฮ็อก
ซี้เถ่า	ซี้เถ่า	แผะ
ไห	-	กะลอ
ครก	ครก	ตะบัล
สาก	สาก	อันเล
แก้อี้	แก้อี้	แก้อี้
รูปภาพ	หรูป	รูปทอด
แจกันดอกไม้	แจกันดอกไม้	ดัมผะกา
โทรทัศน์	โทรทัศน์	โตระตัว
พัดลม	พัดลม	กั๋งยา
กระจก	กระจก	กันเจาะ
เข็ม	เข็ม	มะจุล
ด้าย	ด้าย	อัมเบาะ
แปรงสีฟัน	แปรงเขี้ยว	จะด็อกทะมิล
เชือก	เชือก	แซร์
ตะเกียง	ตะเกียง	จั้งเกียง
จักร	จักร	จักร
จอบ	บักจอบ	จอบกับ
เสียม	เสียม	จอบจิก
แห	แห	ชานัน
ไซ	ไซ	ไซ
สู่ม	สู่ม	สู่ม
กระดัง	กระดัง	จั้งเอ
เบ็ด	เบ็ด	ซันตุต
ค้อน	ค้อน	ตะบอง
เลื่อย	เลื่อย	อันนา
สิ่ว	สิ่ว	ไตกะจอก
ขวาน	ขวาน	ขวาน
กรรไกร	กรรไกร	กันไทร

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
ไม้คาน	ไม้ค่าน	ดองแรย์
ตะปู	ตะปู	แต่็กกอล
กบไล่ไม้	กบ	แต่็กซุก
ส่วิง	ส่วิง	-
ผ้าขี้ริ้ว	-	สละบัตจ๊ะ
เทียน	เทียน	เตียน
ตุ้	ตุ้	ตุ้
ม้านั่ง	ม้านั่ง	เก้าอี้
ดินสอ	ดินสอ	เดกชะเมา
ปากกา	ปากกา	ปากกา
กุญแจ	กุญแจ	ซอด
ลวด	ลวด	ลวด
เรือ	เฮือ	ตุ๊ก
รถยนต์	รถ	ลานเพลต
ไฟฟ้า	ไฟฟ้า	ไฟฟ้า
ประตู	ประตู	ทะเจีย
หน้าต่าง	หน้าต่าง	บั้งอวย
ริ้ว	ริ้ว	ลระบอ
หมวดผัก - ผลไม้		
แตงโม	บักโม	เออวเลือก
ส้มโอ	หมากเกี้ยง	โกรยทะรง
ทุเรียน	ทุเรียน	ทุเรียน
มังคุด	มังคุด	มองคุด
ขนุน	บักมี	ชะนอร์
เงาะ	เงาะ	เงาะ
มะม่วง	บักม่วง	สวาย
ทับทิม	ทับทิม	ทับทิม
น้อยหน่า	บักเขียบ	เตียบ
มะละกอ	บักหุง	ลระซอง

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
ฝรั่ง	บักสีดา	ตะแบ็ย
พุทรา	-	ปะเตร็ย
ส้มเขียวหวาน	บักส้มเขียวหวาน	โกรยเจ็น
ตาล	-	ทะนอว์
มะพร้าว	บักพร้าว	โดง
ละมุด	หมากละมุด	ละมุด
ลำไย	ลำไย	เม็ยน
มะเฟือง	มะเฟือง	สะปิก
มะไฟ	หมากไฟ	เพ็ยว
มะตูม	บักตูม	พะเนอว
องุ่น	หมากองุ่น	ตะเบ็งมะงู
ลิ้นจี่	ลิ้นจี่	ลิ้นจี่
สับปะรด	บักนัด	มะเนอก
กล้วย	กล้วย	เจ็อก
อ้อย	-	อัมเปอว
มันเทศ	-	ตะลงฉะเว
มันสำปะหลัง	-	ตะลงบิว
มะปราง	บักปราง	มะปราง
มะยม	บักยม	มะยม
กระท้อน	-	กะท้อน
กลางสาต	กลางสาต	กลางสาต
ชิง	ชิง	เซย
ข่า	ข่า	อันเดน
ตะไคร้	ตะไคร้	เคร็ยเครย
กระชาย	กระชาย	กะเจ็อย
พิททอง	บักอี่	เลอเปอว
น้ำเต้า	-	โครก
แมงลัก	-	จ็ชอ
โหระพา	-	จ็กะชอม

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
สระระแห่	-	จี้ฮังกาม
กระเพรา	-	มาเหียบเปรว
ผักชี	ผักหอมเป	-
ต้นหอม	-	เดอมกะติม
ยี่ห่วย	-	ยี่ห่วย
หัวหอม	หัวหอม	กะติมกะออม
กระเทียม	กระเทียม	กะติมชอ
พริก	พริก	มะตี้
มะขาม	บักขาม	อัมเป็ล
กะหล่ำปลี	กะหล่ำปลี	สะปิกกะดอม
พริกไทย	พริกไทย	มะริก
ผักกาด	ผักกาดห่อ	สะปิกชอว์
กระถิน	ผักกะเสด	ซั่มบัว
ผักตำลึง	ตำลึง	เลอกบารี
มะกรูด	บักกรูด	โกรยเซ็ท
พื้ก	บักโต่ง	ตะลาย
ถั่ว	ถั่ว	ซันแดย์
ผักนุ่ง	ผักนุ่ง	ตะกวน
ผักกระเจด	ผักกระถินน้ำ	กันแจก
ผักคะน้า	ผักคะน้า	-
น้ำปลา	น้ำปลา	ตีกเตรีย
น้ำตาล	น้ำตาล	ตีกสะกอร์
กะปิ	กะปิ	กะปิ
พริกป่น	พริก	มะตีดบก
ข้าว	ข้าว	บาย
กุยชั๊	กุยชั๊	กุยชั๊
มะรุม	มะรุม	มะรุม
ชะอม	ผักช่า	ชะอม
แกงส้ม	แกงส้ม	ลอมมะรุ

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
แกงเผ็ด	แกงเผ็ด	สล็อกติ
ปลาร้า	ปาแดก	ปากอก
ลาบหมู	ลาบหมู	ลาบจู้ก
หมวดการนับ		
หนึ่ง	หนึ่ง	มุย
สอง	สอง	ปรี
สาม	สาม	ไบร
สี่	ซี้	บวน
ห้า	ห้า	ปลัม
หก	ฮก	ปลัมมวอย
เจ็ด	เจ็ด	ปลัมปรี
แปด	แปด	ปลัมไบร
เก้า	เก้า	ปริมบวน
สิบ	ซิบ	ดือป
ร้อย	ว้อย	มะรวอย
พัน	พัน	มะเปือน
หมื่น	หมื่น	มะเมิน
แสน	แสน	มะแซน
ล้าน	ล้าน	มะล่าน
มากมาย	โหด	จะเริน
นิดหน่อย	-	อันต็ด
หมวดกาลเวลา		
เช้าตรู่	มือเช้า	เบริด
สาย	สาย	เดริกคะงาย
กลางวัน	กลางเวน	ทงาย
เที่ยง	เที่ยง	ทงายตรง
เย็น	เย็น	จะเสีย
เที่ยงคืน	-	ยู่บจะเรอว

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
หมวดนาม – สรรพนาม		
แม่	ແມ່	แม
พ่อ	ພໍ່	เออว
พี่ชาย	พี่ชาย/ พี่ชาย	บองปร็อก
พี่สาว	พี่เอื้อย	บองเสรีย
น้องสาว	เอื้อย	พะอินเสรีย
น้องชาย	น้องชาย	พะอินปร็อก
ลุง	ลุง	ออมปร็อก
ป้า	ป้า	ออมเสรีย
น้า	น้า	มีน
อา	อา	เมีย
พี่เขย	พี่ชาย	บรองทะเล
พี่สะใภ้	พี่เอื้อย	บรองไหลเสรีย
ปู่	ปู่	ปู่
ย่า	ย่า	เยอย
ตา	ตา	ตา
ยาย	ยาย	เยอย
เงิน	เงิน	ประ
บ้าน	บ้าน	เตีย
เด็ก	บักห่า	โกนคะเมน
ฉัน	ซ้อย	คะยอม
เธอ	เจ้า	-
เพื่อน	เพื่อน	ปิวกมา
ญาติพี่น้อง	ญาติพี่น้อง	บอมพะอิน
ผู้หญิง	หญิง	เสรีย
ผู้ชาย	ผู้ชาย	ปล็อก
เพื่อนบ้าน	เพื่อนบ้าน	-
เจ้าบ่าว	ผู้บ่าว	คางกร็อก
เจ้าสาว	ผู้สาว	คางกะโมบ

ภาษาไทย	ภาษาลาว	ภาษาเขมร
คนแก่	-	มะนีกจา
พระ	พระ	ไหลกของ
เณร	เณร	-
คนนั้น	พูยัน	-
ถนน	ถนน	ชนอล
ทาง	ทาง	ชนอล
สะพาน	สะพาน	สะเปียด
ใต้ถุน	-	กร้อมเตีย
บ่อน้ำ	-	โดงตึก
หลังคา	-	ตะโปล
เสา	-	ตะขอ
กระดาน	-	กระดาน

ตัวอย่างประโยคสนทนาต่างๆ ที่ใช้ภาษาลาว

ท่านชื่ออะไร	เจ้าชื่อหยัง
บ้านอยู่ไหน	บ้านอยู่ไส
ท่านจะไปไหน	เจ้าสิไปไหน
ผมจะไปรับเงินเดือน	ขอยสิไปยับเงินเดือน
ท่านมาจากไหน	เจ้ามาแต่ไส
ท่านมากับใคร	เจ้ามากับไผ
กินข้าวหรือยัง	กินเช้าแล้วบ่
กินข้าวกับอะไร	กินเช้ากับหยัง
ขอตม่น้ำด้วย	ขอน้ำกินแน
กินข้าวอร่อยไหม	กินเช้าแซบบ่
เชิญกินข้าว	มาเด้อกินเช้า
เป็นไงสบายดีหรือ	เป็นจังได้จำบายตีบ
มีพี่น้องกี่คน	มีพี่น้องจ๊กคน
มีใครบ้าง	มีไผแน
แต่งงานหรือยัง	แต่งงานแล้วบ่
มีสามีหรือยัง	เอาผัวแล้วบ่

การเรียงเรียงถ้อยคำ/รูปประโยค ผู้วิจัยพบว่าผู้พูดจะใช้คำซ้อนเพื่อเสียงและเพื่อเน้นความหมาย มีคำพูดที่เป็นคำซ้อน 2 - 4 พยางค์เพื่อขยายความในเรื่องที่พูด เช่น

อาหารในท้องดินที่นิยมปรุงรับประทานในชุมชนมีหลายประเภท
ส่วนประกอบในการทำอาหารได้จากธรรมชาตินำมาประกอบเลี้ยงชีวิต ตามแต่อัธยาศัย
คนเขมรคบหาสมาคมกับคนในชุมชนนี้
สิ่งเหล่านี้เป็น อุบายเทคนิค ในการดูแลลูกหลาน
บ้านใดตั้งศาลพระภูมิไว้เป็นที่สักการบูชา
สถานที่ตั้งศาลควรพูนดินเป็นเนินสูง
จะต้องมีการขอขมา ขอภัยในการล่วงเกินทำสิ่งไม่ดีเป็นการ**รบกวน**
การลงเสาเข็มหรือตอกเข็ม . . .จะนำสิ่งของ . . .ใส่ลงในพานภาชนะ
การใช้คำซ้อนลักษณะนี้ อาจเป็นเพราะผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการขยายความให้ผู้วิจัยเข้าใจชัดเจนขึ้นจึงพยายามใช้คำอธิบาย แต่อย่างไรก็ดี ยังพบว่า มีการใช้คำลงท้าย เหมือนภาษาลาว และทอดเสียงให้อ่อนนุ่มลงตอนท้ายประโยค เช่น มานั่งพักกันก่อนเด้อ เฮ็ดอะหยิ่ง ก่อ
บางบ้านใช้คำภาษาจีน เช่น ตอนเช้าขายของดี เฮงๆ และพบว่ามีการใช้คำหยาบ คำดำที่เป็นคำเขมร เช่น ตบ กบาลแตก ตีกะบาล ฮาวไม่หยุด ฮาวไม่มา ด้วย

ปริศนาคำทาย

ปริศนาคำทายคือ ปัญหาหรือคำถามซึ่งผู้ถามอาจจะถามตรงๆ หรือถามทางอ้อมก็ตาม คำถามอาจจะใช้ถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว หรือจะมีสัมผัสแบบภาษาร้อยกรองก็ได้ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาล้านๆ ง่ายๆ กระชับความ แต่ยากแก่การตีความในตัวปริศนาอยู่บ้าง ส่วนคำไซ หรือคำเฉลย มักเป็นสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันในสมัยนั้นๆ และบางคำถามมักจะมีเค้าหรือ แนวทางสำหรับคำตอบ ซึ่งผู้ตอบจะต้องใช้ความสังเกต ความคิดและไหวพริบในการคิดหาคำตอบ (ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร และคณะ : 2525)

ในสมัยก่อนการเล่นปริศนาคำทายนี้ นิยมเล่นกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มักจะเล่นในยามว่างจากการงาน เช่น ตอนหัวค่ำหลังจากรับประทานอาหารเย็นแล้ว สมาชิกในครอบครัวจะนั่งล้อมวงหรือนั่งตามสบายแล้วก็เล่นทายกัน ถ้ามีผู้ตอบถูก ผู้ตอบคนนั้นมีสิทธิกำหนดให้ผู้ทายปฏิบัติตามที่ตนกำหนด เช่น ให้เขกเขา ให้ตีมือ ให้เขกหัว ให้ตีมน้ำ เป็นต้น ถ้าตอบไม่ได้ ผู้ทายมีสิทธิ์ลงโทษผู้ตอบทั้งหมดเช่นกัน เมื่อผู้ตอบทำตามที่กำหนดแล้วก็จะเฉลยปัญหาของตนแล้วเล่นทายต่อไป การเล่นปริศนาคำทายนี้มักจะเป็นคำทายเกี่ยวกับธรรมชาติวิทยา หรือความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

ปริศนาคำทายที่รวบรวมได้จากการสำรวจข้อมูลประกอบการวิจัยนี้แสดงให้เห็นเขาวน
ปัญหา และความสัมพันธ์ในชุมชนโดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ปริศนาคำทายนี้ ส่วนหนึ่งเป็น
ปริศนาที่จดจำกันมาจากที่ต่างๆ เพื่อให้ทายเล่นกันสนุกๆ และใช้เพื่อทดสอบไหวพริบเป็นคำทาย
ที่สร้างขึ้นเกิดจากการสังเกตสิ่งรอบตัว ลักษณะพฤติกรรมของคน พืชพันธุ์ สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้
อุปโภค บริโภค ต่างๆ และ ยังพบว่ามีการคิดสร้างปริศนาคำทายขึ้นเป็นชุดๆ จากชื่ออาหาร พืช
สัตว์ และสิ่งทีพบเห็นอยู่ในชุมชน ดังตัวอย่างปริศนาคำทายต่อไปนี้

ปริศนาคำทายที่เกี่ยวกับพืช ผัก ผลไม้

ปริศนาคำทาย	คำเฉลย/คำตอบ
ลูกอะไรเอ๋ยเปลือกแข็งมาก คว้าอยากใช้ไปสู้กัน	มะขวิด
ต้นเท่าลำถ่อ ลูกเต็มคอกเคี้ยวกันได้เคี้ยวกันดี	ต้นหมาก
ผลไม้อะไรเอ๋ย ช่างนอกมีเขียวเล็บ ช่างในเก็บความอร่อย	ทุเรียน
เปิดม่านเจอฝอย เปิดฝอยเจอเม็ดมากมาย	ข้าวโพด
นัยตามากมายไม่วายคนจับกิน	สับปะรด
ต้นสูงหมาข้าม ต้นต่ำหมาดัน	มะขาม, มะดัน
ชาวชะอ้น กันมีหมอย	กระเทียม
อะไรเอ๋ย ต้นเท่าครก ใบปรกดิน	ตะไคร้
ต้นเท่าขา ใบวาเดียว	ต้นกล้วย
ต้นเท่าแขน ใบแล่นเสี้ยว	อ้อย
โบหยักๆ ลูกรักเต็มคอก	มะละกอ
เรือนปั้นหยาทาสีเขียว นอนคนเดียววงมุ้งขาว	น้อยหน้า
เด็กๆนุ่งผ้าขาว สาวๆผ้าสีเขียว แก่ๆ นุ่งแดง	พริก
ต้นเท่าเข็มใบเต็มคันทนา	ผักแว่น
มาจากเมืองนอกมีตารอบตัว	สับปะรด
มาจากเมืองเพชร มีจุก มีเกศ ตารอบตัว	สับปะรด
ต้นเท่าสายพาน นมยานโตงเตง	มะระ
ต้นเท่าลำเรือ ใบห่อเกลือไม่มีดี	ต้นสน, ต้นมะขาม
โบหยักๆ ลูกรักเต็มคอก จะว่ามะละกอก็ไม่ใช่	ตาล
มาจากเมืองจีนไม่มีมือไม่มีตีน มีแต่ใบ	ต้นไผ่
ตอนเล็กๆ นุ่งผ้า ไตขึ้นมาผ้าหูด	หน่อไผ่, หน่อไม้
ต้นเท่ากระป๋องใบหลองแหลง	ไม้ไผ่
เขียวชะอุ่มพุ่มไสว มีแต่ใบ ไม่มีเมล็ด	กอไผ่

เขียวชะอุ่ม พุ่มไผ่ มีแต่ใบ ไม่มีต้น

ต้นสี่บาท พาดข้างรั้ว

สามเหลี่ยมใบเทียมดอก โครทายออกได้เมื่องาม

ต้นเท่าเทียน ใบเท่าถาด

ข้างนอกสูงใส ข้างในเป็นโพรง

ข้างนอกขรุขระ ข้างในตะตั้งโหน่ง

ต้นเท่าเข็มใบเต็มแม่น้ำ

สองวันนุ่งเขียว สี่วันนุ่งแดง

ชื่อเป็นผักแต่อยู่สูง

มาจากเมืองพม่า เอาผ้าขาวม้าคาดพุง

ดอกอะไร ไข่เย็บผ้า

ชื่ออะไรกินได้

ต้นเท่าลำหอก เก็บดอกไปขาย

ต้นเท่าสาก ใบลากดิน

บัวอะไรเอ่ยอยู่บนบก

ปริศนาคำทายที่เกี่ยวกับสัตว์

ปริศนาคำทาย

ลำไส้ได้ดิน คนกินได้ไม่กลัว

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในน้ำ

ชื่ออยู่บนฟ้าแต่ตัวอยู่ทะเล

ปีฉลากมีปากที่ท้อง

ปลาอะไรเอ่ย ไข่เย็บผ้า

ชื่ออยู่บนหัว ไม่กลัวคนเห็น

สี่ตีนเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง

กลางวันชอบตอม ไม่ยอมนอนไม่ยอมนิ่ง

อะไรเอ่ย ตัวเป็นแมลง ชื่อเป็นสุนัข มีลูกแสนรักอยู่ถ้ำคูหา

เขียวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ศรีปากอก นกก็ไม่ไซ

ไก่อะไรตัวดำๆ

สองตีนเดินมา หลังคามุงจาก

วิ่งโหยงๆ มีธงอยู่ข้างหลัง

สี่ขาเดินมาหลังคามุงสังกะสี

ตะไคร่น้ำ

ตำลึง

ต้นกก กำลังมีดอก

บัว

มะเดื่อ

ขนุน

ผักแว่น

พริก

พริกชี้ฟ้า

ผักกระเจต

ดอกเข็ม

(ใบ) ชื่อเหล็ก

ข้าวโพด

กล้วย

บัวบก

คำเฉลย/คำตอบ

ปลาไหล

ปลาดาว

ปลาดาว

ปลากะเบน

ปลาเข็ม

กิ้ง

เต่า

แมลงวัน

แมลงหมาล่า

แมลงทับ

ไก่ดำ

ไก่

หมา

ปู

แบกหอกขึ้นเขา

สี่ตีนเดินมา หลังคาเป็นหนาม

สัตว์อะไร ใช้แรงงาน มีชื่อเหมือนแมลง

นกอะไร ชื่อใหญ่อย่าบอกใคร

สี่คนหาม สามคนแห่ สองคนพัด อีกคนปิดแคร์

จะว่านกก็มีหู จะว่าหนูก็มีปีก

หน้าเหมือนวัวแต่ตัวเล็กนิดเดียว

ซ่อนเล็บ กัดตาย อยู่ในป่า

ตัวดำเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก

ดำยิ่งกว่าตัวกา

ชื่ออยู่ในครัวตัวอยู่ใต้ดิน

ม้าอะไรไม่ได้อยู่บนบก

ตัวอยู่ในดิน ชื่ออยู่บนฟ้า

ปริศนาคำทายที่เกี่ยวกับชื่ออาหาร ได้แก่

ปริศนาคำทาย

ชื่ออยู่ฟ้า ตายายอยู่ในครัว

หีบใส่ผ้าเหลือง ฤดูแจ่มทั้งเมือง ไซไม่ออก

เป็นขนมชนิดหนึ่งถ้าฟังแต่ชื่อก็หาภาชนะใส่แทบไม่พอ

ชื่ออยู่เมืองจีน ตัวอยู่เมืองไทย

หุงข้าวด้วยกระบอกไม่ผ่าออกไม่ได้กิน

สองพี่น้องกอดคอกันกระโจนน้ำ

แก้ผ้าลงโคลนกระโจนลงน้ำ

ขนมอะไรเอ๋ยนุ่งขาวห่มขาว

แบ่งอะไรชื่อเหมือนคน ใช้ทำขนมได้

น้ำอะไร มด แมลงชอบกิน

เรากลิ่นมัน เราอยู่ มันกลิ่นเรา เราตาย

ปริศนาคำทายที่เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้และอื่นๆ

ปริศนาคำทาย

ปีฉลู มีหูที่ปาก

สองหู ฎไม่ได้ยิน

ตัวอยู่นาตาอยู่บ้าน

เม่น

เม่น

ม้าแกลบ

นกเขา

ช้าง

ค่างคาว

ลูกวัว

เสื่อ

แมงเหนียง

ชนกา

แมงกระซอน

ม้าน้ำ

ไล่เดือน

คำเฉลย/คำตอบ

ไข่ดาว

ไซ

ขนมเซ่ง

ขนมจีน

ข้าวหลาม

ข้าวต้มมัด

กล้วยแขก

กล้วยบวคี่

แบ่งทำยายม่อม

น้ำตาล

น้ำ

คำเฉลย/คำตอบ

กะทะ

กะทะ

ตาปู

ชื่อยูนา ตาอยู่โรงเจ็ก	ตะปู
เฮฮา เฮฮา มีตารอบตัว	ตะกร้อ
หลังงอเหมือนตัวกุ้ง กินหญ้าหมดทุ่ง	เคียว
มาจากเมืองกรุง ไม่มีไส้มีพุง กินคนได้	มุ้ง
สี่ตีนชี้ฟ้า อ้าปากจับคน	มุ้ง
มีตาอยู่รอบตัว มีหูอยู่บนหัว	แห
พอทอดแล้วบานพอไว้บ้านกลับหุบ	แห
มาจากเมืองเพชร มีจุก มีเกศ มีตารอบตัว มีลูกใต้ต้น	แห
ยิบๆ เหมือนไข่มุก ใครไม่มีปัญญา ก็อ่านไม่ออก	หนังสือ
มีแต่ไล่ให้แสงสว่าง	ดวงไฟฟ้า
ต้องร้อยหูทั้งวัน พระไม่ฉันไม่มีวันถอด	ปิ่นโต
เล่นโบบนบก ไม่ตกโต๊ะ	เตารีด
ไม่มีตัวตน มีแต่ตากับหู คนรู้ไม่ถอย	แว่นตา
ตะลุ่มปุ่มปุ่มมีรูน้ำไหล	กาน้ำ
กลางวันจุ่มลูกยีนกลางคืนจุ่มลูกนอน	บันได
กอดหัวห้องปล่อง	เสาแหกร
ยิงเขียดยิงเปี้ยก	ผ้าชีว
คนซื้อไม่ได้ใช้ คนใช้ไม่ได้ซื้อ	โรงศพ
คนอยู่ในครัว ตัวอยู่ในป่า	กระต่ายชุดมะพร้าว
หุบเท่ากระบอง ถอกเท่ากระดิ่ง	ร่ม
ตัวเล็กจ้อยๆ มีปอยสองเส้น	เข็ม
ไม้ปักอยู่กลางหนอง ใครไปก็ต้องใครมาก็ต้อง	ไม้ปักปูนกินหมาก
อ้วนปึกลึงก์มีกระดูกอยู่ตรงกลาง	กองฟาง
ตาแก่หลังงอลงน้ำไม่ชุน	เบ็ด/ คนตกปลา
ชี้หยดย้อยปลายแดง	เทียน
วัวหลังตะแวง กินหญ้าทั้งแปลงอยู่กลางทุ่งนา	เคียวเกี่ยวหญ้า
นกกระปูดตาแดงน้ำแห้งก็ตาย	ตะเกียงน้ำมันก๊าด
หน้างอคออ่อน กินก่อนทุกวัน	ทัพพี
เวลาจะใช้ก็ทิ้ง เวลาไม่ใช้เก็บไว้บนหัว	สมอเรือ
ลูกสี่ปคนเล่นกันแม่	กัญแจ
คอยกเหมือนม้า ไปค้าไม่เห็นรอย	เรือ

กินคนได้ทั้งเมือง
 สูงกว่าน้ำ ต่ำกว่าเรือ
 จับแม่เหยียบลูก
 บ้านเมืองเราอะไรคอบคลอง
 ม้าอะไร วิ่งไม่ได้
 ตัวเล็กเสียงดังมาจากเมืองจีน
 ไม่มีหัวมีแต่หน้า ถึงเวลาส่งเสียงดัง
 ไม่ต้องหลับ ไม่ต้องนอน เดินไปเดินมา เลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวา
 ม้าสามขา พระราชาขึ้นขี่ ใส่หมวกเกาหลี สูดบุหรี่ปุ๋ยๆ
 ตัวมีหู จับหูคล้องขา จับขาคคล้องมือ
 20 หู 2 ขา
 หัวพันตา พระยาพันวัง พ่อมันตาย ลูกชายมันยัง
 ลูกอยู่ที่ขา มีตาทั่วหัว บนหัวมีหู
 มาจากเมืองละโว้ สูงโย่งโก้ มีฟันซี่เดียว
 รอยตีนยาวแต่เท้ากลม
 ชื่อเหมือนคนเอาไว้ใส่น้ำ
 ปั่นให้แข็งแทงหว่างขา
 ตัวอยู่ในหนอง ปากคาบทองอยู่บนบก
 เวลายืนกลับเตี้ย เวลานั่งกลับสูง
 ตัวอยู่ที่สวนสัตว์ หางถูกตัดเช่นน้ำ
 สีเหลี่ยมเทียมพระจันทร์ คนเป็นพันหามไม่ไหว
 ยิ่งต่อยิ่งสั้น
 พุดได้พุดดี แต่ไม่มีตัวตน
 ต่ำเตี้ยเลียดิน ไม่ขึ้นไม่ได้กิน
 แม่ไก่ดำจุ่มน้ำไม่เปียก
 อะไรเอ่ย ลอยน้ำตั้งแต่เด็ก
 มาจากเมืองจีน ถือกีลเมืองไทย
 มี 64 ตา ต้อนม้า ไล่เรือ
 โตเท่าภูเขา แต่เบาเหมือนอนุ
 น้ำอะไรที่ไม่เปียก
 หน้าแล้งอยู่ถ้า หน้าน้ำอยู่หน้า

กล้อง
 ฟองน้ำ
 บันได
 สะพาน
 ม้านั่ง
 ประทัด
 นาฬิกา
 นาฬิกา
 หม้อหุงข้าว
 ปิ่นโต
 ปิ่นโต
 แห
 แห
 จอบ
 ล้อเกวียน
 โอง
 โจงกระเบน
 ตะเกียง
 เพดาน
 หางเสือเรือ
 บ่อน้ำ
 บุหรี่
 วิทยุ
 กระจาดขูดมะพร้าว
 ก้นกะทะที่มีเขม่าดำจับหนา
 ชัน
 เทียนไข
 หมากจุก
 เมฆ
 น้ำล้าง
 ข้าวเปลือก

กินทางกัน ออกทางปาก กินมากๆ ออกข้างตัว
เกิดเพราะไฟ ตายเพราะลม

ปริศนาคำทายเกี่ยวกับธรรมชาติและอื่นๆ

ปริศนาคำทาย

ตัวอยู่กับหมา แต่ลูกหมาอยู่กับฝน
หลับตาเห็น ลืมตาหาย
สูงเทียมฟ้า ต่ำกว่าหญ้า เตี้ยกว่าดิน
อะไรเอ๋ย สุกเต็มทุ่ง เก็บกินไม่ได้
สุกเต็มดิน เก็บกินไม่ได้
เมื่อเห็นบอกออก เมื่อหายบอกหุบ
ไม่ใกล้ไม่ไกล มองเห็นพอวิบหรี่
เผ่าสองเผ่า บ้อเล่าไม่เห็นกัน
เกิดมาพร้อมกันเป็นคู่อยู่ใกล้แต่ไม่เคยเห็นกัน
เวลาเรานอนมันยืน แต่เวลาเรายืนมันนอน
น้ำมาตาแดง น้ำแห้งตาขาว
อะไรเอ๋ยมีแต่เพิ่มไม่มีลด
เรียวเหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ข้างๆ มีขน
เขี้ยวชะอุ่มพุ่มไสว ไม่มีใบ มีแต่เม็ด
เขี้ยวมาแต่ไกลไม่มีใบมีแต่ลูก
ตกว่าไม้ไหล ตกไฟไม้ไหม้
ตอนไปสองคน มีดฟ้ามัวฝนกลับมาคนเดียว
พูดก็ไม่หัน มองก็ไม่มอง เรียกก็ไม่ได้ยิน
กลางคืนออกเที่ยว กลางวันนอนหลับ
สุกคาต้น คนกินไม่ได้
มะพร้าวครึ่งซีก ข้ามทะเลพัน
สูงเทียมเทียมฟ้า ต่ำกว่าหญ้าชนิดเดียว
ไม่มีกระดูกแต่ลูกได้
ต้นเท่าสายพาน ดอกบานบนเวหา
ยิ่งตัดยิ่งยาว
กอไม้ทั้งกอหาข้อไม่เจอ
ตัดโคนก็ไม่ตาย ตัดปลายก็ไม่เนา

ระหัดวิดน้ำ
คว้นไฟ

คำเฉลย/คำตอบ

ลูกเห็บ
ความมืด
ภูเขา
แดด
แดด
แดด
ปลายจมูก
หู
หู
เท้า
ลูกตา
อายุ
หูควาย
ฝน
ฝน
เงา
เงา
เงา
ดาว
พระอาทิตย์
ดวงจันทร์
ภูเขา
ขน
ซีกว่าว
ผม
ผม
ผมคน

หัวอะไรเอ๋ย แพงที่สุด
 นั่งบนตอหัวร่อคึกๆ นั่งบนตักหัวร่อคึกๆ
 นั่งยองๆ มองเหมือนนกระเด้า เข้าไม่เข้า เอามือคลำ
 มือใครยาว สาวได้สาวเอา

หัวล้าน
 หม้อข้าวบนเตากำลังเดือด
 คนลับมีด
 ชักว่าว

นอกจากปริศนาคำทายข้างต้นแล้ว ยังพบปริศนาคำทายที่มีเนื้อหา หรือคำเฉลยที่สื่อให้
 เห็นถึงวิวัฒนาการ หรือความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หรือสภาพสังคม เช่น

ปริศนาคำทาย	คำเฉลย/คำตอบ
ถนนอะไร ใช้ในการขีดเขียน	ถนนดินสอ
มะ อะไรเอ๋ย มีอยู่ในวังมากที่สุด	มหาดเล็ก
ผลึกอะไรกินไม่ได้	ผลึกประตู่
จังหวัดอะไรมีเรือมากที่สุด	นครศรีธรรมราช
จังหวัดอะไรไปไม่ถึง	เลย
พระกัฬสีอะไร	สีกา
ไก่ก่าวขา มีกี่ตัว	1 ตัว

ปริศนาคำทายบางข้อมีลักษณะเด่น คือ เป็นชุดปริศนาที่มีความหมายของคำ ใกล้เคียง
 กับชื่อพืช สัตว์ หรืออาหารการกินที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น

ปริศนาคำทาย	คำเฉลย/คำตอบ
ปลาไม่รู้ลอย ต้นไม่รู้ถอย ผักไม่รู้ทาง	ปลากด มะดัน ต้นบุก
อยู่ดินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่ทะเลกินนม	ควาย ว่าว หอย
ต้นสูงหมาข้าม ต้นต่ำหมาดัน	มะขาม มะดัน
นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นดับ	
นอนไม่หลับลุกขึ้นร้องเพลง	เสื่อ จากมุงหลังคา ไก่

การตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ

ชุมชนบ้านคลองบัว มีสถานที่ของหมู่บ้าน ในส่วนต่างๆ ได้รับการเรียกขานติดปาก สืบต่อกันมาถึงทุกวันนี้ บางสถานที่ก็ไม่มีปรากฏให้เห็นแล้ว บางสถานที่ก็ยังคงมีรอยรอย เคี้ยวให้เห็นได้บ้าง สภาพการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเพราะสาเหตุนานัปการ เช่น การตัดถนนเข้าหมู่บ้าน การถมคลองต่างๆ รวมถึงความเชื่อและค่านิยมที่เปลี่ยนไปของคนในชุมชนก็มีส่วน ทำให้ภาษาและการตั้งชื่อต่างๆ เปลี่ยนไปด้วย

ชื่อสถานที่ต่างๆ ในชุมชน

บ้านหัวกรม ที่ตั้งบ้านหัวกรม เริ่มตั้งแต่เชิงสะพานปราจีนบุรีจนถึงบริเวณหน้า วิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี และบริเวณพื้นที่บ้านของนางประเทือง อุดมสิน

สาเหตุที่เรียกบ้านหัวกรม เพราะบริเวณนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2480 เคยเป็นที่ตั้งของค่ายทหาร ชาวบ้านเรียกค่ายทหารว่า "กรมทหาร" แล้วจึงเรียกบ้านที่ปลูกอยู่บริเวณนี้ว่าบ้านหัวกรม

บ้านหน้าโพธิ์ ที่ตั้งบ้านหน้าโพธิ์ เริ่มตั้งแต่บริเวณบ้านนายปราโมทย์ นันทกาญจน์ จนถึงหอพักจิตประกอบ สาเหตุที่เรียกบ้านหน้าโพธิ์ เพราะในอดีต เคยมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ขึ้น ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง บริเวณนี้เป็นลานกว้างใหญ่ มีร่มเงา อากาศเย็นสบาย เด็กๆ จะนิยมมา เล่นสนุกสนานกัน ส่วนผู้ใหญ่นิยมมานั่ง นอน พักผ่อน บริเวณลานโพธิ์นี้ เป็นสถานที่ที่ชาว คลองบัวมีความเชื่อว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิงสถิตอยู่ มีการทำบุญกลางบ้านกันบริเวณนี้ ปัจจุบัน ต้นโพธิ์ได้โค่นลงแล้ว เนื่องจากมีการตัดถนนผ่าน และชาวบ้านบางคนเชื่อว่า การทำลายต้นโพธิ์ และบริเวณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อทำเป็นถนนนั้น จะทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้น ในปัจจุบัน พบว่า ถนนที่ตัดขึ้นใหม่บริเวณนี้จะทรุดตัวลง และถูกน้ำท่วมขังทุกปี ทำให้ทางราชการต้อง บูรณะ ซ่อมแซม อยู่เป็นประจำ ส่วนชาวบ้านบางคนก็กล่าวว่า สาเหตุที่ถนนทรุดตัวลงนั้น เป็น เพราะแม่น้ำบางปะกงเปลี่ยนเส้นทาง และกระแสน้ำไหลพุ่งแทงตลิ่งบริเวณนี้ ถนนจึงทรุดตัว หากจะพิจารณาตามสภาพหรือหลักของธรรมชาติ อาจวิเคราะห์ได้ว่า บริเวณที่ต้นโพธิ์ขึ้นนี้ ราก ของต้นโพธิ์ช่วยยึดเกาะแผ่นดินไว้ เมื่อต้นถูกโค่นลง ดินไม่มีรากไม้เกาะเกี่ยวอยู่ โอกาสที่สายน้ำ ซึ่งพัดแรง จะกระแทกตลิ่งให้พังกินเนื้อที่เข้ามานั้นย่อมมีผลกระทบให้ถนนพัง ทรุดตัวก็เป็นได้

บ้านคลองตาสี่ ที่ตั้งบ้านคลองตาสี่ เริ่มตั้งแต่บริเวณบ้านของนางวันทนา แก้วทอง จนถึงบ้านนางสมบุรณ์ บัวประเสริฐ

สาเหตุที่เรียกบ้านคลองตาสี่ เพราะบริเวณนี้เคยเป็นบ้านของนายสี่ และมีลำคลองอยู่ ี่่างๆ บ้าน

บ้านคลองชายจัน ที่ตั้งบ้านคลองชายจัน เริ่มตั้งแต่บ้านนายล้วน ครุฑคง จนถึง

บ้านของนางเสงี่ยม ธาราคล

สาเหตุที่เรียกบ้านคลองยายจัน เพราะ แต่เดิมบริเวณนี้มีต้นจันขึ้นอยู่คู่กัน บ้างก็ว่า บริเวณนี้เคยเป็นบ้านของนางจัน และมีลำคลองอยู่ข้างๆ บ้าน

บ้านคลองวัว ที่ตั้งบ้านคลองวัว เริ่มตั้งแต่บ้าน นางลำแล อำพันธ์ชัย จนถึงบ้าน นายสุกถ สุภไทย

สาเหตุที่เรียกบ้านคลองวัว เพราะบริเวณนี้ในอดีตเคยมีคลองน้ำตื้น น้ำไหลผ่านเข้าที่นา วัว ควาย ของชาวบ้านที่เลี้ยงไว้ทำนาสามารถเดินผ่านข้ามไปได้ และวัวควายลงกินน้ำ อาบน้ำ ได้สะดวก สบาย ต่อมา ลำคลองนี้ตื้นเขิน พอมองเห็นเป็นเว้งของคลองได้บ้างเล็กน้อย ปัจจุบัน คลองนี้ถูกถมไปเนื่องจากการทำถนน

บ้านโรงนา คลองยายท้อ ที่ตั้งบ้านโรงนา คลองยายท้อ เริ่มตั้งแต่บ้าน นางเพ็ญ จิต คำแดง ผู้ใหญ่สงวน คำแดง จนถึงบ้านของนายได้ ภูศรี

สาเหตุที่เรียกบ้านโรงนา และ คลองยายท้อ เพราะบริเวณนี้ ในอดีตเคยมีผู้มาปลูก โรงเรือนขนาดใหญ่เพื่อเก็บเกวียน หรือเป็นที่พักของเกวียน ชาวบ้านที่จะไปทำนา ได้อาศัย พักผ่อน พักเหนื่อย ก่อนที่จะเดินทางต่อไป

บ้านป่าร้าง ที่ตั้งบ้านป่าร้างเริ่มตั้งแต่บ้าน นายสำราญ สืบวงศ์ ไปจนถึงบ้าน นายบุญเลิศ ประสมสิน

สาเหตุที่เรียกบ้านป่าร้าง เพราะบริเวณนี้ในอดีตเป็นป่าละเมาะรกทึบ มีต้นไม้ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ ขึ้นเต็มไปหมด เช่น ต้นกะหลือจัน ต้นมะกอกน้ำ ต้นชุมเห็ด จามจุรี และมีหญ้าคา ขึ้นสูง ไม่ค่อยมีผู้คนเดินผ่านหรือสัญจรไปมา

บ้านคลองกะสะหลา ที่ตั้งบ้านคลองกะสะหลา เริ่มตั้งแต่บ้านอดีตผู้ว่าราชการ- จังหวัดปราจีนบุรี นายสลับ นาคะเสถียร จนถึงตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ ตั้งโรงพยาบาล

สาเหตุที่เรียกบ้านคลองกะสะหลา สันนิษฐานว่าเพราะบริเวณนี้ในอดีตเคยมีเป็นคลอง ที่มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น ต้นไม้ที่มีมากคือต้นหมาก นอกจากนี้ นายชิต รสเกษร ผู้มีชาติพันธุ์เขมร ได้เล่าว่า ตนเคยตามบิดาข้ามฝั่งแม่น้ำบางปะกงมาทำงานที่ตึกท่านเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์นั้น บริเวณใกล้ๆ ตึกตึกโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ มีสัตว์ป่าประเภท กวาง และเป็นป่าที่รก พอสวมควร ต้นไม้ที่ขึ้นหนาแน่นทำให้เกิดร่มเงา เหมาะจะเป็นที่พักผ่อนให้คลายความเหนื่อย เมื่อยล้าของชาวเขมร ที่มาทำงานใกล้ๆ ตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ จึงได้ใช้สถานที่นี้เป็นที่พัก ชุมนุม ชักชวนกันกินหมาก เพราะในภาษาเขมรออกเสียงว่า "กับสลา" คำว่า "กับ" เป็นภาษา เขมรแปลว่า ลักษณะที่นั่งลงกิน ส่วน "สลา" เป็นภาษาเขมร แปลว่า "หมาก" ภายหลัง

ชาวบ้านออกเสียงเพี้ยนไปเป็น “กัตสะหลา” บ้าง “กะสะหลา” บ้าง บริเวณคลองแห่งนี้เคยมี น้ำไหลเชี่ยว นากลัวอันตราย ในปัจจุบันลำคลองยังมีอยู่ และมีผู้สร้างศาลเจ้าพ่อกะสะหลาขึ้น จากการสอบถาม สรุปได้ว่าผู้สร้างศาลมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตั้งชื่อศาลขึ้นตามคำบอกเล่า สืบต่อกันมาว่า บริเวณแห่งนี้เป็นที่สิงสถิตของเจ้าพ่อกะสะหลา ซึ่งผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ รวมทั้งผู้ที่ผ่านไปมา ถ้าเคารพบไหว้ จะสามารถลดบันดาลให้มีโชคลาภ แคล้วคลาด ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงได้

ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2539 ศาลตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ แต่ในปี 2542 มีผู้ เลื่อมใสศรัทธาได้ขอให้ผู้รู้ ช่วยทำพิธีย้ายศาลข้ามถนนมาตั้งฝั่งตรงข้าม บริเวณใกล้ๆ ลำคลอง แทน เนื่องจากเกรงว่า ศาลเจ้าพ่อกะสะหลาจะพังลงแม่น้ำบางปะกงไป เพราะกระแสน้ำในแม่น้ำ ช่วงนี้น้ำไหลแรงมาก พุ่งเข้าแทงตลิ่ง จนทำให้ถนนทรุดตัว ต้องซ่อมแซม และจากการสังเกต เมื่อผู้วิจัยผ่านไปบริเวณที่ตั้งศาล ได้พบว่า ในศาลมีร่องรอยของการนำสิ่งของ เช่น พวงมาลัย ดอกไม้สด พวงมาลัยพลาสติก ขวดน้ำ ฯลฯ มากกราบไหว้แสดงความเคารพอยู่เนืองๆ คลองเจ้าพ่อกัตสะหลา ตั้งตามชื่อศาลเจ้าพ่อ ซึ่งปรากฏอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นศาลที่ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเชื่อกันว่าเมื่อไปกราบไหว้บูชาแล้วจะมีความสบายใจ สามารถ บันดาลให้ประสบสิ่งที่ตั้งมา หรือมีโชคลาภได้ ส่วนผู้ที่อยู่ไกลและมีความเชื่อถือเรื่องโชคลาภ เมื่อผ่านเส้นทางสายนี้ ก็จะจอดรถทำความเคารพเพื่อขอให้เดินทางโดยปลอดภัย เครื่องบูชาที่ ชาวบ้านใช้ได้แก่ อาหารคาวหวาน ตามที่หาได้ไม่กำหนดว่าต้องเป็นอาหารชนิดใด น้ำดื่ม ดอกไม้ เทียน ธูป พวงมาลัยดอกไม้แห้ง หรือดอกไม้สด ก็ได้

ศาลเจ้าแม่สร้อยสองสี ปัจจุบันไม่มีแล้ว เนื่องจากการทำถนน แล้วถนนทรุด ทำให้ ศาลพังลงน้ำไปแล้ว

ชื่อสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ปัจจุบัน ยังใช้เรียกอยู่เพียง 3 ชื่อ คือ คลองตาสี่ คลองยายจัน และคลองกะสะหลา เนื่องจากสถานที่เหล่านี้ยังพอมีสภาพเป็นลำคลองอยู่ แต่ไม่มีการปักป้าย ชื่อไว้เป็นเครื่องสังเกต

ภาษาที่ใช้เรียกชื่อสถานที่ต่างๆ นั้น หากต้องการให้คงอยู่ตลอดไป ส่วนราชการ ที่ เกี่ยวข้อง หรือชาวบ้านในชุมชน ต้องเห็นความสำคัญ เพราะภาษาเป็นเครื่องมืออันดับแรกที่จะ นำไปสู่การสืบค้นประวัติ ความเป็นมาของสรรพสิ่งต่างๆ วิธีการที่ทำได้ง่ายที่สุดก็คือการทำป้าย ชื่อปักไว้ตามสถานที่ต่างๆ อย่างไรก็ตามก็ดี สถานที่ที่เกี่ยวข้องหรือผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณ ฯลฯ ซึ่งเคยมีผู้นับถือในหมู่บ้านต่างๆ เรายังคงพบว่ามีการตั้งศาล ทำป้ายชื่อ และคนใน ละแวกใกล้เคียงร่วมใจกันทำพิธีกราบไหว้ บูชา เช่น สังเวศ ในวันสำคัญต่างๆ หรือตามวันที่ กำหนดขึ้นเอง แต่ในชุมชนบ้านคลองวัวนี้ ไม่มีการรวมตัวกันเพื่อ ทำกิจกรรมดังกล่าวนี้ อาจ เนื่องจากไม่มีผู้นำในกลุ่มคิดทำขึ้น หรือไม่มีความเชื่อถือในอิทธิ ปาฏิหาริย์แล้ว

ก่อนปี 2535 ยังสังเกตได้ว่า มีการรวมกลุ่มกัน จัดทำพิธีไหว้ครู ไหว้เจ้าพ่อเจ้าแม่ เช่น เจ้าพ่อ
เล็บครุฑ เจ้าพ่อควาญช้าง เจ้าแม่สร้อย 2 ศรี โดยผู้กระทำพิธีคือครอบครัวที่เป็นช่างทรง
ชื่อนางทองคำ คุภไทย มีผู้เคารพนับถือไปร่วมพิธีดังกล่าวอย่างเนืองแน่น ผู้ที่ฝากตัวเป็นศิษย์
ของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ก็ช่วยกันดำเนินกิจกรรม เช่น บอกกล่าวคนที่เคารพนับถือให้มาร่วมงาน
นำอาหาร เครื่องเซ่น สังเวทย์มากราบไหว้

นางสมถวิล ธรรมขุน ครูโรงเรียนปราชญ์กัลยาณี เป็นผู้หนึ่งที่เคยไปร่วมพิธีไหว้ครู
ดังกล่าว และเคยไปขอให้เข้าทรงเพื่อสอบถามเกี่ยวกับดวงชะตา โชค หรือเคราะห์ได้เล่าให้ฟังว่า
การเข้าทรงจะไม่ทำในวันพระ (ข้างขึ้น/ข้างแรม 15 ค่ำ) จะเข้าทรงเวลาประมาณ 8.00-9.00 น.
เครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ เหล้าแม่โขง หรือ เหล้าโรงแบนใหญ่ ดอกไม้สด กล้วย เทียน เงินค่าครู เมื่อถึง
เวลาเข้าทรง คนทรงจะแต่งกายด้วยเสื้อแขนยาว และจะจุดธูปกำใหญ่ นั่งพนมมือ หลังคา เมื่อ
วิญญาณเจ้าพ่อมาเข้าร่างแล้ว ผู้ช่วยในพิธีเข้าทรงจะบีบนวดสักพักหนึ่ง แล้วพาร่างทรงไปที่
ศาล ซึ่งปลูกเป็นโรง อยู่นอกตัวบ้านแล้วจะเริ่มถามคำถามต่างๆ ตามที่ผู้มาไหว้ต้องการทราบ
ในการนี้ อาจารย์สมถวิล ธรรมขุน เล่าว่า เจ้าพ่อจะตั้งชื่อใหม่ให้คนที่มาหา และจะจำชื่อทุกคน
ได้หมด ยกตัวอย่างชื่อที่ตั้ง เช่น " สายสวาท, รวมเงิน, รุ่งทิวา" เป็นต้น ชื่อที่ตั้งจะแสดงนิสัย
ความเป็นอยู่ หรือพฤติกรรมของคนคนนั้นได้อย่างชัดเจน เช่นชื่อ "รวมเงิน" แสดงว่าเป็นคนชอบ
เก็บเงิน มีฐานะร่ำรวย มีสินทรัพย์มาก เป็นต้น

ผู้ที่มาหาด้วยเรื่องเดือดร้อนใดๆ ก็ตาม ถ้าต้องการให้อาบน้ำมนต์ จะทำน้ำมนต์ให้ แต่
ถ้าดอกน้ำมนต์ (ดอกเทียน) เป็นสีดำ จะไม่รดน้ำมนต์ให้ เล่ากันว่าเจ้าพ่อมีอิทธิฤทธิ์มาก เช่น
สามารถลดบันดาลให้ขายที่ดินได้ในราคาสูง บันดาลให้ไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร บันดาลให้ได้
โชคลาภต่างๆ เมื่อนึกถึงหรืออธิษฐานจิต ขอให้เจ้าพ่อช่วยเหลือเมื่อตกอยู่ในเหตุการณ์ร้ายแรง
หรือเป็นอันตรายก็จะแคล้วคลาดได้ เมื่อได้สมหวังแล้ว จะต้องมาแก้บน หรือหาของมาตอบแทน
เจ้าพ่อ เช่น แหวน นาฬิกา หรือ ตามแต่ท่านจะเรียก เป็นต้น

พิธีไหว้ครู เรียกว่างานปีหรืองานครู เช่นไหว้ ด้วยหัวหมูเป็นหลัก จะทำในวันพฤหัสบดี
เดือนเมษายน ช่วงก่อนสงกรานต์ โดยในวันสุกดิบจะมีมหรสพฉลอง เช่น มีภาพยนตร์หรือลิเก
มีงานกินเลี้ยงโต๊ะจีน รุ่งขึ้นจึงทำบุญ ถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ในงานนี้จะมีลูกศิษย์ที่
นับถือเจ้าพ่อเดินทางมาร่วมงานกันมาก

ปัจจุบัน ร่างทรงเสียชีวิตไปแล้ว และไม่มีผู้สืบทอดภาระกิจเหล่านี้ คนในชุมชนบ้าน
คลองบัวลดความนับถือลงโดยปริยาย แต่ในรุ่นผู้อาวุโสก็ยังมีกล่าวถึงบ้าง ในลักษณะของ
ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่พิสูจน์ไม่ได้ มักมีคำกล่าวที่ว่า "ถึงไม่เชื่อ ก็อย่าลบหลู่" ประกอบ
การเล่าถึงอิทธิปาฏิหาริย์เสมอๆ

4. อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพในชุมชนคลองบัว เป็นอาชีพที่เรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่มานานแล้ว ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ปลูกผัก อาชีพประมง หารปลา จับสัตว์น้ำ รับจ้างพายเรือข้ามฝาก ขายพิน ขายไม้ ในที่นี้จะกล่าวถึงการทำนาและการทำประมงน้ำจืดโดยละเอียด เพราะเป็นอาชีพที่ทำกันมากในสมัยก่อน และจะกล่าวถึงงานอาชีพอื่นๆ ตามสมควร เพื่อให้เห็นสภาพวิถีชีวิตโดยทั่วไปได้

อาชีพเกษตรกรรม ทำนา

พื้นที่ทำการเกษตรมีเป็นจำนวนมาก แต่ละครอบครัวมีพื้นที่นาทำกินครอบครัวละมากกว่า 5 ไร่ขึ้นไป ชุมชนคลองบัวทำนาปี ละ 1 ครั้ง เนื่องจากระบบน้ำและชลประทานไม่เพียงพอ ส่วนมากจะทำนาหว่าน ระยะเวลาการทำนา เริ่มประมาณ เดือนพฤษภาคม - เมษายน ชาวนาจะเริ่มไถนาเตรียมพื้นที่ก่อน ในช่วงนี้จะเริ่มมีฝนตก นอกจากนี้ยังมีการทำน่าน้ำตม นาดอน อยู่ในพื้นที่ทำกินด้วย

ขั้นตอนการทำนา

การไถนา การเตรียมพื้นที่ดิน ขั้นแรกที่จะเริ่มทำนา ต้องเตรียมพื้นที่ดินเพื่อให้ดินซึ่งถูกทิ้งร้างว่างเปล่ามาเป็นเวลานาน ให้กลับฟื้นคืนสภาพ โดยการไถ เพื่อให้ต้นหญ้า วัชพืชต่างๆ ที่ขึ้นปกคลุมหน้าดินตายก่อน และเพื่อพลิกดินชั้นล่างขึ้นมา ไบพืช ไบหญ้าซึ่งเน่าเปื่อยตายจะได้เป็นปุ๋ยบำรุงดินไปในตัว การไถครั้งแรกเรียกว่า ไถตะ เมื่อไถตะแล้วจะทิ้งหน้าดินไว้ให้ถูกแสงแดด และไถซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าไถแปร การไถแปรจะทำให้ดินร่วนซุยขึ้น และเปลี่ยนลักษณะทิศทางการไถในทางตรงกันข้ามกับรอยไถเดิม ใช้เครื่องมือเรียกว่าคราดเป็นเครื่องช่วยประกอบการไถแปร เมื่อเตรียมดินเรียบร้อยแล้ว ประกอบกับมีฝนตกลงมา ได้น้ำในปริมาณพอที่จะทำให้ดินชุ่มชื้น อย่างสม่ำเสมอ ก็จะเริ่มหว่านข้าว หรือดำนา ในลำดับต่อไป

การหว่านข้าว เป็นขั้นตอนต่อจากการไถนา โดยชาวนาจะนำข้าวเปลือกใส่กระบุงขนาดพอเหมาะ นำไปในแปลงนา ซึ่งเตรียมไว้แล้วนั้น และใช้มือกำข้าวเปลือกในกระบุง สาดออกไปโดยรอบ ให้เมล็ดข้าวกระจายลงไปยังที่นาให้ทั่วๆ กัน ข้าวเปลือกนี้ จะเรียกว่า ข้าวปลูก เพราะเป็นข้าวที่ชาวนาคัดเก็บไว้สำหรับนำมาปลูกในปีต่อไป

ในระหว่างที่ต้นข้าวเจริญเติบโตนั้น ชาวนาจะต้องคอยดูแล ซ่อมข้าว และดึงข้าว การซ่อมข้าวคือ การสังเกตและดูพื้นที่นาว่าที่ใดที่ต้นข้าวไม่ขึ้น หรือขึ้นห่างไป ก็จะหว่านซ่อมใหม่ หรือพื้นที่ใดข้าวขึ้นเป็นกลุ่มหนาแน่นเบียดเสียดกันมากเกินไป ก็จะดึงหรือถอนออกแล้วนำไปปลูกซ่อมในพื้นที่นาแปลงอื่นๆ ซึ่งข้าวไม่ขึ้น หรือขึ้นห่างกัน การดึงต้นข้าวออกจากกลุ่มเพื่อให้ต้นข้าวแต่ละต้นสามารถเจริญเติบโตได้เต็มที่ มีพื้นที่พอ เมื่อข้าวออกรวงจะได้ไม่เบียดกัน

การดำนา ชาวนาต้องเตรียมพื้นที่นา โดยใช้ระหัดวิดน้ำเข้านา เพื่อให้มีน้ำขังมากพอที่หล่อเลี้ยงต้นข้าวให้เจริญเติบโตได้ การดำนาจะเริ่มจากการปลูกข้าวลงในแปลงเพาะปลูกก่อน พอตันกล้าโต ใบตั้งสูงประมาณเกือบฝ่ามือ จึงถอนจากแปลงกล้าไปปลูกยังที่นาซึ่งเตรียมดินไว้ให้มีลักษณะเหลวและ อ่อนนุ่ม พื้นที่นาต้องมีน้ำท่วมขัง หล่อให้ดินและ มีสภาพเหลว อ่อนนุ่ม เหมาะแก่การปักดำต้นกล้า และน้ำที่ขังอยู่จะหล่อเลี้ยงต้นข้าวให้เจริญเติบโตต่อไปได้

การดำนาใช้แรงงานคน โดยชาวนาที่ปักดำ จะต้องใช้มือกดส่วนรากของต้นกล้าข้าวให้จมลงไปในดิน ที่เตรียมไว้ การดำนານี้ชาวนาบางครอบครัว เห็นว่าเป็นวิธีที่ดี เพราะสามารถปักดำ ปลูกข้าวให้ได้ระยะ ซึ่งแตกต่างจากการหว่าน เพราะจำนวนเมล็ดข้าวที่หว่านในแต่ละแปลงนาจะหนาแน่นมาก-น้อย ไม่เท่ากัน ทำให้ต้องดูแล ซ่อมข้าว ดึงข้าว อยู่ระยะหนึ่ง

การเก็บเกี่ยว เมื่อข้าวออกรวงเมล็ดสีเหลืองแก่ พอที่จะเก็บเกี่ยวได้ ชาวนาจะใช้เคียวเกี่ยวตัดต้นข้าวออกจากกอข้าว มาวางกองไว้เป็นระยะๆ เมื่อคะเนดูว่ามากพอสมควรจึงเก็บมามัดฟ่อนรวมไว้ในลักษณะเป็นฟ่อนข้าวขนาดใหญ่ วางไว้ตามหัวมุมคันนา เพื่อรอการเก็บบรรทุกเข้าไปยังลานนวดข้าว การนำฟ่อนข้าวเข้าลานนวด จะใช้เกวียน หรือ เลื่อน เทียมวัว หรือควายลากเข้าลานนวดข้าว

การเตรียมลานนวดข้าว ชาวนาจะต้องเตรียมพื้นที่ให้มีขนาดพอเหมาะกับจำนวนฟ่อนข้าวที่ได้เก็บเกี่ยวเข้ามาแล้วนำมาเรียงกันเป็นกองใหญ่ๆ ซึ่งเรียกว่า ลอมข้าว

พื้นที่นวดข้าวจะต้องเป็นพื้นเรียบ ไม่ขรุขระ หรือ มีรอยแตกกระแหง โดยชาวนาจะต้อง "ยาลาน" เพื่อป้องกันมิให้เมล็ดข้าวเปลือกตกลงไปตามรอยแยกแตกของดิน และการยาลานจะทำให้พื้นดินเรียบ ง่ายต่อการเก็บกวาดเมล็ดข้าว การยาลานทำโดยใช้มูลวัวหรือมูลควายกวนผสมกับน้ำ หรือใช้เท้าเหยียบย่ำให้เหลวข้น ค่อนข้างเหนียว นำมาทาบริเวณพื้นดินที่เตรียมไว้เป็นลานนวด แล้วใช้ไม้กวาดต้นกะปัด เกลี่ยมูลให้ทั่วพื้นที่ลาน บริเวณที่เป็นรอยดินแตกกระแหงก็จะถูกมูลแทรกลงไปปิดร่องรอยแตกให้สนิท ชาวนาจะฉาบมูลควายจนทั่วทุกพื้นผิวและ ทิ้งให้แห้งสนิทแล้วจึงนำข้าวเข้าลาน เพื่อนวดต่อไป

การนวดข้าว การนวดข้าวคือการทำให้เมล็ดข้าวหลุดร่วงจากต้นข้าว ชาวบ้านชุมชนคลองวัวมีวิธีทำให้เมล็ดข้าวหลุดร่วงออกจากต้นได้หลายวิธี คือ ใช้วิธีการฟาดข้าว, วิธีย่ำข้าว โดยใช้ฝูงวัวควายเหยียบย่ำ ในระยะหลังมานี้จะนิยมใช้รถแทรกเตอร์ย่ำข้าวแทนเพราะสะดวกเร็วกว่า 2 วิธีแรก

การฟาดข้าว วิธีนี้ใช้ในกรณีที่ฟ่อนข้าวมีปริมาณน้อย ชาวนาจะใช้คันหลาวแหลม ทิ่มแทงไปที่ฟ่อนข้าวและยกขึ้นมาฟาดกับพื้นดินแรงๆ หรือฟาดกับต้นไม้เพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดร่วง

การย่ำข้าว วิธีนี้จะใช้ฝูงวัวหรือควายที่มีอยู่มาเหยียบย่ำบนกองฟ่อนข้าวที่ต้องการจะนวด โดยจะใช้วัวควายประมาณ 7-8 ตัว นำมาผูกเชือก สันตะพายสายร้อย เรียงแถวหน้ากระดาน 4 ตัว แล้วให้คนคอยบังคับให้วัว ควาย เดินวนอยู่บนกองฟ่อนข้าว นั้น จนกว่าจะเห็นว่าเมล็ดข้าว นั้นหลุดร่วงจากต้นข้าวแล้ว จึงนำฝูงวัวควายนั้นออก เลิกย่ำข้าว

การสงฟาง เมื่อย่ำข้าวเสร็จ จะมีการสงฟางขึ้น การสงฟาง หรือ การลูฟาง เป็นวิธีแยกกากต้นข้าวกับเมล็ดข้าวที่หลุดร่วงให้ออกจากกัน เครื่องมือ เครื่องใช้ในการสงฟางหรือลูฟางคือไม้คาะฉาย ชาวคลองวัว จะทำ ไม้คาะฉาย โดยดัดแปลงมาจากไม้ไผ่ลำพอเหมาะมือ มีแขนงกิ่งแตกออกมา ตัดออกให้ยาวพอสมควร แขนงกิ่งที่แตกออกมานี้เป็นเสมือนขอเกาะเกี่ยวเอาเศษต้นข้าวออกมาจากกองเมล็ดข้าวที่ร่วงหล่นรวมอยู่ใต้กองข้าวที่ย่ำแล้วนั้น

เมื่อแยกส่วนของต้นข้าวออกจากเมล็ดข้าวที่ตกอยู่ด้านล่างโดยวิธีลูฟาง หรือ สงฟาง เรียบร้อยแล้วจะตะล่อมเมล็ดข้าวที่ตกแผ่ อยู่เต็มพื้นที่กว้างบนลานให้มารวมเป็นกอง โดยจะใช้คราดขนาดใหญ่โกยเอาเมล็ดข้าวมากองรวมกันเพื่อ ผัดข้าว ต่อไป

การผัดข้าว การผัดข้าวมีวิธีการต่างๆ กัน คือจะใช้กระดังผัดข้าว ใช้พลั่วแทงข้าว ใช้สีผัดข้าว ก็ได้ วิธีการผัดข้าวนี้ เป็นขั้นตอน เพื่อแยกส่วนของเมล็ดข้าวเปลือกออกจากเศษฟาง ต้นข้าวที่หักย่อยเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยจากต้นส่วนใหญ่ที่ได้ส่งออกไปแล้ว เพื่อไม่ให้เศษฟางเล็กๆ ผสมปน รวมอยู่ในเมล็ดข้าวเปลือกอีก

การใช้กระดังผัดข้าว จะใช้คนนำข้าวเปลือกจากกองมาใส่กระดังร่อน โดยทำให้เมล็ดข้าวเปลือกถูกโยนขึ้นไปสูงๆ ให้ลมพัดผ่านเอาเศษฟางปลิวออกไป

การใช้พลั่วแทงข้าว จะใช้คนแทงพลั่วเข้าไปในกองข้าว แล้วสาดข้าวเปลือก หรือตักข้าวเปลือกสาดออกไปรวมกองอีกที่หนึ่ง ขณะที่สาดข้าวเปลือก ลมจะพัดผ่านเอาเศษฟางปลิวออกไป

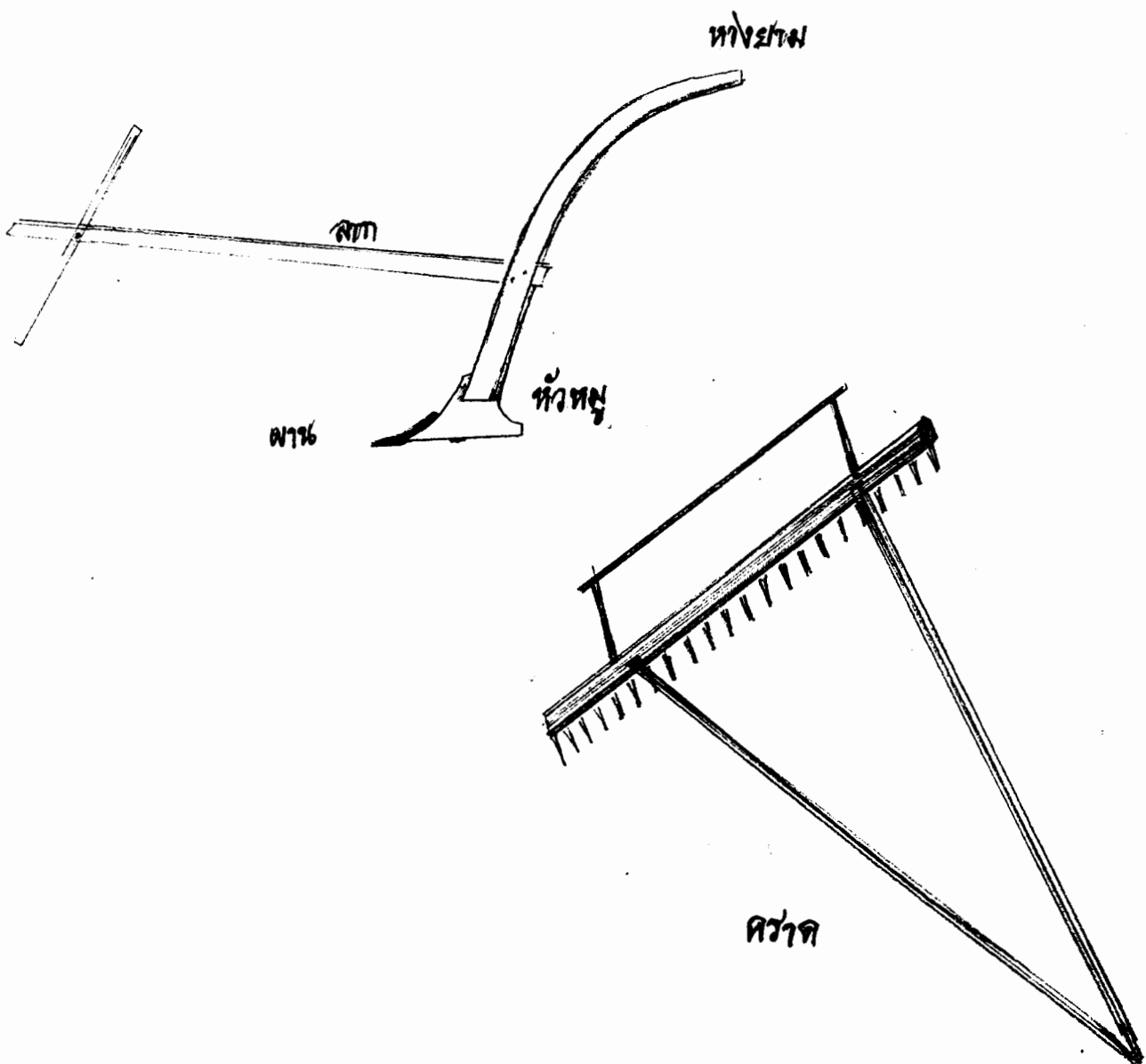
การใช้เครื่องมือสีผัดข้าว เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการแยกเศษฟางข้าวเล็กๆ น้อยๆ ออกจากข้าวเปลือก โดยใช้แรงลมประกอบในตัวเครื่อง เครื่องมือสีผัดข้าวนี้จะใช้คนหมุนคันโยกใบพัด ทำให้เกิดลมพัดปลิวตีเอาเศษฟางที่เบาปลิวออกไปและเมล็ดข้าวจะตกลงด้านล่างของเครื่องมือสีผัด

เมื่อขวนาผัดข้าวเสร็จรวมเป็นกองข้าวไว้แล้วจะแบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งเก็บเข้ายุ้ง ฉาง เพื่อคัดไว้เป็นพันธุ์ข้าวปลูกในปีต่อไป ส่วนที่ 2 เก็บไว้เพื่อใช้บริโภค โดยนำไปแปรรูปเป็นข้าวสาร และส่วนที่ 3 นำไปแลกเปลี่ยนซื้อขาย ซึ่งส่วนใหญ่พ่อค้าจะมารับซื้อกันถึงที่นาเลยที่เดียว ซึ่งมักจะมีคำพูดติดปากคือ “เจ็กมาซื้อข้าว”

ชาวบางบ้าน รอเวลาให้พ่อค้ามาซื้อข้าว หรือรอเก็บเข้ายุ้งฉาง ต้องหึ่งกองข้าวเปลือกไว้ข้ามวันข้ามคืน เขาก็มีเคล็ดลับวิธีในการตรวจดูแล เผื่อจะมีคนขโมยข้าวเปลือกโดยใช้ซี่ไถโรยกองข้าวทำตำหนิไว้รอบกองข้าวเปลือกนั้น เพื่อเป็นเครื่องสังเกตว่าข้าวเปลือกถูกขโมยไปหรือไม่ โดยสังเกตจากรอยซี่ไถ ถ้ารอยซี่ไถเคลื่อนลงมาหรือแตกออก แสดงว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาโดนกองข้าวนั้น แต่วิธีนี้ไม่สามารถระบุได้ว่าใครเป็นผู้ขโมยข้าวไป

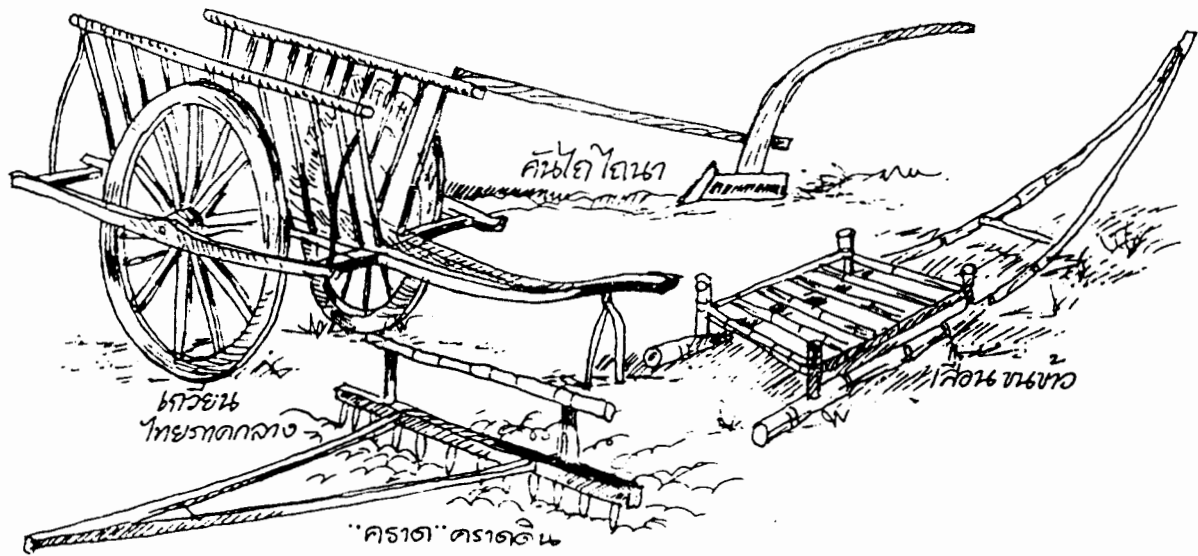
การเก็บข้าวเปลือกเข้ายุ้งฉาง ต้องรองพื้นด้วยเสื่อลำแพน บางบ้านใส่ฟ้ลมหรือเตียม บางบ้านใส่กะพ้อ หรือกระบุงปากบาน ไว้

ภาพประกอบเครื่องมือไถนา

ลาก ฟาน หัวหมู หางยาม และ คราด

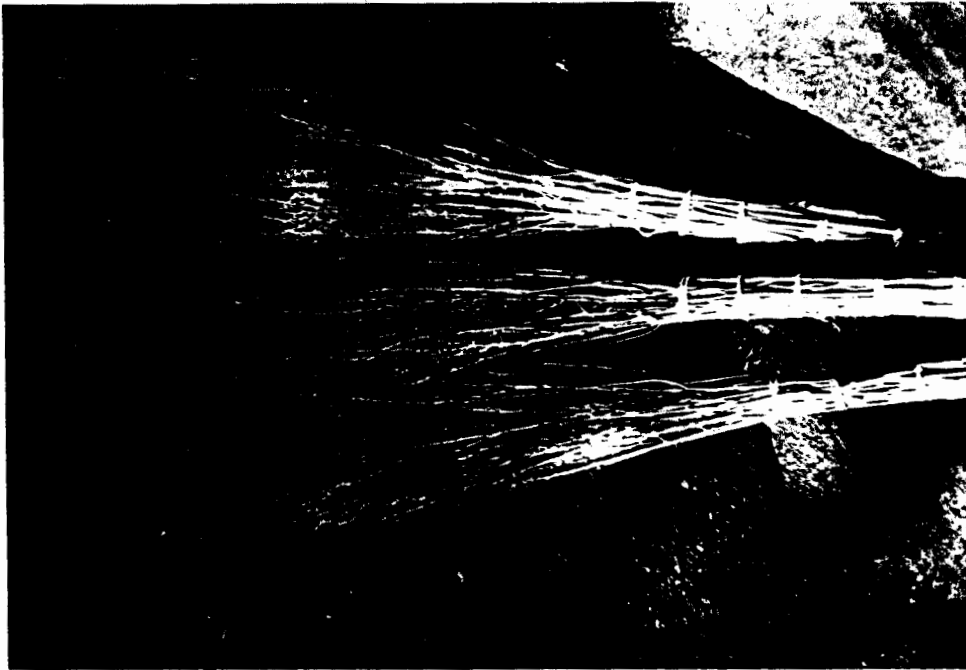
เครื่องทุ่นแรงของชาวนายุคอดีต

เครื่องทุ่นแรงของชาวนา: เกวียน คราด เลื่อน คันไถ

ระหัดจุดน้ำเข้านา

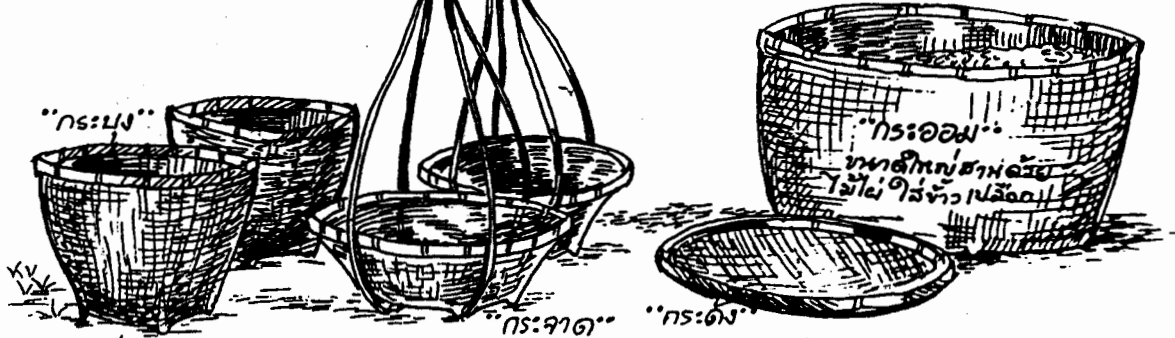

ไม้กวาดต้นกะปัด ใช้กวาดลานข้าว

พลั่วสาดข้าว

เครื่องจักสานบางอย่าง
ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

เครื่องทำแรง อปกรณหาลปลาและเครื่องจักสาน เหล่านี้ อยุ่ในเขตไทยมาช้านาน เป็นการทำจากวัสดุพื้นบ้าน จากไม้ไผ่ที่มุงกร้อบ้าน ของจักสานขนาดเล็กเช่น กระบุง กระจาด ชาวบ้าน จะทำขึ้นเองทั้งสิ้น

กระบุง กระจาด กระดัง กระออม หรือ พ้อมใส่ข้าว

อาชีพประมงน้ำจืด หาลปลา และ จับสัตว์น้ำ

ชาวบ้านชุมชนคลองวัว มีการดำรงชีพโดยพึ่งพาธรรมชาติอีกอาชีพหนึ่งคือ การหาปลา การหาปลานั้นทำเพื่อการบริโภคและแลกเปลี่ยนซื้อขาย แหล่งใหญ่ที่สามารถจับปลาได้มี 2 แหล่งคือ ในแม่น้ำบางปะกง และตาม หนองน้ำ บึงน้ำที่อยู่ในพื้นที่ทำนา ในพื้นที่ทำนาจะมี หนองน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งในฤดูแล้งน้ำไม่แห้ง และเป็นน้ำที่สามารถนำมาใช้ในการเกษตร กับเป็น แหล่งอาศัยของสัตว์น้ำจืด จำนวนมาก ชื่อหนองน้ำเหล่านี้ ได้แก่ หนองขวด หนองพังพวย หนองข้างลง เป็นต้น เครื่องมือและวิธีการจับปลามีหลายรูปแบบดังตัวอย่างต่อไปนี้

แห เครื่องมือหาปลาประเภทนี้ ชาวบ้านชุมชนคลองวัวใช้หาปลาทั้งในแม่น้ำและใน หนองน้ำ จะเปลี่ยนวิธีใช้เป็น 2 แบบคือ

แหงม เมื่อใช้ในแหล่งน้ำตื้นๆ เช่น ในหนองน้ำ

แหสาว ใช้ในแหล่งน้ำลึก เช่น ในแม่น้ำบางปะกง

มองหรือข่าย ใช้ดักปลาทั้งในแม่น้ำและในหนองน้ำ โดยเลือกขนาดของตาข่ายให้มี ตาถี่ หรือ ตาห่าง แตกต่างกันไป เช่น ถ้าใช้ดักปลาในแม่น้ำจะต้องลงมอง ชำมฝั่งแม่น้ำ มักจะใช้ข่ายตาห่างๆ เพราะปลาในแม่น้ำบางปะกง มักเป็นปลาขนาดใหญ่ที่ขึ้นชื่อว่ามีรสชาติ อร่อย ได้แก่ ปลาตะกอก ปลาม้า ปลาสรวย ปลาตะเพียน ปลาสร้อย ปลาแดง เป็นต้น แต่

ถ้าลงมองในหนองน้ำจะใช้ข่ายตาถี่ขึ้น เพราะปลาที่ลงมองได้มักเป็นปลาขนาดเล็ก เช่น ปลาช่อน ปลาดุก ปลาชะโด ปลาไหล ปลาหมอ ปลาสลิด ฯลฯ

ลัน เป็นเครื่องมือดักปลาไหล ทำจากกระบอกไม้ไผ่

ลอบ เป็นเครื่องมือหาปลาในหนองน้ำ

ไซตั้ง ไซนอน ใช้หาปลาในหนองน้ำ หรือตามคันนาที่น้ำขังมากๆ

เบ็ดราว เบ็ดทง ใช้หาปลาในหนองน้ำ และในแม่น้ำ ถ้าหาปลาในแม่น้ำมักใช้

เบ็ดราว

สวิง สุ่ม ใช้หาปลาในน้ำตื้น เช่น ริมตลิ่ง ชายฝั่งแม่น้ำ

ซั้ง คือ วิธีการล่อเลี้ยงปลาในแม่น้ำ เอาไม้ล้อมจับกินโดยวิธีธรรมชาติ การทำซั้ง มีวิธีการง่ายๆ คือ ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ จะกำหนดพื้นที่ทำซั้งไว้ริมตลิ่งที่เป็นพื้นที่บ้านของตัว แล้วเอาต้นไม้ ใบหญ้า กิ่งไม้แห้ง โยนใส่ไว้ในบริเวณซั้ง นำผักตบชวามาปล่อย นำผักบุ้ง ผักกระเฉด มาปล่อยปลูกให้เจริญเติบโตบริเวณซั้ง เมื่อมีเศษอาหาร เศษข้าวสุกก็นำมาโปรยในซั้ง เพื่อเป็นเหยื่อล่อให้ปลามากิน มาพักอาศัยร่วมเงา กินใบพืช จับหนอนแมลง ได้ก็นำมาปล่อยในซั้ง ทั้งให้เวลาผ่านไปประมาณ 1 เดือน ปลาจะเริ่มเข้ามาอาศัย และเริ่มคุ้นเคย จึงสามารถล่อมจับด้วยตาข่ายได้โดยง่าย

พุ่ม เป็นวิธีการหาลูกกุ้งหรือปลาในแม่น้ำ โดยการนำต้นไม้มารวบผูกติดกันประมาณ 10-15 ต้น ต้นไม้ที่ใช้นี้ ควรเป็นต้นไม้ที่ปลาและกุ้งชอบมาตอดกินใบเขียวเป็นอาหาร นำมาปักไว้ริมตลิ่ง น้ำนิ่ง ล่อเหยื่อตัวปลาที่จะมากินด้วยข้าวสุก เศษอาหาร หรือรำข้าว เมื่อปลาหรือกุ้งมากินจึงใช้สวิงช้อนได้พุ่มขึ้นมา เรียกวิธีเช่นนี้ว่า "ช้อนพุ่ม" จะได้ปลาและกุ้งฝอยตัวเล็กๆ มาทำอาหารมากมาย

เรือผีหลอก เป็นวิธีหาปลาโดยใช้เรือเป็นอุปกรณ์ ชาวบ้านจะใช้เรือท้องแบนขนาดเล็กๆ พอนั่งได้เพียง 1 คน หาไม้กระดานซึ่งทาสีขาวโพลน ปูหรือผูกไว้ 2 ข้างลำเรือ แล้วพายไปในแม่น้ำบริเวณที่เป็นแหล่งปลาชุกชุม ปลาที่ว่ายขึ้นมาเล่น จับอากาศ เหนือผิวน้ำนั้น เห็นแผ่นกระดานสีขาวก็จะกระโดดขึ้นมาเล่น และค้างอยู่บนเรือ ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่า ในสมัยที่ปลาชุกนั้น ปลาจะขึ้นมาว่ายน้ำเล่นในตอนกลางดึก และตอนหัวค่ำ หรือไม่กี่ตอนเช้ามืด ก่อนฟ้าสว่าง เมื่อพายเรือผีหลอกนี้ไปปลาจะกระโดดขึ้นมาบนเรือมากมาย สมัยก่อนไม่มีสีทาไม้กระดาน ก็จะใช้กาบกล้วยด้านใน ลอกกาบลำต้นออก แล้วหงายกลับขึ้นก็จะเป็นสีขาวนำไปผ่านบางๆ ตัดให้ตรง ใช้ปูเรือท้องแบน ก็สามารถออกไปหาปลามาทำอาหารได้พอกิน

ช้อนลูกกุ้ง การช้อนลูกกุ้ง หรือที่เรียกว่าลูกกุ้งฝอย จะทำได้ง่ายๆ คือ ใช้มุ้งที่ขาดแล้วหรือผ้าขาวม้าก็ได้ รอเวลาน้ำลง เมื่อเห็นริมตลิ่งน้ำแห้งลงไปมาก คนช้อนลูกกุ้ง 2 คน จะจับชายผ้า 4 มุม เดินก้มตัวลง ให้ผ้าชน้ำ ช่วยกันลากผ้า ช้อนลูกกุ้งที่มากินอาหารริมตลิ่งไปได้

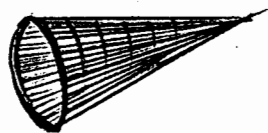
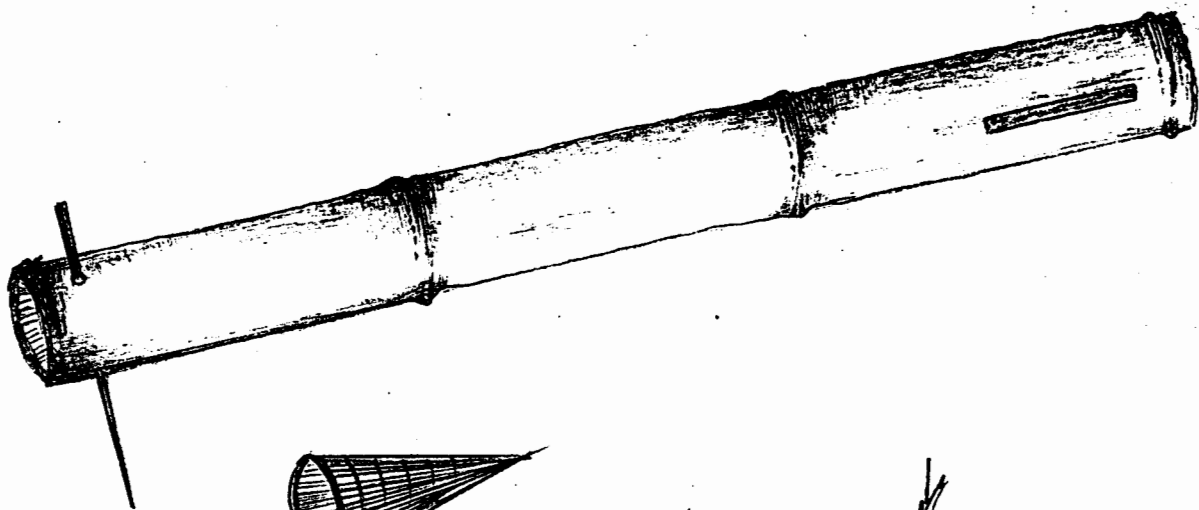
สักกระยะหนึ่ง จึงยกผ้าขึ้นชาวสิ่งของในผ้านั้นดู บางครั้งนอกจากจะซ่อนได้ลูกกุ้งแล้ว ก็จะมีพบ ปลาตัวเล็กๆ และหอยหวานติดมาด้วย ชาวบ้านจะนำหอยหวานไปคองหรือต้มเค็ม ส่วนกุ้งจะนำไปทำอาหารได้หลายชนิด เช่น ปลาจุก กุ้งเต้น โขลกกุ้ง หรือกุ้งชุบแป้งทอด

เรือหาปลา

เครื่องมือหาปลา ไทนอน ไทตั้ง

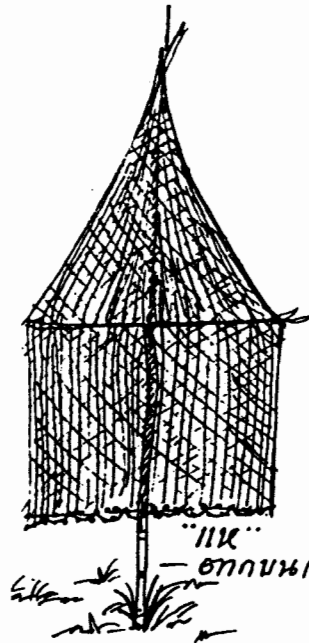

คัน เครื่องมือดักปลาไหล

"ลอบ"
สำหรับถ่วงลงในแม่น้ำดักปลา

ลอบ สำหรับถ่วงลงในแม่น้ำ ดักปลา

"แห"
- อากบนเสาไม้ไผ่

แห ตากบนเสาไม้ไผ่

ไซร ดักปลา

อุปกรณ์การหาปลา

"ต๋อง"
ใส่ปลา

กุ่มสำหรับ
จับปลา

ตุ้ม จับปลา

นอกจากนี้ยังมีอาชีพการงานอื่นๆ ซึ่งชาวบ้าน ทำเพื่อหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง หากสิ่งของ ที่หามาได้ หรือทำขึ้นนั้น มีมากเหลือเฟือ ก็จะแบ่งปันกันใช้มากกว่าจะทำการค้า เช่น

การเผาถ่าน

ชาวบ้านจะขุดหลุมลึกพอประมาณ โดยกะเนความลึกจากจำนวนไม้ที่จะเผาถ่าน ขุด กว้างประมาณ 1 เมตรกว่าๆ แล้วนำกิ่งไม้มะขาม มะม่วง หรือกิ่งไม้ใหญ่ที่ตัดกันโคนล้มทับบ้าน หรือต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่มากเกินไป มาทอนเป็นท่อนๆ นำเชื้อไฟใส่ลงก้นหลุม ใส่ไม้พินวางพาด ก้นพอให้มีช่องจุดไฟได้ เมื่อเรียงไม้ที่จะเผาเสร็จ จึงจุดไฟที่ก้นหลุม พอไฟลุกดี นำสังกะสีเก่า มาวางคลุมทับข้างบนปากหลุมใช้ดินขึ้นปิดทับสังกะสีด้านบนให้มิดชิด รดน้ำที่ผิวดินพอขึ้นๆ ชาวบ้านจะทำท่ออากาศจากในหลุมเผาถ่านให้ไหลออกมาข้างบนเพื่อเป็นเครื่องสังเกตปริมาณ คิวไฟ ถ้าคิวเริ่มจางแสดงว่าการเผาไหม้เป็นไปได้ดี ก็จะนำท่ออากาศออก กลบดินให้มิดชิด ไม่ให้อากาศผ่านลงไป ในหลุมได้อีก ฟืนไม้จะได้ไหม้เป็นถ่านดำ นำมาใช้ในการหุงต้มได้ต่อไป ระยะเวลาในการเผาถ่านไม้ไม่มากนัก ประมาณ 1-2 คืน ก็เปิดปากหลุมนำถ่านขึ้นมาได้ ไม้ที่ให้ แรงไฟดี ได้แก่ ไม้มะขาม ไม้มะเกลือ ไม้มะม่วง ไม้กระท้อน เป็นต้น

การทำน้ำปลา

เมื่อชาวบ้านหาปลาได้มาก ถ้ามีปลาตัวเล็กๆ ก็จะนำมาหมักทำน้ำปลา โดยจะนำปลา มาขอดเกล็ด ควักไส้ ล้างให้สะอาด คลุกเคล้ากับเกลือให้ความเค็มจัดๆ แล้วนำไปหมักในไห โดยบางคนจะนำอ้อยตัดเป็นท่อนๆ ทูบใส่ลงไปวางรองที่ก้นไหก่อน เพื่อให้ น้ำปลามีรสหวาน และมีกลิ่นหอม ใช้ผ้ารัดปิดปากไหให้สนิท เมื่อเวลาผ่านไป 1-3 เดือนจะได้ น้ำปลาหมักให้นำมา กรองด้วยผ้าขาวบาง แล้วนำไปต้มให้เดือด กรอกใส่ขวดเก็บไว้รับประทานได้ การทำน้ำปลานี้ ชาวบ้านบอกว่า ต้องระวังเรื่องความสะอาด อย่าให้แมลงวันมาไข่ ถ้าต้องการให้ได้ น้ำปลาใส สวยดี ต้องใช้เวลาในการหมักนานหลายเดือน

การทำปลาร้า ปลาเจ่า

การทำปลาร้านี้เกิดจากการที่สมัยก่อนสามารถหาปลาได้มาก และหาได้ง่ายๆ เมื่อได้ ปลามากเหลือจากนำไปต้ม ทอด ปิ้ง ย่าง แล้ว จะนำมาทำปลาร้า ปลาที่ทำปลาร้ามักเป็นปลาตัว เล็กๆ เช่น ปลากะต๋ี่ ปลาตลิด ปลาชิว ปลาสล้อย โดยจะนำมาขอดเกล็ด ควักไส้ ตัดหัว ตัดหาง ล้างให้สะอาด แล้วคลุกเกลือให้เค็มจัด หมักใส่ไว้ในไห หรือกะละมัง ใช้ผ้าปิดหรือคลุมให้มิดชิด ทิ้งไว้ประมาณ 1-2 สัปดาห์ จึงนำข้าวคั่วลงไปคลุกเคล้า หมักต่อไปอีก 6-12 เดือน จึงนำมา หลน หรือทำน้ำพริกปลาร้า กินได้ ส่วนการทำปลาเจ่า นั้น ปลาที่นำมาทำมักจะเป็นปลาตัว ใหญ่ เช่น ปลาช่อน ปลาตะเพียน วิธีทำเช่นเดียวกับปลาร้า เพียงแต่เมื่อจะนำมาปรุงเป็น อาหาร ปลาร้าจะนำมาหลน ส่วนปลาเจ่อมักนำมาทอดและนิยมโรยหน้า ด้วยหอมซอย ทอด จนกรอบเกรียม

การแทงกบ

การออกหากบ จะทำในฤดูฝนตกชุก กบเริ่มออกหากิน ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือชนิดหนึ่ง เรียกว่า ฉมวก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ ยาว ตรงปลายมีเหล็กแหลมยาวเป็นซี่ ๆ เป็นวงกลมสวม หรือ ผูกติดอยู่ แล้วจะนำไฟฉาย และช่องสำหรับใส่กบผูกติดเอาไว้ เมื่อฝนตกขาดเม็ดแล้ว ในเวลา ค่ำคืน เสียงกบจะร้องแข็งแซ่ ชาวบ้านจะฟังเสียง และจับทิศทางตามเสียงนั้น เมื่อขณะเดินไป ตามทุ่งจะไม่เปิดไฟ และถ้าหาเสียงได้ ก็จะพบตัวกบอยู่กันเป็นคู่ๆ ชาวบ้านจะใช้ไฟฉาย เปิดส่องตากบ กบจะไม่กระโดดหนี เพราะไฟแยงตา จึงใช้ฉมวกพุ่งเข้าใส่โดนบริเวณลำตัว สามารถจับเป็นๆ ก็ได้ จับตายก็ได้ ใส่ไว้ในช่อง ชาวบ้านจะสังเกตว่า ดวงตาของกบเมื่อถูกแสง ไฟจะมีสีแดง ซึ่งต่างจากสัตว์ประเภทอื่นๆ

ค้าขาย

อาชีพนี้มีชาวบ้านบางคนที่มีฝีมือในการปรุงอาหาร ได้ทำอาหารคาว-หวานขายให้กับ ชาวบ้านในชุมชน ขนมที่ทำ ถ้าใช้แป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวเจ้า ก็จะมีการไม่แป้ง แล้วทับให้ แห้งต่อจากนั้นจึงนำไปผสมเป็นขนมชนิดต่างๆ เช่น ลอดช่องไทย ขนมฝิง ขนมถ้วย ขนม กล้วย ข้าวเกรียบ ฯลฯ ชีวิตประจำวันของชาวบ้านจะไม่ทำขนมทุกวัน เพราะการทำขนมเป็น เรื่องที่ต้องเตรียมข้าวของ เครื่องปรุงมากมาย จึงมีชาวบ้านบางคนที่มีอาชีพทำขนมขาย และมัก จะพายเรือขายในตอนสาย และตอนบ่าย บ้างก็ใช้รถเข็น โดยตั้งเครื่องมือประกอบอาหารบนรถ บนเรือ อาหารที่ขายได้แก่ ก้วยเตี่ยว ขนมจีน น้ำพริก น้ำยา ขนมหวานต่างๆ เช่น ลอดช่องน้ำ กะทิ ข้าวเหนียวเผือก ข้าวเหนียวสังขยา ข้าวเหนียวหน้ากุ้ง-หน้าปลา ข้าวเหนียวแดง ฟักทอง แกงบวด กล้วยบวดสี ถั่วต้ม มันต้ม กล้วยเชื่อม มันเชื่อม เป็นต้น

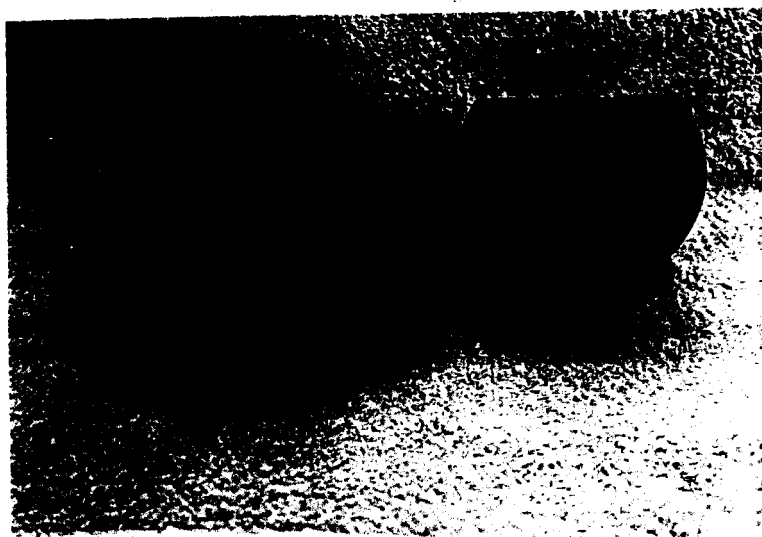
รถเข็นที่ใช้เข็นในระยะแรกเป็นรถไม้ มีล้อ 2 ล้อ ด้านข้างติดร่มกันแดดคันใหญ่ ต่อขึ้น เป็น 2 ชั้น ชั้นด้านบนตัวรถเข็นมีที่สำหรับวางถาด วางของที่จะขาย ด้านล่างเป็นที่วางของอื่นๆ เช่น จาน ชาม ถังน้ำ เป็นต้น รถเข็นนี้มีข้อดีคือสามารถเคลื่อนที่ไปตามที่ต่างๆ ได้ ระยะต่อมา มี การปรับปรุงจากรถเข็นไม้เป็นรถเข็นทำด้วยโครงเหล็ก ตีปิดด้านข้างด้วยแผ่นอลูมิเนียมถ้าใช้ ขายก้วยเตี่ยว จะเจาะช่องสำหรับใส่หม้อต้มก้วยเตี่ยว ข้างล่างวางเตาหุงต้ม และถ่าน หรือ ฟืน พร้อมทั้งถังน้ำสำหรับล้างถ้วยชาม ส่วนด้านบน ตีปิดด้วยอลูมิเนียมมีฝา มีตู้กระจกใส่ หมู ฝัก เส้นก้วยเตี่ยว และ เครื่องปรุง ต่างๆ มีที่วางถ้วยชาม ช้อน ตะเกียบ ดูเรียบร้อย สะอาดตา

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่อยู่ในชุมชน มีอาชีพ รับราชการ เช่น ทหาร ตำรวจ ครู แพทย์ พยาบาล ซึ่งมีทั้งผู้เป็นชาวบ้านคลองวัว โดยกำเนิด และผู้ที่ย้ายมาจากต่างจังหวัด พบว่ามีการ เปลี่ยนแปลงมากขึ้น คือช่วง 30 ปี ก่อนชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ระยะเวลา เริ่มเปลี่ยนเป็นอาชีพรับจ้างใช้แรงงาน ช่างไม้ ช่างเครื่องยนต์ ก่อสร้าง ให้บริการบ้านเช่า ขายที่ ดิน ขายของเก่า ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ต่อไป

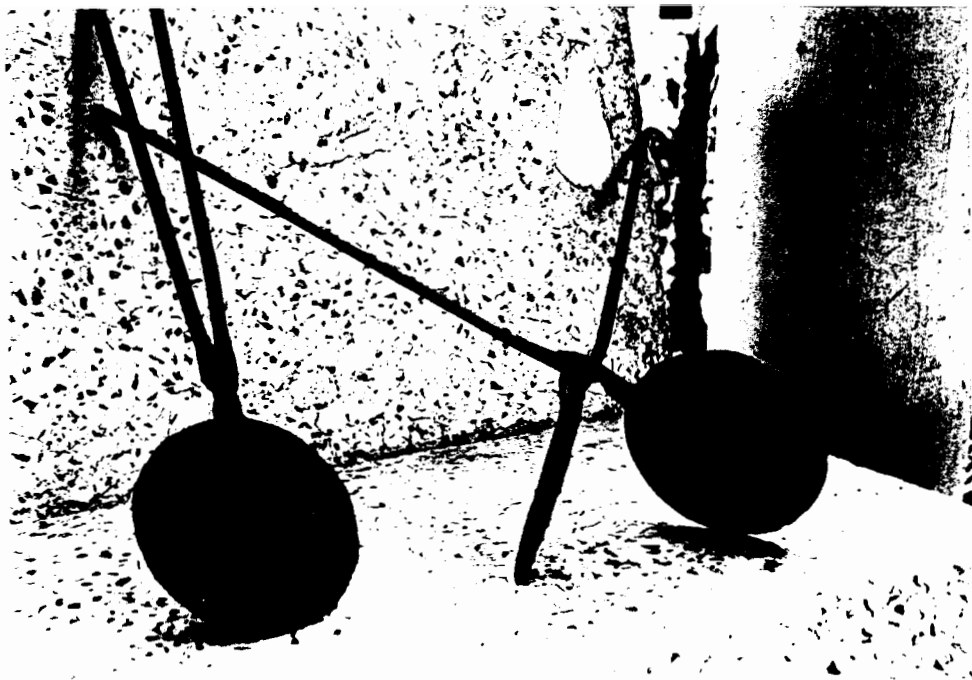
5 อาหาร

อาหารในท้องถิ่นที่นิยมปรุงรับประทานในชุมชนบ้านคลองวัวมี 2 ประเภทคือ อาหารคาวและอาหารหวาน อาหารคาว มักประกอบด้วยพืช ผัก กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านนิยม ปลูกพืช ผัก สวนครัวไว้ในบริเวณบ้าน เช่น มะขาม หน่อไม้ ตำลึง ถั่วขาวสาร ดอกแค ผักชะอม ผักบุ้ง มะเขือ ฯลฯ และตามแหล่งน้ำในชุมชน เช่น ตามห้วย หนอง ในทุ่งนา มักจะมีพืชจำพวก โสน สายบัว ผักบุ้ง ผักเสี้ยน ผักกุ่ม ฯลฯ ซึ่งหาได้ง่ายๆ ส่วน อาหารจำพวกเนื้อ จำพวก กุ้ง หอย ปู ปลา จะหาจาก แม่น้ำ ห้วย หนองคลอง บึง ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน และในทุ่งนา

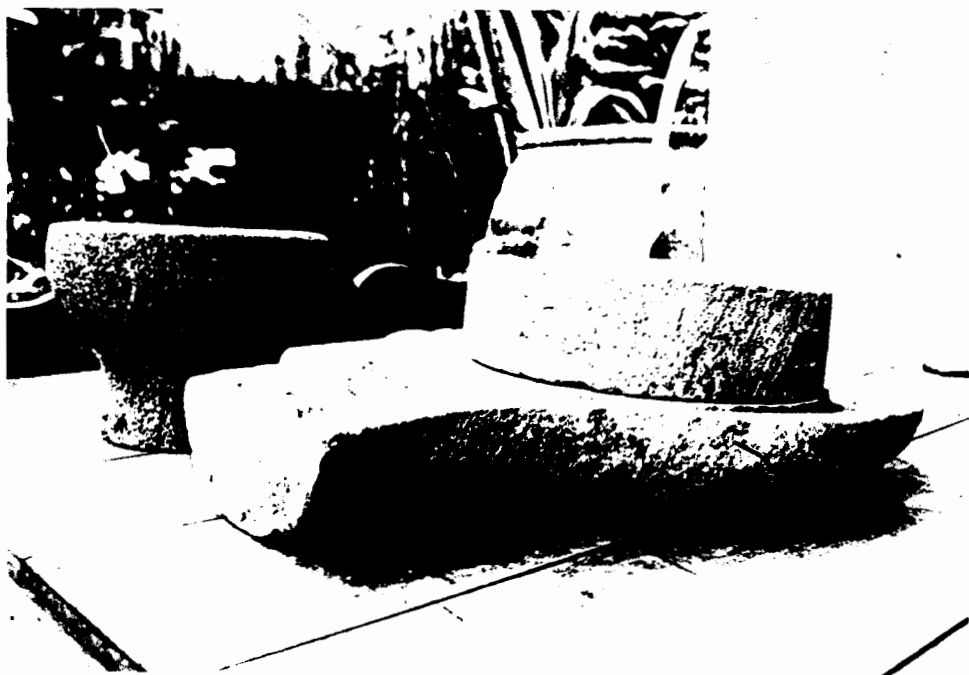
อาหารที่นิยมทำรับประทานกันในครัวเรือนได้แก่ อาหารคาวเป็นส่วนใหญ่ อาหารหวานมักทำเมื่อมีเทศกาลต่างๆ เช่น ทำบุญ วันเข้าพรรษา งานบวช งานแต่งงาน ฯลฯ เมื่อมีการทำขนมหวาน ชาวบ้านจะไม่แบ่งทำตนเอง โดยใช้แรงงานจากเด็กๆ ลูกหลานให้มาช่วยกัน การทำขนมเป็นเรื่องสนุกสนานของเด็กๆ เพราะนอกจากจะได้ผลัดกันไม่เบื่ง ตัดใบตอง ชูตมะพร้าว คั้นกะทิ ฯลฯ แล้ว ยังมักจะได้มีโอกาสชิมขนมไปด้วย ของหวานกับเด็กๆ และการละเล่น มักเป็นของคู่กัน เด็กชายจะช่วยตัดใบตองมาให้เด็กหญิงใช้ผ้าสะอาดเช็ด เตรียมห่อขนม แล้ววิ่งขี่ม้า ก้านกล้วยหรือใช้ดาบจากก้านกล้วยเล่นรบกัน หรือช่วยปอกมะพร้าว ชูตมะพร้าว นำกะลามะพร้าวมาร้อยเชือก แข่งเดินกะลา เป็นภาพอดีตที่อบอุ่น ชวนให้สนุกสนานเบิกบานใจ เด็กๆ ได้รับรู้เรื่องของกะลาตาเดียวจากการช่วยผู้ใหญ่ปอกมะพร้าว ชูตมะพร้าวทำขนมนี้เอง ชาวบ้านจะเชื่อว่า กะลาที่มีตาเดียวนั้น เป็นกะลาที่ให้โชคลาภ บ้านใดมีกะลาตาเดียวไว้ครอบครองจะเก็บรักษาทรัพย์สินเงินทองไว้ได้ ไม้รั้วไหล ถ้าชูตมะพร้าวแล้วเจอกะลาตาเดียวจะต้องเก็บไว้ ส่วนกะลา 2 ตา เด็กๆ เอาไปเล่นได้

กะลาตาเดียว

แม่พิมพ์ทำข้าวเกรียบ

ครกหิน โม่หิน

อาหารคาวส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ปรุงง่าย ๆ มีรส เผ็ด เปรี้ยว เค็ม หวาน เหมาะกับลิ้น และรสนิยมของคนไทย เช่นเดียวกับชาวไทยในภาคกลาง แต่อาจมีส่วนประกอบ หรือกรรมวิธีการปรุงที่แตกต่างออกไปบ้าง ในงานวิจัยนี้ ขอนำเสนออาหารคาวที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมทำรับประทานเป็นประจำ ดังนี้

อาหารคาว

ชื่อ : แกงเปรอะ/ ต้มเปรอะ

แกงต้มเปรอะ เป็นอาหารพื้นเมืองของปราจีนบุรี มาเป็นเวลานาน เครื่องปรุงหาง่าย และมีมากในท้องถิ่น เช่น หน่อไม้ไผ่ตง ผักชะอม ใบย่านาง ปลาย่าง หรือปลากรอบ

เครื่องปรุง

1. หน่อไม้ไผ่ตงหั่นชิ้นบาง ๆ หรือสับหยาบ ๆ ต้มให้สุกทรงขึ้นให้สะเด็ดน้ำ 2 ถ้วย
2. น้ำใบย่านาง 4 ถ้วย
3. ชะอมล้างน้ำให้สะอาดหั่นเอาแกนออก 1 กำ
4. ปลาย่าง ปลากรอบ แกะเอาแต่เนื้อ 1 ตัว
5. น้ำพริกแกง
6. น้ำปลา เกลือ น้ำตาล
7. น้ำปลาร้า

วิธีการทำ

1. นำน้ำพริกแกงละลายกับน้ำใบย่านางที่คั้นไว้แล้ว ยกขึ้นตั้งไฟ
2. พอเดือดปรุงรสด้วยน้ำปลา เกลือ น้ำตาล น้ำปลาร้าอย่างละนิดหน่อย
3. ใส่เนื้อปลาย่าง หรือปลากรอบที่แกะแล้ว
4. พอเดือดยกลงใส่ใบชะอม คนให้ทั่ว ปิดฝา ตักรับประทานได้ทันที

วิธีทำน้ำพริกแกง

- พริกชี้หูสวนสด 20 เม็ด หรือพริกแห้ง
- กระเทียม 6 กลีบ
- หัวหอมเล็ก 5 หัว
- กะปิดี เกลือ น้ำตาล
- กระชาย 4 ราก
- ข่า ตะไคร้ ผิวมะกรูด
- นำเครื่องปรุงทั้งหมดโขลกให้ละเอียด แกะเนื้อปลาย่างใส่ แล้วโขลกให้ละเอียด

วิธีทำน้ำใบย่านาง

- ชำสารแช่น้ำให้เมล็ดพอง โขลกกับใบย่านาง 20 ใบ คั้นเอาแต่น้ำเพื่อใช้ทำน้ำแกง

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

ต้มเปรอะ เป็นอาหารพื้นบ้านที่สีของน้ำแกงเขียวคล้ำ ดูไม่น่ารับประทาน เหมือนน้ำโคลนตม การปรุงอาหารชนิดนี้ต้องเตรียมการหลายขั้นตอน ซึ่งมีข้อควรทราบดังนี้

1. การไหลกพริกแกง ให้นำ ช่า ตะไคร้ ผีวมะกรูด กระชาย จำนวนพอประมาณ ไหลกรวมกัน ให้แห้งก่อนเพราะ เครื่องแกงส่วนนี้ มีเนื้อค่อนข้างเหนียวและแข็ง
2. เมื่อไหลเครื่องแกงที่เนื้อแข็งแห้งพอสมควรแล้วจึงนำหัวหอม กระเทียม พริกแห้ง ใสลง ไหลต่อ แล้วใส่กะปิเล็กน้อย
3. บางครอบครัวอาจนำข้าวเปลือกไหลลงไปในครกพร้อมกับพริกแกงด้วย ข้าวเปลือกนี้จะทำให้น้ำแกงข้นขึ้น
4. การเตรียมหน่อไม้ ทำโดยหั่นเป็นชิ้นบางๆ ขนาดพอคำ หรือสับหยาบๆ ก็ได้ แล้วต้มหน่อไม้โดยต้มทิ้งน้ำ 1 ครั้ง ขณะต้ม ใส่เกลือลงไปเล็กน้อย เมื่อหน่อไม้สุกเทน้ำทิ้ง พักหน่อไม้ไว้ให้สะเด็ดน้ำ

คุณค่า

แกงต้มเปราะะ เป็นอาหารประกอบขึ้นจากพืชผักหลายชนิด และยังมีเนื้อปลาที่ให้คุณค่าของสารอาหารประเภทโปรตีน ข้าวเปลือกที่มีสารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรต อาหารชนิดนี้จึงอุดมด้วยวิตามิน เกลือแร่ เป็นอาหารที่ให้พลังงานที่มีประโยชน์

ชื่อ : แกงบอน หรือแกงก้านเผือก

เครื่องปรุง

1. พริกขี้หนูแห้ง	5 เม็ด
2. กระชาย	7 หัว
3. ช่า	3 แว่น
4. ตะไคร้ หั่นละเอียด	1 ต้น
5. ใบมะกรูด ฉีกฝอย	
6. ก้านบอน หรือก้านเผือก	
7. ปลาตัดชิ้นขนาดพอคำ	1 ตัว
8. น้ำตาลปีบ	1 ถ้วย
9. น้ำปลา	
8. น้ำมันมะพร้าว	

วิธีการทำ

1. นำน้ำใส่หม้อแกง ตั้งไฟให้เดือด ใส่พริกแกงที่ไหลกรวมกับปลาแล้วละลายกับน้ำคนให้เครื่องแกงแตกตัวไม่จับกันเป็นก้อน
2. นำก้านบอน หรือก้านเผือกที่ล้างสะอาด หั่นเป็นชิ้นๆ ใสลงในหม้อน้ำแกง พร้อมกับใส่เกลือตามลงไปทั้งเตา
3. ใส่ชิ้นปลาลงไป

4. พอน้ำแกงเดือด หมั่นคนพลิกกลับก้านบอนหรือก้านเผือก ให้นิ่มเปื่อย สุกทั่วกัน
5. ปรุงรสด้วย น้ำตาล น้ำมะขามเปียก น้ำปลา
6. พอเดือดโรยใบมะกรูดฉีกฝอย ยกลง ตักรับประทานได้

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

แกงบอน เป็นอาหารซึ่งเหมาะสำหรับคนเผ่าชรา ที่ไม่ค่อยมีฟันบดเคี้ยว ต้นเผือก หรือ ต้นบอน หาได้ง่าย มีขึ้นอยู่ทั่วไปตามท้องนา ริมหนองน้ำ หรือตามที่ขึ้นแฉะ เมื่อนำมาปรุงเป็นอาหาร ก้านบอนหรือต้นเผือก เมื่อถูกความร้อนจะนิ่มเคี้ยวง่าย และมีรสหวาน ถ้าทิ้งไว้ข้ามคืน น้ำแกงจะแทรกเข้าไปในเนื้อของบอน ทำให้มีรสดีขึ้นอีก การเตรียมก้านเผือกหรือก้านบอน มีข้อควรทราบดังนี้

1. ก้านบอน หรือก้านเผือก ถ้าเตรียมไม่ถูกวิธีจะคัน วิธีแก้คือให้ดึงเถาต่าลึงทั้งเถาใส่ลงไปเวลาที่ปรุง และขณะลวกผิวนอกของก้านบอน ก้านเผือก ห้ามพูดคำว่า"คัน"
2. เตรียมเครื่องแกง โดยโขลกข่า ตะไคร้ กระชาย พริกขี้หนู รวมเข้าด้วยกัน พอประมาณ
3. นำปลาที่หั่นไว้เป็นชิ้นๆ ต้มในน้ำเดือดให้สุก แกะเนื้อปลาโขลกรวมกับพริกแกง พักไว้

คุณค่า

แกงบอน เป็นอาหารที่ประกอบด้วยเครื่องแกงที่มีสรรพคุณของสมุนไพร แบ่งจาก ก้านเผือกและก้านบอนมีรสหวานชวนรับประทาน นอกจากนี้ยังอ่อน นิ่ม เหมาะกับผู้สูงอายุฟันไม่ดี แกงบอนเป็นอาหารที่มีสารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรต ไขมันและเกลือแร่ ให้พลังงาน ใช้เป็นอาหารได้ทุกโอกาส

ชื่อ : แกงส้ม

อาหารประเภทแกงส้มนิยมทำกินกันทั่วไป เนื่องจากประกอบด้วยพืชผัก ที่หาได้ง่าย เช่น ผักบุ้ง ดอกแค โสน ไหลบัว สายบัว ถั่วพู ถั่วฝักยาว ดอกข้าวสาร ผักตบชวา (ใช้ส่วนที่เป็นโป่งอ่อนๆ) ผักแต้ว

เครื่องปรุง

1. พริกแห้งใหญ่ 3 เม็ด
2. ข่า 3 แว่น
3. หัวหอม 3-4 หัว
4. กะปิ 1 ช้อน
5. ปลา 7-8 ชิ้น
6. มะขามเปียก
7. ผักต่างๆ ล้างให้สะอาด หั่น รอไว้

วิธีทำ

การเตรียม

1. นำข่า หัวหอม ไชลกวมกัน พอละเอียดใส่พริกแห้ง ไชลกต่อ เมื่อเข้ากันดี ใส่กะปiling ไปไชลกรวมกัน แล้วพักเครื่องแกลงไว้
2. ล้างปลาให้สะอาด ควักไส้ออก หั่นปลาเป็นชิ้น ต้มในน้ำเดือดให้สุก ตักออกมาแกะเอาแต่เนื้อ ไชลกรวมกับน้ำพริกแกง
3. คั้นน้ำมะขามเปียกเตรียมไว้

การปรุง

1. นำน้ำที่ต้มปลาไว้ ตั้งไฟให้เดือด
2. นำเครื่องแกงที่ไชลกกับเนื้อปลาไว้แล้วใส่ลงในหม้อแกง ละลายให้เข้ากัน
3. เมื่อน้ำเดือดใส่ผักที่เตรียมไว้ลงไป
4. เมื่อผักสุก ปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำมะขามเปียกคั้น ชิมรสดูตามชอบใจ
5. เมื่อเดือดยกลง

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. ก่อนใส่ผักลงในน้ำแกง ถ้ามีผักหลายชนิด ต้องพิจารณาว่าผักชนิดใดสุกยาก ต้องใส่ลงไปก่อน ตามด้วยผักที่สุกง่ายตามลำดับ ถ้าใส่พร้อมกันผักที่สุกง่ายจะเละ ไม่น่ารับประทาน
2. ไม่ควรใส่น้ำมะขามเปียกก่อนที่ผักจะสุก เพราะน้ำมะขามเปียกจะทำให้ผักไม่สุก
3. การปรุงรส ควรให้รสเปรี้ยวนำ ใส่น้ำตาลเล็กน้อย รสจะกลมกล่อมขึ้น

คุณค่า

อาหารชนิดนี้ประกอบขึ้นจากผักหลายชนิด จึงอุดมด้วยวิตามิน เกือบแร่ ให้คุณค่าเหมาะสมสำหรับทุกคนในครอบครัว หากรับประทานร้อนๆ กับปลาเค็มทอด จะทำให้อาหารมีกลิ่น มีรสโอชายิ่งขึ้น

ชื่อ : แกงเลียง

เครื่องปรุง

1. พริกไทย 10 เม็ด
2. พริกแห้ง 1 เม็ด
3. กุ้งแห้ง และ ปลาอย่าง
4. กะปิ น้ำปลา เกลือ
5. ผักต่างๆ ได้แก่ หัวปลี ผักหวาน พักทอง ตำลึง น้ำเต้า เห็ดโคน ใบแมงลัก

การเตรียม

1. นำพริกไทย พริกแห้ง ไชลกวมกันให้ละเอียด

2. นำกุ้งแห้ง และปลาแห้ง ไซลกรวมไป เติมหะขินเล็กน้อย ไซลกรวมกันพอละเอียด
3. ผักต่างๆ ล้างให้สะอาด เด็ด หรือ หั่น เตรียมไว้

การปรุง

1. ตักน้ำใสหม้อ ตั้งไฟให้เดือด ใส่น้ำปลา หรือเกลือลงไปนิดหน่อย
2. เมื่อน้ำเดือด ใส่เครื่องแกงที่โขลกไว้ ปรุงรสด้วยน้ำปลา
3. ใส่ผักที่เตรียมไว้ทีละชนิด ใส่ผักที่สุกยากก่อน จนเดือดอีกครั้งจึงดับไฟ
4. ใส่ใบแมงลัก ปิดฝา ยกออกจากเตา

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. ก่อนใส่ผักลงในน้ำแกง ควรพิจารณาว่าผักชนิดใดสุกยาก ต้องใส่ลงไปก่อน แล้วตามด้วยผักที่สุกง่ายเป็นลำดับไป ถ้าใส่พร้อมกันผักที่สุกง่ายจะเละ ไม่น่ารับประทาน
2. อาหารประเภทนี้ไม่ต้องเคี้ยวผักให้เปื่อย ถ้าผักจะไม่น่ารับประทาน
3. การใส่เกลือลงไปใต้น้ำต้มจะช่วยรักษาสีผักให้เขียวได้
4. ใบแมงลัก ต้องใส่หลังจากดับไฟแล้ว เพราะถ้าถูกความร้อนนานๆ จะไม่หอม

คุณค่า

อาหารชนิดนี้ เหมาะอย่างยิ่งสำหรับสตรีมีครรภ์ และหญิงแม่ลูกอ่อน เพราะมีสรรพคุณช่วยบำรุงน้ำนม แกงเลียง ประกอบด้วยผักหลายชนิด ได้แก่ หัวปลี ผักหวาน ฟักทอง ตำลึง น้ำเต้า เห็ดโคน ใบแมงลัก แกงเลียงมีรสเผ็ดเล็กน้อย พริกไทยและใบแมงลักมีสรรพคุณช่วยขับลมในกระเพาะอาหาร ทำให้ท้องไม่แน่น อืด รับประทานกันได้ทั่วไป ทุกโอกาส

ชื่อ : ต้มเค็มปลา / ปลาต้มเค็ม

อาหารประเภทนี้เป็นอาหารที่สามารถเก็บไว้กินได้นาน ประมาณ 7-8 วัน เพราะถ้าอุ่นไปเรื่อยๆ กระดุกปลาจะเปื่อย ยุ่ย สามารถรับประทานได้สะดวก ก้างไม่ตำคอให้เป็นอันตราย

เครื่องปรุง

1. ข้าว 7-8 ห่อ ไข่ทั้งห่อ
2. ตะไคร้ 10 ต้น
3. อ้อย หรือสับปะรด ส่วนใหญ่นิยมใช้อ้อย
4. มะขามเปียก
5. ปลาสร้อย หรือ ปลาตะเพียน
6. น้ำตาลปีบ น้ำปลา เกลือ

การเตรียม

1. ข้าว ตะไคร้ อ้อย ล้างให้สะอาด ไข่ทั้งต้น
2. ปลา ไม่ต้องขอดเกล็ด ผ่าท้อง ควักไส้ออก ล้างให้สะอาด บั้งตัวปลาให้กว้างขาด

การปรุง

1. นำต้นข่า ตะไคร้ ทั้งต้นนำมาทุบแล้ววางเรียงไว้ก้นหม้อ
2. อ้อยตัดเป็นท่อนๆ ทุบ แล้ววางทับ เรียงกันไว้ก้นหม้อ
3. ใส่น้ำตาลปีบเล็กน้อย ใส่น้ำปลา เกลือ น้ำมะขามเปียก
4. นำปลามาวางเรียงบนต้นอ้อย
5. นำน้ำสะอาดเทให้ท่วมต้นอ้อยนิดหน่อย ไม่ต้องท่วมตัวปลา ปิดฝา
6. ยกหม้อขึ้นตั้งไฟแรง พอน้ำเดือดผ่านจิ้งจกไฟลง เคี่ยวต่อไปด้วยไฟอ่อน
7. เมื่อจะรับประทานตักแต่ น้ำต้มและตัวปลา ไม่ต้องตักอ้อย

เคล็ดการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. ปลาที่นิยมนำมาทำต้มเค็มนี้มักเป็นปลาที่มีก้างเล็กๆ มากมาย ดังนั้นจึงควรบั้งให้ก้างขาด และต้มไว้หลายวันแล้วจึงนำมารับประทานเพื่อความปลอดภัย เวลารับประทานก้างจะไม่ได้ติดคอ
2. ในขณะที่ต้มโดยใช้ไฟอ่อนๆ ไม่ควรเปิดฝาดูบ่อยนัก จะไม่อบตัวปลา

คุณค่า

ต้มเค็มปลา เป็นอาหารที่มีโปรตีน และ แคลเซียม สูง ควรทำต้มเค็มในคราวที่หาปลาได้มาก เพราะสามารถเก็บไว้ได้หลายวัน ยิ่งต้มเคี่ยวบ่อยๆ ก้างจะเปื่อย ยุ่ย รับประทานอร่อย

ชื่อ : ปลาทอดมัน

เครื่องปรุง

1. ปลาขนาดต่างๆ นำมาล้างรวมกันให้สะอาดมากๆ
2. พริกชี้หนูแห้ง
3. กระชาย
4. กระเทียม
5. หัวหอม
6. กะปิ
7. ใบมะกรูดหั่นฝอย
8. ตะไคร้
9. ข่า
10. ผีวมะกรูด
11. ใบกะเพรา
12. ใบแมงลักหั่นเสื่อ
13. โหระพา

การปรุง

1. สับปลาให้ละเอียด
2. ตำเครื่องแกง มีพริกชี้ฟ้าแห้ง กะปิ หัวหอม หัวกระเทียม ตะไคร้ ข่า ผีวมะกูด

กระชาย ใบมะกูดหั่นฝอย ไชลกให้ละเอียด และมีกลิ่นหอม

3. นำปลาที่สับละเอียดแล้วใส่ครกโขลกรวมกับเครื่องแกงให้เข้ากันดี
4. ขณะโขลกใส่น้ำปลาเหาะลงไปให้ทั่วๆ
5. เมื่อเนื้อปลาเหนียวดีแล้ว นำใบกระเพรา ใบแมงลักหัวเสือ ใบโหระพา หั่นเป็นฝอยๆ

ใส่รวมไปด้วย

5. นำไปแผ่เป็นแผ่นกลมๆ บางๆ ทอดในน้ำมันร้อนๆ

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. การโขลกเนื้อปลากับเครื่องแกงค่อนข้างจะลำบากเพราะเนื้อปลาจะแน่นและเหนียว จึงควรแบ่งเครื่องแกงโขลกรวมกับเนื้อปลาที่ละน้อยๆ

2. การทอด ควรใช้น้ำมันให้มากพอสมควร ตั้งกระทะให้ร้อนพอประมาณ

3. ควรเตรียมไม้ไผ่ เหลาปลายข้างหนึ่งให้แหลม เพื่อใช้แทงแผ่นปลาทอดขึ้นจากกระทะได้ง่าย

4. ขณะทอดใช้น้ำมันร้อนจัดเกินไป ควรลดไฟลง

คุณค่า

อาหารประเภทนี้ เมื่อชาวบ้านออกไปหาปลาได้มากๆ หลายชนิด จะคัดปลาที่ตัวเล็กๆ และปลาที่มีก้างมาก มาทำปลาทอดมัน เพราะการทำปลาทอดมันจะต้องสับปลาให้แห้งละเอียดทั้งเนื้อและก้าง จึงได้รับสารอาหารทั้งโปรตีนและแคลเซียม เครื่องแกงส่วนใหญ่มีสรรพคุณทางสมุนไพรไทย จึงให้คุณค่าและบำรุงสุขภาพด้วย

ชื่อ : ต้มหัวปลาใบมะขามอ่อน

เครื่องปรุง

1. หัวปลาช่อนเค็มตากแห้ง
2. ยอดใบมะขามอ่อน
3. ข่า ตะไคร้ ใบมะกูด หัวหอม
4. ผักชีใบยาว
5. พริกชี้ฟ้าสด 4-5 เม็ด

การปรุง

1. เทน้ำใส่หม้อ ตั้งไฟให้เดือด
2. ทูบ หัวข่า ตะไคร้ หัวหอม ฉีกใบมะกูด ใส่ลงในน้ำ

3. เมื่อน้ำเดือดใส่หัวปลาเค็มแห้งลงไป
4. เมื่อหัวปลาเค็มสุก ใส่ใบมะขามอ่อนลงไป พร้อมผักชีใบยาว
5. ชิมรสดู ถ้าไม่เปรี้ยวเติมน้ำมะขามเปียกเล็กน้อย
6. พริกชี้หนู ทูบพอแหลก ใส่ลงไป ปิดฝา ตับไฟ

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. ไม่ต้องเติมน้ำปลามากนัก เพราะหัวปลามีรสเค็มอยู่แล้ว
2. พริกชี้หนูสด จะช่วยเพิ่มรสชาติให้จัดจ้านยิ่งขึ้นสำหรับผู้ที่ชอบรสเผ็ด
3. บางบ้านนำปลาตากแห้ง รมควัน แทนหัวปลาเค็ม ก็จะทำให้กลิ่นหอมไปอีกอย่าง

คุณค่า

อาหารประเภทนี้ ใช้หัวปลาเค็มตากแห้ง และใบมะขามอ่อน ซึ่งหาได้ง่าย พบขึ้นอยู่ทั่วไปแทบทุกบ้าน ใบมะขามอ่อนมีวิตามินซีสูง ช่วยป้องกันไข้หวัด น้ำต้มใบมะขามอ่อนให้รสอมเปรี้ยวที่สดได้คล่องคอ ช่วยละลายเสมหะได้เป็นอย่างดี

ชื่อ : ปลาร้าหลน

เครื่องปรุง

1. ปลาร้าหมัก
2. ปลา 7-8 ชิ้น
3. พริกชี้ฟ้า หัวหอม หัวกระเทียม อย่างไฟพอสุกมีกลิ่นหอม
4. มะขามเปียก

การปรุง

1. นำ พริกชี้ฟ้า หัวหอม หัวกระเทียม อย่างไฟพอสุกมีกลิ่นหอม
2. นำปลาร้าหมัก ต้มกับน้ำพอประมาณ พอเดือด ใส่ชิ้นปลาลงไป
3. ใช้ไฟกลางถึงไฟอ่อน ต้มปลาร้าไปจนกระทั่งเนื้อปลาสุก
4. ตักชิ้นปลาออกมาแกะเอาแต่เนื้อ ใส่ครกโขลกพอละเอียด รวมกับ พริก หอม

กระเทียมที่ย่างไฟไว้ ให้ละเอียดเข้ากันดี

5. ตักปลาที่โขลกออกมาใส่หม้ออีกใบ เทน้ำปลาร้าที่ต้มชิ้นปลาลงไปผสม ชิมรสดู ถ้าไม่เปรี้ยวเติมน้ำมะขามเปียก หรือน้ำมะนาวก็ได้ ถ้าชอบรสเผ็ด ให้เติมพริกป่น

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. เหตุที่ปลาร้าหลนต้องใช้ 2 หม้อ เพราะหม้อแรกที่ใช้ต้มปลาร้าหมักนั้น เมื่อเทน้ำปลาร้าออกไปรวมกับเนื้อปลาโขลกในหม้อที่ 2 จะมีเศษปลาร้าและก้างปลาเหลืออยู่ ไม่เป็นประโยชน์อะไร จึงเททิ้งไปได้ หรือถ้าต้องการน้ำปลาร้าเพิ่มก็สามารถตักปลาร้าหมักมาต้มได้อีก เพราะน้ำปลาร้านี้ มักจะเป็นอาหารประจำวันของทุกบ้าน

2. การย่างพริกชี้ฟ้า หัวหอม หัวกระเทียม นั้น มีวิธีย่างพร้อมกันโดยใช้ไม้ไผ่เหลา ปลายให้แหลม แทง พริก หอม กระเทียม ต่อกันไป บางบ้านใช้ใบตองห่อรวมกันนำขึ้นย่างไฟ คุณค่า

ปลาร้าเหล่านี้เก็บไว้รับประทานได้หลายวัน ชาวบ้านนิยมกินกับผักหลายชนิด ทั้งผักต้ม ผักสด และ ผักดอง ซึ่งผักดองก็สามารถทำเองได้ เช่น ผักกุ่มดอง ผักเสี้ยนดอง ผักโสนดอง ผักสายบัวดอง ดังนั้น อาหารชนิดนี้จึงให้คุณค่า และชาวบ้านนิยมทำรับประทานเป็นอาหาร ประจำครัวเรือน บ้างบ้านต้องมีปลาร้าหลนทุกมือ

ชื่อ : ยำกบ ยำหอยโข่ง

เครื่องปรุง

1. พริกแห้งใหญ่ หัวหอม หัวกระเทียม
2. ตะไคร้ซอย
3. มะม่วงดิบ ซอยละเอียด
4. ใบสะระแหน่

การปรุง

1. นำพริกใหญ่ หัวหอม หัวกระเทียม ย่างไฟโคลกรวมกันให้ละเอียด
2. ล้างกบให้สะอาดแล้วนำตัวกบมาขีดขาแบบนั่งสมาธิ นำลงต้มในน้ำเดือดกับตะไคร้

ใส่เกลือเล็กน้อย

3. เมื่อกบสุก แกะเอาแต่เนื้อ แยกเครื่องในออก
4. นำเนื้อกบไปคลุกเคล้ากับเครื่องยาที่โขลกไว้ ใส่ตะไคร้ซอย มะม่วงซอย คลุกเคล้าให้เข้ากัน ปรุงรสด้วยน้ำปลา เมื่อจะรับประทานจึงค่อยโรยใบสะระแหน่

เคล็ดการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. การต้มกบสังเกตดูที่ข้อต่อขาของกบ ถ้าข้อแตกหรือผิวแตก แสดงว่ากบสุกแล้ว
2. การทำยำกบนี้ ให้แกะเนื้อและเครื่องใน แยกกันไว้ เพราะบางคนเลือกรับประทาน เครื่องใน บางคนไม่รับประทาน

3. บางคนรับประทานยำกบแบบน้ำ โดยจะนำน้ำที่ต้มกบมาใส่ลงในยำ ให้พอมีน้ำ ชลุกชลิค

4. มะม่วงที่ใช้ ควรเป็นมะม่วงรสเปรี้ยว ตะไคร้ซอยและใบสะระแหน่จะช่วยดับคาวได้
5. บางคนใช้เนื้อหอยโข่งแทนกบ โดยนำหอยโข่งใส่ลงไปในเตา เมื่อหอยโข่งสุกใช้ไม้ไผ่

เหลาปลายแหลมจิ้มตัวหอยออกมา เลือกรับประทานเฉพาะส่วนหัวของหอยโข่ง นำมาหั่นชิ้น บ้างๆ ส่วนหัวของหอยโข่งจะมีความกรุบ กรอบ เหนียว อร่อยมาก

คุณค่า

อาหารประเภทนี้ มักจะทำกินกันในช่วงหน้าฝน และฤดูทำนาข้าว เนื่องจากเมื่อฝนตกชุก จะมีกบออกหากิน ชาวบ้านจะออกไปจับกบมาประกอบอาหาร

ชื่อ : หอยขวานลวกเค็ม หรือหอยขวานคองเค็ม

เครื่องปรุง

1. กระทียม
2. เกลือ

การปรุง

1. ล้างหอยขวานให้สะอาด หรือ แช่น้ำไว้ ให้หอยคายโคลน ทRAY ออก
2. ต้มน้ำให้เดือดจัด นำมาเทให้ท่วมตัวหอย ทิ้งไว้ให้เย็นแล้วรินน้ำทิ้ง หอยจะสุก
3. แกะเนื้อหอยออกมา ทูบกระทียมโรยหน้า ใส่เกลือเล็กน้อยพอมีรสเค็ม

ข้อควรทราบ

หอยขวาน สามารถหาได้ตามริมตลิ่งแม่น้ำ ตลิ่งเป็นดินทรายมีหอยหลายชนิดอาศัยอยู่ เช่น หอยขวาน หอยกาบ เมื่อชาวบ้านอาบน้ำในแม่น้ำจะงมหอยขวานได้ง่ายๆ เพราะมีอยู่มาก

ชื่อ : ปลาส้ม

เครื่องปรุง

1. ปลาส้มละเอียด
2. เกลือป่น
3. กระทียม
4. ข้าวสุก

การปรุง

1. คลุกเกลือป่นกับเนื้อปลาส้ม นวดให้เข้ากันทั่ว
2. นำกระทียมและข้าวสุกใส่ลงไปพร้อมๆกัน คลุกเคล้าและนวดให้เป็นเนื้อเดียวกัน
3. นำปลาที่นวดแล้วใส่ในกะละมัง หรือไห ปิดฝาให้มิดชิด ด้วยใบตองหรือใบบัว ปล่อย

ทิ้งไว้หลายๆ วัน

4. เมื่อปลามีรสเปรี้ยวจึงนำมารับประทาน โดยนำมาหนึ่งหรือทอด หรือรับประทานดิบๆ แก้วกับหัวหอมแดง พริกขี้หนูซอย ก็ได้

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

อาหารประเภทนี้ใช้ปลาตัวเล็กตัวน้อยนานาชนิดที่หามาได้สับรวมกันให้ละเอียด นำไปโขลกในครก ควรใส่กระทียมให้มากๆ แล้วหากะละมังหรือไหจันทากข้างใส่หมักไว้หลายๆ วัน ข้าวสุกซึ่งเป็นเหมือนแป้งยึดกระดูกสันให้ปลามีกลิ่นและรส ออกเปรี้ยว

ชื่อ : ไชลกุ้ง / กุ้งเต้น

เครื่องปรุง

1. กุ้งฝอย
2. มะนาวหรือน้ำมะขามเปียก
3. เกลือ น้ำปลา
4. ผักชีใบยาวหั่นฝอย
5. พริก หัวย่อม หัวกระเทียมย่างให้สุก ไชลกรวมกันเป็นน้ำพริก

การปรุง

1. กุ้งฝอยที่หามาได้และยังเป็นๆ อยู่ นำมาใส่น้ำปลา และเกลือเล็กน้อย

เคล้าด้วยทัพพีให้ทั่วๆ

2. นำไปใส่ลงในครกน้ำพริก ใช้ไม้ตีพริกตำเบาๆ เพื่อไม่ให้กุ้งและ
3. บีบมะนาว หรือน้ำมะขามคั้น ลงไปพอประมาณ ชิมรสให้เปรี้ยวนำ
4. ตักใส่จานแล้ว โรยหน้าด้วยผักชีใบยาว

เคล็ดการปรุง/ ข้อควรทราบ

ขณะที่เคล้ากุ้งฝอยที่ยังเป็นๆ อยู่ กับน้ำปลา และเกลือนั้นควรใช้ทัพพีเพราะถ้าใช้มือกุ้งจะตำมือเจ็บพอรำคาญ

อาหารประเภทนี้ เป็นอาหารคาวที่ปรุงสดๆ ฤทธิ์เปรี้ยวของมะนาวจะช่วยทำให้อาหาร
อร่อยที่สุดครั้งดิบ

ชื่อ : ต้มกะทิสายบัวปูเค็ม

เครื่องปรุง

1. น้ำกะทิคั้นข้นๆ
2. สายบัว
3. ปูเค็ม
4. มะขามเปียก
5. น้ำตาล
6. น้ำปลา หรือ เกลือ

การปรุง

1. นำสายบัวมาลอกเปลือกออก เด็ดเป็นท่อนๆ เตรียมไว้
2. นำกะทิเคี่ยวไฟ พอเดือดใส่ปูเค็มลงไป
3. เมื่อปูสุกแล้ว จึงใส่น้ำตาล น้ำมะขามเปียก ปรุงรสเปรี้ยว เค็มหวาน ตามชอบ
4. เมื่อชิมรสได้ที่ นำสายบัวที่เตรียมไว้ใส่หม้อ ปิดฝา เคี่ยวด้วยกกลงจากเตา

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

สายบัวเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งในแม่น้ำและตามห้วยหนอง ในทุ่งนา ส่วนปูนา ก็หาได้จากในทุ่งนาเช่นกัน ชาวบ้านสามารถจับมาดองทำปูเค็ม ดึกว่าปล่อยให้กั๊กกิน ทำลายยอดข้าว ปูเค็มดองนี้สามารถนำมาปรุงอาหารได้หลายอย่าง เช่น หลนปูเค็ม ส้มตำ และ ต้มกะทิสายบัว ซึ่งมีรสกลมกล่อม และมีกลิ่นหอมชวนรับประทาน

1. วิธีสังเกตว่าปูสุกแล้ว ดูจากกระดองปูเปลี่ยนเป็นสีแดง
2. อาหารชนิดนี้ถ้ารับประทานร้อนๆ จะได้กลิ่นปูเค็ม หอมชวนรับประทาน

ชื่อ : ต้มปลาร้าหัวตาล

เครื่องปรุง

1. ลูกตาลอ่อน เอาเฉพาะส่วนหัวตาลที่อ่อนๆ ฝานบางๆ เตรียมไว้
2. ปลาร้า
3. กะทิ
4. น้ำตาลปีบ
5. มะขามเปียก
6. น้ำปลา
7. หมูสามชั้น หรือ เนื้อปลา

การปรุง

1. นำกะทิเคียวตั้งไฟ หมั่นคนอย่าให้กะทิจับตัวเป็นก้อน
2. ปลาร้า ต้มเอาแต่น้ำพอประมาณ ไม่มากนัก
3. นำหมูสามชั้น หรือปลาใส่ลงไป เมื่อสุก ใส่น้ำปลาร้าตาม
4. นำหัวตาลอ่อนใส่ลงไป
5. เมื่อหัวตาลสุก ใส่น้ำปลา น้ำตาล มะขามเปียก ปรุงรสตามชอบ

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. หัวตาลมีรสขมอ่อนๆ มีสรรพคุณ เป็นยาฝาดสมานท้อง
2. การปรุงรสเค็ม จะเติมน้ำปลาร้า / เกลือ หรือ น้ำปลา ก็ได้ แล้วแต่ชอบ

ชื่อ : แกงอ่อมใบชะพลู

เครื่องปรุง

1. หอยขม หรือปลาตุก
2. ใบชะพลู
3. พริกแกง มี หัวหอม หัวกระเทียม ข่า ตะไคร้ ผิวมะกรูด เกลือ กระชาย

พริกแห้งเม็ดเล็ก กะปิ

4. น้ำปลา

การปรุง

1. ล้างหอยให้สะอาด แช่หอยไว้ก่อน อาจตัดส่วนเกินหอยออก ถ้าเป็นปลาตุก หั่นเป็นชิ้น ล้างด้วยเกลือปน เตรียมไว้
2. โขลกพริกแกงให้ละเอียด
3. เทน้ำใส่กะทะเล็กน้อย นำพริกแกงที่โขลกละเอียดแล้วนั้นใส่ลงคั่วให้หอม
4. ใส่หอยหรือชิ้นปลาลงไป คนให้หอยสุกทั่วกัน ใส่น้ำปลา
5. เมื่อหอยสุก ใส่ใบชะพลู คนให้ทั่ว

เคล็ดการปรุง/ ข้อควรทราบ

1. ใบชะพลู มีสรรพคุณเป็นยาขับลม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ได้
2. ชาวบ้านนิยมใส่น้ำน้อยๆในแกงหอย เรียกว่าน้ำขลุกขลิก และต้องหมั่นคนให้หอยสุกทั่วกัน
3. ถ้าแกงใส่ปลาตุกไม่ต้องคน ตอนล้างปลาใช้เกลือปนล้าง จะช่วยดับกลิ่นคาวปลาได้

ชื่อ : ตำส้มลูกยอ

เครื่องปรุง

1. ลูกยอสุก
2. เกลือปน
3. กุ้งแห้งหรือปลาปน
4. มะขามเปียก

การปรุง

1. ตำเกลือปนคูลูกเคล้ากับลูกยอสุก
2. โรยกุ้งแห้งหรือปลาปน
3. ใส่น้ำมะขามเปียก ชิมรสดูตามชอบ

เคล็ดการปรุง/ ข้อควรทราบ

เนื่องจากสมัยก่อนต้นยอมีปลูกไว้เกือบทุกบ้าน ลูกยอสุกมีฤทธิ์เป็นยาขับลม ช่วยระบายท้อง ป้องกันอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ เวลามีลมเปรี๊ยะ ถ่ายอุจจาระยาก กลิ่นของลูกยอเหม็นฉุน รสเผ็ดฝาด ผู้ใหญ่บางคน นิยมรับประทานเป็นยา โดยกินลูกยอสุกสดๆ จิ้มกับเกลือ

อาหารหวาน

ชื่อ : ขนมนูก

นูกเป็นพืชประเภทลำต้นอยู่ใต้ดิน คล้ายเผือกหรือบอนไม่มีกิ่งก้านสาขา ใบจะเป็นแฉกๆ ชอบดินเหนียว ในฤดูฝนเมื่ออากาศชื้นผิวดินชุ่มน้ำ ก้านใบจะงอกขึ้นมาเพื่อรับแสงแดด เมื่อนูกเจริญเต็มที่ลำต้นก็จะแห้งตายไป เหลือส่วนหัวไว้สำหรับรอการงอกใหม่ในฤดูฝนถัดไป

เครื่องปรุง

1. ต้นนูก
2. แป้งข้าวเจ้า
3. น้ำตาลทราย
4. เกลือ
5. มะพร้าวขูดขาว

วิธีการทำ

1. ตันนูกนำมาปอกเปลือกไว้ แล้วหั่นบางๆ
2. นำนูกที่หั่นแล้วโยกกับเกลือจนกระทั่งนิ่ม ถ้าไม่มีครกจะใช้มือนวดไปเรื่อยๆ จนนิ่ม
3. นำนูกที่โยกแล้วคั้น น้ำทิ้ง แล้วกรองนูกไว้บนตะแกรง ผึ่งไว้
4. นำแป้งข้าวเจ้ามาขนาดก้นน้ำอุ่นจนแป้งนิ่ม
5. นำนูกมาขนาดก้นแป้งและน้ำตาลในอัตราส่วน 3 : 2 : 1
6. นำมะพร้าวขูดขาวและเกลือป่นผสมกันให้มีรสเค็มเล็กน้อยใช้โรยหน้าขนมนูก
7. นำใบตองที่เจียนและเช็ดสะอาดแล้วห่อขนมนูกเป็นกลีบคล้ายห่อข้าวต้มมัด
8. เรียงห่อขนมนูกลงลังถึง นึ่งประมาณ 30 - 45 นาทีใช้ไฟแรง เมื่อสุกจะมีกลิ่นหอม

คุณค่า

ขนมนูกเป็นอาหารที่ประกอบขึ้นจากแป้ง มะพร้าว น้ำตาล เกลือ และต้นนูก เป็นอาหารที่มีสารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรต ไขมันและเกลือแร่ ให้พลังงาน อิ่มนาน ใช้เป็นอาหารว่างได้

ข้อควรระวัง

1. ใบนูกมีพิษ เมื่อย่างถูกผิวหนังจะคัน เมื่อปอกนูกควรใช้ถุงหุ้มมือหรือสวมถุงมือ
2. เวลาคั้นนูกควรใส่เกลือเพราะเกลือจะช่วยระงับพิษนูกได้

ชื่อ : ลอดช่องน้ำกะทิ

เครื่องปรุง

1. แป้งข้าวเจ้า
2. น้ำตาล / เกลือ
3. มะพร้าวขูดขาว

การปรุง

1. ไม่แบ่งกับใบเตย จะได้น้ำแบ่งชั้นๆ ที่มีสีเขียวและกลิ่นหอมของใบเตย
2. ใส่น้ำตาลเล็กน้อย
3. นำไปกวนโดยตั้งไฟอ่อนๆ
4. เมื่อแบ่งชั้นจึงนำไปทำตัวลอดช่อง โดย
 - 4.1 ใช้กระชอนรูใหญ่วางบนหม้อที่ใส่น้ำเย็นจัด
 - 4.2 ตักแบ่งที่กวนแล้วใส่กระชอน
 - 4.3 ยกกระชอนกระแทกให้แบ่งลุดลงตามรูกระชอนลงไปใต้น้ำเย็น
5. ทำน้ำกะทิกับลอดช่อง โดยคั้นกะทิ ผสมกับน้ำตาลปีบ ยกขึ้นตั้งไฟ หมั่นคน

ใสเกลือนิดหน่อยจะทำให้มีรสหวานแหลมขึ้น

6. เมื่อจะรับประทาน นำลอดช่องใส่ผสมกับน้ำกะทิ ถ้าชอบเย็นๆ จะโรยน้ำแข็งใสหรือน้ำแข็งปน ด้วยก็ได้

เคล็ดลับการปรุง/ ข้อควรทราบ

ขนมประเภทนี้ ชาวบ้านนิยมไม่แบ่งเอง โดยนำข้าวเจ้ามาแช่น้ำ พอเม็ดบาน นำใบเตยล้างให้สะอาด หั่นเป็นฝอยๆ ใส่ลงไปไม่พร้อมกัน จะทำให้แบ่งมีกลิ่นหอม มีสีเขียวสวยงาม ถ้าจะทำลอดช่อง ใส่น้ำตาลเล็กน้อย แต่ถ้าจะทำขนมเปียกปูนให้ใส่น้ำตาลมากขึ้นอีก ตักใส่ถาดโรยหน้าขนมด้วยมะพร้าวคั่วกลิ้งเกล็ด นำไปนั่งในลังถึง เมื่อแบ่งจับตัวแข็ง นำมาตัดรับประทานเป็นชิ้นๆ โรยด้วยมะพร้าวคั่วฝอยยาวๆ

อาหารหวาน หรือ ของหวานที่ชาวบ้านทำรับประทานมักเป็นอาหารที่ปรุงง่าย วิธีทำไม่ต่างจากอาหารของภาคกลางโดยทั่วไป และไม่มีเคล็ดลับพิเศษใดๆ ของหวานที่ทำบ่อยๆ ได้แก่กล้วยบัวดชิ กล้วยเชื่อม ผักทองแกงบวด ผักทองนึ่ง ขนมข้าวเม่า ขนมข้าวเกรียบ ขนมดอกโสน เป็นต้น

6 การดูแลรักษาสุขภาพ พืชสมุนไพร ยาพื้นบ้าน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านคลองวัว สังเกตได้ว่าผู้สูงอายุ มีสุขภาพดี ไม่ป่วยไข้ด้วยโรคภัยแรง แต่ละคนต่างมีวิถีดูแลสุขภาพ โดยเน้นเรื่องอาหาร การพักผ่อน ความเป็นอยู่เรียบง่าย เน้นการรับประทานอาหารที่มีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพร ตัดโรคไข้หวัดลม ต่างๆ เช่น เมื่อจะถึงหน้าหนาวก็จะกินแกงส้มดอกแค ถ้านอนไม่ค่อยหลับจะกินแกงขี้เหล็ก อาหารที่รับประทานมักเป็นพวก ผักสด ผักต้ม น้ำพริกปลาร้า และอาหารประเภทเนื้อปลา ไม่นิยมกินหมู ไก่ หรือเนื้อสัตว์ใหญ่ๆ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย การดูแลร่างกายตนเอง เมื่ออากาศหนาวจะใส่เสื้อผ้าหนาๆ โปกศีระหะด้วยผ้าขาวม้า ถ้าจำเป็นต้องทำงานกลางแจ้งแดดก็ใส่หมวก หรือ โปกผ้าให้หนาขึ้น อาบน้ำก่อนตะวันตกดิน ไม่อาบแดด ถ้ามีอาการไข้ต่ำๆ จะใช้น้ำอุ่น ลูบตัว และดื่มน้ำอุ่นๆ บ่อยๆ จะช่วยบรรเทาอาการปวด ร้อนได้ การอาบน้ำอุ่นของผู้สูงอายุ จะทำโดยตักน้ำใส่กระป๋อง นำไปตากไว้กลางแจ้งจัดๆ แล้วนำมาอาบในขณะที่ยังอุ่นอยู่ นับเป็น วิธีง่ายๆ ที่ประหยัดและรักษาสุขภาพได้เป็นอย่างดี

ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ถ้ามีลูกหลานทำงานนอกบ้าน ลูกหลานมักไม่ค่อยให้ทำงานหนัก จะให้ดูแล ฝ้าบ้าน และปลูกพืชสวนครัว ถอนหญ้า ทำงานเบาๆ เล็กๆน้อยๆ ไปตามกำลัง ผู้สูงอายุมักจะมีเวลาพักผ่อนเป็นช่วงๆ เช่น มักจะนอนหลับช่วงสั้นๆ ในตอนสาย และตอนบ่าย เวลาเย็นพระอาทิตย์ใกล้ตกจะไม่นอน เพราะถ้านอน ถือว่าตะวันทับตา กลางคืนจะนอนไม่หลับ การปฏิบัติตนเช่นนี้ ผู้สูงอายุ จะคอยบอกและ แนะนำลูกหลานให้ทำตาม ซึ่งลูกหลานบางคนก็ เชื่อ บางคนก็ไม่เชื่อ ถ้าเป็นลูกหลานที่โตทันวัยรุ่นไปแล้วมักจะเชื่อ แต่ผู้สูงอายุก็ไม่ได้บ่นว่าอะไร หากหลานๆ วัยรุ่นไม่เชื่อ เนื่องจากเห็นว่าพ่อแม่คอยดูแลอยู่อีกชั้นหนึ่ง

นอกจากการดูแลสุขภาพด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว ผู้สูงอายุยังให้ข้อมูลในเรื่องของยาสมุนไพร และการดูแลรักษาโรคต่างๆ ที่ไม่ร้ายแรงหลายชนิด ยาที่ใช้บำบัดรักษาจัดเป็นสมุนไพร ที่มี สรรพคุณทางยา นำมาต้ม บด ผสมกับน้ำ เหล้าขาว และหรือยาสมุนไพรชนิดต่างๆ ผู้วิจัย จด รวบรวม จากผู้บอกเล่า หลายคน ซึ่งได้ให้ข้อมูลมาต่างๆ กัน พร้อมกับบอกวิธีปรุงยา ซึ่งไม่ได้ ยืนยันว่ารักษาได้ผลรวดเร็วทันใจ เป็นแต่ช่วยระงับอาการให้ทุเลาลงได้ มีตัวอย่างดังนี้

สิงหโบริา สำหรับคนที่มีอาการตกเลือด เสียเลือดมาก ตัวเหลือง ให้โขลกกินกับเหล้า คั้นเอาน้ำ สตรีที่ปวดรอบเดือน ใช้ใบสิงหโบริาโขลกผสมน้ำสะอาด สตรีหลังคลอดใช้ดื่ม ขับเลือด ขับน้ำคาวปลา แก้อาการปวดท้อง ปวดมดลูกได้ดี

เหงือกปลาหมอ แก้อาการ ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ หน้ามืด เสียดท้อง เป็นลม ต้มกินกับน้ำ

ต้นชักราม แก้อาการปวดท้อง ไม่สบาย ใช้ต้นชักรามต้มน้ำตาลกรวด ใช้น้ำ 3 แก้ว ต้มให้น้ำออกสีเหลือง ต้มแก้อาการปวดท้อง

ชิง ช่วยรักษาและบรรเทาอาการปวดท้อง หันเป็นแวน หรือทุบให้ แผลง ชงกับน้ำร้อน หรือแช่สุรากิน จะช่วยขับลม บำรุงธาตุ

ว่านหางจระเข้ แก้อาการปวดแสบปวดร้อน ใช้ว่านหางจระเข้ แปะลงที่แผล

ใบสะระแหน่ แก้อาการปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเสีย ต่ำละเอียดผสมเหล้า กรองน้ำกิน

สีเสียดและแก่นคูณ ชงน้ำกินแก้ท้องเดินอย่างแรง เป็นยาฝาดสมานอ่อนๆ

ใบชา แก้อาการท้องเดิน ใช้ชงกับน้ำดื่มกิน ถ้ากินมากท้องจะผูก

บอระเพ็ด แก้ไข้ตัวร้อน นำ บอระเพ็ด โขลก คั้นเอาแต่น้ำ หยวกแพรง และใบน้ำเต้า โขลกรวมกัน บดกับน้ำปัสสาวะของตนเองเล็กน้อย ใช้ดื่มรักษาอาการไข้ได้

ปูนแดงกินกับหมาก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เช่น ยุง มด ผึ้ง ใช้ปูนป้ายตรงที่ถูกกัด ต่อย

ใบฝรั่งสด แก้กลิ้นปากจากการกินน้ำพริก หรือกระเทียม ใช้ใบฝรั่งสด เคี้ยว อมไว้ เกลือแกง แก้อาการไอ ชงเกลือกแกงกับน้ำอุ่นๆ จิบแก้ไอได้ นอกจากนี้ยังช่วยให้ กระชุ่มกระชวย แก้อาการอ่อนเพลียได้

สารส้ม ช่วยห้ามเลือด ใช้ตำพอกบาดแผล เลือดจะหยุดไหล แต่จะแสบ

กาฝากมะม่วง แก้อาการคันโลหิตสูง สับต้นกาฝากเป็นท่อนสั้นๆ ตากแดด คั่วให้เหลือง ต้มน้ำร้อน ผสมใบชา ชงกิน

หญ้าคา ช่วยขับปัสสาวะ ชุดทิ้งรากนำมาล้าง ตากแห้ง สับชิ้นเล็กๆ ชงกับน้ำร้อน กินต่างน้ำทุกวัน

กะลามะพร้าว แก้อาการท้องเสีย ท้องอืด อาหารเป็นพิษ อาหารไม่ย่อย ใช้กะลา มะพร้าวสะอาดๆ เผาไฟจนแดง เอาคีมคีบเก็บไว้ในปื๊บสะอาด ปิดฝา จะได้ถ่านกะลาสีดำ นำมา บดเป็นผงละลายน้ำกินแก้อาการดังกล่าว ใช้ครั้งละ 1 ช้อนควว

ดินสอพอง 1. แก้อหิวโน ฟกซ้ำ บวม ใช้ดินสอพองกับน้ำมะนาวผสมกัน ทาบริเวณที่โน บวม จะยุบ

2. แก้อาการแพ้ท้อง ใช้ดินสอพองเผาไฟรับประทาน

3. ช่วยให้ฟันและกระดูกแข็งแรง ถ้าเด็กขาอ่อน กระดูกโก่ง ฟันไม่ขึ้น

นำดินสอพองเผาไฟให้กินเป็นประจำ ช่วยสร้างฟันและกระดูกได้

เปลือกมังคุด 1. แก้อาการปวดมวน ใช้เปลือกมังคุดตากแห้ง ผนกับฝาละมี ละลายน้ำ ดื่ม

2. ทาแก้แผลเน่าเปื่อยตามขอกนิ้วมือ นิ้วเท้า เป็นยาสมานแผล ใช้ เปลือกมังคุดแห้งบดผสมกับสารส้ม ทาตามขอกนิ้ว

สารส้มกับพิมเสน แก้อาการระคายเคือง เหงือกบวม ใช้สารส้มกับพิมเสน อย่างละเท่าๆ กัน

บดให้ละเอียด ใช้ป้ายบริเวณที่บวม อาการจะยุบลงในไม่ช้า

ผลมะเกลือ รักษาโรคน้ำกัดเท้า ใช้ผลมะเกลือ ทูบให้แตก ทาบริเวณที่น้ำกัดเท้า
เกลือกับขิง ป้องกันบาดทะยัก ใช้เกลือกับขิงตำให้เข้ากัน ปิดบริเวณ ปากแผล

ทำ 2-3 ครั้ง

ใบสาบเสือ ใช้ห้ามเลือด เคี้ยวใบสาบเสือ แล้วคายออกมาพอกบริเวณปากแผล

หัวขมิ้น แก้วผิงเป็นผดผื่นคัน ใช้หัวขมิ้นตากแห้ง บดเป็นผง โรย และ ทาถู บริเวณ
ที่คัน ระวังอาการคันและช่วยฆ่าเชื้อ

ต้นลูกใต้ใบ เป็นยาขับปัสสาวะ ใช้ต้นลูกใต้ใบทั้ง 5 คือ ต้น รากกิ่ง ใบ ดอก และลูก
ผสมกับสารส้ม ตำให้ละเอียดผสมกับสุรา คั้นเอาแต่น้ำรับประทาน

เปาะหอมสด ใช้สุกกระท่อมเด็กแก้หวัด นำเปาะหอมสด ดินประสิวขาว ดินสอพอง
ดอกพิทูล อย่างละเท่าๆ กัน ตำพอกกระหม่อมเด็ก ถอนพิษหวัด คัดจุมูกได้

น้ำผึ้ง แก้อาการบิด ใช้น้ำผึ้ง 2 ช้อน น้ำมะนาว 1 ช้อน ผสมกินวันละ 2-3 ครั้ง

กำมะถันเหลือง รักษาเกลื้อน ใช้กำมะถันเหลืองผสมกับน้ำมะนาว ทาบริเวณที่เป็น

หัวข่า รักษาเกลื้อน ใช้หัวข่าผสมน้ำมะกรูด ทาบริเวณที่เป็น

ใบชุมเห็ด รักษาเกลื้อน ใช้ใบชุมเห็ดโขลกกับกระเทียมให้เข้ากัน ทาบริเวณที่เป็น
ก่อนนอนทุกคืน

ผักบุ้ง แก้อาการปวดศีรษะ ใช้ผักบุ้งทั้งต้น โขลกรวมกับดินประสิวให้ละเอียด นำมา
พอกที่หน้าผาก และขมับ นำน้ำมาทาที่หน้าผากถึงขมับ ถ้าแห้งก็แกะออก พอกใหม่ หรือจุ่มน้ำที่
โขลกรวมกัน แล้วแปะพอกใหม่จนกว่าจะหาย อาการปวดศีรษะ อาจใช้ สารส้มดินประสิวขาว
พิมเสน อย่างละเท่าๆ กัน บดให้ละเอียด ทำเป็นยานัตถุ์ พนเข้าจุมูก แก้วปวดเส้นประสาทได้
บางคนว่าใช้มะกรูดฝานบางๆ เอาปูนแดงกินกับหมากทาที่ขมับ แล้วนำมะกรูดที่ฝานบางๆ มา
วางทับปูนที่ทา ทำเช่นนี้และเปลี่ยนบ่อยๆ แก้วปวดศีรษะได้

ใบพลู แก้วลมพิษ ผื่นคัน ใช้ใบพลูตำให้แหลกผสมกับเหล้าโรงทาที่คัน

เกลือป่น แก้วอาการแสบร้อนจากพริกที่ตำกระเด็นใส่ ใช้เกลือป่นทาถูที่แสบร้อน
ทิ้งไว้สักครู่ จึงล้างออก

รากมะลิวัลย์ แก้วเบื่ออาหาร ใช้รากต้นมะลิวัลย์ฝานกับน้ำข้าวข้าว ต้มก่อนอาหารเข้า
เป็นประจำทุกวัน

ตะไคร้ แก้วอาการตะคริว ใช้ต้นตะไคร้โขลกให้แหลก ผสมกับน้ำมันก๊าดพอกชั้นๆ
คลุกเคล้าให้เข้ากัน นำมาทาบริเวณ ที่ปวดเกร็งตามเท้า น่อง อาการจะทุเลาลง

ใบมหาภาพ รักษาฝี ใช้ใบมหาภาพโขลกและผสมกับเหล้าขาว พอกที่หัวฝี จะดูฝี
ออก อาการปวด บวมจะยุบหายใน 7 วัน

ยาสมุนไพรเหล่านี้ ยາบางขนาน เช่น การตำปาะหอม พอกศีรษะเด็กแก้หวัด คัดจุมูก ยังมีผู้ใช้อยู่ และยืนยันว่าใช้ได้ผล หรือต้นสิงหนมราที่ใช้แก้โลหิตเป็นพิษ ยังมีชาวบ้านปลูกไว้ และยืนยันว่าสามารถรักษาได้

ปัจจุบันการรักษาโรคด้วยยาพื้นบ้านข้างต้นไม่ได้รับความนิยมแล้ว ชาวบ้านสามารถไปหาแพทย์แผนปัจจุบันได้โดยสะดวก และผลการรักษารวดเร็วทันใจกว่า ชาวบ้านนิยมรักษาด้วยยาและวิทยาการสมัยใหม่ วิธีรักษาและหมอยากลางบ้านจึงหมดไปในที่สุด การรักษาที่ยังคงพอเหลืออยู่ได้แก่ การประคบตัว นวดตัว นึ่งท้อง เข้ากระโจมอบสมุนไพร สำหรับหญิงแม่ลูกอ่อน โดยผู้ทำเป็นหญิงสูงอายุ ที่เคยมีประสบการณ์หรือมีความรู้ด้านนี้ แต่อัตราค่าจ้างค่อนข้างสูง

โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ และ สำนักงานสาธารณสุขเทศบาลเมืองปราจีนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ชุมชนบ้านคลองวัว ได้จัดตั้งหน่วยงานแพทย์แผนไทยขึ้นให้การรักษาผู้เจ็บป่วยด้วยวิธีนวด ประคบ อบสมุนไพร และรักษาโรคต่างๆ ด้วยยาสมุนไพร ซึ่งได้รับความนิยมจากชาวบ้านทั้งใกล้ไกล โดยเฉพาะที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์นั้น ได้จัดอาคารพิพิธภัณฑ์ปรุงยา และจัดจำหน่ายสมุนไพรขึ้นหลายชนิด ได้รับความนิยมอย่างยิ่ง มีผู้มาใช้บริการ เข้ารับการรักษา และ ศึกษาดูงาน เป็นประจำ ซึ่งชาวชุมชนบ้านคลองวัวต่างก็ทราบดี และให้ความเห็นว่า เรื่องของยาสมุนไพรนั้น ชาวบ้านสมัยใหม่นี้ เรียนรู้จากการบอกต่อกันมา ถ้าจะรักษาโรคด้วยสมุนไพร ก็จะไปปรึกษาที่โรงพยาบาล หรือสำนักงานสาธารณสุข ซึ่งจะสะดวก และสบายใจในเรื่องของความปลอดภัยมากกว่าปรุงยาเอง เพราะตัวยาที่บอกต่อกันมานั้น ไม่แน่ใจว่าปริมาณ ส่วนผสม ที่ใช้ มีน้ำหนักเท่าใดแน่ หากปรุงผิดส่วนไปอาจเกิดอันตรายได้

ภาพต้นสิงหโมรา

เครื่องกรองน้ำ

7 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประจักษ์ ประภาพิตยากร (ประจักษ์ ประภาพิตยากร และคณะ : 2525) ให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณี ไว้ในหนังสือ ภาษากับวัฒนธรรม ว่า " ประเพณี หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมหนึ่งๆ ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน จนถึงเป็นระเบียบแบบแผน และเป็นแนวทางที่ดีสำหรับคนในสังคมนั้นๆ จะพึงปฏิบัติสืบต่อกันไป..." และให้ความหมายของคำว่า "ความเชื่อ" ไว้ดังนี้

" ความเชื่อหมายถึง การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือละเว้นทำสิ่งใดที่เชื่อว่าจะนำความเป็นสิริมงคลมาให้ เป็นความเชื่อถือเกี่ยวกับโชคลาง ที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ..."

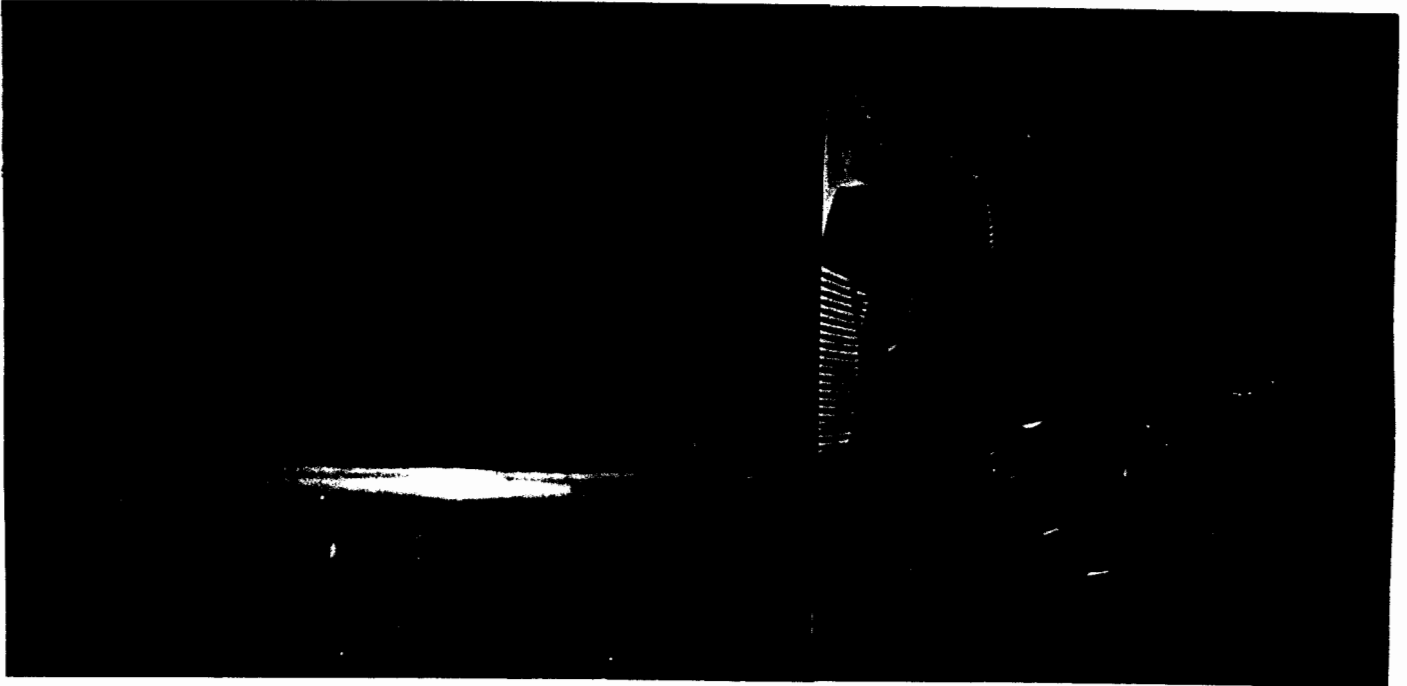
ลักษณะความเชื่อของชาวมุขชนคลองบัว เป็นความเชื่อที่เกิดจากการเชื่อมโยงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันผสมผสานกัน ซึ่งมีผู้ประสบเหตุการณ์เข้ากับตนเอง ได้บอกเล่าต่อๆ กันมาสู่คนรุ่นหลัง ความเชื่อ และความศรัทธาบางเรื่อง บางสิ่ง เป็นกลอุบายให้เกิดความสุข ความปลอดภัย แก่ผู้ปฏิบัติ ประเพณีที่ชาวมุขชนบ้านคลองบัวปฏิบัติสืบต่อกันมานั้นแฝงไว้ด้วยความเชื่อต่างๆ ดังนั้นการรวบรวมในหัวข้อนี้จึงได้นำเสนอลักษณะของประเพณีและความเชื่อประกอบไปด้วยกัน โดยกล่าวถึงประเพณีที่ชาวมุขชนบ้านคลองบัว ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต เพื่อให้เข้าใจการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้ดีขึ้น ประเพณีและความเชื่อของชาวมุขชนบ้านคลองบัว ที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มีดังนี้

ประเพณีการปลูกสร้างบ้านเรือน

การสวดขอที่ การลงเสาเอก การกำหนดทิศปลูกบ้าน

ชาวมุขชนบ้านคลองบัว อาศัยหลัก ปัจจัย 4 เป็นหลักการดำเนินชีวิต เมื่อเริ่มก่อตั้งครอบครัว จะต้องมีความพร้อมในด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค จึงมีประเพณีการสร้างบ้านเรือนขึ้น ก่อนที่จะมีการปลูกสร้างบ้านเรือนจะต้องปฏิบัติตามความเชื่อและประเพณี ดังต่อไปนี้

การสวดขอที่ ผู้รู้พิธีจะสวดขอพื้นที่ โดยเชื่อว่าที่ดินนั้นมีเจ้าของ หรือเจ้าของ หรืออาจมีวิญญาณของผู้ล่วงลับไปแล้วมาสิงสถิตอยู่ ณ บริเวณนั้น จึงจำเป็นต้องมีการขอมา ขอภัย ในการล่วงเกิน ทำสิ่งที่เป็นการรบกวน และเพื่อให้การปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นไปโดยราบรื่น ไม่ติดขัด เพื่อความสุขของผู้อยู่อาศัย โดยเจ้าของที่จะทำกระทงทาบกล้วยรูป สามเหลี่ยม ปักธงสีแดง 3 มุม และทำธงแดง อีก 4 จัน เพื่อปักรอบเขต 4 มุม ของพื้นที่ดินโดยรอบ ภายในกระทงจะมีเครื่องเซ่นสังเวย เช่น หมูต้ม ไก่ต้ม ไข่ต้ม ข้าวสุก ขนมหวาน เป็นต้น

ภาพการทำกระทงกาบกล้วยรูปสามเหลี่ยม

พิธีลงเสาเอก เมื่อจะปลูกบ้าน จะต้องมีการลงเสาเข็ม หรือตอกเข็ม เสาแรกที่ตอกลงไป ถือเป็น เสาเอก จะมีพิธีเช่นไหว้ บูชา โดยจะมีการนำ ผ้าแถบ 3 สี พวงมาลัย 7 สี ข้าวสาร ข้าวตอก ดอกไม้ ถั่วงา ซึ่งเป็นของสำคัญใส่ลงในพาน และปลูกเสกโดยผู้รู้พิธี โดยจะนำผ้า 3 สี พวงมาลัย มาผูกติดกับเสาด้านแรกที่จะตอกลงในพื้นที่ดิน พร้อมกับโปรยข้าวสาร ข้าวตอก ดอกไม้ ไปพร้อมๆ กัน

การเลือกปลูกสร้างบ้านเรือน และกำหนดทิศทางประตูเข้าออก ของบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล โชคลาภ และความสุขของผู้อยู่อาศัยในบ้านทุกคน มักจะมีการเลือกวางทำเลของตัวบ้านให้เหมาะสม โดยพิจารณาทิศทางลม การหันหน้าบ้าน การกำหนดทิศทางการทำประตูรั้วและประตูบ้าน การปลูกไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม ตามความเชื่อเรื่องการสร้างบ้าน ต้นไม้ที่นิยมปลูกและถือว่าเป็นมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยได้แก่ ต้นไม้ที่มีชื่อมีความหมายในทางที่ดี เป็นมงคล เช่น ต้นยอ ต้นมะยม ต้นขนุน มะขาม ทุเรียน ส่วนต้นไม้ที่ไม่นิยมปลูก คือต้นไม้ที่ชื่อไม่เป็นมงคล หรือมีความหมายไม่ดี เช่น ลั่นทม ไทร โศก มะไฟ มะกอก มะขามเทศ หวาย สลัดได ต้นตาล ต้นท้อ เป็นต้น โดยผู้รู้อ้างตามตำราการคิดคำนวณแบ่งพื้นที่ในการปลูกสร้างบ้านเป็น 8 ส่วน เลือกกำหนดห้องนอน ห้องอยู่อาศัยในบ้าน กำหนดประตูห้องประตูบ้านให้ตรงกับมุม หรือทิศที่เป็นมงคล ดังแผนที่สร้างเรือนรั้วในหน้าถัดไป

แผนที่สร้างเรือนร่ว

ตามตำราไสยศาสตร์ คัมภีร์โหราศาสตร์ ท่านว่า บุคคลผู้ใดจะปลูกเรือน
สร้างเมือง ทำประตู่ สร้างกุฏิ วิหาร ศาลา จวน ทับ ครัวไฟ โรงสัตว์พาหนะ
โรงน้ำ ฯลฯ บรรดาสรรพอาคารเป็นสวัสดิมงคลตามแผนนี้

ทิศบูรพา (ตะวันออก) คัด ๘ ส่วนเท่า ๆ กัน ปลูกไม้พุ่ม ชัยพฤกษ์

ทิศอุดร (เหนือ) คัด ๘ ส่วนเท่า ๆ กัน ปลูกพุทรา

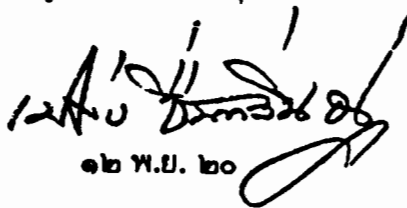
อิสาน มะขุม	ประตู่ วังกันนัก	ประตู่ เกิดพวย	ประตู่ ไต้เมี่ยมมาก	ประตู่ ไต้ตั้งดิน	ประตู่ ตองอ่าเมี่ยม	ประตู่ เสียบของ	ประตู่ เงินทอง	ประตู่ ท่านรักนัก	อาคณย์ สารภี มะยม ยธ
๔ ประตู่ ค่ากัน	พาวานลี เรือนพราหมณ์		สาวัดดี เรือนพ่อครัว		ไพศาลี เรือนพราหมณ์		สารภูมี เรือนพ่อค้า		๑ ประตู่ ค่ากัน
๗ ประตู่ ไต้ลาภ									๒ ประตู่ เป็นความกัน
๒ ประตู่ ไต้ของ	โกสัมภี อยู่แรงไข		ตักกลีลา อยู่ตักนัก		จำบาก อยู่มีเงินทอง		หงสาวดี อยู่มีลาภ		๑ ประตู่ ค่ากัน
๔ ประตู่ เสียบของ									๔ ประตู่ ไต้ช่างไม้
๔ ประตู่ ค่ากัน	ราชเสมา อยู่มีสุข		กบิลพัสดุ์ อยู่ตักนัก		ตะบะเดช อยู่มีผู้บูชา		อินทปัต อยู่มีลาภ		๔ ประตู่ มีลาภ
๑ ประตู่ เสียบเงิน									๒ ประตู่ มีเงินทอง
๒ ประตู่ ไต้เมี่ยม	ราชนคร อยู่จะเจ็บตา		เชตุคร อยู่สุขดี		สังกัส อยู่ร้ายนัก		โกสินาราย อยู่มีของมาก		๗ ประตู่ มีเจ็บตา
๑ ประตู่ เมี่ยมมี									๔ ประตู่ เสียบที่รัก
พ่าย ปลูกมะกรูด มะนาว มะขาม ขนุน	๔ ประตู่ เสียบของ	๗ ประตู่ เจ็บไข	๒ ประตู่ เสียบของ	๔ ประตู่ ไต้ลาภ	๔ ประตู่ ไต้เงินทอง	๓ ประตู่ เกิดโง่จน	๒ ประตู่ ไต้ค่ากัน	๑ ประตู่ ทุกขโศก	พริดี ปลูกคึกกุ ปลูกชะตา

ทิศบูรพา (ตะวันออก) คัด ๘ ส่วนเท่า ๆ กัน ปลูกมะขาม มะยม พุทรา

ทิศประจิม (ตะวันตก) คัด ๘ ส่วนเท่า ๆ กัน ปลูกมะขาม มะยม พุทรา

ทั้งนี้ ให้เลือกเอาที่ดีที่สุด ละที่ร้ายเสียเถิด

ปลูกเรือน ให้เอาเนื้อที่ทั้งหมด ตั้ง หาดด้วย ๑๖
ประตูบ้าน วัดไต้ด้านละเท่าใด ตั้ง หาดด้วย ๘

 ๑๒ พ.ย. ๒๐

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ เมื่อปลูกสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว ยังไม่สามารถที่จะเข้าอยู่ได้ จะต้องมีการดูฤกษ์ยาม เวลาที่เป็นมงคลในการที่เจ้าของบ้านจะเข้าอยู่อาศัย ในการนี้ เจ้าของบ้านจะให้พระสงฆ์เป็นผู้ดูฤกษ์ยาม กำหนดวัน เวลา ให้ ผู้จะเข้าอยู่อาศัยในบ้านที่ปลูกใหม่จะต้องเตรียมสิ่งของต่อไปนี้ ซึ่งจะต้องเป็นของที่จัดการซื้อหามาใหม่ๆ ให้พร้อมสรรพ ได้แก่

1. อุปกรณ์เครื่องอุปโภค บริโภคในครัวเรือน ประกอบด้วย หม้อข้าว หม้อแกง ถ้วยชาม ช้อน หัวหอม หัวกระเทียม น้ำ และ นำข้าวสารใส่ในหม้อให้เต็ม
2. เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย เสื้อผ้าชุดใหม่ 1 ชุด
3. พระพุทธรูปที่เจ้าของบ้านบูชา
4. เทียน เงิน ทอง

สิ่งของเหล่านี้ถือว่าเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของบ้าน จะเป็นเครื่องแสดงถึงความมั่งมีศรีสุข ไม่อดอยาก มีข้าว น้ำ อาหาร เสื้อผ้า ทรัพย์สิน เงิน ทอง แสงสว่าง รวมทั้งความร่มเย็นเป็นสุข และความมีสง่าราศรีมาสู่ตนและครอบครัว

เมื่อถึงเวลา ฤกษ์ให้นำสิ่งของทั้งหมดเข้าบ้านพร้อมกัน โดยนิมนต์พระพุทธรูปนำหน้า วางสิ่งของทั้งหมด ตั้งบูชาไว้ ให้เจ้าของบ้านคิดอธิษฐานขอสิ่งดีงามเอาตามแต่ใจ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว นิมนต์พระมาสวดชัยมงคล ให้พร ผูกสายสิญจน์รอบบ้าน ทำข้าวสาร หรือทรายขัดปลูกเสก ให้รอบบริเวณบ้าน พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธรูปมนต์ให้ทั่วๆ เป็นการเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่

ประเพณีการตั้งศาลพระภูมิ

การตั้งศาลพระภูมิเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง ต้องมีผู้รู้ หรือผู้คงแก่เรียน คือบวชมาหลายพรรษา มาเป็นผู้ประกอบพิธี บ้านใดตั้งศาลพระภูมิ จะถือว่าเป็นส่วนที่ดี เนื่องจากทำให้เจ้าของบ้านได้สักการะบูชา และยังมีความเชื่อว่าเป็นที่เคารพ ยำเกรงของผู้อื่น

วันที่นิยมตั้งศาลพระภูมิคือ วันพุธและวันพฤหัสบดี การตั้งศาลต้องให้อยู่ทางทิศเหนือของบ้านเสมอ ไม่ชิดตัวบ้านนัก และห้ามไม่ให้เงาของตัวบ้านไปตกทับศาล การที่จะหันหน้าศาลไปทางทิศใดนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าของบ้าน ถ้าเจ้าของบ้านเป็นผู้มียศ มีบรรดาศักดิ์ มั่นคงในทรัพย์สิน จะหันไปทางทิศเหนือ หรือทิศตะวันออก แต่ถ้าเป็นพ่อค้าจะหันไปทางทิศใต้ ส่วนมากนิยมหันหน้าศาลไปทางทิศตะวันออก สถานที่ตั้งศาล ควรพูนดิน ทำเป็นเนินสูงขึ้นมา เสาที่ตั้งศาลพระภูมิต้องเป็นเสาเดี่ยว ทำด้วย ไม้ หรือ ปูน ก็ได้ เมื่อตั้งเสา วางศาลแล้ว ควรให้เจี๊ยบอยู่ในระดับสายตา เมื่อยืนอยู่กับพื้นดิน นอกเขตที่ตั้งศาล

ในศาลพระภูมิ ถือว่าเป็นแหล่งสถิตของพระภูมิเจ้าที่ 9 องค์ โดยจะทำเป็นเจี๊ยบไม้แกะเป็นรูปเทวดา บางทีมองดูคล้ายเสมา อีกทั้งยังประกอบด้วยตุ๊กตาหญิง ชาย ช้าง ม้า เทียนขี้ผึ้ง

ใส่ด้ายดิบ 11 เส้น ผ้าแดงห้อยหน้าศาล 1 ผืน รูป 4 ดอก พวงมาลัยดอกไม้พลาสติก มีตุ๊กตา
รำละครตั้งอยู่ภายใน อุปกรณ์ประกอบในการตั้งศาลพระภูมิ ได้แก่ ไก่ 1 ตัว เหล้า 1 จอก
ไซ้ต้ม 2 ใบ ขนมต้มแดง ต้มขาว พวงมาลัยดอกไม้สด เทียนน้ำมันตัม ชันน้ำมันตัม มะพร้าว
อ่อน 1 ผล ผู้วิธิตั้งศาลจะใช้อุปกรณ์เหล่านี้ในการตั้งศาลและจะมีทสวดเชิญเทพยดา
ผู้รักษาบ้านเรือน เจ้าที่ ให้มาสถิตอยู่ ณ ศาล เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่เจ้าของบ้านเรือนต่อไป

ประเพณีการเกิด

ประเพณีการเกิดนี้จะกล่าวรวมตั้งแต่การคลอด การโกนผมไฟ การรับขวัญเดือน ฯลฯ
และการดูแลหญิงแม่ลูกอ่อนด้วยกรรมวิธีและขั้นตอนต่างๆ เนื่องจากเป็นประเพณีและความเชื่อ
ที่ติดต่อต่อกันในช่วงของการเกิด

ประเพณีการคลอด

หญิงที่มีครรภ์ใหม่ ให้ทำพิธีสูขวัญ โดยให้ผู้ใหญ่ในบ้านหรือพระสงฆ์ เรียกขวัญ
ผูกข้อมือ คล้องด้ายสายสิญจน์ โดยเชื่อว่าสามารถป้องกันอันตราย วิญญาณร้ายต่างๆ มาเข้า
ไปในท้องและสิ่งสูอยู่ในตัวเด็ก นายเห่ ฉิมพาลี เล่าว่า มีวิญญาณเข้าไปสิงอยู่ในตัวเด็ก และ
เมื่อคลอดออกมา เด็กนั้นได้พาไปชุดทรัพย์สมบัติ แล้วต่อจากนั้นเด็กก็จำความหลังไม่ได้ กลับ
เป็นเด็กปกติทำให้กลัวว่าวิญญาณร้ายต่างๆ จะเข้าสิงในครรภ์ จึงต้องผูกสายสิญจน์ป้องกันไว้
หากพิจารณาเรื่องนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นวิธีเตือนผู้เป็นมารดา ให้ทราบว่ามีครรภ์ จะได้
ระมัดระวังตัว และสร้างขวัญกำลังใจแก่หญิงมีครรภ์ก็เป็นได้

หญิงมีครรภ์ เมื่อครรภ์แก่ ใกล้ครบกำหนดคลอด ผู้ใหญ่ในบ้านจะให้ตีม้ำมันตัม
7 วัน น้ำมันตัมนี้จะไปขอมาจากพระสงฆ์ เพราะมีความเชื่อว่า ตีมแล้วจะทำให้การคลอดลุล่วงไป
ด้วยดี ไม่มีอุปสรรคใดๆ นอกจากนี้ยังใช้ด้ายสายสิญจน์ คล้องคอ ผูกข้อมือ และห้ามมิให้หญิง
มีครรภ์แก่ทำงานหนัก เช่น แบก หามหรือยกของที่มีน้ำหนักมาก ห้ามไม่ให้นั่งขวางหรือคาบันได
ห้ามยืนขวางประตู หรือห้อยโหน ทั้งนี้อาจเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลของภาษาในคำว่า "คา" และ
"ขวาง" ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายโดยนัยหมายถึง คลอดลูกยากอาจเกิดอุบัติเหตุ ทำให้เป็น
อันตรายต่อทารกในครรภ์ ห้ามนั่งเกวียนออกทุ่ง ห้ามไม่ให้อาบน้ำกลางคืน ห้ามรับประทานของ
ดิบ ของคาว เวลากินข้าวห้ามนั่งเหยียดขา ให้นั่งพับเพียบ กินให้อิ่มแล้วสลัดผ้าถุงเป็นเคล็ดให้
คลอดลุล่วงง่าย ห้ามพูดเรื่องไม่เป็นมงคล ไม่ให้เดินทางไกล ไม่ให้เตรียมข้าวของของเด็กอ่อนไว้
ห้ามข้ามเชือกม้าเพราะเชื่อว่าท้องจะหนักเหมือนท้องม้า ทำให้คลอดยาก ห้ามกินของแสดหรือ
รับประทานอาหารที่มีลักษณะน่าเกลียด หรือแปลกประหลาด เช่น กล้วยแผลด ผลฝรั่ง ที่มีผิว
เปลือกนอกไม่น่ารับประทาน ไม่นิยมกินลูกนมแมว เพราะกลัวว่าจะไม่มีน้ำนมให้ลูกกิน
ลูกนมแมวนี้ เป็นไม้ผลชนิดหนึ่ง มีดอกหอม มีลูกเล็กเป็นพวง เมื่อสุกมีสีเหลือง รสหวานเย็น

นอกจากนี้ยังห้ามหญิงมีครรภ์ว่า เมื่อประกอบอาหาร ในครัว ห้ามนำสากรกระเปือ หรือ ไม้ตีพริก ที่ใช้ตำน้ำพริกแกง ไปคนในหม้อแกง เชื่อว่าจะทำให้ลูกมีอวัยวะเพศที่ผิดปกติ ซึ่งในความเป็นจริง การทำกับข้าวนี้ หญิงมีครรภ์อาจเผลอเผลอ ไม่ได้ถือสากรให้มันคง อาจกระแทกหม้อดินแตก หรือคว่ำลงมา ทำให้เป็นอันตรายได้

เมื่อการคลอดผ่านไป หมอตำแยจะใช้ตัวไม้ไผ่ ตัดสายสะดือเด็กออกใส่หม้อดิน หรือ หม้อตาล และจะนำรกไปฝัง การฝังรกนิยมฝังไว้ใต้ถุนบ้าน โดยมีความเชื่อว่า จะทำให้เด็กที่เกิดมานี้อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน จะรักบ้าน เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปวันข้างหน้าจะไม่ละทิ้งถิ่นฐาน หรือกลับมายังถิ่นฐานเดิมของตน บางครอบครัวบอกว่า จะต้องฝังรกบริเวณใต้บันได โดยขุดหลุมให้ลึกๆ เอาหนามสะไว้กันผีมากิน กันหมามาขุดคุ้ย สะดือเด็ก เมื่อหลุดแล้วให้เก็บใส่หม้อดินไว้กับขมิ้น

ผู้มีเชื้อสายมอญ ได้แก่บ้านของอาจารย์สมบุญณ์ พารา เล่าว่า มารดาของตนจะนำสะดือของลูกๆ ทุกคน มาเก็บรวมกันไว้ในหม้อดิน เพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกหลานรักใคร่กลมเกลียวกัน ตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน และมีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด

เด็กทารกที่เกิดใหม่ เชื่อกันว่าจะมี “แม่ชื้อ” มาหยอกล้อเล่นกับเด็ก เพราะบางเวลาจะเห็นว่า เด็กจะยิ้มหรือเล่นคนเดียว ในช่วงเวลานอน ถ้าพบว่าทารกคนใดชอบยิ้มเล่น ให้ผู้นั้นทำพิธีกรรมนำสายออกจากปากเบาๆ เพื่อกลบเกลื่อน เพราะเชื่อว่ามีแม่ชื้อมาหยอกล้อเล่นกับเด็กแล้วจะทำให้เด็กเจ็บป่วย เลี้ยงยาก หรือเสียชีวิต จึงต้องทำพิธีที่ไม่น่าดูให้เกิดต่อตัวเด็ก เมื่อมีเด็กเล็กๆ ถือกำเนิดขึ้นในบ้าน ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้อาวุโสในบ้าน หรือ หัวหน้าครอบครัว จะต้องบอกพระภูมิ เจ้าที่ ผีเหย้า ผีเรือน ให้รับทราบ โดยการจุดธูป 7 ดอก และนำไปอธิษฐานจิต บอกให้พระภูมิ เจ้าที่คอยดูแล ปกป้องคุ้มครอง ดูแล รักษาให้เด็กคนนั้นเลี้ยงง่าย ไม่อ่อนกวน ไม่ร้องไห้งอแงและไม่ให้มีภัยอันตรายใดๆ มาสู่ตัวเด็ก

การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กเกิดมาจนมีอายุได้ 7 วัน จะมีการโกนผมไฟ ซึ่งเป็นผมที่ติดมากับตัวเด็กตั้งแต่วแรกเกิดนั่นเอง การโกนผมไฟมีความเชื่อว่า เด็กคนใดที่โกนผมไฟทิ้งแล้วจะเป็นเด็กที่ไม่ดีร้ายว่านอนสอนง่าย เลี้ยงดูง่าย เป็นสิริมงคลแก่ตัวเด็ก ก่อนที่จะโกนผมไฟ บ้านที่มีฐานะดี จะนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธี โดยให้พระสงฆ์ หรือ ผู้อาวุโสที่สุดในบ้าน เป็นผู้โกนผมไฟคนแรก โดยจะตัดผมของเด็กออกปอยหนึ่ง นำปอยผมใส่ลงในใบบัว แล้วนำไปลอยในแม่น้ำ ถือว่าลอยผมไปเพื่อนำสิ่งไม่ดีในตัวออกไป ขณะที่ตัดผมปอยแรกนั้น พระสงฆ์จะสวดชยันโตฯ เพื่อให้พรแก่เด็กเพื่อเป็นสิริมงคล การนิมนต์พระนี้ อาจนิมนต์ องค์เดียวหรือ 7 องค์ 9 องค์ ก็ได้

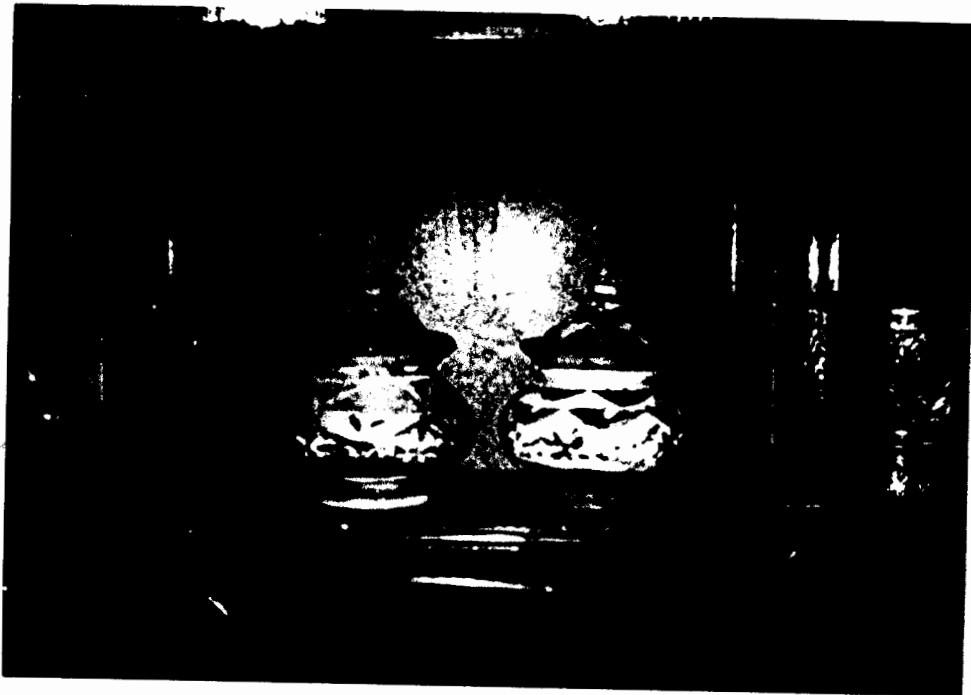
การโกนผมไฟควรทำตอนเช้า ถือเป็นารับอรุณรุ่ง ไม่นิยมทำตอนบ่ายหรือตอนสาย เพราะถือว่าเป็นเวลาไม่ดี การโกนผมไฟนี้ บางบ้านให้ข้อมูลว่า อาจให้พระพุทธรูปที่มากปักกลดใกล้บ้านโกนผมไฟ ให้ก็ได้ ข้อแตกต่างที่พบในการให้ข้อมูลคือ บางบ้านว่า ผมไฟที่โกนแล้วให้ห่อใบตองหรือห่อใบบัว เก็บไว้ใต้โถงน้ำ 3 วัน แล้วจึงนำไปลอยในแม่น้ำ บ้างก็ว่า ใส่ในใบบอน ซึ่งก็มีข้อแย้งว่าไม่ให้ใส่ใบบอนเพราะเด็กจะคันหัวคันตัว เมื่อจะโกนผมไฟ ให้จุดธูปเทียนบอกผีบ้านผีเรือน ใช้น้ำสรงรดรอบบ้าน มีด้ายสายสิญจน์โยงรอบบ้าน ถ้าไม่โกนผมไฟเด็กจะไม่เจริญเติบโตเลี้ยงยาก บ้างว่าโกนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้นำผมไปไว้โคนต้นไม้ในวัด บ้างว่าห่อใบบัวไว้ที่หัวนอน 3 วันแล้วนำไปลอยน้ำ ก่อนลอยจุดธูป เทียนบอกแม่คงคาให้เด็กอยู่เย็นเป็นสุข บ้างบอกว่าใช้เหล้าขาวขโมยหัวก่อนจึงโกน แต่ไม่ว่าจะมีกรรมวิธีแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการให้เด็กมีความสุข เลี้ยงง่าย ไม่เจ็บไข้

ประเพณีรับขวัญเด็กเกิดใหม่ หรือรับขวัญเดือน

เมื่อทารกมีอายุ ครบ 1 เดือนหรืออยู่ในช่วง 3 วัน 7 วัน จะมีการรับขวัญเด็กโดยมีอุปกรณ์ ดังนี้ กระจ่างผัดข้าวใบใหญ่ ขนาดพอที่จะใส่เบาะเด็กและตัวเด็ก สมุด หนังสือ ดินสอ เข็ม ด้าย เงิน ทองคำ ข้าวสารใส่ถ้วยเล็กน้อย นำเด็กและสิ่งของทั้งหมดวางลงในกระจ่างแล้วให้ ปู่ ย่า ตา ยาย ชุ่มกระจ่างขึ้น ทำท่าร่อน พอให้เด็กเกิดอาการผวา แล้วพูดว่า " สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกใคร มารับเอาไปเสีย " เด็กจะตกใจร้องไห้ ผู้เป็นมารดาจะเข้ามารับกระจ่างนั้น ชุ่มให้มันคง พร้อมกับพูดว่า " ลูกฉัน ลูกฉัน ชื่อว่า..... มีพ่อชื่อ..... มีแม่ชื่อ..... " ผู้ที่มาร่วมรับขวัญก็จะอวยพร ให้เงินทอง ของขวัญเล็กน้อย ๆ การเรียกขวัญนี้เชื่อกันว่า เด็กเกิดใหม่ เลี้ยงให้มีชีวิตรอดได้ยาก มักจะเจ็บป่วยอยู่บ่อยๆ บางครั้งถึงกับเสียชีวิตไปก็มี และชาวบ้านเชื่อกันว่า เด็กที่เกิดใหม่นั้น ผีมักจะมาเอาตัวไป จึงมีการแก้เคล็ด โดยหลอกผี เช่น ตั้งชื่อให้น่าเกลียด รวมทั้งไม่เอ่ยชมเด็กว่าหน้าตาน่ารัก แต่จะพูดว่า "หน้าเกลียดน่าชัง" แทน และการให้แม่มารับกระจ่าง ก็เป็นการบอกกล่าวแก่ผีว่า เด็กคนนี้มีเจ้าของ มีพ่อแม่เลี้ยงดู สิ่งของที่ใส่ในกระจ่างถือเป็นของมงคล ตามความเชื่อต่างๆ เช่น สมุด หนังสือ ดินสอ หมายถึง การเป็นผู้มีปัญญาฉลาด รักเรียน เข็ม หมายถึงสติปัญญาที่เฉียบแหลม ด้าย หมายถึง ความขยัน เงินทอง หมายถึง ความมั่งมี ความสมบูรณ์ในทรัพย์สิน ข้าวสาร หมายถึง ความสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร บ้างว่า เข็ม ด้ายนั้น หมายถึง ความสามารถในการเย็บปักถักร้อย มักใช้กับทารกเพศหญิง

ภาพการทำขวัญเดือน

ภาพหม้อดินของบ้านผู้มีเชื้อสายมอญ ใ้เก็บสะดือของลูกทุกคนไว้รวมกัน

การอยู่ไฟ

การอยู่ไฟ เป็นความเชื่อผสมผสานกับอุบายหรือกลวิธีการรักษาสุขภาพของมารดา ที่เพิ่งคลอดบุตร โดยมีนัยว่า ไฟ คือความร้อน จะทำให้มดลูกแห้งและเข้าอู่ได้เร็วขึ้น การคลอดในสมัยก่อนหญิงผู้เป็นมารดาจะต้องทนทุกข์ทรมานอย่างมาก เพราะการคลอดจะใช้วิธีธรรมชาติ หมอตำแยเป็นผู้โยกท้อง หรือ กล่อมท้อง เพื่อให้เด็กในครรภ์กลับหัว และแม่ต้องออกแรงเบ่งออกมาทางช่องคลอด แผลที่เกิดจากการคลอดจะมีขนาดใหญ่ เจ็บปวดทรมานและอาจติดเชื้อโรคต่างๆ ได้ง่าย เพราะ ไม่มีการเย็บแผลเหมือนในสมัยปัจจุบัน การอยู่ไฟสมัยก่อน จะต้องทำคอกก่อกองไฟ การกั้นคอกอาจทำโดยวิธีต่างๆ กัน เช่น ตัดต้นกล้วยมาวางเรียงกันให้มีขนาดพอสมควร นำดินถมลงไปบนต้นกล้วยให้หนาพอประมาณ แล้วจึงก่อกองไฟข้างบน อีกวิธีหนึ่งอาจทำโดย นำโคลนริมตลิ่งมาก่อกันเป็นคอก 4 ด้าน และปั้นขาเตาสวมเส้าขึ้น นำไม้กระดานมาวางพาด จะใช้กระดานแผ่นเดียว หรือใช้กิ่งเรือ เพียงแผ่นเดียว นำมาวางพาดเหนือกองไฟ ที่มีไอร้อนจากถ่านไม้ลอยขึ้นมาแล้วให้หญิงแม่ลูกอ่อนขึ้นไปนั่งหรือนอนอยู่บนกระดานแผ่นเดียวนั้น ไม่ต้องทำกิจอื่นใด เช่น ไม่อาบน้ำเย็น ไม่สระผม ไม่ดื่มน้ำเย็น ไม่กินของแสลง ไม่พูดว่า "ร้อน" เวลาจะให้นมลูกก็จะรวไฟให้อ่อนลง เมื่อให้นมเสร็จก็จะอยู่ไฟต่อ ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า เมื่ออยู่กระดานไฟนั้นร้อนนัก แต่ผู้ใหญ่จะห้ามปรามไม่ให้พูดว่า "ร้อน" หากพูด ความร้อนจะทวีความรุนแรง เกิดพิษไฟขึ้นตามตัว เป็นตุ่มใสๆ พุพอง ก่อนอยู่ไฟจะมีหมอกแงๆ มาดับพิษไฟให้ก่อนขึ้นอยู่กระดานไฟจะต้องกินน้ำมะขามเปียกกับเกลือเพื่อช่วยให้ขับถ่ายได้สะดวก ขับลมระบายท้อง ระหว่างอยู่ไฟนี้อาหารที่กินได้คือ ข้าวกับปลาช่อนเค็มและแกงเลียงเท่านั้น ห้ามกินของแสลงอื่นๆ เช่น ของหมักดอง ของคาว ของดิบของสด หน่อไม้ ห้ามกิน แกงซี่เหล็ก ปลากระเบน จะทำให้แผลอักเสบ การอยู่ไฟจะมีสายสิญจน์ วนรอบพื้นที่อยู่ไฟนั้นด้วย มีผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่าเมื่อตั้งท้อง คลอดบุตรคนแรกนั้น อยู่กระดานไฟไม่ครบกำหนด เพราะทนร้อนไม่ได้ และแผลอตุ่มพุพองที่ไม่เป็นมงคลแก่ตน คือ พุดว่า "ร้อนฉิบหาย" หลังจากนั้นต่อมาสักครู่หนึ่งมีอาการต่างๆ เกิดขึ้นตามร่างกาย คือมีผื่นแดง พองขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัด จากบริเวณหน้าท้อง จนถึงลำคอ มีอาการปวดแสบปวดร้อนมาก พ่อแม่ของผู้ให้สัมภาษณ์ ต้องหาวิธีแก้ไข โดยทำ "น้ำมันตรีธรรณีสาร" มาประพรม รดตัวให้ ผื่นแดงต่างๆ จึงได้ทุเลาและบรรเทาอาการลง เหตุการณ์นี้เรียกว่า "กำแตก"

หญิงแม่ลูกอ่อนจะต้องนอนกระดานไฟเป็นเวลา 7 วัน หรืออาจมากกว่านั้น ในช่วงนี้งดการทำงานหนัก ไม่อาบน้ำ สระผม งดอาหารที่ถือว่าแสลง เช่น ของหมัก ของดอง ของที่ถือว่ามึนสรรพคุณเย็น เช่น แดงกวา แดงไทย แดงโม งดร่วมประเวณี 1 เดือน เมื่ออยู่กระดานไฟครบ 7 วันจึงอาบน้ำ จำนวนวัน ของการอยู่ไฟนี้ แต่ก่อนอยู่กันเป็นเดือนก็มี ถือว่าอยู่ไฟได้นานยิ่งดี

จะทำให้สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยเป็นไข้หนาวสั่นง่าย คนที่อยู่ไฟไม่ได้ หรืออยู่ไม่ครบวัน เมื่อถึงฤดูหนาว ฤดูฝน มักจะมีอาการหนาวสั่น รู้สึกเย็นเยะเยือกในอก ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่มักบอกว่าเป็นอาการของคนอยู่ไฟไม่ได้

การอาบน้ำสำหรับหญิงแม่ลูกอ่อน

เมื่ออยู่กระดานไฟครบ 7 วัน หมอตำแย หรือผู้รู้วิธีการ จะอาบน้ำและประคบตัวให้ก่อนอาบน้ำจะต้องเตรียมต้มน้ำด้วยหม้อใบใหญ่ โดยใส่สมุนไพรลงไป ได้แก่ ใบส้มป่อย หัวไพล ขมิ้น ตะไคร้ ผักบุ้ง เกลือ หมอตำแยจะทำ ลูกประคบ โดยนำผ้าขาวมาวางแผ่ ใส่สมุนไพรลงในผ้านี้ สมุนไพรที่ใส่ได้แก่ ข่า ตะไคร้หั่นฝอย ขมิ้นชัน ใบมะกรูด ใบมะขามอ่อน ใบส้มป่อย การบูร ผิวมะกรูด เกลือ กระวาน กานพลู ไพล ใส่รวมแล้ว ผูกเป็นก้อนกลม เมื่อน้ำในหม้อเดือด นำลูกประคบไปต้มในหม้อ เมื่อน้ำเดือดส่งกลิ่นหอม ยกน้ำลงไปผสมเป็นน้ำค่อนข้างร้อน นำมาตักราดอาบตัวหญิงแม่ลูกอ่อน ขณะอาบจะนำมะขามเปียกมาถูที่ใบหน้า ลำตัว ซอกแขน ขา ซอกคอ ซอกพับต่างๆ เพื่อขจัดภูมิจากโคลที่จับตามตัวให้หมดไป เรียกว่า ขัดขี้รากขี้โคล หมอตำแยจะใช้ลูกประคบขนาดตามตัว แขน ขา ดัดมือดัดเท้า ประคบเต้านมเพื่อเรียกน้ำนม นำลูกมะกรูดมาบีบน้ำราดที่ศีรษะ เพื่อเป็นยาในการสระผม อาบน้ำเช่นนี้เป็นเวลา 7 วัน หรืออาจมากกว่านี้ เมื่ออาบน้ำครบกำหนดแล้ว ลูกประคบนั้นไม่ให้นำไปทิ้ง ให้แกะผ้าขาวออกนำไปตากแดดให้แห้ง เพื่อจะนำมาทำกรรมวิธี “นั่งถ่าน” ต่อไป

การนั่งถ่าน

การนั่งถ่าน วิธีการนี้ทำให้มดลูกแห้งและเข้าอุ้งใจ พร้อมทั้งช่วยขับน้ำคาวปลา การนั่งถ่านจะต้องต่อม้านั่งขาสองพอสสมควร ทำกระบะโลหะเพื่อวางถ่านแดงๆ ม้านั่งจะต้องมีช่องว่างตรงกลาง และต้องทำกระบะโคมครอบให้สูงๆ เมื่อถึงเวลานั่งถ่าน หญิงแม่ลูกอ่อนนั่งบนม้านั่งพยายามให้อวัยวะเพศอยู่ตรงร่อง นำกระบะถ่านวางไว้ที่พื้น สอดไว้ตรงกลางม้านั่ง นำลูกประคบที่ตากแห้งแล้วใส่ลงในถ่าน ปิดกระบะโคมให้มิดชิด เมื่อเศษสมุนไพรแห้งจากลูกประคบถูกถ่านไฟ จะมีควันพุ่งขึ้นมาเป็นควันหอมให้อังไฟไว้ และสูดดม ลิ้มรสชาติควันที่เกิดขึ้นจากการไธยลูกประคบจะทำให้สายตาไม่ฝ้าฝาง มดลูกแห้ง เข้าอุ้งเร็ว เมื่อควันอบมากก็เปิดกระบะโคมเป็นการผ่อนคลาย การ อาบน้ำ ประคบตัว นั่งถ่าน ต้องใช้เวลาในช่วงที่ทารกหลับ และพยายามทำให้ได้มากและนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

การเข้ากระบะโคม

การเข้ากระบะโคม คือการรมยาสมุนไพร โดยจะนำสมุนไพร มี ข่า ตะไคร้หั่นฝอย ขมิ้นชัน ใบมะกรูด ใบมะขามอ่อน ใบส้มป่อย ผิวมะกรูด เกลือ กระวาน กานพลู ไพล นำมาต้มรวมกันในหม้อดิน แล้วให้หญิงแม่ลูกอ่อนนั่งในกระบะโคมที่ปิดมิดชิด ค่อยๆ เผยอผาน้ำออกให้ออน้ำ

ร้อนจากหม้อพลังขึ้นมารวมตัวให้นานที่สุด ขณะที่ไอน้ำพลังขึ้น ให้นำผงการบูรโรยลงไปด้วย ให้ ลืมตาสู้อไอน้ำ เชื่อว่าจะทำให้ดวงตาไม่ฝ้าฝาง

การทำให้มดลูกแห้ง

การทำให้มดลูกแห้งเข้าสู่เร็วมีหลายวิธีคือ

การทับหม้อเกลือ คือการใช้หม้อดิน บรรจุใส่เกลือ ขมิ้น การบูร โพล นำไปตั้งไฟ พอหม้อมีความร้อนเกลือเม็ดจะแตกดั่งแปะๆ ไอควันจะพลังขึ้น พร้อมทั้งจะนำไปนาคที่หน้าท้อง ของหญิงแม่ลูกอ่อน ก่อนนำไปทับที่หน้าท้อง ต้องตัดใบพลับพลึง มาวางรองที่หน้าท้องหญิงนั้น แล้วจึงใช้ หม้อเกลือ กดนาบ ทับไปที่ท้องนั้น นวดขยับไปมา ทำให้ท้องยุบลงเร็ว

การนาคอิฐ ใช้ดินโคลนจากแม่น้ำมาปั้นเป็น สีเหลี่ยม ขนาดพอเหมาะหรือใช้อิฐแดง ก็ได้ ในระหว่างที่ติดเตาไฟตั้งน้ำร้อนเพื่ออาบน้ำให้หญิงแม่ลูกอ่อน ให้นำอิฐแดง หรืออิฐดินที่ปั้น ตากไว้จนแห้งตัวแล้วนั้น มาโยนเข้าในเตาไฟ เพื่อให้อิฐอมความร้อนไว้ เมื่ออาบน้ำเสร็จ นำอิฐ มาหอบไปพลับพลึงหลายๆ ชั้น มัดด้วยผ้าขาวม้าเป็นหูผูก แล้วนำมาวางนาคบนท้องของหญิงแม่ ลูกอ่อน ขยับเปลี่ยนที่ ไปมา

การใช้กระเป๋าน้ำร้อน ขวดน้ำร้อน ให้ต้มน้ำร้อนใส่ในกระเป๋าน้ำร้อนหรือ ขวดแก้ว แล้วใช้ผ้าขนหนูพันไว้ นำมาวางบนท้องของหญิงแม่ลูกอ่อน ขยับเปลี่ยนที่ไปมาให้ทั่วท้อง

การประคบท้องด้วยไฟชุด ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ร้านขายยาแผนโบราณทำไว้ขาย เรียกว่า "ไฟชุด" มีลักษณะเป็นกล่องอลูมิเนียมเล็กๆ ภายในบรรจุมวนยาเป็นแท่งๆ มีไส้ให้จุดไฟติด เมื่อ จะใช้ก็ เปิดกล่องแล้วจุดไฟที่มวนยานั้น อาจใช้กล่องไฟ 2-3 กล่อง เมื่อไฟติดปิดฝากล่องแล้วห่อ ด้วยผ้าขาวหนาๆ ตอกันเป็นเส้นยาวๆ นำมาคาดบริเวณหน้าท้อง ให้ความร้อนแผ่กระจายไปจน กระทั่งไฟไหม้หมดม้วนยานั้น

ทำบุญวันเกิด

การทำบุญวันเกิด ทำเพื่อให้เป็นสิริมงคลกับตนเอง อาจทำที่วัด โดย เตรียมอาหารคาว หวานและของอื่นๆ ที่ต้องการทำบุญ ไปที่วัด นิมนต์พระตามจำนวนของที่เตรียมไว้ อาราธนาศีล อาราธนาธรรม แล้วพระสงฆ์สวดมนต์ให้พร เมื่อพระฉันท์ภัตตาหารแล้วถวายสังฆทาน กรวดน้ำ เสร็จพิธีแล้วกลับบ้าน ชาวบ้านเล่าว่าปัจจุบัน แต่ละคนจะถือความสะดวกในการทำบุญ บางคน ทำบุญวันเกิดโดยตักบาตรพระตอนเช้า ที่หน้าบ้านของตนเมื่อพระสงฆ์มาบิณฑบาตร บ้างก็ ทำบุญวันเกิดโดย เตรียมอาหารคาวหวานเพื่อเลี้ยงพระในตอนเช้า นิมนต์พระให้มากกว่าอายุ ของผู้ที่จะทำบุญ 1 รูป เพื่อเอาเคล็ดว่าให้อายุยืนยาวขึ้นอีก 1 ปี บางบ้านมีการจัดเลี้ยงแขกที่ มาร่วมงานเล็กน้อย บางบ้านมีงานฉลองกันตอนกลางคืน

การถวายสังฆทาน

การถวายสังฆทาน นำของสำหรับถวายสังฆทานคือเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ และน้ำเปล่า มาที่วัด ถวายพระโดยไม่เจาะจงตัว เมื่อพระสวดมนต์ ให้พร กรวดน้ำ แล้วนำน้ำไปรดต้นไม้ ห้ามทิ้งทั่วเพราะเชื่อว่าบาปจะไม่หลุดจากตัว

ต่ออายุ / ต่อชะตา

การต่ออายุ บางที่เรียกว่า ต่อชะตา หรือ การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เป็นพิธีที่มักทำกับคนสูงอายุ หรือคนที่เจ็บป่วย ทั้งนี้เพื่อ ทำให้จิตใจแจ่มใส ทำตามความเชื่อและความศรัทธา ในสมัยก่อนมักประกอบพิธีที่วัด โดยพระสงฆ์เป็นผู้เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ บางคนนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีให้ โดยนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 5 รูปหรือ 9 รูป สมัยปัจจุบันนิมนต์ 9 รูป เริ่มการทำบุญ ตักบาตร ถวายอาหาร หลังจากนั้นพระสงฆ์จะสวด "บังสกุลตาย" โดยให้ผู้ที่จะต่ออายุลงนอน นำผ้าขาวคลุมตัว ใช้สายสิญจน์พันนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก แล้วจึง "บังสกุลเป็น" โดยให้ผู้ที่จะต่ออายุลงนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก พระสงฆ์จะสวดมนต์ให้พร อาจมีการทำนายทายทัก เสร็จแล้วผู้ต่ออายุถวายของจตุปัจจัยไทยธรรม เมื่อเสร็จพิธี พระสงฆ์จะพรมน้ำมนต์ให้เป็นสิริมงคล การทำพิธีต่ออายุ ปัจจุบัน มักถวายเงิน หรือ ผ้าป่า เสร็จพิธี จะมี การอาบน้ำมนต์ เชื่อว่าทำให้อายุยืน น้ำมนต์จะช่วยชะล้าง หรือกำจัด ทุกข์โศก โรคภัยต่างๆ ให้พ้นไปจากตัวได้ มักทำที่วัด โดยเตรียม รูป เทียน ดอกไม้จำนวน เท่ากับอายุ เตรียมเสื้อผ้าสีขาว กางเกงหรือกระโปรงสีขาว นึ่งพนมมือทองศีล 5 จบแล้วก็ยกภาดที่ใส่ รูป เทียน ดอกไม้ไว้เหนือศีรษะ ทองคาตา อารธนาศีล แผ่ส่วนกุศล เสร็จแล้ว พระสงฆ์จะรดน้ำมนต์ให้ และให้สายสิญจน์ผูกข้อมือ เป็นอันเสร็จพิธี บ้างว่า ประกอบพิธีที่วัด โดยนำดอกไม้ รูป เทียน สตางค์ นม นูรี ฯลฯ ถวายพระสงฆ์ พระจะสวดต่ออายุและทำน้ำมนต์ 3 คั้น บางที่ 1 คั้น แล้วให้นำน้ำมนต์มาอาบหรือล้างหน้า บ้างว่า พระสงฆ์เป็นผู้เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ โดยการใส่ด้ายวัดที่ไหล่ ศีรษะ และรอบเอว อย่างละ 2-3 เส้น และห้อยไว้ที่โครงเหล็ก จุดเทียนเผาเส้นด้าย และทองคาตาไปพร้อมๆ กัน มีพระสงฆ์ทำพิธี ประมาณ 3 รูป เมื่อเสร็จพิธีก็ไปอาบน้ำมนต์ บ้างก็เรียกว่า "เรียกขวัญคืน" อาจทำที่บ้านก็ได้ โดยมีหมอลูกขวัญให้ และคนที่จะต่ออายุ เจริญแขก ผู้รู้จักคุ้นเคยมาร่วมพิธีด้วยก็ได้ ใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

งานศพ

ประเพณีเกี่ยวกับการตายคืองานศพ หรืองานฌาปนกิจศพนี้จะมีขั้นตอนและความเชื่อ คล้ายคลึงกับประเพณีการตายของชาวไทยภาคกลาง กล่าวคือ มีการอาบน้ำศพเพื่อชำระร่างกายให้ศพ และมีการรดน้ำศพ เพื่อแสดงการขอขมาต่อศพ ทั้ง 2 ขั้นตอนนี้จะกระทำเมื่อคนเพิ่งตาย

ใหม่ๆ ก่อนจะนำเข้าบรรจุในโรง โดยเริ่มจาก อาบน้ำศพ แล้วแต่งตัวใส่เสื้อผ้าให้ นำศพวางบน โต๊ะ ใช้ผ้าคลุมร่างกายเปิดใบหน้าไว้ ยื่นแขนออกจับน้ารดศพ ผู้โปรคน้ำศพจะตักน้ารดมือแล้ว กล่าวขอขมา แล้วจึงตั้งศพไว้บำเพ็ญกุศลต่อไป จำนวนวันของการตั้งศพไว้เพื่อบำเพ็ญกุศลให้ผู้ตาย แล้วแต่ญาติว่าต้องการตั้งศพไว้กี่วัน ส่วนใหญ่จะนิยมตั้งศพ ไว้ 3-7 วัน จะประกอบพิธีที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ ปัจจุบันนิยมทำพิธีที่วัด เพราะสะดวกกว่า

ขั้นตอนรายละเอียดในพิธีการทำงานศพของบางบ้านมีแตกต่างกันไปบ้าง แต่มีจุดหมายเดียวกัน คือ ทำเพื่อให้ผู้ตายไปสู่สุคติ เช่น บางบ้านจะ อาบน้ำ ศพ ด้วยน้ำอุ่นจัดหรือน้ำต้มใบตะไคร้ ผัดหน้า ทาแป้ง หวีผม แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดที่ผู้ตายชอบหรือเหมาะสมแล้วทำพิธีรดน้ำศพที่มีมัตตราสัง น้ำศพใส่ลงโลง บำเพ็ญกุศล เข้าเลี้ยงพระ คำสวดพระอภิธรรม หรือมีงานสมโภช เมื่อครบ 3 -7 วัน ทำพิธีเผาหรือฝัง ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงคือ มีการอาบน้ำศพ ฉีดยาแก่น้ำก่อนรดน้ำศพ บ้างว่า การรดน้ำศพให้เตรียมน้ำอบหรือน้ำหอม น้ำดอกไม้โรยในน้ำเล็กน้อยก็ได้ บ้างว่าในพิธีอาบน้ำศพ จะนำศพอาบน้ำ ทาแป้งแต่งตัว ผัดหน้าทาให้สวย แล้วนำใบบัวใส่โลงให้ทั่ว เพื่อรองน้ำเหลืองไม่ให้ไหลออกจากโลง จากนั้นนำศพใส่โลงเรียบร้อยแล้วให้นำดอกไม้รูปเทียนใส่มือศพ มัตตราสัง ซ้อมมือ ซ้อมเท้า แล้วนำผ้าห่มมาคลุมศพ ปิดให้ทั่วทั้งตัว จากนั้นนำผ้าขาวมาปิดบนปากโลง แล้วปิดทับด้วยฝาโลง นำศพตั้งสวด นำดอกไม้รูปเทียนตั้งบนหีบศพ ประดับตกแต่ง โลงศพ และบริเวณ ด้วยดอกไม้สด หรือแขวนพวงหรีด ส่วนการทำบุญให้ผู้ตาย จะมีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ มีการเทศน์หน้าศพ ญาติๆ กรวดน้ำ ถวายสังฆทาน อุทิศส่วนกุศลไปให้ ถ้าทำพิธี 3 วัน เมื่อครบ 3 วัน นิมนต์พระมาสวดมาติกาบังสุกุล หรือเรียกว่า สวดหน้าไฟ แล้วเดินแห่ศพรอบเมรุ โดยพระสงฆ์ เดินนำเวียนซ้ายรอบเมรุ 3 รอบ นำศพเข้าเชิงตะกอน แล้วมีพิธีเผาศพซึ่งเป็นการเผาหลอมักทำเวลาบ่ายตั้งแต่ 15.00-16.00 น. เพื่อให้ญาติ และผู้สนิทสนม นับถือกัน ได้มาเผาศพ ตามเวลาสมควร และจะเผาจริงในเวลา 16.00 น. เป็นต้นไป จนเลยเที่ยงคืน เพราะในต่างจังหวัดการเผาศพยังใช้ถ่าน ฟืน และน้ำมัน ก๊าซ เป็นเชื้อเพลิง ใช้เวลานานกว่าศพจะไหม้หมด นอกจากนี้มี การบวชหน้าไฟ คือจะมีญาติผู้ตายบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ เมื่อเสร็จพิธีเผาแล้ววันรุ่งขึ้น สิบปะแห่จะมาเปิดเมรุที่เผาศพ นำไม้ถ่านและกองกระดูกออกมาให้ญาติเก็บกระดูกไว้เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศล เรียกว่าพิธี ฉลองธาตุ หรือ กลบธาตุ กระดูกที่เก็บไว้นี้ สมัยก่อนจะเก็บใส่ห่อผ้าขาว ต่อมานิยมเก็บใส่โกฐ แล้วนำไปไว้ในช่องเก็บอัฐิ ที่วัดใกล้บ้าน และมีการทำบุญร้อยวัน และทำบุญครบรอบวันตาย เมื่อครบปีหรือช่วงเทศกาลสงกรานต์ ลูกหลาน ญาติมิตร จะมาร่วมกันทำพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เป็นประจำทุกปี การเก็บกระดูกในวันรุ่งขึ้นนั้นจะญาติจะต้องเตรียมผ้าขาว ข้าวตอก ดอกมะลิ ถั่วเขียว งาขาว ไปใช้ในพิธีเก็บกระดูกด้วย

ข้อห้ามในพิธีการเผาศพมีต่างๆ กันดังนี้ ห้ามเผาวันอังคารและวันศุกร์ บ้างว่า ถ้าตายวันเสาร์ ห้ามเผาวันอังคาร ตายวันอังคารห้ามเผาวันเสาร์ เพราะจะทำให้ลูกหลานที่อยู่ข้างหลังเดือดร้อน บางแห่ง ห้ามเผาวันพระ 3 ค่ำ 15 ค่ำ หรือวันสิ้นเดือน วันนักขัตฤกษ์ เพราะวิญญาณของผู้ตายจะแข็ง ไม่สงบสุข ถ้าตายโหง ไม่ให้นำศพเข้าไว้ในบ้าน ให้ทำพิธีที่วัด เพราะไม่เป็นมงคลแก่บ้าน ถ้าลูกตายก่อนพ่อแม่ ห้ามเผา เพราะจะทำให้ตายตามกันไปหมด ห้ามทำขนมจิ้น ก๋วยเตี๋ยว เพราะจะทำให้งานศพยืดยาวต่อไปเรื่อยๆ

บ้างว่าห้ามแมวเข้ามาในบริเวณงานศพ หรือข้ามโรงศพ จะทำให้ศพเหี้ยน และ คนที่ห้ามไปงานศพคือ หญิงมีครรภ์ และ คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีบาดแผล เพราะแผลจะไม่หายและลูกหลานมากขึ้น ถ้าจำเป็นต้องไปให้เอาปูนแดงทาแผลก่อน เชื่อว่าทำให้ไม่เป็นบาดทะยักป้องกันแผลเน่าลูกหลานมากขึ้น บ้างว่าห้ามทำกับข้าวจำพวกปลาร้า หรือถ้าศพตั้งที่บ้านห้ามมีปลาร้าอยู่ตามไหนตามเือง ห้ามเลี้ยงขนมจิ้น ก๋วยเตี๋ยวหรือของที่เป็นเส้นยาวๆ เพราะถือว่าการตายจะไม่มีที่สิ้นสุด ญาติพี่น้องจะตายตามไปอีกนาน ห้ามพ่อแม่เผาศพลูก บ้างว่า ห้าม ร้องไห้ให้น้ำตาหยดบนศพ ห้ามกระโดดข้ามศพ บ้างว่าบิดาหรือญาติผู้ตายไม่ควรเมาสุรา ห้ามใส่เสื้อสีฉูดฉาด และไม่ควรถูดสิ่งไม่ดีในงานศพ เมื่อดูศพหรือเห็นศพที่อยู่ในโลง ควรเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้า และห้ามคนท้องหามศพ

เมื่อครบกำหนดวันตาย หรือเมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันตรุษ วันสารท ลูก หลาน และญาติๆ จะไปทำบุญที่วัดและนิมนต์พระมาสดบั้งสกุลให้ โดยอาจทำพิธีในบริเวณที่เก็บกระดูกของผู้ตายก็ได้

พิธียังสกุลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีการบวช

ประเพณีการบวชนี้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเชื่อกันว่า เป็นการเกิดใหม่ในโลกของพระศาสนา ลูกชายเมื่อมีอายุย่างเข้าวัย 25 ปี จะต้องบวชเพื่อศึกษาพระธรรม และสร้างบุญกุศลให้แก่พ่อแม่ ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า การบวชเป็นการเตรียมคนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น เป็นการทำบุญ และสนองคุณอย่างยิ่งใหญ่ต่อบิดามารดา เมื่อลูกชายยินยอมบวช พ่อแม่จะพาไปหาพระที่วัด และกำหนดวันทำพิธีบวช ก่อนถึงวันบวชผู้บวชต้องไปเตรียมตัวที่วัด โดยไปหัดท่องบทสวดมนต์ และเรียนรู้กัจจวัตรต่างๆ ของพระสงฆ์ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อม หลายคน จะค้างคืนอยู่ที่วัด 3-7 วัน บางคนไม่ค้าง แต่จะนำหนังสือสวดมนต์กลับมาหัดท่องที่บ้าน พิธีบวช นิยมทำ 2 วัน ทำได้ทั้งที่วัดและที่บ้าน โดยเริ่มจากการทำขวัญนาค ผู้บวชจะต้องโกนศีรษะ โกนคิ้ว ตอนเย็นหมอบทำขวัญจะมาเรียกขวัญนาค โดยตั้งบายศรี ประกอบพิธีตามตำรา แล้วสาธยายคาถาและให้โอวาทเป็นทำนองสอนนาคให้ระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดา ให้อยู่ใน กิจพระศาสนา จบแล้วก็เบิกบายศรี ญาติผู้ใหญ่ประชุมกันเวียนเทียน 3 รอบ หมอบขวัญเจิมขวัญ ให้นาค วันรุ่งขึ้นจึงทำพิธีบวชนาค ก่อนนาคเข้าโบสถ์ต้องเดินประทักษิณรอบโบสถ์ 3 รอบ แล้ว อ้าลาพ่อแม่ พ่อแม่มอบผ้าไตรและเครื่องสักการะให้อุปัชฌาย์อาจารย์ พระสงฆ์ทำพิธีบรรพชา อุปสมบทเป็นพระ บางครอบครัวจัดงานฉลองอย่างยิ่งใหญ่ มีการนำมหรสพเข้ามาในช่วงวัน สุกดิบ เช่น มี่ลิเก รำวง ดนตรี ภาพยนตร์ มาเล่นในวัด บ้างก็จัดพิธีง่าย ๆ เรียกว่า "โกนหัวเข้า วัด" คือ เตรียมเครื่องบวชให้พร้อมแล้วนำไปวัดให้พระสงฆ์ทำพิธีบวชให้ ไม่ต้องมีพิธีทำขวัญ กินเลี้ยงให้สิ้นเปลือง บางบ้านทำพิธี 3 วัน วันแรกเตรียมข้าวของ ตอนเย็นกินเลี้ยง ต่อจากนั้น ทำขวัญนาค วันรุ่งขึ้นมีการบวชวันต่อมามีการเลี้ยงพระเช้า เสร็จแล้วเป็นการฉลองพระบวชใหม่

ประเพณีการแต่งงาน

ในสมัยก่อน ครอบครัวที่มีลูกชายหรือลูกสาวเมื่อถึงวัยสมควรแก่การมีคู่ครอง ผู้ใหญ่จะเป็นผู้หาคู่ครองที่เหมาะสมให้ แต่ในปัจจุบันผู้ใหญ่ไม่ได้เป็นผู้หาคู่ครองให้แล้ว แต่จะทำหน้าที่เป็นผู้ไปสู่ขอผู้ที่ถูกของตนผูกสมักใคร่ใคร่ให้ได้แต่งงานกัน

พิธีแต่งงานจัดขึ้นเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว เพื่อให้ถูกต้องตามประเพณี โดยอาจทำพิธี 1 วัน ที่บ้านเจ้าสาว มีการทำบุญเลี้ยงพระ รดน้ำสังข์ นับเงินสินสอด เลี้ยงฉลอง ส่งตัว บ้างว่า ฝ่ายชายให้พ่อแม่มาสู่ขอฝ่ายหญิง ทำพิธีหมั้นหมาย และเข้าพิธีแต่งงาน เพื่อให้สังคมรับรู้อย่างเป็นทางการของครอบครัวใหม่ สถานที่ประกอบพิธีมักเป็นที่บ้านฝ่ายหญิง หรือที่อื่นที่ ทั้ง 2 ฝ่ายเห็นพ้องว่าเหมาะสม เริ่มโดยฝ่ายชายมอบหมายให้ผู้ใหญ่ที่ทั้งสองฝ่ายนับถือเป็นผู้ไป สู่ขอ และกำหนดเวลาหมั้นและแต่งงาน ตลอดจนเงินสินสอดทองหมั้น โดยจะทำพิธีแต่งงานเริ่มจาก จัดขบวนขันหมากเอก และขบวนขันหมากโท ปัจจุบัน มักรวบรัดเป็นพิธีสงฆ์ใส่บาตรเช้า แล้ว เลี้ยงแขกกลางวันหรือเย็น แล้วส่งตัวเจ้าสาวเป็นเสร็จพิธี บ้างว่า ขั้นตอนการสู่ขอ มีพิธี 1 วัน ทำ

ที่บ้าน รุ่งเช้าจัดเตรียมขันหมาก มีต้นอ้อย ต้นกล้วย ขนม พานขันหมาก พานของหมั้น เดินแห่มาบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวกันประตู ฝ่ายเจ้าบ่าวเสียเงินให้ไป แล้วยกขันหมากขึ้นบ้านเจ้าสาว ฝ่ายผู้ใหญ่จะนับขันหมากถ้าครบก็ให้ขึ้นบ้านได้ บ้างว่ามีการแห่ขันหมากพร้อมเผ่าแก่ จัดพิธีที่บ้านเจ้าสาว บอกผีปู่ตายาย ผีเรือนแล้วไหว้พ่อแม่ มีการรับไหว้ ในบรรดาพี่น้องญาติสนิท มีการดักประตูเงินประตูทอง เสร็จแล้วเลี้ยงพระเช้า และเลี้ยงแขกตอนเย็น มีฤกษ์ส่งตัวเข้าหอ บนที่นอนมีของที่โรยให้เป็นสิริมงคลด้วย เช่น ดอกไม้มงคล การแต่งงานของชาวชุมชนคลองบัวนี้มีสิ่งไม่ควรแก่การบันทึกคือขั้นตอนของการเทขันหมาก ผู้อาวุโสบางคนเล่าว่า การเทขันหมากนั้นจะต้องหาคู่สามี ภรรยาที่อยู่กินด้วยกันอย่างราบรื่น เป็นผู้เทหมาก 3 ชั้นให้ หมาก 3 ชั้นคือขันหมากเอกซึ่งใส่สินสอด และหมากพลูมานั่นเอง โดยผู้ทำหน้าที่เท ต้องมีความชำนาญ เมื่อคว่ำขันหมากลงบนพื้นต่อหน้าญาติผู้ใหญ่ จะต้องให้หมากพลูเรียงกันเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม ไม่แตกกระจาย ถือเป็นการเอาเคล็ดว่า บ่าวสาวคู่นี้จะอยู่กินราบรื่น รักใคร่ปรองดองกัน ไม่แตกแยก

ประเพณีตามเทศกาลต่างๆ

ประเพณีตามเทศกาลต่างๆ นี้ ชาวบ้านถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีระเบียบวิธีปฏิบัติเหมือนกับชาวไทยภาคกลางโดยทั่วไป จึงขอพูดถึงพอสังเขป ตัวอย่างประเพณีเหล่านี้ ได้แก่

ประเพณีเข้าพรรษา

ในวันเข้าพรรษา ชาวบ้านนิยมทำบุญที่วัดใกล้บ้าน โดยจะถวายผ้าอาบน้ำฝน หรือถวายผ้าไตร และ มีการหล่อเทียนขนาดใหญ่เพื่อใช้จุดบูชาพระประธานในโบสถ์ได้ตลอด 3 เดือน

ประเพณีมาฆบูชา

มีการทำบุญกลางเดือน 3 มีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถในตอนหัวค่ำ คนแก่นิยมไปทำบุญ และค้างคืนที่วัดเพื่อถือศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรม

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีนี้ นับว่าเป็นประเพณีที่รู้จักกันแพร่หลาย ทำกันในทุกภาค ทุกจังหวัดทั่วทั้งประเทศ เพราะถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทยมาแต่โบราณกาล

ประเพณีตรุษ สงกรานต์ในอำเภอเมืองจังหวัดปราจีนบุรีนั้น ยึดถือปฏิบัติเหมือนหมู่บ้านอื่นๆ กล่าวคือหลังจากทำบุญ ตักบาตรข้าวสารอาหารคาวหวานเสร็จแล้วจะมีพิธีสงฆ์น้ำพระ และมีการละเล่นต่างๆ บริเวณลานวัด หรือตามลานในหมู่บ้านนั้นๆ เช่น การเล่นมอญซ่อนผ้า การเล่นช่วงรำ การเล่นไม้จำ การเล่นสะบ้า เป็นต้น

วันสงกรานต์ ชาวบ้านคลองบัว นิยมทำบุญตักบาตรที่วัดตอนเช้า สงฆ์น้ำพระตอนบ่าย ตอนเย็นมีการเล่นน้ำกัน ทำอาหารกินร่วมกัน มีการบังสกลอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย มีการไปเยี่ยมญาติ มีการละเล่น เช่น สะบ้า ตอนเย็นๆ ไปเล่นระบำ ช่วงชัย ไม้หึ่ง มอญซ่อนผ้า ค่ำๆ ไปเล่น

ระบำ เพลงพวงมาลัย รำวง มีการก่อเจดีย์ทราย สรงน้ำพระ รดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ สาดน้ำ ปลั่ยนกลปลั่ยปลา

ปัจจุบัน ตอนเย็น มีกลุ่มหนุ่มๆ ตั้งด่านกักรถที่สัญจรผ่านไปมาเพื่อทาแบ่ง สาดน้ำ และขอเงินเจ้าของรถ ไปซื้ออาหารและ สุรามารับประทาน เป็นที่สนุกสนาน

ประเพณีออกพรรษา

ตักบาตรเทโว หรือตักบาตรพระร้อย วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เตรียมอาหารคาวหวาน เช่น ข้าวสารข้าวสุก อาหารแห้งที่จำเป็นไปทำบุญ ขนมหที่นิยมนำไปทำบุญคือข้าวต้มมัด ตอนเย็นไปฟังพระเทศน์ ผู้เฒ่าผู้แก่จะนิยมไปค้างคืนที่วัดเพื่อปฏิบัติธรรม

ประเพณีสารทไทย

เดือน 10 ทำบุญตักบาตร มีการทวงชนมกระยาสารท ไปทำบุญที่วัด บ้างว่ามีกวน กะละแม ข้าวเหนียวแดง มาใส่บาตร มีการละเล่น แข่งเรือ ชักกะเย่อ การละเล่นต่างๆ

ประเพณีทอดกฐิน

เดือนกันยายน ตุลาคม ก่อนพระจะเสด็จต้องรับกฐินก่อน มีวันสุกดิบ ทำอาหารคาวหวาน ไปเลี้ยงพระ และแขกที่ไปร่วมงานมีต้นไม้ เช่น กิ่งมะขาม และกระถาง หรือถังน้ำ เพื่อใส่ของที่จะทำบุญ เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง นำไปถวายพระที่วัด เชื่อว่าจะได้บุญมาก

ประเพณีทอดผ้าป่า

15 ค่ำ เดือน 11 มีกระเจาดใส่กล้วย ส้มโอ ข้าวสาร หอมกระเทียม สบง แล้วเอาไปวัด เวลา 3 โมงเช้า สวดมนต์เสร็จ ถวายกระเจาดผ้าป่า

ประเพณีลอยกระทง

ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มีการทำกระทงรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีความสวยงามนำไปลอยในแม่น้ำ เพื่อขอขมาแม่น้ำคงคา มีมหรสพบ้าง มีการประกวดนางนพมาศ

ตรุษจีน

แรม 15 ค่ำ เดือน 4 จะตรงกับเทศกาลตรุษจีน จะมีขึ้นตอน พิธีการ 3 วัน เข้าจัดอาหารไปถวายพระ ต้องมีขนมจีน น้ำยา ข้าวเหนียวแดง ชาละเป่า ไก่ หมู ผลไม้และอื่นๆ เสริจ แล้วกลับมาไหว้ที่บ้าน เผากระดาษเงินกระดาษทอง เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือเจ้าที่เจ้าทาง วันรุ่งขึ้นอาจไปเยี่ยมญาติ หรือไปเที่ยวระหว่างครอบครัว บางบ้านว่า เริ่มวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ทำที่บ้าน โดยนำอาหารมาร่วมกันตอนเช้า นำไก่ หมู มาไว้ที่ศาลเจ้าที่ ทำอาหารมาร่วมกัน ก่อนเที่ยงมีขนม ผลไม้ จุดธูป จุดเทียน เรียกผี เช่น ญาติๆ ที่ตายไปแล้วมากินเครื่องไหว้

ปายนำอาหารที่ทำมารับประทานร่วมกัน บางบ้านว่า จะจัดเตรียมไก่ หมู น้ำจิ้ม เหล้า บุหรี่ ขนม ไข่เค็ม ไข่หวาน ผลไม้ ตะเกียบ น้ำเปล่า จดรูปให้ครบกับของที่เตรียมไว้ ถือเป็นงานเชิญ วิญญาณผู้ตายที่เป็นญาติ หรือบรรพบุรุษมากิน เชื่อว่าทำแล้วคนที่ตายไปได้กินอิ่มไม่ต้อง ออดอยาก หิวโหย

8 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น

ความเชื่อของชาวมุขชนคลองบัว เป็นความเชื่อที่เกิดจากการเชื่อมโยงสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันผสมผสานกัน ซึ่งผู้ประสบเหตุการณ์เข้ากับตนเอง ได้บอกเล่าต่อกันมาสู่คนรุ่นหลัง ความเชื่อ และความศรัทธาบางเรื่อง บางสิ่งเป็นกลอุบายให้ เกิดความสุข ความปลอดภัย แก่ผู้ปฏิบัติ ตัวอย่างความเชื่อที่เก็บรวบรวมได้มีดังนี้

ความเชื่อเรื่องผี/ เสียดี

เสียดี ทำเพื่อให้เด็กหายจากอาการตกใจ หรือเจ็บป่วย โดยเชิญหมอผีมาที่บ้าน เตรียม ดอกไม้ธูปเทียนและเครื่องยกครุมาทำพิธียกครูก่อนลงมือทำพิธี จากนั้นให้คนป่วยนอนลง หมอผี จะนำข้าวดำ ข้าวแดงใส่ไว้ในมือแล้วว่าคาถาไล่ไปตามตัวคนป่วยจากนั้นนำข้าวดำข้าวแดงใส่ กระทง นำไปทิ้งนอกรั้วบ้าน วิธีทำ ข้าวดำ ทำโดยนำข้าวสุกไปคลุกกับเขม่าหรือผงถ่านให้มีสีดำ ส่วนข้าวแดง ทำโดยนำข้าวสุกไปคลุกกับปูนกินหมากให้มีสีแดง

การทำข้าวดำข้าวแดง

บ้างว่า เสียดี เพื่อให้วิญญาณผีที่ติดมากับตัวเรา ออกไปกินของ ทำเวลาเย็นๆ โดยนำข้าวสุก ข้าวสาร กะปิ พริก เกลือ ใสบนฝ่ามือ คนให้เข้ากัน ใช้ทัพพีตักของที่อยู่บนฝ่ามือ นำไปวางบน ตัวผู้ป่วยที่นอนอยู่ ทูตไล่ผีสามครั้ง แล้วโยน ทีละครั้งออกนอกบ้านให้ครบ 3 ครั้ง แล้วนำฝ่ามือ และทัพพีไว้ข้างนอกบ้าน หันกลับมาปิดประตูบ้านให้แน่น แล้วมาเรียกขวัญให้ผู้ป่วย ใช้ด้าย 4

เส้นผูกข้อมือข้อเท้าข้างละเส้น ขณะทำพิธีห้ามผู้ใดส่งเสียงดังจะทำให้ผู้ป่วยตกใจ ขวัญหนี

เสียผี หรือ เซ่นผี

ความเชื่อนี้ฝ่ายชายทำเพื่อขอขมาญาติฝ่ายหญิง เมื่อมีการพาหญิงที่ตนรักหนี ไปโดยไม่ได้ทำพิธีแต่งงาน โดยต้องมีญาติผู้ใหญ่ฝ่ายตนมาขอขมาฝ่ายหญิง นำหัวหมู ขนม ข้าวต้มมัด ผลไม้ ดอกไม้ รูปเทียน เหล้าขาว 1 ขวด ไก่ต้ม 1-2 ตัว และคำสวดที่ฝ่ายหญิงเรียกมาด้วย

ไหว้ผีหม้อ ผีโรง

การไหว้ผีหม้อ ผีโรงนี้ เป็นความเชื่อในเรื่องการได้บุตรชายของผู้ที่มีเชื้อสายมอญ โดยนางฉลวย มีสุข เล่าว่า ตามประเพณีดั้งเดิม ครอบครัวของชาวมอญคนใดที่มีบุตรเป็นชาย ให้ผู้เป็นมารดาของครอบครัวนั้น นำหม้อขึ้นตั้งหิ้ง เรียกว่า "ผีหม้อ ผีโรง" โดยจะทำพิธีกันในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 การไหว้ผีหม้อ ผีโรง นี้ เป็นการขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ นำความเป็นมงคลมาสู่บุตรชายของตน โดยตั้งจิตอธิษฐาน กล่าววาจาในสิ่งดี เป็นมงคล ให้กับบุตรชายในครอบครัว เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งพิงของครอบครัวในโอกาสต่อไป

พิธีกรรมการไหว้ "ผีหม้อ ผีโรง" นี้ทำโดย นำหม้อดินขนาดหย่อมๆ มา 1 ใบ นำแป้งมาละลายน้ำทาขอบหม้อดินด้านนอก ให้มีสีขาวโพลน นำผ้าขาวซึ่งปิดปากหม้อ ผ้าขาวนี้เป็นผ้าธรรมดา ไม่มียันต์หรือมนต์คาถาใดๆ กำกับไว้ และไม่ต้องบรรจุสิ่งใดลงไปในหม้อ เมื่อไหว้บอกแก่ผีปู่ตายายเสร็จแล้วให้นำหม้อขึ้นตั้งไว้บนหิ้งสูงๆ ในบ้าน หรือใต้หิ้งพระก็ได้ เครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ มะพร้าวอ่อน 1 ลูก กล้วย 1 คู่ (2 ผล) หมูสามชั้นต้มสุก 1 ชิ้น เหล้าโรง 1 แก้ว วางรวมไว้ด้วยกันในจานหรือถาด แล้วให้ผู้เป็นมารดามาจุดธูปนอกบ้าน บอกกล่าวให้ผีปู่ตายาย มากินเครื่องเซ่นไหว้ และขอพรให้กับบุตรชาย เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้วจึงตัดเครื่องเซ่นไหว้ให้ลูกชายกิน เพื่อเป็นสิริมงคล ปัจจุบัน นางประสิทธิ์ คุรุทคง และ นางฉลวย มีสุข ยังคงทำพิธีนี้อยู่

ภาพหม้อดิน ไหว้ผีหม้อ ผีโรง ซึ่งนำขึ้นหิ้งเรียบร้อยแล้ว

การทรงเจ้า

การทรงเจ้าเกิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องและศรัทธาเรื่องนี้ มีความนับถือ หรือ มีวิญญาณมาบอก ให้รับไว้เป็นร่างทรง ถ้าไม่รับจะมีอันเป็นไป เมื่อเป็นร่างทรงแล้ว จะมีวิญญาณของเจ้าพ่อเจ้าแม่ หรือ เทพต่างๆ มาประทับร่างทรงนั้น เมื่อมีผู้ต้องการรู้เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในอนาคต เช่น ต้องการทราบเรื่องคู่รัก หน้าที่การงาน การเงิน การเรียน การเสี่ยงโชคกลาง เลขเด็ด หวยรางวัล หรือเรื่องเกี่ยวกับเคราะห์ร้ายหรือความเจ็บป่วย เพื่อจะได้ป้องกันล่วงหน้าหรือขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดี ให้พ้นไปจากตัวได้ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณ เทพชั้นสูง ยังมีอิทธิพลต่อการดำเนิน ชีวิตของผู้ประสบปัญหาต่างๆ จึงเกิดมีศาลเจ้าแห่งการเคารพบูชา กราบไหว้ ของชาวบ้านใน ชุมชนคลองวัวขึ้น ดังต่อไปนี้

เจ้าแม่สร้อยทอง

สถานที่ตั้งศาลอยู่บริเวณบ้านของนางเส็งยม ธาธาตล ศาลเจ้าแม่สร้อยทองนี้ชาวบ้าน หลายคน เรียกชื่อต่างๆ กัน เช่น เจ้าแม่ฝอยทอง เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่สร้อยดอกหมาก เจ้าแม่ ต้นโพธิ์ เจ้าแม่สร้อยทอง อิทธิฤทธิ์ที่ชาวบ้านเคยประสบ แล้วเล่าสู่กันฟัง มีตัวอย่างดังนี้

นางซัชชย์ สกุลพราหมณ์ เล่าว่า เมื่อครั้งที่นางเป็นเด็กอายุประมาณ 10 ขวบ เคยไปเล่น บริเวณศาลนี้ เพราะมีต้นโพธิ์ ต้นไทรใหญ่ครึ้ม ร่มรื่น ลานใต้ต้นโพธิ์ โลงเตียน สะอาด เย็นสบาย นางซัชชย์ ได้เคยกวาดบริเวณใต้ต้นโพธิ์ ขณะที่กวาดก็พูดขอเจ้าแม่ว่า "อยากได้สตางค์กินขนม นะเจ้าแม่" ขณะพูดมือก็กวาดลานต่อไปด้วย เพื่อจะได้เล่นกับเพื่อน ก็ได้พบสตางค์ตกอยู่ 3-4 เหรียญ นางซัชชย์ได้เก็บสตางค์และแบ่งให้กับเพื่อนๆ ที่เล่นอยู่ด้วยกัน คือ นายชด อำพันธ์ชัย นายปรีชา อำพันธ์ชัย นายชล อำพันธ์ชัย

นางอำนวย สาตรพันธ์ เล่าว่า เจ้าแม่สร้อยทองศักดิ์สิทธิ์นัก ตนเคยได้ประสบมาแล้ว ในเรื่องการมีปาฏิหาริย์ คือ ครั้งหนึ่งนางกำลังข้ามถนน มีรถวิ่งมาด้วยความเร็ว จะชนนาง แต่ นางรอดตายจากการข้ามถนน เกือบถูกรถเฉี่ยวชนครั้งนั้นได้ โดยรู้สึกเหมือนมีใครผลักให้ล้มลง ไปในขณะที่รถก็แล่นผ่านเลยไป ก่อนวันพระ นางจึง กราบไหว้ ถวายข้าวและน้ำเป็นประจำ

เจ้าพ่อควาญช้าง

ปัจจุบัน ศาลเจ้าพ่อควาญช้าง ตั้งอยู่ตรงข้ามกับบ้านนางระริน ศุภไทย เจ้าพ่อควาญ ช้างนี้ ชาวบ้านถือว่า ศักดิ์สิทธิ์มาก มีผู้เคารพ กราบไหว้บูชา ถ้าฝันเห็นอาจเป็นรางบอกเหตุ ต่างๆ ชาวบ้านในชุมชนคลองวัวถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวและสร้างความมั่นใจในชีวิต

นางเชิญ สุขเจริญ เล่าว่า ตนกราบไหว้บูชาอยู่เสมอ ก่อนที่จะออกเรือเดินทางไปค้าขาย เรือที่ใช้เป็นเรือกระแซง บรรทุกไม้กระดานหรือฟืนหลา ไปขายตามที่ต่างๆ เมื่อไหว้กราบจะขอ พรให้การค้าเป็นไปด้วยความราบรื่น ขายดีมีกำไร ให้ประสบโชคดีทั้งไป-กลับ และ จะไหว้

แม่ย่านางเรือ โดยใช้พวงมาลัย 7 สี คล้องที่หัวเรือ ห้ามเหยียบหรือข้ามหัวเรือ เพราะเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของแม่ย่านางเรือ ก่อนเรือจะเคลื่อนที่ออกไปต้องวงน้ำในแม่น้ำพรมลงไปที่หัวเรือ ขอพรในสิ่งที่ดี ๆ ของเช่นไว้แม่ย่านางเรือ ได้แก่ ไก่ต้ม กุ้งยว ข้าว น้ำ เหล้าโรง ขนมต้มแดง ต้มข้าว

เจ้าพ่อเล็บครุฑ

สถานที่ตั้งศาลเจ้าพ่อเล็บครุฑอยู่ในบริเวณด้านหลังบ้านของนางทองคำ คุรุไทย (ถึงแก่กรรมแล้ว) ศาลจะตั้งอยู่ใต้ต้นคูณใหญ่ ข้างลำคลองเล็ก ซึ่งเดิมเรียกว่า คลองวัว แต่เนื่องจากในปัจจุบัน ถูกทับถมจนตันเขินไปแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเล็บครุฑนี้ ส่วนมากจะเกี่ยวกับเรื่องของชะตากรรมในชีวิตที่ดำเนินไปไม่ราบรื่น จึงต้องพึ่งพิงการขจัดปัดเป่า รดน้ำมนต์ ขอพร หรือการทำนายโชคชะตาครุฑ การทำงานมงคล ถือเคล็ดบางอย่าง สิ่งของสูญหาย มีชาวบ้านมาให้ทำพิธีทางจิต เดว่าอยู่ที่ใด การถูกกระทำโดยคุณไสยต่างๆ การเรียกขวัญ การกล่อมจิตใจให้อยู่ในความสงบ เมื่อครบรอบปีจะมีพิธีการไหว้ครุ บวงสรวงสังเวย มีมหรสพ ลิเก-นาฏดนตรี ภาพยนตร์ แสดงถวาย มีการรำถวาย ของที่ใช้ในพิธีเช่นสรวง ได้แก่ หัวหมู ไก่ต้ม เหล้า มะพร้าว ขนม ข้าวตอก ดอกไม้ ถั่ว งา ผลไม้ ขนมชั้น เมื่อบวงสรวงสังเวยเสร็จก็แจกข้าวของเหล่านี้ให้เป็นทาน

นางปณิธาน แว่นสุข เล่าว่า เมื่อก่อน ตนเคยเห็นการทำพิธีไล่ผีของเจ้าพ่อ กล่าวคือ มีหญิงคนหนึ่งถูกมัดตัวมาในรถกระบะ หญิงนั้นมีอาการเพ้อคลั่ง พูดจาเกรี้ยวกราด เสียงที่เปล่งออกมาห้าวๆ เหมือนไม่ใช่เสียงของผู้หญิง กระโปรงที่นุ่งมานั้นขาดลุ่ย ผู้ชายที่พามา นั้นออกแรงจับไม่ค่อยไหว พอหญิงนั้นมีอาการสงบลงจะพุดหน้า ร้องไห้ เจ้าพ่อจะถามว่า "มึงเป็นใครมาจากไหน" และจะใช้ใบชา มัดกำรวมกับใบมะยมตีตามลำตัว แขน ข้างขา เมื่อเทียนน้ำมันที่จุดไว้หมดดอก จะรดน้ำมนต์ไล่ผี มีข้อห้ามไม่ให้ผู้คนที่มาอยู่ในบริเวณที่จะไล่ผียืนอยู่ทางทิศตะวันตก หรือทางใต้ลม เพราะเกรงว่าวิญญาณผีที่สิงอยู่จะไปเข้าร่างแทน เมื่อรดน้ำมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้วหญิงนั้นมีอาการสงบขึ้นมาก ญาติก็ช่วยกันพากลับบ้านไป ส่วนอีกรายหนึ่งเป็นผู้หญิงอยู่บ้านป่าร้าง ชื่อนางรำพึง สามีทำงานเป็นพนักงานชลประทาน นางมีบุตร 3 คน ลูกคนเล็กถูกรถทับตายได้ไม่นาน สภาพศพนั้นคอหักหมุนได้รอบ ต่อมานางรำพึงมีอาการแปลกๆ มักนั่งยองๆ แล้วทำท่าหวาดสั่นอยู่เสมอ ญาติจึงพามา รดน้ำมนต์ เมื่อน้ำมนต์ถูกตัวจะร้องกรี๊ดๆ และพูดว่า "มึงสัญญาจะให้กูกินแล้วไม่ให้" แล้วก็กลับไป เมื่อฟื้นขึ้นมา ก็มีอาการปกติ สันนิษฐานว่าคงถูกผีเข้าเพราะบนบานไว้แล้วไม่ได้กับบน อีกรายหนึ่งเป็นผู้ชาย ชื่อ ทองใบ อายุประมาณ 40 กว่าปี ไปทำนานอกทุ่งซึ่งอยู่ไกลบ้าน กลับจากท้องนามามีอาการผิดปกติ คือจะพูดภาษามอญ สลับกับภาษาไทย มีกริยาอาการ กระสับกระส่าย ไม่อยู่นิ่ง ญาติจึงพามา รดน้ำมนต์ รดเสร็จก็หายจากอาการนั้น

เจ้าที่เจ้าทาง ผีบ้านผีเรือน

ชาวบ้านเชื่อว่าบ้านเรือนที่อยู่อาศัยนั้น ต้องมีเจ้าที่ จึงต้องมีการสักการะ จุดธูปเทียน บอกเจ้าที่ เจ้าทาง ผีบ้านผีเรือนให้ดูแล คุ้มครองรักษาบ้านเรือนและผู้อยู่อาศัยทุกคนในบ้าน ให้อยู่เย็นเป็นสุข ปลอดภัยจากภัยร้าย ภูตผี วิญญาณพนเนจรต่างๆ

ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

ฝันเห็นบ่อน้ำ เคะระห์จะดี มีคนนำโชคลาภมาให้ โรคจะหาย ร่ายกายจะมีสุข ปราศจากทุกข์โทษ แต่อย่าใจร้อน

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านคลองวังนั้น มีข้อห้ามปฏิบัติต่างๆ โดยมุ่งให้ลูกหลานเชื่อถือ ปฏิบัติตาม เพื่อประโยชน์และความสุขของทุกคนในบ้าน ตัวอย่างข้อห้ามเหล่านี้ได้แก่

การทัก

เวลากลางคืน หากได้ยินเสียงหรือเห็นอะไรแปลกๆ ห้ามทักเพราะจะทำให้เจอสิ่งไม่ดี หรือถ้าได้ยินเสียงเรียกห้ามขานรับ จะทำให้เกิดสิ่งไม่เป็นมงคลกับตนเอง

ห้ามเล่นซ่อนหาเวลากลางคืน

เวลากลางคืนเด็กๆ จะชอบเล่นซ่อนหาเพราะหาเจอลำบาก เนื่องจากอาศัยความมืด ช่วยกำบังกาย ซุกซ่อนกัน ผู้ใหญ่ในบ้านเกรงว่าจะเกิดอันตราย จึงห้ามไม่ให้เด็กเล่นซ่อนหาในเวลากลางคืนและมักพูดว่า ถ้าเล่นซ่อนหาตอนกลางคืน ผีจะจับไปซุก

ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืน

เวลากลางคืน ความมืด อาจทำผู้กวาดบ้านมองไม่เห็นสิ่งของต่างๆ ได้ ถนัดจึงอาจจะกวาดสิ่งของมีค่า ที่มีขนาดเล็กทิ้งไปก็เป็นได้ นอกจากนี้เวลากลางคืนนั้นผู้อาวุโสเห็นว่าเป็นเวลาที่ควรพักผ่อน นอนหลับ การเก็บกวาดบ้านเรือนควรทำก่อนที่จะพลบค่ำ จึงมีความเชื่อว่าการกวาดบ้านตอนกลางคืนนั้นไม่ดี จะกวาดเงินกวาดทองออกจากบ้าน

ความเชื่อเรื่องพระราหู

ถ้ามีคนทักว่าชะตาไม่ดี ให้นำของดำไปถวายพระราหู เป็นการต่อชะตาชีวิต

ความเชื่อเรื่องขมบาล

นำกล้วยน้ำว้าไปถวายขมบาล เป็นการไม่ให้ท่านมาเอาชีวิต

ความเชื่อเรื่องผีปู่ตายาย

ในสมัยก่อน ที่นอนของปู่ตายายจะอยู่ทางทิศตะวันออก เรียกว่า "เบิง" และถ้ามีแขกมาพักในบ้านจะให้นอนพักในที่อื่นๆ ไม่ให้ "ลวงเบิง" คือนอนในที่เดียวกับที่ ปู่ตายายนอนเด็ดขาด ถือว่าห้ามลวงเบิง ไม่ให้เหยียบย่ำที่นอน

ความเชื่อเรื่องผีเรือน

ชาวบ้านที่เชื่อเรื่องนี้จะมีขันกะย่อง ทำด้วยไม้ไผ่ขัด สำหรับใส่ข้าว อาหารคาว หวาน ข้าวเหนียวปั้น ดอกไม้ (ดอกลั่นทม) ทำไว้สำหรับไหว้ผีเรือน

ความเชื่อเรื่องศาลตาแฮก

ศาลตาแฮก อยู่ตามคันทนา ใช้แลกเปลี่ยนข้าว เพื่อกันไม่ให้ชาวบ้านเหยียบข้าวกล้าในนาเสียหาย ไม่เทหรือถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงในพื้นที่นา

ความเชื่อของคนท้อง

เชื่อว่าเมื่อท้องไม่ให้กินกล้วยเผ็ด ห้ามอาบน้ำกลางคืน หลังคลอดห้ามอาบน้ำตอนดึกๆ ต้องอยู่ไฟติดต่อกัน 3, 5, 7, 9 หรือ 15 วัน เพื่อให้มดลูกแห้ง คำว่า "มดลูก" นี้หมอบำแยหรือผู้เฒ่าผู้แก่เรียกอีกอย่างว่า "สมบุญธรรม" โดยกล่าวว่า "เพื่อให้สมบุญธรรมันแห้ง"

ความเชื่อเรื่องศาล

สิ่งบูชา มี ขนม กล้วย เทียน ดอกไม้ เชื่อกันว่า ควรปลูกต้นพุทธรักษาไว้เพื่อรักษาบ้านเรือนให้อยู่เย็นเป็นสุข

การเรียกขวัญ

การเรียกขวัญ ทำเมื่อเด็กหรือผู้ใหญ่คนใดมีอาการตกใจ หรือทำเมื่อหายจากเจ็บไข้ได้ป่วย เครื่องที่ใช้ในพิธีเรียกขวัญได้แก่ บายศรี ข้าวปั้น กล้วย ข้าวต้ม ดอกไม้ กล้วย เทียน มีผู้เฒ่าผู้แก่ เรียกขวัญให้ คำเรียกขวัญมีเนื้อหาให้ขวัญมาอยู่กับตัว อย่าไปเที่ยวเล่น ให้หายตกใจหายเจ็บไข้ แล้วผูกมือให้คนเจ็บ ผูกมัดมือซ้ายก่อนแล้วจึงมัดมือขวา เพราะเชื่อว่ามือซ้ายขวัญมามือขวาขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว เมื่อทำพิธีเรียกขวัญอย่าทำเสียงดังเอะอะ ขวัญจะตกใจ

ประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีท้องถิ่นที่พบในชุมชนบ้านคลองวัว ที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น ผ่างไว้ด้วยความเชื่อต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และ การเช่นสิ่งเวียงสิ่งเหนือธรรมชาติ การรวบรวมข้อมูลในหัวข้อนี้จึงได้นำเสนอลักษณะของประเพณีท้องถิ่นที่มีความเชื่อต่างๆ ผ่างอยู่ โดยขอกกล่าวถึงประเพณีที่ชาวชุมชนบ้านคลองวัว ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อให้เข้าใจการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้ดีขึ้น ประเพณีท้องถิ่นของชาวชุมชนบ้านคลองวัว ที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มีดังนี้

ประเพณีท้องถิ่นเกี่ยวกับอาชีพการทำนาหรือเกษตรกรรม

การทำขวัญแรก

การทำขวัญแรก เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แรกนา ก่อนทำนาทุกปี จะมีพิธี แรกนา เรียกขวัญแม่โพสพ โดยชาวบ้านจะทำไม้ไผ่สานเป็นรูปตะกร้ามีคันธง มีอาหารคาวหวาน ดอกไม้ 3 ดอก กล้วย 3 ดอก เทียน 1 ร่ม ใส่ในตะกร้า เอาไปวางที่หัวคันทนา แล้วร้องเรียกขวัญแม่โพสพ

กล่าววจากมีเนื้อหาให้แม่โพสพช่วย คำจุน เกื้อหนุน ให้ข้าวออกรวงดี มีน้ำหนักร ให้ได้ข้าวมากๆ แล้วร้องกู่ดังๆ

การสู่ขวัญข้าว

การสู่ขวัญข้าว มีคำเรียกต่างๆ กัน เช่น ทำขวัญข้าว เชิญขวัญข้าว เรียกขวัญข้าว มีความหมายเช่นเดียวกัน คือเป็นพิธีกรรมที่ชาวนาทำเพื่อให้ข้าวออกรวงดี มีจำนวนมากเต็มยุ้ง รวงใหญ่ เมล็ดข้าวไม่ลีบ การสู่ขวัญข้าวหรือทำขวัญข้าว จะทำตอนเช้าวันศุกร์ โดยนำชะลอม ใส่ส้มเขียวหวาน ส้มโอ กล้วยสารภี หวี กระจก แป้ง น้ำอบน้ำหอม หมากพลู ถั่ว งา อ้อย ไปไหว้แม่โพสพ พร้อมกับเอ่ยคำร้องเรียกเชิญให้มากินผลไม้ กินขนมของไหว้ กินหมากพลู แล้ว ทาแป้งแต่งตัว เปรียบเหมือนข้าวมีการเจริญเติบโต แม่โพสพตั้งท้องออกรวง จะใช้ไม้ปักแล้ว นำชะลอมไปแขวนไว้ที่นา คนเฒ่าคนแก่เล่าว่าสมัยก่อนนั้นจะให้ผู้ชายเป็นคนไปเรียกแม่โพสพ โดยมีนัยว่า ผู้ชายเป็นเพศตรงข้ามกับแม่โพสพ แม่โพสพจะได้ออกรวงใหญ่ ๆ

เพลงประกอบพิธีกรรม เรียกขวัญข้าว / บทเชิญขวัญข้าว (ให้ข้อมูลโดยนางฉลวย มีสุข)

แม่โพสพ แม่นบดารา	เชิญมากินถั่วกินงา ส้มสุกผลไม้
แพ่ท้องแพ่ไส้ อย่าไปนอนอยู่ในน้ำ	ขึ้นมาหวีผม ทาแป้ง ทาน้ำมันหอม
ให้เมล็ดละหม้อ กอละเกวียน	มากินถั่วกินงากัน ฎี..... ฎี.....
ขวัญเอ๋ยขวัญมา	ต้นไร่ปลายนามาฉันรวมกัน ฎี.....

หมายเหตุ ฎี..... ฎี..... คือเสียงร้องกู่เรียก

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์ว่าการเรียกขวัญข้าวทำโดย เอาอาหารใส่กระทงไปที่ท้องนา ปักธงไว้ มีดอกไม้ รูปเทียน ปักไว้ที่มุมคันทนา บ้างว่า มีขนมต้มแดง ต้มขาว ไข่ต้ม กลัวย่น้ำว่า ไก่หนึ่ง เหล้าขาว ใส่กระทงกาบกล้วย อาจมีหมูหรือไก่เพิ่มขึ้นก็ได้ บางคนให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เมื่อข้าวเริ่มตั้งท้อง จะออกรวง ชาวนาจะนำอาหาร ผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น ส้ม มะขาม ใส่ชะลอม นำไปผูกติดไม้ ปักไว้ นอกจากนี้ยังมีเครื่องทองหยองเช่น สร้อยคอ เงิน เสื้อผ้าเครื่อง แต่งตัววางไว้ใกล้ๆ ชาวนาจะกล่าวพรรณนา แต่ในทางที่ดี ที่จะให้ต้นข้าวงอกงาม ได้รวงดี ได้ข้าวดี มีน้ำหนัก และกล่าวจะกล่าวเชิญแม่โพสพดังนี้

“แม่พระโกลี	แม่พระโพสพ
แม่นบดารา	แม่จันทวี
แม่ศรีสุตา	ขอเชิญแม่มารับเครื่องสังเวย”

แล้ววางเครื่องสังเวยไว้ สักกระยะหนึ่ง เมื่อได้เวลาพอสมควรก็กลับ โดยเอาชะลอมปักไว้ที่ที่นา นั้น และกล่าวคำลาแม่โพสพว่า “เมื่อแม่พระโพสพรับประทานอาหารและแต่งตัวแล้วก็ขอลากลับ” เป็นอันเสร็จพิธี

การทำขวัญวัว

เมื่อชาวบ้านซื้อวัวมาใหม่ จะถือว่าวัวเป็นสมบัติของตนแล้ว ดังนั้นเพื่อให้การทํานาเป็นไปด้วยดี เจ้าของจะทำพิธีเรียกขวัญวัว โดยจะนำน้ำ และด้ายสายสิญจน์ไปเรียกขวัญเพื่อให้วัวแข็งแรง รักเจ้าของ จะใช้น้ำล้างหน้าและประพรมทั่วตัววัว แล้วใช้ด้ายสายสิญจน์เรียกขวัญและผูกขวัญให้ที่เขาวัว

ทำบุญลาน / การทำขวัญลาน

เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จ คนข้าวเข้ามาของล้อมไว้ที่ลาน แล้วเจ้าของข้าวจะใช้พานใส่ดอกไม้ธูปเทียน เดินไปกู้อวดงๆ เพื่อเรียกขวัญข้าวให้ทั่วทั้งผืนนา เชิญขวัญเอาไปกับพ่อนข้าว ให้ข้าวมีน้ำหนัก เมล็ดข้าวไม่ลีบ ให้ได้ข้าวเมล็ดมากๆ การเรียกขวัญก็พูดแต่ในทางที่ดีๆ เสร็จแล้วก็จะนำขวัญข้าวที่ลานข้าว ที่ลอมข้าวจะทำธงสีต่างๆ บักให้สวยงาม มีขนมต้มแดง ต้มขาว ขนมปลากริมไข่เต่า เอาไปเป็นเครื่องสังเวทย์แม่โพสพ เพื่อให้ได้ข้าวเยอะๆ นิยมประกอบพิธีที่ลานนวดข้าว โดยนำ ข้าว 1 มัด น้ำมนต์ น้ำหอม แป้ง กระจก คนข้าวมารวมกันเรียกว่า "ลอมใหญ่" เอาธงสีผูกไว้กับเกวียน เอาธงปักที่ลอมข้าว ถ้ามีทองก็เอาไปผูกไว้ มีน้ำอบน้ำหอม เอามาพรม บ้างว่ามีการร้องเพลงแห่ขวัญข้าว แข่งกันเก็บเกี่ยวข้าว ลงแขก เสร็จงานมีการกินเลี้ยงอย่างเป็นกันเอง นิยมทำขวัญลานในเวลาเย็นๆ แล้วจึงนวดข้าว บางบ้านก็จะร้องเพลงไปด้วย ซึ่งเรียกว่าเพลงสงฟาง เพลงสงคลอลำพวน เพลงพาดควาย ซึ่งจะร้องเล่นเป็นเพื่อนเอาแรงกันในหมู่ชาวบ้านจะได้ไม่เหนื่อยและเกิดความสนุกสนาน เป็นบทร้องเล่นสั้นๆ ดังนี้

“โอ้เจ้านกเขาขัน

ขันแล้วเจ้าก็บินสูริง

โอ้เรามันคนอยากดัง(ชะเองเอ๋ย)

แต่สดังก็ไม่ค่อยมี”

การเรียกขวัญข้าวเข้ายุ้ง

เมื่อข้าวสุก ออกรวงเหลืองอร่ามแล้ว จะต้องเกี่ยวข้าวมานวด และนำมาเก็บเข้ายุ้ง ในขั้นตอนนี้จะมีการเรียกแม่ย่านางเข้ายุ้ง มีการจุดธูปเทียน ดอกไม้ ขนมต้มแดง ต้มขาว ไข่เค็ม เรียกแม่ย่านางเข้ากระบุง นำมาเก็บที่ยุ้ง ทำประมาณ เดือน 10 ในวันศุกร์ โดยนำกระยาสารท้อย ฝือก มัน ขนมต้มแดง ต้มขาว บายศรีปากชาม ข้าวปากหม้อ ไข่ปอก ธูป เทียน

แห่นางแมว

เป็นประเพณีที่เล่นเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้ชาวไร่ชาวนาทำนาทำไร่ได้ ฉะนั้นถ้าถึงเวลาที่พวกชาวนาจะทำนา แต่ฝนไม่ตก แห้งแล้งเกินกว่ากำหนด พวกชาวนาจะรวมกลุ่มกันขอฝน โดยจะนำแมวตัวเมีย ตัวหนึ่งใส่กระชัง หรือใส่กรงขัง หามกัน สองคน พาหมู่พวกร้องเพลงขอฝน ตีเกราะ เคาะไม้ และแห่ไปตามหมู่บ้านต่างๆ พวกชาวนา และลูกๆ หลานๆ ก็จะมารวมกันเป็นกระบวนแห่ไปกลางวันหรือกลางคืนก็ได้แล้วแต่ความสะดวก นอกจากนี้ จะมีพวก

ถือพาน ถือกระบุงบ้าง ตามกระบุงไป ร้องแห่นางแมวไปทั่วตลาด หรือรอบหมู่บ้าน ชาวบ้านจะสาดน้ำรดแมวและสาดไปที่พวกกระบุงแห่ด้วย พร้อมกับอวยชัยให้พร แมวไม่ชอบน้ำ จะร้องทวนทูลราย การสาดน้ำแมวมีความเชื่อว่าเมื่อแมวร้องเทวดาบนฟ้าต้องช่วยให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลเพราะสงสารแมว บางคนจะให้ข้าวสารใส่กระบุง ให้เงินใส่พาน เมื่อเลิกแห่นางแมวแล้ว สิ่งของที่ได้มาจากชาวบ้านก็จะนำไปถวายวัด บางบ้านจะให้เหล้า หรืออาหารคาวหวานก็มี เมื่อเสร็จพิธีพวกที่อยู่ในกระบุงจะนำข้าวปลาอาหารมารับประทานกัน เพลงที่ใช้ร้องในกระบุงนี้มีเนื้อร้องดังนี้

นางแมวเอ๋ย	มาร้องแป้วๆ
ขอเปิดขอโก้	ขอไม่ได้ร้องให้ขอฝน
ขอน้ำมนต์รดนางแมว	ขอเบี่ยค่าจ้าง เอานางแมวมา
ได้หมีได้ปลา	ได้ปลาห้าปลาช่อน
ปั้นเมฆเสียดก่อน	เล่นละคร 3 วัน
หัวล้านชนกัน	ฝนก็เทลงมาๆ
นางแมวเอ๋ย	มาแก้วนัยตา
มาแลดูฟ้า	ไม่มีฝนเลย
พ่อตาถูกเขย	มือเกยหน้าผาก
แม่หม้ายลูกมาก	ตกยากเพราะข้าว
เดือนแปดเดือนเก้า	ไม่มีข้าวสักตน
หัวล้านเล็กกัน	ฝนก็เทลงมาๆ

แห่บั้งไฟ

พิธีนี้มีเพื่อขอให้ฝนตก จะทำกลางเดือนหก โดยใช้กระบุงดอกไม้ไฟ อัดดินปืนข้างใน แล้วแห่มาตามหมู่บ้านต่างๆ มาตั้งพิธี โดยใช้ไม้สร้างปะรำพิธี เป็นชั้นบันได สำหรับจุดบั้งไฟ บ้างว่าขบวนแห่บั้งไฟมีพระภิกษุสงฆ์ร่วมด้วย โดยให้พระนั่งบนเสลี่ยงคานหาม มีการละเล่น ร้องรำทำเพลงไปด้วย แห่บั้งไฟไปรอบๆ หมู่บ้าน แล้วกลับเข้าวัด แห่รอบพระอุโบสถ 3 รอบ ต่อมาทรงน้ำพระ วันรุ่งขึ้นตอนเช้าถวายจันทน์แล้วจุดบั้งไฟ และมีพิธีรื่นเริงกันตามสมควร

9 ดนตรี เพลงพื้นบ้าน

ศิวาพร ฐิตะฐาน (ศิวาพร ฐิตะฐาน : 2523) ได้เขียนไว้ในเอกสารการสอนชุดวิชา
ไทยศึกษา เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านไว้ดังนี้

เพลงพื้นบ้าน คือเพลงของชาวบ้าน ซึ่งสืบทอดจากปากต่อปาก มาหลายชั่วอายุคน โดยอาศัยการบอกกล่าวหรือท่องจำ ไม่มีกำเนิดที่แน่ชัด ไม่สามารถระบุตัวผู้แต่งได้ แต่ชาวบ้านได้ร้องเล่นกันอยู่ในสังคมอย่างแพร่หลาย เพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมทางการบันเทิงที่มีอยู่ในสังคมไทยมานาน เป็นเพลงที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย แม้ใช้กล่อมลูกบ้าง เด็กๆ ร้องเล่นกันบ้าง หนุ่มสาวใช้เกี่ยวกันบ้าง เพลง "พื้นบ้าน" จึงแยกจากวิถีชีวิตของ "ชาวบ้าน" ได้ยาก และเป็นสิ่งที่ผูกพันกับชีวิตคนไทยอย่างใกล้ชิด . . . การเล่นเพลงเหล่านี้มักจะเล่นไปตามลำดับขั้นตอน หรือมีรูปแบบในการว่าเพลงดังนี้ บทไหว้ครู บทเกริ่น บทประหรือบททักทาย บทผูกรัก บทส่อขอ หรือบทลักพาณี บทชิงชู้หรือบทตีหมากผัว " . . . และได้อธิบายความหมายของบทต่างๆ ข้างต้น ดังนี้

"บทไหว้ครู การเล่นเพลงนั้นมีธรรมเนียมว่าจะต้องไหว้ครูเสียก่อน การไหว้ครูเป็นการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้มีประคุณ อาจจะเป็นไหว้ทั้งพระพุทธรูปเจ้า เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ผีสงฆ์ เทวดา พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ หรือ ครูเพลง" . . .

"บทเกริ่น หลังจากไหว้ครูจบแล้ว ก็มาถึงขั้นตอนที่ฝ่ายชายจะเชิญชวนฝ่ายหญิง ออกมาร้องเพลง . . . ในบทเกริ่นนี้จะมีบทแต่งตัวแทรกเข้ามา เพราะฝ่ายหญิงต้องแต่งตัวให้เรียบร้อยก่อนออกมาเชิญชวนขึ้นเรือน" . . .

"บทประหรือบททักทาย บทประนี้นิยมร้องกันมากเพราะเป็นบทที่แสดงฝีมือกันได้เต็มที่ มักจะได้คารมกันในเรื่องสองแง่ สองง่าม กระบวนกลอนก็เป็นไปในเชิงเกี่ยวพาราสี มักมีเรื่องเพศและเรื่องสังวาส" . . .

"บทผูกรัก เป็นตอนที่ฝ่ายชายเกี่ยวให้หญิงรับรัก ฝ่ายหญิงจะตอบบายเบี่ยง ฝ่ายชายก็จะตามเกี่ยวให้หญิงยอมตกลงปลงใจด้วย" . . .

"บทส่อขอ ถ้าหญิงปลงใจรัก ก็จะบอกให้ฝ่ายชายเตรียมตัวมาส่อขอตามธรรมเนียม ถ้าฝ่ายชายตกลงก็จะเตรียมเผ่าแค้นมาส่อขอฝ่ายหญิง" . . .

"บทลักพาณี บางครั้งในการเล่นเพลง ฝ่ายชายอาจร้องบายเบี่ยงว่าจน ไม่มีเงินไปส่อขอตามธรรมเนียมได้ ขอให้หญิงหนีตามตนไป ถ้าหญิงตกลง ขานจะนัดแนะวันหนี ซึ่งนิยมให้เป็นวันศุกร์ บทลักพาณี ก็เป็นที่นิยมร้องกัน เพราะมีหลายรส ในช่วงนี้จะมีบทที่ฝ่ายหญิงรำลาห้องนอนที่ตนเคยอยู่ ลาเครื่องใช้ต่างๆ ก่อนที่จะปีนหน้าต่างหนีตามชายไป และจะมีบทชมป่า ชมไม้ระหว่างทางด้วย" . . .

“บทชิงชู้ เมื่อเล่นบทลักพาพานี้ จนกระทั่งถึงไปอยู่ด้วยกันแล้ว ก็สมมติว่า หญิงเริ่ม
 นอกใจไปมีชู้ ฝ่ายชายจึงออกตาม แล้วพาชู้ไปให้ตุลาการตัดสิน จึงเรียกบทประคาร์มในช่วงนี้
 ว่า บทชิงชู้” . . .

“บทตีหมากผัว บางครั้งเมื่อเล่นบทคู่ชอกหรือลักพาพานี้แล้ว อาจจะไม่ออกบทชิงชู้ แต่
 อาจออกบทตีหมากผัว ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ฝ่ายชายมีชู้ เมียหลวงก็จะตามหาสามีกับ
 เมียน้อย เมื่อพบก็จะมืบทโต้ตอบกันระหว่างเมียหลวงเมียน้อย บทตีหมากผัวนี้ไม่ค่อยนิยมเล่น
 กัน อาจจะเป็นเพราะมีเหตุการณ์เช่นนี้ในสังคมไทยอยู่บ่อยๆ จนเป็นเรื่องปกติธรรมดา จะนิยม
 เล่นบทชิงชู้มากกว่า” . . .

“บทจาก เมื่อเล่นบทต่างๆ จบแล้ว อาจมีบทจากเป็นการให้พรผู้ฟัง หรือเป็นการลากัน
 ระหว่างผู้เล่นทั้งสองฝ่าย” . . .

การเล่นเพลงเหล่านี้ ถ้าเล่นตั้งแต่บทไหว้ครูจนถึงบทจาก โดยไม่ข้ามขั้นตอนจะใช้เวลา
 นานมาก ปัจจุบันนิยมดึงมาเล่นเป็นบางบท เช่น เล่นเฉพาะบทลักพาพานี้ บทชิงชู้ และบท
 จาก หรือเล่นบทไหว้ครู บทประ บทผูกรัก บทตีหมากผัว หรือเล่นบทคู่ชอกกับตีหมากผัว หรือมี
 ฉะนั้นก็เล่นบทไหว้ครู บทเกริ่น และบทประ”

จากการสอบถามและสัมภาษณ์พบว่า ในอดีต ชุมชนบ้านคลองวัว ได้แสดงให้เห็นถึง
 วัฒนธรรมในด้านเพลงพื้นบ้าน ที่เด่นชัด และมีชื่อเสียงมากที่สุด คือการเล่นเพลงระบำ ซึ่งเป็น
 เพลงพื้นบ้านที่ ร้องโต้ตอบกันในหมู่ชายหญิง เป็นการร้องในเทศกาลสำคัญ เช่น งานทำบุญ
 วันสงกรานต์ งานบวช ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า บทที่ใช้ร้อง มีทั้งบทไหว้ครู บทเกริ่น บทผูกรัก
 บทชิงชู้ เนื้อหาของเพลงแล้วแต่เรื่องที่น่ามาร้องเล่นกัน ผู้อาวุโสหลายคน ได้ให้ตัวอย่างเพลง
 ระบำเท่าที่พอรวบรวมได้มีดังนี้

9.1 เพลงระบำ

สำนวนเพลงระบำที่เป็น บทไหว้ครู และบทที่ใช้ร้องเล่นในงานต่างๆ

กลอนไหว้ครู

ยกมือสองข้าง	ขึ้นวางเหนือผม
พระตรีสรณคมคุ่มข้า
ขอไหว้พระพุทธรัง	ทั้งเป็นผู้สั่งสอนสัตว์
ให้เลิกปฏิบัติหยาบข้า
พวกฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์	หรือหลอกทบเมียท่าน
ให้มนุษย์พากันเลิกลา
พวกคิดปดเป้	พวกเง่าเง่ควายัว
ให้เลิกละชื่อว่าตัว มุสา

พวกสุราพารวน	ถ้าปวดป่วนท้องได้
ก็รับได้เพราะเป็นกระสาย แทรกยา
ยกกรหนาเจ้าเอย	ลูกจะขอเอ๋ยซู่ตี
ยอกรประนม กัมเกศา
ลูกจะขอบูชา พระบาลี
พระรัตนตรัย	ลูกได้ฟังบุญ
ของเจ้าประคุณ	จะขอกราบกรานอัญเอยซู่ตี

หมายเหตุ การปรบมือของลูกคู่ ปรบระหว่างวรรค วรรคละครั้ง คำร้องของลูกคู่ คือ
 ฉ่าชา ฉ่าชาซ่า ฉ่าเอ๋ยชา

สำนวนกลอนในตอนบวชนาค

วันนี้เป็นงานบวชนาค	ผู้คนก็มากประมาณ
เขาอยากจะรู้เหตุการณ์ ตีร้าย
ว่าตั้งแต่กกรกราก	ของพ่อนาคหนุ่มน้อย
หนาพื่ออย่าทำตะบอย ให้เร่งอธิบาย
ว่าคนที่โกนหัวบวช	ทำไมจึงเรียกกันเสียพ่อนาค
มีแก่นกกรกราก	กันมาตั้งแต่ครั้งไร
พอโกนเสร็จสรรพ	จะเข้าไปบรรพเพศ
เรียกว่านาคนั้นเป็นเหตุ ไฉน
ใครหนอเป็นคนให้นาม	จึงเรียกตามกันมา
หรือมีในตำรา เล่มไร
พ่อคุณจงอธิบาย	ให้เขาเข้าใจกันบ้าง
เพราะต่างคนหรือต่าง ก็ยังสงสัย
ถ้าไม่บอกนามนาค	ฉันจะไม่รักแก่แน่
ฉันจะไม่ยอมเสียไปเป็นแม่ เรือนชาย

สำนวนกลอน ชิงฐู่ทหาร

	ชิงฐู่ทหาร
วันนี้ฉันขอคำนับ	ฉันขอกลับขอกล่าว
เป็นพวงพืดยัดยาว นิยาย

ท่านหรือลงความเห็น	จะให้ลูกเป็นทหาร
หรือลูกมีดบาดด้าน	กลัวจะร้องไม่ได้
ครั้นก็ร้องไม่ได้	ก็นึกอยากอายุผู้ฟัง
ถ้าผิดบาทพลาดพลั้ง ขออภัย
ว่าเมียฉันตามชู้	ก็ไม่รู้ไม่ชี้
เพราะฉันไปช่วยเกาหลิ ขับไล่
มีประเทศเป็นบ้าน	มีทหารเป็นรั้ว
หญิงก็ต้องมีผัว คู่มกภัย
ชายก็ต้องมีเมีย	กันไปเสียทุกคน
ใครหนอจะเกิดมาเป็นคน เดียวได้
ต้องสร้างลูกสร้างหลาน	ต้องสืบพันธุ์สืบเผ่า
รักประเทศเขตเรา เมืองไทย

สำนวนกลอน มหาเวสสันดรชาดก

มหาเวสสันดรชาดก

ที่นี่ลูกจะสาธก	พากันยกนิทาน
คอยฟังลูกหลานบ้างนะพี่น้อง ทั้งหลาย
มหาชาติชาดก	ใครเขาเคยยกตัวอย่าง
ให้พี่น้องดูบ้าง หรือไม่
ลูกจะได้ยก	ในเรื่องหกกษัตริย์
แล้วจะได้อนุมัติ เรื่องใหญ่
พี่จะเป็นเวสสันดร	เป็นผัวหล่อนดูที่
ให้น้องเป็นแม่มีตรี คนชาย
คนที่ เป็นกัณหา	พี่จัดมาเสียตะกั
ต้องกลับเป็นเพศอีกด้วยสตรี ถึงจะได้
พ่อคนที่ เป็นชาติ	ความมีมาดมุง
ต้องกลับตัวเป็นเท้าเจ้ากรุง สญชัย
ก็เมื่อพระเวสสันดร	เมื่อแรกท่านจรจากวัง
ท่านเสด็จไปเสียด้วยช้าง จริงไหม
ลูกพี่แรกประดิษฐ์	คงมีผิดพลาดบ้าง
ในบทบาทพลาดพลั้ง ขออภัย

แยกออกจากคาถาพัน	ตั้งแต่กัณฑ์ทศพร
จนไปถึงนคร กัณฑ์ท้าย
ยังมีกษัตริย์เมืองหนึ่ง	ชื่อเมืองสีวิราชบุรี
แรกฟังเป็นกษัตริย์ใหม่	ท่านเฉลียวฉลาด
ก็เปรี๊ยะปราดเฟื่องฟู	เป็นบุตรเจ้ากรุงสุโขทัย
เสด็จโดยไปรยทาน	มิได้ทำการตระหนี่
ฝูงชนชาวบุรี ก็ไม่ลำบากยากไร้

9.2 เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็ก หมายถึง เพลงที่ใช้ร้องกล่อมให้เด็กนอนหลับ หรือเป็นบทร้องที่มีเสียงสัมผัส จากการนำถ้อยคำ มาผูกเป็นเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล หรือ เหตุการณ์ในชุมชน เพลงกล่อมเด็กบางเพลง มีคำบางคำที่ทำให้เกิดความรู้สึกสนุกสนาน เด็กๆ จะชอบฟังและทำตาม จำได้ เมื่อผู้เป็นแม่ หรือคนเลี้ยงร้องถึงคำนั้นๆ เด็กจะยิ้ม บ้างก็ทำตาโต หัวเราะสนุกสนาน เพลงที่เด็กรู้สึกสนุกนี้ ผู้เลี้ยงมักใช้ร้องในช่วงที่นำเด็กลงเปล นอนเล่นๆ ยังไม่มีอาการง่วงมากนัก ส่วนเพลงที่ทำให้เด็กหลับมักมีท่วงทำนองซ้ำๆ เอื้อนเสียงยาวๆ เป็นบางช่วง ผู้ที่ร้องเพลงกล่อมเด็ก ในปัจจุบันไม่ได้มีทำนองเอื้อนลากเสียงมากเหมือนสมัยก่อน บางสำนวนเป็นบทร้องเล่นให้มีสัมผัส เป็นวรรคตอน เพลงกล่อมเด็ก มักมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ชีวิตสัตว์ บุคคล หรือ เหตุการณ์ในชุมชน เช่น เพลงนกเขา เพลงนกเอี้ยง เพลงนกขมิ้น เพลงแมวเหมียว เพลงโยนข้าวเอ๋ย เพลงโอเห่ เพลงโยน เพลงแฉะแฉ่ง เป็นต้น เพลงกล่อมเด็กเหล่านี้ นอกจากจะใช้ร้องเล่นให้เด็กฟังเพลินๆ แล้ว บ้างเพลงแฝงความขบขันจากพฤติกรรมของบุคคล หรือ สามารถเรียกเสียงหัวเราะจากเด็กๆ ได้จากคำเลียนเสียงธรรมชาติ ที่ปรากฏในบทเพลง เช่น เมื่อถึงตอนจบ " ตะวันพล ตุ่ม..." ในเพลงโยนข้าวเอ๋ย คำ "ตุ้ม" เป็นการเลียนเสียงกลองเพล ที่ดังมาจากวัด หรือในเพลงโยน ตอนจบร้องว่า " ได้หอยโข่ง ตูกกะตุ้ย....." เด็กๆ จะมองหน้าผู้ร้อง ยิ้ม และ ส่งเสียงหัวเราะชอบใจ เพลงกล่อมเด็กที่พบมีดังต่อไปนี้

นกเขา

เจ้านกเขาเอ๋ย	ขันตั้งแต่เช้า จนเย็น
แม่จะฟังเสียงเล่น	เนื้อเย็นเจ้าจงนอนเปลเอ๋ย

นกเขา

เจ้านกเขาเอ๋ย	ขันตั้งแต่เช้า จนเย็น
เจ้าหนีแม่ไปเล่น	จวนเย็นแล้วจะกลับรัง เอ๋ย

หมายเหตุ สำนวนที่ 2 มีข้อความต่างออกไปในบรรทัดที่ 2

นกขมิ้น

นกขมิ้นเหลืองอ่อน
นอนไหนกันนอนได้

คำแล้วจะนอนไหน
ตามสุขุมทุมพุ่มไม้ก็เคยนอน

เพลง นกเอี้ยง

นกเอี้ยงเอ๋ย
ควายกินข้าวนกเอี้ยงหัวโต
มาเกาะต้นพริกเขาก็ยิงลงมา
มาเกาะต้นตะไคร้เขาก็ใส่หม้อแกง

มาเอี้ยงควายเฒ่า
มาเกาะต้นโพธิ์ ร้องให้หงิงๆ
มาเกาะต้นข่า เขาก็ด่าแม่ให้
ตำน้าพริกแดงๆ แกงใส่เอี้ยงเอ๋ย

หมายเหตุ บางสำนวนมีข้อความต่างออกไปดังนี้

เพลง นกเอี้ยง

นกเอี้ยงเอ๋ย
ควายกินข้าวนกเอี้ยงหัวโต
มาจับต้นตะไคร้เขาไว้ผมเกล้า
มาจับต้นขิงเขายิงลงมา

มาเอี้ยงควายเฒ่า
มาจับต้นโพธิ์เฒ่าต้นไทร
มาจับต้นข่า เขาด่าแม่ให้

เพลงแมวเหมียว

แมวเหมียวเอ๋ย
เสือปลาน้ำสั้น

แยกเขี้ยวยิงฟัน
กัดมันเถิดเอ๋ย

เพลงจิงโจ้

จิงโจ้เอ๋ย มาไล่สำเภามาไล่เท่า จิงโจ้ดำน้ำ
หมาไล่ข่า จิงโจ้ดำหนี กล้วยสองหวี รับขวัญจิงโจ้ จิงโจ้ให้อื้อ

เพลงไซโย

ไซโย ไซโยกันเป็นรุ่น
ญี่ปุ่นก็เป็นมือซ้าย
สองชาติเข้ามาเป็นมิตร

ชาวญี่ปุ่นตีสิงคโปร์
คนไทยก็เป็นมือขวา
ตีอังกฤษ อเมริกา

เพลงโยนข้าวเอ๋ย

โยนข้าวเอ๋ย
ทำนาหนองบอน
ไ้เขียวขหาก ลากขึ้นลากลง
ไ้ขาว ไ้ขาด อุ่มลูกมาตุ
หกล้มปากแตก กระแทกกันยายมอญ
นอนเสียดกลางวัน

ทำนาหนองไหน
ไ้เข้ขึ้นซอน ไ้มอญขึ้นฝัก
ตาโป่งเป่าปี ตาตีเป่ามด
สะดุดขึ้นหมู สะดุดขึ้นหมา
ปิดประตูใส่กลอน
ลูกขึ้นไ้ขึ้น ตะวันเพล ...ตุ้ม....

เพลงโยนข้าวเอย

โยนข้าวเอย	ทำนาหนองไหน
ทำนาหนองสรวง	ไปเก็บผักพวง มาใส่เรือน้อย
จี๊ดๆ จ๋อยๆ หนาน้อยกินรำ	เดือนมืดเดือนค้ำ
ไล่หมูเข้าคอก	ไล่มันออก แต่คอกแค่ว่า
อีกามันเห็น	อีเอ็นมันร้อง
ไม้สองปล้อง	กระเดียดเดินเสา
มะเขือขาวๆ	หนทางไกลบ้าน
ขโมยหัวล้าน	ลักเกวียนเขาไปส่ง.....

เพลงโอเห่

โอ...เห่...เอย	ตาเถรไถนา
จุฬาส่งข้าว	ยายเม้าเฝ้าเรือน
ยายเหมือนตกกระได	ยายโยลอดร่อง
ยายปองตีเหล็ก	หม้อชาวดังกริ่ง
หม้อแกงดังโกริ่ง	ฝาละมีเล่นกล
กระจำสวดมนต์	กระบวยรับศีล

เพลงแงะแห่ง

แงะแห่งเอย	ควายหลงแม่ จะกินนมใคร
กินนมตักแตน	ท้องแบนตาใส

เพลงโยน

โยนโยนเอย	ชนมลูกโคลน
โยนเข้ากอไผ่	ช่างงาเล็ก แจกงาใหญ่
ดอกไม้บัวบาน	ลูกเขยทำงาน พ่อตาเล่นขี้
ไปตัดเสากะทู้	มาทำรังเปิด มาทำรังไก่อ
แม่อีหลง แม่อีไหล	มาทำข้าวแช่
ไปบอกกับแม่	ว่าจะไปเมืองพัด ชะโยชะยัด
ไปรับพ่อตา	ขโมยทำนา ได้หอยโข่ง ตักกะตุ้ย...

9.3 เพลงรำวง

เพลงรำวง เริ่มมีการนิยมร้องเล่นในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เพลงรำวงนี้ ชาวบ้านในชุมชนบ้านคลองวัวเล่าว่า ชายหนุ่มและหญิงสาวจะร้องและจับคู่กันรำ ต่อกันไปมา บ้างก็รำเป็นวงกลม มักร้องเล่นกันในงานวัด หรืองานทำบุญต่างๆ เพลงรำวงเป็น

เพลงที่มีผู้คิดเนื้อร้องและทำนองไว้ แล้ว ชาวบ้านจดจำนำมาร้องกันเอง บางเพลงเนื้อหามืดไป จากที่แต่งไว้ก็มี ตัวอย่างเพลงรำวง มีดังนี้

ซอมาลี

ไอ้ซอมาลี	คนดีของพี่ก็มา
สวยจริงหนาเวลาเพื่อนรำ	ดวงจันทร์ไปไหน
ทำไมจึงไม่ส่องแสง	เดือนมาแฝงแสงสว่าง
เมฆน้อยลอยมาบัง	แสงสว่างก็จางหายไป ๆ

ใกล้เข้าไปอีกนิด

ใกล้เข้าไปอีกนิด	ซิดๆ เข้าไปอีกหน่อย
ตาหวานน้อยๆ	อยู่ในวงเพื่อนรำ
รูปหล่อขอเชิญมาเล่น	เนื้อเย็นขอเชิญมารำ
มองมาในตาหวานฉ่ำ (ซ้ำ)	มะ มารำกับพี่นี่เอ๋ย

ยวนยาเหล

ยวนยาเหล ยวนยาเหล	หัวใจว่าเหว่ ไม่รู้จะเหไปหาใคร
จะซื้อเปลยวน ที่ด้ายหย่อนๆ	จะพาน้องนอน ไกวเข้าไกวเย็น

ยวน

ยวน ยวน ยวน	กระบิดกระบวนยั่วยวนใจชาย
ยกท่ามาแต่ระบำ	เพื่อนรำหมุนเวียนเปลี่ยนไป
ยกคิ้ว ยกเอว ยกไหล่	ตาขม้ายไม่วายแลมอง

10 การละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมการเล่นที่ชาวบ้านร่วมกันเล่นในยามว่างจากงาน เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย มักมีเพลงร้องเล่น ประกอบในการเล่นด้วยการละเล่นพื้นบ้านในเขตชุมชนบ้านคลองวัวมีดังนี้

เพลงระบำ

เดิมที่การเล่นเพลงระบำ มักเล่นในงานบวชนาค ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สถานที่เล่นคือ ลานวัด โดยจะตั้งเป็นวง แต่ละวงที่เล่นจะมี หนุ่มๆ สาวๆ ต่างหมู่บ้านมาร้องว่ากลอนเพลงระบำ มีเนื้อหาต่างๆ กัน เช่น ชักถามข้อความหรือเรื่องราวต่างๆ ต่อมาเมื่อผู้รวมคณะกันตั้งวงตระเวน ไปเที่ยวแสดงรับจ้างตามงานต่างๆ เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ โคนจุก หรือ งานศพ ผู้เล่น ต้องมีฝ่ายชายและฝ่ายหญิงข้างละไม่ต่ำกว่า 2 คน มีลูกคู่คอยช่วยกันร้อง แต่ถ้าเป็นการว่าจ้าง ให้เล่น เจ้าภาพจะเป็นผู้กำหนดว่าต้องการฝ่ายละกี่คน

การแต่งกาย

ฝ่ายชาย หรือเรียกว่า "พ่อระบำ" จะนุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อคอพวงมาลัย มีลายดอกไม้ผ้าขาวม้าคาดพุง ใช้ผ้าห้อยคอปล่อยชายให้หย่อนลงไปข้างหลังทั้งสองข้าง ประแป้งให้หน้าขาว

ฝ่ายหญิง หรือเรียกว่า "แม่ระบำ" จะนุ่งผ้าโจงกระเบน ห่มสไบเฉียง หรือสวมเสื้อแขน-กระบอก ใช้ผ้าคล้องคอ มีดอกไม้ทัดหู ประแป้งใส่น้ำอบไทย

เนื้อเรื่องที่เล่น

การเล่นเพลงระบำในระยะแรกๆ จะเล่นตามตอบเรื่องราวต่างๆ ต่อมามีการเล่นเป็นเรื่องราวขาดก เช่น เวสสันดร พระอภัยมณี อิเหนา ถ้าเล่นเรื่องใดพ่อระบำ แม่ระบำ จะแต่งตัวให้เข้ากับเรื่อง เช่น เรื่องเวสสันดร พ่อระบำจะแต่งตัวเป็นชุก คือทำเป็นคนแก่ มีหนวดเครา ทำหลังโกง เป็นต้น

เวลาที่เล่น มักเล่นเวลากลางคืน

สถานที่เล่น ในระยะแรกจะเล่นที่ลานวัด โดยจะยกพื้นเป็นเวทีหรือไม้ก็ได้ ตัวพ่อระบำ แม่ระบำ เวลาร้องก็จะรำประกอบไปด้วย ก่อนเล่นบทใดก็ตาม ต้องมีการไหว้ครูเสียก่อน เรียกว่า ยกครู โดยต้องมี เหล้าขาว ดอกไม้ธูปเทียน เงิน หมาก ยาเส้น ใสปาน พ่อระบำ 1 ปาน แม่ระบำ 1 ปาน มีขันน้ำสำหรับทำน้ำมนต์ด้วย เมื่อเสร็จพ่อระบำก็จะเริ่มร้องกลอนไหว้ครู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ยกมือสองข้าง	ขึ้นวางเหนือผม
พระตรีสรณคมคุ่มข้าว
ขอไหว้พระพุทธรัง	ทั้งเป็นผู้สั่งสอนสัตว์
ให้เลิกปฏิบัติหยาบข้าว
พวงมาลัยสัตว์ ลักทรัพย์	หรือหลอกทับเมียท่าน
ให้มนุษย์พากันเลิกลา
พวกคิดปดไป	พวกเง่าเงี้ยวควายัว
ให้เลิกละชื่อว่าตัวมุสา
พวกสุราพารวน	ถ้าปวดป่วนท้องไส้
ก็รับได้เพราะเป็นกระสายแทรกยา
ยกกรหนาเจ้าเอย	ลูกจะขอเอ่ยขุติ
ยกกรประนมก้มเศศ
ลูกจะขอบูชาพระบาลี
พระรัตนตรัย	ลูกได้ฟังบุญ
ของเจ้าประคุณ	จะขอกราบกรานอัญเอ่ยขุติ

หมายเหตุ การปรบมือของลูกคู่ ปรบระหว่างวรรค วรรคละครั้ง คำร้องของลูกคู่ คือ

..... ข้าฯ ข้าฯข้า ข้าเอ๋ยฯ

การเล่นเพลงระบำในชุมชนบ้านคลองวัวได้รับความนิยมมากขึ้น ต่อมามีการรับจ้างแสดงเพลงระบำ จึงมีผู้รวบรวมพ่อเพลง แม่เพลงขึ้น ตั้งวง ตั้งเป็นคณะ ตระเวนไปเที่ยวแสดงทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียง เช่นนครนายกเป็นต้น คณะเพลงระบำจะรับจ้างเล่นตามงานต่างๆ เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ โคนจุก หรืองานศพ มีผู้เล่นทั้งชาย หญิง

นายม้วน ศรีตะปัญญา อยู่บ้านเลขที่ 119 หมู่ 11 ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ซึ่งมีญาติตั้งบ้านเรือนอยู่ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี ได้บันทึกสำนวนเพลงไว้ และผู้วิจัยได้รับมาศึกษาเปรียบเทียบ เนื่องจากชาวชุมชนคลองวัวได้ให้สัมภาษณ์ว่า การเล่นเพลงระบำนี้มีพ่อเพลง แม่เพลง จากจังหวัดนครนายกมาเล่นในชุมชนด้วย ผู้วิจัยเห็นว่า การบันทึกสำนวนเพลงของพ่อเพลงท่านนี้อาจเป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาต่อไปในภายหน้า

ตัวอย่างสำนวนเพลงระบำของนายม้วน ศรีตะปัญญา มีดังนี้

บทไหว้ครู

1) ขอยกมือทั้งสิบ	บรรจงจับเหมือนเทียน
ลูกแหวกไหว้หว่างเศียร	เกศา
เอ๋ยเมื่อก่อนแรก	ลูกจะร้องระบำ
ลูกยกมือขึ้นประจง	เหนือเศียร
เมื่อจะทอดทำนอง	ขอให้ลูกว่าแนบเนียน
ไปหนึ่งทำนองเพลง	รำสีมะนา ฯ
2) จะไหว้พระรัตนไตรสาม	ผู้จะล้าจะเลื่องโลก
ที่นำสัตว์ขึ้นโคก	มรณา
จะไหว้คูเมืองทรงเมือง	ผู้กระเดื่องกระเด็นเดช
จะไหว้กษัตริย์ทุกประเทศ	วันทา
จะไหว้หลักเมืองเรื่องฤทธิ	ที่เชอสถิตที่วณคร
ขอให้มาสั่งสอนเสียที่ลูกได้รำเรียน	วิชา
3) จะไหว้พระพุทธที่ล้ำ	ไหว้พระธรรมที่เลิศ
จะไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐ	ที่จำพรรษา
ลูกไหว้ทั้งสาม	พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ที่ลูกได้ตั้งใจจะไปด้วยเสียเอ๋ย	วาจา
จะไหว้พระแท่นศิลาอาสน์	จะไหว้พระบาทสร้อยคม

พระฉายแย้มชอบชมมา

จะไหว้อินทราฟ้าดิน

ตลอดทั้งพ่อพระเพลิง

เสียที่ท่านได้สองโลกเอ๋ย

4) จะไหว้บิดามาตุเรศ

พระคุณล้นที่จะเล่า

ทั้งน้ำซุ่นๆ ก็เสีย

ไปทั้งขมั้นหยาบๆ

เสียตั้งแต่น้อยจนใหญ่

มิให้ยุ่งไต่ไรต่อม

เมื่อพระมารดาอยู่ไฟ

ถึงโดยร้อนก็จะเย็น

พระมารดรป้อนข้าว

ได้สนองประคองกาย

ลูกขอยกคุณแม่เจ้า

5) จะไหว้ครูพัก ครูเพียร

ทั้งครูแปล ครูผัน

ทั้งโคลงฉันท กลอน กาศย์

ได้รำเรียนเขียนอ่าน

ทั้งครูพิทักษ์ลักจำ

ขอให้ลูกมีเชี่ยวชาญ

ถ้าแม่ลูกศิษย์ของใคร

ขอให้ยื่นมองต้องหมดก็เสีย

นานช้า

ทั้งองค์อินทรนารายณ์

เสียทั้งแม่พระพาย

ได้หล้า ฯ

ผู้ปกเกศล้นเกล้า

เรียงมา

ท่านไม่ให้อาย

ไม่ให้ทา

อุตสาห์ไกวอุตสาห์กล่อม

กิงตา

แม่แทบจะตาย ทั้งเป็น

มิได้ว่า

กว่าข้าพเจ้าจะโตใหญ่

เลี้ยงมา

เอาขึ้นมาวางไว้บนเกล้า เอ๋ยเกศา

จะไหว้ครูเขียนครูอ่าน

เรียนมา

ลูกได้ทราบเสียทั้งนั้น

วิชา

ให้แนะนำทำนอง

ที่จะว่า

มันมาคิดคด

ปัญญาฯ

ตัวอย่างบทร้องของแม่เพลงระบำ

6) เมื่อกี้นี้น้องแม่ร้อง

ตอนนี้ น้องจะว่า

พอได้ยินเสียงแจ้วๆ

น้องก็ได้ยินเสียง

ครั้นว่าจะตอบฉัน

สำเนียงยังไม่แน่ว่า

กลอนลา

กลอนไฉ

พอแว่วสำเนียง

เรียกหา

ชานชา

เป็นใคร

ฉันเองนั่ง	ฟังดู
ฟังอยู่เป็นครู	ใหญ่ๆ
เสียงเปิดเสียงไก่อ	ของน้องร้อง
ทั้งหมดมาหอนเห่า	วุ่นวาย
หลับตาก็ยังไม่รู้	จะมองดูก็ไม่เห็น
หรือว่าอ้ายใครมันมาเป็น	ไรไป
หรือจะเป็นพวกกำเริบ	ไปด้วยฤทธิ์สุรา
หรือใครมันเมามายมา	กันแต่ไหน
หรือจะพวกซี้เหล่า	มานอนเห่าข้างบ้าน
หรือใครมาหาเรื่องพาล	ผู้ใด
7) แล้วนางก็เลยเยื้องย่าง	เข้าไปในห้องเครื่องแป้ง
เลยชวนกันตบแต่ง	ร่างกาย
แล้วนางก็จับหวีน้อย	ขึ้นมาสอยเสยผม
นางแม่เสยเสย(จนผม)	กระจาย
ผมจะตกลักเส้น	แล้วน้องก็เห็นว่าไม่งาม
แล้วนางก็หยิบเชียวเอา	น้ำมันมาใส่
พอเสร็จการแต่งตัว	แล้วไม่ได้มัวตะบอย
กลัวซู้รักเขาจะคอย	นานไป
แล้วนางก็ก้าวบรรจง	แล้วนางก็ลงจากบ้าน
ค่อยมองชายไปตามชาน	เชิงชาย
อีกตืนหนึ่งนางเหยียบ	ที่พื้นกระดาน
อีกตืนหนึ่งเหยียบขั้น	บันได
แต่พอน้องเดินลง	มาถึงดินนวล
นางแม่ได้ยิน	โกลัๆ
พอเหลือบแลเห็นคน	นางก็ขงนยั้ง
อะนี่จะไปไหนกัน	มากมาย
ดูจิ้งกั๊กทำ	แกเรียกหาคนแก่ง
ช่างพูดจาเสียเชียว ไม่เกรง	ใจใคร
หัวใจหายวาบ	เขาเรียกกุ่นแทบวิ่ง
สะกดใจยั้ง	เฉยไว้
ขวัญทองห่อน้องหด	เอาจนตัวเย็นเป็นเห็บ

จนเนื่อน้อยของน้องเป็นเหน็บ	ชาใน
เลยร้องเรียกขวัญเอ๋ย	ขวัญมา
ขวัญจะไปกลัวคนบ้า	มันทำไม
จะไปกลัวคนถ่อย	ทำไม
น้ำหมากขวัญจะไปกลัวคนคาก	น้ำลาย
พื่อน้องเรียกขวัญแล้ว	นางก็หายประหม่า
แล้วนางจึงมีทางท่า	ถามไถ่
ถามว่านายจ่านาย	พ่อคุณไปไหนกันมาหรือ
ชายพื่อนำสินค้า	เอามาขาย
เป็นเงินแจกพวกเจียม	พวกด้ายเทียมไหมแท้
เป็นผืนผ้าม่วงแพร	ด้ายไหม
หรือเป็นพ่อค่านอกเขต	มาขายเพชรขายนิล
เอามาจากบ่อไพลิน	แถบไหน
เชิญไปแหวที่บ้าน	ไปรับประทานน้ำท่า
ไปกินหมากสูบยา	แล้วถึงไป
ไปกินน้ำเสียวในอ่าง	ที่น้องรองล้างหินอ่อน
ให้ไปลูบหน้ากันเสียวก่อน	จะเป็นไรไป

ฯลฯ

จากสำนวนเพลงระบำของนายมั่วน ศรีตะปัญญะ ซึ่งผู้วิจัย เลือกจากหน้าแรกของสมุดบันทึก จะพบว่ามีกรรร้องบทไหว้ครู เช่นกัน ต่อจากนั้นจึงเป็นการร้องเรื่องอื่นๆ ต่อไป

นายเงิน แสนสุข อยู่บ้านเลขที่ 4/1 ซอยบ้านบัวราย อำเภอเมืองปราจีนบุรี สมาชิกชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ เคยให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยในเรื่องการมาเล่นเพลงระบำกับชาวคลองวัวว่า เพลงระบำนี้ ผู้เล่นจะต้องมีไหวพริบปฏิภาณในการร้อง สามารถคิดคำสำนวนร้องได้เอง จึงจะถือว่าเป็นพ่อเพลง แม่เพลงที่เล่นได้ดี นายเงิน แสนสุข ผู้นี้ แม้จะมีอายุมากแล้ว ก็ยังสามารถแหล่ ร้องระบำ และ เพลงช้อยได้ ท่านได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าเพลงระบำนี้จะมีการลงท่ายบทร้องด้วยคำที่ประสมด้วยสระเสียงต่างๆ เช่น ถ้าเป็น กลอนลา จะประสมด้วยสระอา กลอนไฉ จะประสมด้วยสระไอ

การเล่นเข้าผี

การเล่นเข้าผีนี้ จะเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ เพราะเชื่อกันว่าในเทศกาลสงกรานต์นั้นจะมีการปล่อยวิญญาณภูติผีต่างๆ ให้ได้รับส่วนบุญ และผลทานที่ชาวบ้านอุทิศให้ การเล่นเข้าผีนี้มีหลายประเภท แต่ละประเภทก็แต่งตัวหรือจัดหาเครื่องเล่น อุปกรณ์แตกต่างกันไป มีบทร้องประกอบแตกต่างกัน ดังนี้

เล่นแม่ศรี/ เข้าแม่ศรี

อุปกรณ์การเล่น

อุปกรณ์การเล่นแม่ศรี ประกอบด้วยครกและสากตำข้าวหนึ่งชุดคือ ครก 1 ใบ และ สากตำข้าว 2 อัน นำผู้ที่จะเข้าผี (ทรงผี) ผูกตาด้วยผ้า แล้วคว่ำครกตำข้าวลง เอาสากตำข้าวทั้งสองอันวางที่พื้นดินให้ตั้งฉากกับครกตำข้าว วางพาดสาก ให้ปลายข้างหนึ่งชี้ไปทางทิศตะวันตก นำผู้ที่จะเข้าแม่ศรีนั่งบนครก ให้เท้าเหยียบสากตำข้าว มือประนมพร้อมดอกไม้ รูปเทียน และจะต้องมีฟี่เลี้ยงจุดรูปเทียนอีกพวกหนึ่ง ไปบอกเจ้าที่เจ้าทาง แล้วเชิญผีให้มาเข้าเพื่อจะได้ร้องรำกันให้สนุก เมื่อเสร็จพิธีของฟี่เลี้ยงแล้วพวกลูกคู่ก็เริ่มร้องเพลงดังนี้

“แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาวสะ
ยกมือไหว้พระ	ว่าจะมีคนชม
ขนคิ้วเจ้าต่อ	ขนคิ้วเจ้ากลม
ชักผ้ามาห่ม	ชมแม่ศรีเอ๋ย”

ลูกคู่ร้องเพลงข้างต้นนี้ซ้ำๆ กัน จนกว่าผีจะเข้า อาการที่แสดงว่าผีเข้าคือจะเริ่มเข้าที่มือก่อน มือจะค่อยๆ สั่น และสั่นแรงขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งดอกไม้รูปเทียนแทบจะหล่น หรือบางทีก็หล่นลงไปเลย พวกร้องเพลงคอยสังเกตดูว่าถ้ามือเริ่มสั่นเขาจะเปลี่ยนเพลงเป็นการร้องเชิญ ดังนี้

“ผีลงแล้วโว้ย	ผีลงแล้ววา
เอาหนามพุดชา	เกี่ยวหน้าผีตอง
อ้ายหมากก็ของ	อ้ายพลุก็ของ
ยกเขียนขันทอง	มาลองเข็ดหน้า
ผีลงไม่ได้	ไต่ไม้ลงมา ตาละลา”

ผีสิงลม

การเล่นผีประเภทนี้นิยมใช้ผู้ชายเล่น เนื่องจากเวลาผีเข้าแล้วจะมีอาการเล่นต่างๆ คล้ายลิง หรือบางทีปีนป่ายตามต้นไม้ ตามกอไม้ ฉะนั้นจะต้องมีฟี่เลี้ยงสองสามคนคอยดึงรั้งเอาไว้ เวลาจะเริ่มร้องเพลง จะต้องเอาผ้าขาวม้าหรือเชือก ล่ามเอวของผู้ที่จะเข้าสิงลมนั้นไว้ให้แน่น ฟี่เลี้ยงก็จะกระทำเช่นเดียวกับการเข้าแม่ศรี เสร็จแล้วเอาตัวผู้ที่จะเข้าสิงลม ไปหมอบอยู่บนครกตำข้าว ฟี่เลี้ยงคอยรั้งเชือกไว้ เพลงที่ร้องมีเนื้อดังนี้

“ลิงลมเอ๋ย	มาอมข้าวพอง
เด็กน้อยทั้งสอง	มาตัดดอกจิก
เจ้าพระยานกพริก	เจ้าพระยานกเขา
เก็บเบี้ยเก็บข้าว	พระเจ้าลิงลม
ขนมต้มถ้วยฟู	อ้ายแก้วหน้าหนู
เล่นชู้ท้ายวัด	กระต่ายติดตัง
เล่นหนังเทวี	ศาลาโรงผี (เล่เล่ กะทุ่มปอง) ๗ ๗ ”

ผีเรือ

การเล่นผีประเภทนี้ เวลาเล่นเข้าผีเรือจะใช้ไม้กระดาน 1 แผ่น ให้มีขนาดยาวพอจะเป็นเรือได้ แล้วจะให้ผู้ที่เข้าผี ถือพายไว้ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ใช้หลายคนก็ได้ มีที่เลี้ยงร้องเพลงดังนี้

“เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญเจ้าพ่อแปดทิศ
องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์	ให้เนรมิตมาลง
ผ้าแดงห้อยหู	สีชมพูห้อยบ่า
เชิญลงนาวา	เจ้าคนสววยเอ๋ย”

ผีสู่ม

การเล่นผีสู่ม ผู้จะเข้าผีต้องใช้ผ้าผูกตา แล้วถือสู่มปลา นั่งบนกันครก หันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีที่เลี้ยงจุดธูปเทียนอีกพวกหนึ่งไปบอกเจ้าที่เจ้าทาง แล้วเชิญผีให้มาเข้า เพื่อจะได้ร้องรำกันให้สนุก เมื่อเสร็จพิธีของที่เลี้ยงแล้วพวกลูกคู่ก็เริ่มร้องเพลงดังนี้

“ผีสู่มเอ๋ย	จะสู่มในห้วย
หรือจะสู่มในหนอง	ได้ปลาเต็มช้อง เรียกแม่เฮ้วๆ”

ผีกระดัง หรือผีนางดั่ง

การเล่นผีกระดัง หรือผีนางดั่ง มีดอกไม้ให้คนที่ผีชอบเข้าทัดหู สันนิษฐานว่าคงเป็นคนที่จิตใจอ่อนไหว มาเล่นเข้าผีกระดัง ล้อเลียนให้สนุกสนานเมื่อผีมาเข้าผีจะพาไปเล่นตามที่ต่างๆ เป็นการผอ่นคลาย

การเล่น เริ่มโดยนำกระดังมาวางกลางลานบ้าน นำขัน 5 มาวาง มีดอกไม้ ธูป เทียน กระจก แป้ง น้ำอบ คนแก่ 2-3 คน นั่งล้อมเป็นวงกลมรอบกระดัง จะมีคนเขิด มีคนเป่าแคน 9-10 คน คนแก่จะร้องเพลงเชิญผีนางดั่ง ให้มาเข้า การแต่งกาย คนแก่ จะนุ่งโจงกระเบน ผ้าขาวม้าเปียงบ่า ลักษณะเหมือนหมอสไบเฉียง และใช้ผ้าขาวโพกหัว คนเป่าแคนก็เป่าไปเรื่อยๆ

มีบทร้อง 2 ส่วนวน ดังนี้

ส่วนวนที่ 1 ให้คำร้องโดย นางทองเลื่อน ภูศรี

“นางดั่งเอย	ลงโล่งโค้งงวงเกวียน
มาเวียนนี้ซึก 2-3 รอบ	มากอบนี้ซึก 2-3 ที
จักรสุริย์ มาลี จุฬา	หลังซาซา ก็พญาคันทาก
เชิญทั้งกกไม้บาก	เชิญทั้งสากไม้แดง
เชิญทั้งหม้อแกง หม้อข้าว	เชิญทั้งเหล่าไหน้อยไหใหญ่นับแสน
นับแสนก็ก็เรือล่องล่อง	ตีกลองน้ำใส่ข้าวเอาเด้อ ”

ส่วนวนที่ 2 ให้คำร้องโดย นายสอน ตีศรี

นางดั่งเอย	เข้าป่าระหง
เข้าดงไม้สัก	อ่อนมาเชิบ เชิบ
อ่อนมาไวไว.....	

ผีปลา

มีบทร้องดังนี้

“เจ้าไซ้ปลาเอย	เจ้าเชิญมาเลี้ยงน้อง
งานหนักงานเบา	เขาไม่ให้เจ้าต้อง
เขาเชิญเจ้ามาเลี้ยงน้อง	เจ้าไซ้ปลาเอย ”

ผีเขา

มีบทร้องดังนี้

“เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญเจ้าพ่อเขาเขี้ยว
ชี้ข้างงาเดียว	มาลงเอน้องตาดำ
ค่ำลงวันนี้	เจ้าแม่มาเอย”

การเล่นเข้าผีทุกประเภท เวลาผีเข้าแล้วที่เลี้ยงจะมีบทบาทมาก คือจะคอยพูดชักถามผีทุกประเภทที่มานั้นว่า มาทำอะไร มาจากไหน ชี้อะไร ชอบให้พวกขับร้อง หรือพวกลูกคู่ร้องเพลงอะไรจึงจะถูกใจและรำสวดย เล่นกันเช่นนี้เรื่อยๆ ไป จนกว่าจะเลิก เวลาเลิกเล่น ก็จะขอให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทำน้ำมนต์ ประพรมให้ เพื่อเชิญผีออก

การเล่นไม้จำ / ไม้หีม

การเล่นไม้จำ เรียกอีกอย่างว่า ไม้หีม การละเล่นประเภทนี้ เล่นกันเฉพาะในเทศกาลตรุษและสงกรานต์ การที่เรียกไม้หีมก็เพราะว่ามีการออกเสียง“หีม” ออกมาดังๆ เมื่อเวลาฝ่ายใดแพ้ และที่เรียกว่าไม้จำก็เนื่องมาจากว่า เวลาเล่น เครื่องเล่นจะต้องมีไม้วางไว้ แล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็

โยนไม้อีกชิ้นหนึ่งให้มาโดนไม้ของอีกฝ่ายหนึ่ง กิริยาที่โยนไม้มาโดนกันนั้นเรียกว่า "จ่า" เหมือนกับการหยอดหลุม ถ้าเบียดอันหนึ่งไปโดนอีกอันหนึ่งก็เรียกว่า "จ่า" จึงเรียกว่า "ไม้จ่า" ก็ได้

เครื่องมือหรืออุปกรณ์การเล่น

เครื่องมือหรืออุปกรณ์การเล่นมี ไม้ 2 ท่อน ขนาดโตประมาณหัวแม่มือของผู้ใหญ่ อันหนึ่งยาวประมาณ 1 แขน อีกอันหนึ่งยาวประมาณ 1 คืบ ไม้อันยาวเรียกว่า "แม่ไม้" ส่วนไม้อันสั้นเรียกว่า "ลูกไม้"

วิธีเล่น

ผู้เล่นแบ่งเป็น 2 พวก ไม่จำกัดจำนวนคนเล่น มีฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ส่วนสถานที่เล่น อาจเป็นบริเวณหลังวัด หรือบ้านของฝ่ายหญิงคนใดที่มีบริเวณกว้างๆ หรือตามท้องนา ด้านริมหลังบ้าน ซึ่งจะมีพื้นที่โล่งแจ้ง

วิธีเล่น ฝ่ายใดจะเป็นผู้เล่นก่อนนั้น อยู่ที่การตกลงกัน ส่วนมากจะเป็นฝ่ายหญิงเล่นก่อน เวลาเล่นจะต้องขุดหลุมให้เป็นร่องยาวประมาณคืบเศษ ลึกประมาณ 3 นิ้วมือ อันดับแรกจะเริ่ม "อิคู้ย" ก่อน คือ ผู้เล่นจะนำเอาไม้ท่อนสั้นวางขวางหลุมที่ขุด แล้วเอาไม้ท่อนยาวคู้ยหรือหุ้ยให้ไม้ท่อนสั้นนั้นกระเด็นไปไกลๆ เพื่ออีกฝ่ายจะได้โยนกลับมาไม่ถูกแม่ไม้ ซึ่งทางฝ่ายที่คู้ยจะวางแม่ไม้ทำนองเดียวกับวางลูกไม้ที่คู้ยไปตอนแรก ถ้าหากฝ่ายตรงข้ามโยนมาถูกแม่ไม้ก็หมายความว่า ผู้นั้นตาย หรือหมดสิทธิ์เล่น แต่ถ้าไม่ตายก็จะเล่นต่อไป ผู้เล่นจะทำ "ตอกกระดิ่ง" หรือ "เดาะกระดิ่ง" คือ การนำ ลูกไม้ กับ แม่ไม้ มาวางพาดกันเหมือนไม้กางเขน แล้วโยนขึ้น ติให้ลูกไม้กระเด็นไปไกลๆ แล้วผู้เล่นคอยตีลูกไม้ที่อีกฝ่ายหนึ่งโยนมา ถ้าตีไม่ถูก ลูกไม้มาตกที่หลุมผู้เล่นก็ตายหรือ หมดสิทธิ์เล่น ถ้าตีได้ ลูกไม้กระเด็นไปไกลเพียงใดก็แล้วแต่ ผู้เล่นจะใช้แม่ไม้วัดระยะทางจากหลุมตรงไปยังลูกไม้ แล้วนับรวมทั้งหมดว่าได้กี่ไม้ คือใช้แม่ไม้เป็นเครื่องวัดระยะทาง แต่ที่นิยมกันมากที่สุดต้องทำให้ได้สิบไม้ การที่จะทำได้สิบไม้นั้น บางครั้งก็ทำคนเดียว แต่บางครั้งต้องทำซ้ำๆ หลายหน จึงจะได้ และการวัดนั้นต้องคอยเอารัดเอาเปรียบกัน เช่น ลูกไม้ อยู่ห่างหลุมจริงๆ เพียงสามไม้ แต่พวกเล่นก็พยายามวัดให้เป็นสี่หรือห้าไม้ โดยย่นระยะการวัดไม่ให้เต็มความยาวของไม้ หรืออาจจะวัดโค้งไปมาแล้วแต่กลวิธีของหนุ่มๆ สาวๆ ซึ่งจะวัดโก่งหรือไม่ ไม่คอยถือเป็นเหตุสำคัญ หนุ่มสาวเขาถือว่าได้อยู่พูดคุยกันใกล้ๆ โดยเฉพาะพวกที่ชอบพอกันอยู่แล้วเขาก็พอใจ เมื่อครบสิบไม้แล้วก็จะเริ่มทำต่อไปอีก คือ "อิคาะ" หรือ "กะเดาะ" คือ การเอาลูกไม้กับแม่ไม้มาเดาะแบบไม้ตีปิงปอง เดาะลูกปิงปอง พยายามทำให้ได้หลายๆ ครั้ง เดาะได้กี่ครั้งก็จะตีลูกไม้นั้นไปเท่ากับจำนวนเดาะเอาไว้ เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่ง "หีม" พาลูกไม้กลับที่หลุม แต่การเดาะ ทุกคนที่เล่นจะต้องเดาะให้ครบและตีต่อกันไปเรื่อยๆ ซึ่งบางครั้งเล่นได้ตาเดียว คือครั้งเดียวก็เลิก หมดเวลา เพราะการเล่น เล่นได้แต่กลางวันในตอนเย็นๆ เท่านั้น ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ตีลูกไม้ให้อีกฝ่ายหนึ่ง "หีม" หนุ่มสาวก็จะเดินตามกันไปทั้งหมด ซึ่งเป็น

ชวงรำ หรือเรียกตามทางราชการว่า "ชวงชัยรำ" ชาวบ้านเรียกว่า "ชวงรำ" หรือ "ลูกชวง" ที่เรียกว่า ลูกชวง หมายถึง ลูกโยน ซึ่งใช้ผ้าขาวม้าหรือผ้าอะไรก็ได้ที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า นำปลายข้างหนึ่งบิดให้เป็นเกลียว เสร็จแล้วนำปลายอีกข้างหนึ่งที่คล้อยมาม้วนรวมกันเป็นก้อนกลม ท่อหรือมัดให้แน่นเป็นลูกกลมๆ เพราะต้องใช้โยนชว้างกัน ใช้เป็นสื่อในการเล่นให้สนุก ชวงรำ จึงมีความหมายถึง การเล่นโยนลูกชวงเสร็จแล้วผู้แพ้ต้องถูกปรับให้เป็นผู้รำ

การเล่นแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายชาย และ ฝ่ายหญิง มีจำนวนคนเล่นข้างละเท่าๆ กัน โดยมากมักไม่ต่ำกว่าข้างละ 5 คน จากนั้นจัดการทำลูกชวงขึ้น แล้วแบ่งเขตแดนกัน เลือกข้างด้วยการป้อนแปะ หรือ ปักเป่ายิงจูบ เมื่อเลือกข้างได้แล้ว ก็กำหนดขีดเส้นกั้นกลางเขตแดนและกำหนดเส้นเขตด้านหลังแต่ละฝ่าย ให้หนีล้าออกนอกเส้นด้วย การเล่นชวงรำนี้จะเริ่มขึ้นโดยฝ่ายชายเป็นผู้โยนลูกชวงไปยังฝ่ายหญิงก่อน ถ้าฝ่ายหญิงสามารถแย่งกันรับได้ ก็จะต้องชว้างลูกชวงนั้นเข้าไปในแดนฝ่ายชาย หมายให้ถูกผู้ใดผู้หนึ่ง ถ้าไม่ถูกก็ถึงตาที่จะต้องเป็นฝ่ายโยนลูกชวงให้ชายรับบ้าง ช้างฝ่ายชายเมื่อรับแล้วก็ต้องชว้างลูกชวงนั้นเข้าไปในแดนฝ่ายหญิงกะให้ถูกต้องผู้ใดผู้หนึ่ง เช่นกัน ผลัดกันโยนไปโยนมาอย่างนี้จนกว่าจะได้ผู้แพ้ผู้ชนะหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกชว้างมาต้องตัว ก็ถือว่าเป็นฝ่ายแพ้ จะต้องถูกปรับให้รำ มีข้อแม้หรือกติกาอยู่ที่ว่า การวิ่งไปชว้างลูกชวงนี้ จะวิ่งล้าเส้นแดนกลางไม่ได้ และข้างฝ่ายที่จะต้องหลบลูกชวงนั้นก็หนีพ้นเส้นหลังแดนตัวเองไม่ได้เช่นกัน

การปรับรำ นิยมกัน 2 วิธี คือ

1. ทั้งผู้ชว้างและผู้ถูกชว้างโดนจะต้องออกมารำโดยมีคนอื่น ๆ ล้อมวงกันร้องขับเป็นลูกคู่ ดังนั้นจึงมีผู้รำ เพียง 2 คน

2. ปรับให้ข้างที่ถูกชว้างโดน เป็นฝ่ายแพ้ ต้องรำทั้งคณะ โดยมีฝ่ายชนะล้อมวงกันเข้าเป็นผู้ร้องรำทำเพลง ดังนั้น ผู้รำจะเป็นชายหรือหญิงทั้งคณะ

เพลงที่นำมาร้อง มีตัวอย่างดังนี้

สำนวนที่ 1

แสนเสนาะ	เพราะรำ	คำสนอง
ดั่งพินทอง	มัชวาล	ประสานถวาย
ฟังคารม	สมจิต	ที่กรีดกราย
เหลือบชะม้าย	เนตรระม้อย	ค่อยๆ เมียง
พอพิพพบ	ประสพพิกตร	นึกรักเหลือ
รักไม่เบื่อ	เป็นสัจจิง	จนฟังเสียง
หวังรักยึด	ไม่จิตจาง	สักพรางเพียง
รักไม่เอียง	เที่ยงแท้	รักแน่เออย ๆ

สำนวนที่ 2

เหลือบเขม้น	เห็นน้อง	พื้ต้องจิต
แสนสนิท	รักเนตร	ชำเลื่องเหลียว
ไอ้ออกชาย	หมายสวาท	มากจริงเจียว
จะแลเหลียว	ซ้ำซาก	กระดากใจ
แต่พากเพียร	เวียนมอง	ตรองไม่ตก
กายสะท้าน	จันงก	เหงื่อกาฬไหล
จะชักถาม	กลัวแม่งาม	จะเคืองใจ
จึงเก็บรัก	พักไว้	ไนใจเอย

การละเล่นของเด็กๆ

ในบริเวณบ้านของชาวคลองบัว จะมีลานดินกว้างๆ และมีกอไม้เป็นแนวรั้ว เด็กๆ มักมารวมกลุ่มกันเล่นสนุกสนานบริเวณลานดินของบ้านใดบ้านหนึ่ง หรือชักชวนกันว่ายน้ำ ในแม่น้ำ บางปะกง ทุกคนจะรักใคร่สนิทสนมกัน เมื่อถึงเวลาว่างจากการเรียน หรือเป็นวันหยุด เด็กๆ จะไปรวมกลุ่มกัน มีการละเล่นที่น่าสนใจทั้งบนบกและในน้ำ ดังนี้

หมาบ้าผ่าวง

การเล่นหมาบ้าผ่าวง มีผู้เล่นประมาณ 8-10 คน ไม่มีอุปกรณ์การเล่น นิยมเล่นบริเวณลานกว้างๆ โดยแบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นคนหนี อีกฝ่ายเป็นคนไล่จับ สมมติให้คนไล่จับนี้ เป็น หมาบ้า

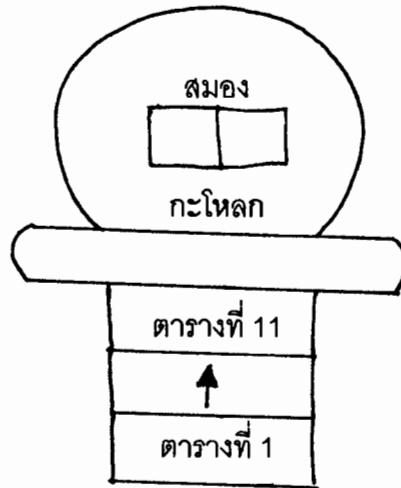
วิธีเล่น เริ่มเตรียมสถานที่ โดยขีดเส้นเป็นรูปวงกลมขนาดใหญ่ มีเส้นผ่าตรงกลางวง แล้ว จึงเลือกผู้ที่จะเล่นเป็นหมาบ้า โดยใช้การทายใจป้ายแป๊ะ “โอ ป้ายแป๊ะ” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ไอ้น้อยออก” คือ ให้ผู้เล่นแต่ละคนล้อมวงกัน ยืนมือ 1 ข้าง ออกมาในวง ร้องพร้อมๆ กันว่า “โอป้ายแป๊ะ พร้อมกับแสดงอาการ หงายมือ หรือ คว่ำมือ ถ้าในจำนวนผู้เล่นทั้งหมด มือของคนใดต่างจากเพื่อนๆ ทุกคน ผู้นั้นจะเล่นเป็นหมาบ้า เช่น เมื่อมีผู้เล่น 10 คน หงายมือ 9 คน คว่ำมือ 1 คน คนที่แสดงอาการ คว่ำมือ จะเล่นเป็นหมาบ้า เมื่อได้ผู้ที่เป็นหมาบ้าแล้ว ให้ผู้ที่ไม่ได้เป็น เข้าไปอยู่ในวงกลมที่ขีดไว้ ห้ามหนีออกมานอกวง หากจำเป็นสามารถยื่นขาออกมานอกวงได้ 1 ข้าง โดยใช้ขาข้างหนึ่งแตะที่เส้นรอบวงไว้ ถ้าหลุดออกไปนอกวง ผู้นั้นจะต้องเล่นเป็นหมาบ้าแทน ถ้าหมาบ้าวิ่งไปถูกตัวใคร ผู้นั้นจะต้องมาเล่นเป็น หมาบ้า แทน

การวิ่งไล่จับของ ผู้เล่นเป็นหมาบ้านี้ นอกจากจะวิ่งไล่จับบนอกวงกลมแล้ว ยังสามารถวิ่งไล่จับกลางวงกลมได้ แต่ต้องวิ่งบนรอยขีดผ่ากลางวงเท่านั้น ห้ามข้ามเส้นที่ขีดไว้ เข้าไปไล่จับใน ส่วนที่ฝ่ายหนียืนอยู่ ด้วยเหตุนี้เองจึงเรียกการวิ่งไล่กลางวงกลมนี้ว่า “หมาบ้าผ่าวง” การเล่น ชนิดนี้ ทำให้เด็กได้ออกกำลังกาย ไล่จับกันเล่นสนุกสนาน ถ้าผู้เล่นคนใด เล่นโกง เช่น หนีออก

ไปนอกวง ก็จะต้อง เล่นเป็นหมาบ้าแทน การเล่นเกมนี้จึงช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยของการมีวินัยให้แก่เด็กตั้งแต่เล็กๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ เมื่อโตขึ้น

ตาเซ่ง (อีตาเซ่ง)

การเล่นตาเซ่ง จะเล่นบริเวณลานดิน โดยขีดตารางรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วแบ่งเป็นช่องๆ 10 ช่องขึ้นไป ด้านบนเป็นขีดเป็นช่องใหญ่ๆ เรียกว่า "กะโหลก" บนกะโหลกจะมีช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ แบ่งเป็น 2 ช่อง เรียกว่า "สมอง" ดังภาพ

เส้นโยน

อุปกรณ์การเล่น ประกอบด้วยตัวเบี้ยกลม อาจทำจากฝาหอยโข่ง หรือเศษตุ้มแตกนำมาทุบเป็นแผ่นกลมขนาดเล็กๆ

วิธีเล่น จะแบ่งเป็นชื่อ ตาต่างๆ เช่น อีเตะ อีคืบ อีวาง

ผู้เล่นจะกำหนดเส้นโยน เป็นเขตที่จะยืนโยนเบี้ยแข่งกัน โดยจะโยนเบี้ยลงในช่องที่ 1 ห้ามคาบเส้นตาราง ถ้าเบี้ยอยู่กึ่งกลางระหว่างเส้นตารางเส้นเส้นใดเส้นหนึ่ง ผู้นั้นจะหมดสิทธิ์เล่น ต้องพักการเล่นให้อีกฝ่ายได้เล่นก่อน เมื่อโยนเบี้ยแล้ว จะเริ่มเล่น "ตาอีเตะ" โดยกระโดดเข่งขาเดียวเตะเบี้ยไปลงในตารางถัดไป เบี้ยที่ถูกเตะจะลื้อขึ้นไปอยู่ในตารางใดก็ได้ แต่อย่าให้คาบเส้นตาราง (ถ้าเบี้ยคาบเส้นถือว่าตาย หมดสิทธิ์เล่นต่อ) กระโดดเข่งขาเตะเบี้ย ไปจนถึงหัวกะโหลก เมื่อถึงกะโหลกสามารถยืนพักขาได้ ไม่ต้องเข่ง แต่ในช่วงที่เตะเบี้ย ขาห้ามเหยียบเส้นแล้วจึงเตะเบี้ยกลับมาที่เดิม และเริ่มเล่น "ตาอีคืบ" ต่อโดยใช้นิ้วโป้งและนิ้วชี้เท้า คืบเบี้ยอันเดิมไว้ เข่งไปตามตาราง ตั้งแต่ตารางที่ 1 จนถึงหัวกะโหลก ยืนพักขา แล้วเข่งกลับ ห้ามเหยียบเส้น ห้ามเบี้ยตกพื้น

“ตาอิวาง” ใช้เบี่ยงวางที่หลังเท้า พยายามประคองไม่ให้เบี่ยงตกพื้น เขย่งขา พาเบี่ยงบนหลังเท้าไปจนถึงหัวกะโหลก แล้วพัก และเขย่งกลับที่เดิม

เมื่อครบ 3 ตาแล้ว จะมีการเล่น **มิดดอ มิดดอ** ผู้เล่น มิดดอ จะต้องเงยหน้ามองฟ้า ห้ามเหลือบตามามองตารางสี่เหลี่ยม เพื่อแสดงความซื่อสัตย์ และฝึกคาดคะเนระยะทาง ผู้เล่นจะก้าวข้ามไปที่ละหนึ่งช่อง หรือ สองช่องตารางก็ได้ ขณะที่เล่นต้องร้อง มิด ผู้เล่นจะตอบให้ได้ ยินว่า ดอ หรือ ตอ ถ้า ดอ หมายถึง ได้ ไม่เหยียบเส้นตาราง ถ้าตอ หมายถึง ตาย คือเหยียบเส้นตาราง ถ้าเหยียบเส้นตารางจะต้องหยุดเล่น เปลี่ยนให้ ผู้เล่นได้เล่นต่อ ถ้ามีผู้เล่น มิดดอ มิด ตอ ผ่านไปได้ตลอด ขั้นตอนต่อไปเป็นการเล่น “หาบ้าน” การหาบ้านเป็นการหาที่พักให้ตนเอง และตัดกำลังผู้เล่นคนอื่น วิถีหาบ้าน จะมีขั้นตอนการ “สร้างบ้าน” โดยผู้เล่นจะถามอีกฝ่ายว่า จะให้เขย่งโดย “เตะ” “คืบ” หรือ “วาง” เพื่อนำเบี่ยงไปถึงช่องกะโหลก เมื่อถึงกะโหลกแล้ว จะพักขาทั้ง 2 ข้างเดินไปที่ “สมอง” หันหน้าออกด้านตรงข้ามกับตาราง และจะถามผู้เล่นอีกฝ่ายว่า “ฟ้า” หรือ “ดิน” ฝ่ายตรงข้ามจะเลือกตอบ “ฟ้า” หรือ “ดิน” ก็ได้ ถ้าตอบ ฟ้า ให้หันหลังโยนเบี่ยงข้ามศีรษะ ไปตกลงในช่องตารางใดก็ได้ ถ้าตอบดิน ให้ก้มตัวโยนเบี่ยงลอดใต้ระหว่างขาไปตกในช่องตารางใดก็ได้ ถ้าเบี่ยงคาบเส้น ถือว่าตาย ต้องทำใหม่ ในครั้งต่อไปถ้าเบี่ยงตกลงในช่องตารางใด ผู้นั้นจะเป็นเจ้าของช่องตารางนั้น เรียกว่า “บ้าน” และจะทำสัญลักษณ์ของตนเองไว้ ผู้เล่นคนใดที่ได้บ้าน มีสิทธิ์ยื่น 2 ขาเพื่อพักการเล่นได้ระหว่างทาง ส่วนผู้เล่นอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีสิทธิ์เหยียบเข้าไปในบ้าน ต้องเขย่งเท้ากระโดดข้ามบ้านไป และห้ามเตะเบี่ยงมาตกลงในบ้านด้วยการเล่นชนิดนี้ ถ้าผู้เล่นมีความซื่อสัตย์ อดทน ก็จะเล่นต่อไปจนมีบ้านหลายๆ หลัง แต่ถ้าไม่ซื่อสัตย์ก็อาจจะทะเลาะกันจนต้องหยุดเล่นก่อนที่จะมีบ้าน ก็ได้

มะปริง มะปราง

การเล่นมะปริง หรือ มะปราง เป็นการเล่นของเด็กๆ ในแม่น้ำ ริมตลิ่ง เวลาที่เล่นมักเล่นตอนกลางวันที่อากาศร้อน เมื่อลงว่ายน้ำเล่น จะหาส่วนก้านที่เป็นกระเปาะของผักตบชวาที่ลอยอยู่ในน้ำ เด็ดส่วนใบ ก้านออก ให้เหลือแต่โป่ง สมมติให้ส่วนโป่งผักตบชวา หรือลูกกระเปาะนี้เป็นอุปกรณ์การเล่น มะปริง มะปราง ผู้เล่นมีจำนวน 8-10 คน

วิธีเล่น ผู้เล่นยืนล้อมวงกัน ทิ้งกระเปาะผักตบ ลงไปกลางวง ทุกคนช่วยกันตีน้ำให้กระเปาะผักตบลอยไปลอยมา หากลอยมาอยู่ตรงหน้าผู้ใด ผู้นั้นจะต้องถูกเรียกให้เลือกมะปริงหรือมะปรางก่อน คนที่เล่นนี้เรียกว่าคนเก็บมะปริงมะปราง ก่อนการเลือกจะมีการตกลงหรือนัดแนะกันว่า มะปริง หมายถึงการทิ้งกระเปาะลงกลางวง ส่วน มะปราง หมายถึงการขว้างกระเปาะผักตบออกไปไกลๆ เมื่อตกลงกันแล้ว ทุกคนจะช่วยกันถามผู้ที่เป็นคนเก็บกระเปาะผักตบว่า “มะปริงหรือมะปราง” ถ้าตอบว่า “มะปริง” จะหมายถึง “ทิ้ง” ก็จะทิ้งกระเปาะลง

กลางวงน้ำนั้นแล้วช่วยกันตีน้ำให้แตกกระจาย เพื่อไม่ให้คนเก็บ สามารถเก็บลูกกระเปาะได้ ถ้าตอบว่า “มะพร้าว” หมายถึง “ขว่าง” ก็จะขว่างกระเปาะผักตบออกไปไกลๆ ผู้ที่เก็บจะต้องว่ายน้ำไปเก็บมาได้ ถ้าเก็บได้จะนำมาเล่นต่อ เหมือนขั้นตอนแรก ถ้าเก็บไม่ได้จะต้องมีการปรับ เช่น ให้เป็นคนรด ลากรดเจ๊ก เป็นต้น

ลากรดเจ๊ก

การเล่นลากรดเจ๊ก เป็นการเล่นปรับ จากการเล่นมะปริงมะปร่าง โดยเล่นในแม่น้ำ ไม่มีอุปกรณ์ใดๆ วิธีเล่นคือ ให้ผู้ที่เป็นผู้โดยสาร และผู้เป็นคนลากรด ยืนชิดกัน ให้ผู้โดยสารนั่ง โดยยกเท้าทั้ง 2 ข้างขึ้นไปหนีบที่เอวของคนลากรด แล้วนอนทิ้งตัวลงในน้ำ คนลากรดจะเดินไปข้างหน้า น้ำหนักตัวคนจะเบาเมื่ออยู่ในน้ำ คนลากรดจะทำตัวกระโดดขึ้นๆ ลงๆ ให้ผู้โดยสารได้สัมผัสน้ำบ้าง อยู่บนผิวน้ำบ้าง เป็นที่สนุกสนาน ผลัดกันลากรด ผลัดกันนั่ง ขณะที่ลากรดก็จะร้องเพลงไปด้วยว่า

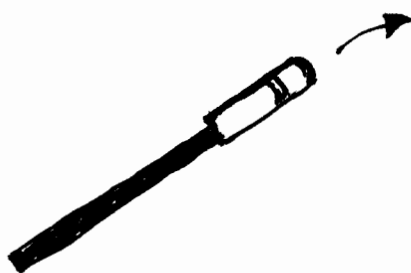
“ รดเจ๊ก รดเจ๊ก รดเจ๊ก ทำด้วยเหล็ก วิ่งเข้า วิ่งเข้า
 รดเจ๊ก รดเจ๊ก รดเจ๊ก หัวเป็นเหล็ก วิ่งเข้า วิ่งเข้า
 รดเจ๊ก รดเจ๊ก รดเจ๊ก นั่งโยกเยก วิ่งเอา วิ่งเอา”

การเล่นยิงโพละ หรือ อีโพละ

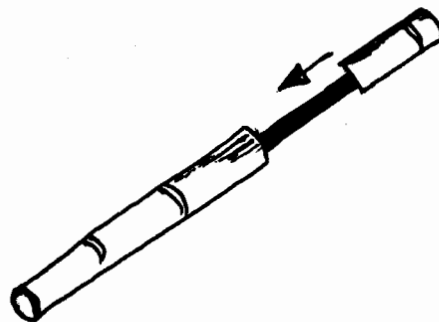
การเล่นประเภทนี้ของเด็กๆ จะมีอุปกรณ์คือ ตัวยิง กระสุน และ ตัวอัด

ตัวยิง ประดิษฐ์ขึ้นจากกระบอกไม้ไผ่ลำขนาดเล็กๆ โดยดูจากปล้องไม้ด้านในที่ไม่กว้างนัก เส้นผ่าศูนย์กลางของปล้องไม้ไผ่กว้างประมาณ 1.5 ซม. ตัดยาวประมาณ 35 ซม. หรือแล้วแต่ความสวยงาม แต่จะไม่ยาวนัก ตัดหัวท้ายให้มีรูกระบอกโผล่ทั้ง 2 ด้าน เหลาผิวเปลือกลิดหนามออก เหลาผิวให้สวยงาม ไม้ท่อนนี้ทำเป็นตัวกระบอก

ตัวอัด มี 2 ส่วนคือ ด้ามและตัวอัด ทำโดยใช้ไม้ไผ่ลำเดียวกัน ตัดออกให้พอเหมาะให้มีขนาดสั้นกว่าตัวกระบอก ส่วนนี้ทำเป็นด้ามหรือเรียกว่า “ตัวยิงตัวอัด” ตัวอัดนี้ ด้านหนึ่งจะต้องมีรู อีกด้านหนึ่งตัน หรือติดข้อปล้องไม้ แล้วเหลาไม้ไผ่อีกชิ้น ให้กลมเหมือนตะเกียบยาวน้อยกว่าตัวกระบอกประมาณ ครึ่ง ซม. นำไปเสียบไว้กับด้ามตัวยิง กระแทกให้ตัวยิงฝังติดแน่นกับข้อปล้อง ดังภาพต่อไปนี้

ตัวยิง

ตัวอัด (ตัวกระบอกเสียบติดกับตัวอัด)

ลูกกระสุน ใช้ลูกปอกระเจา ที่เก็บได้ตามคันนาทั่วไป

วิธีเล่น ใช้ลูกปอกระเจา อัดใส่ลงไปในรูตัวกระบอก แล้วใช้ตัวยิงหรือตัวอัดเสียบแทงเข้าไป ให้แรงกระแทกหรืออัดตัวยิงเข้าไป ลูกปอกระเจาที่ถูกอัดจะวิ่งออกไปจากปากกระบอกอีกด้านหนึ่ง จะมีเสียงดังโพละ โพละ เด็กๆจะแอบยิงเล่นกันอย่างสนุกสนาน เมื่อกระสุนถูกร่างกายจะรู้สึกเจ็บๆ คันๆ เล็กน้อย การเล่นชนิดนี้เหมือนการเล่นยิงปืน เด็กชายจึงชอบมาก เด็กหญิงชนๆ บางคนก็ชอบเช่นกัน

11 ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชน ได้ให้ข้อมูลว่าในปัจจุบัน ไม่ถือว่ามีคนต่างเชื้อชาติอยู่ที่ชุมชนนี้แล้ว ทุกคนเป็นคนไทยกลางทั้งสิ้น แม้ในอดีต มีคนลาว คนเขมร คนมอญ อาศัยอยู่บริเวณนี้บ้าง ก็อยู่กันอย่างสงบ ไม่ค่อยได้สมาคมกันสนิทสนมเพราะการเดินทางไปมาหาสู่กันลำบาก จะพบกันบ้างก็ตอนมีงานทำบุญต่างๆ ข้อสรุปจากการสัมภาษณ์ระบุว่า มีชาวเขมรมาอาศัยอยู่บริเวณบ้านเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ โดยมาเป็นคนงานช่วยเหลือสัตว์พาหนะของท่าน และต่อมาภายหลังได้มีส่วนในการสร้างวัดแก้วพิจิตร วัดนี้ปลูกสร้างโดยมีศิลปะของเขมร ซึ่งถือว่ามีชาวเขมรเป็นแรงงานในการปฏิสังขรณ์

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2539) มีครอบครัวสกุล "รสเกษตร" และ "รสดี" เป็นเจ้าหน้าที่ พยาบาลทำงานอยู่ในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ จาก "ผู้ติดตาม" เป็นผู้อยู่ในฐานะ "ลูกหลาน" ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความจงรักภักดีของคนเชื้อสายเขมรต่อตระกูลอภัยวงศ์

หนังสือประวัติเมืองปราจีนบุรี เล่ม 4 กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชาวปราจีนบุรี มีข้อความหลายตอนที่แสดงว่ามีคนเชื้อชาติต่างๆ เข้ามาอาศัยในเขตอำเภอเมือง จากการสำรวจข้อมูลมีผู้อาวุโสเล่าว่ามีทั้งชาวมอญ ชาวเขมร ชาวลาว ไทยอยุธยา เคยเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในชุมชนนี้ ในงานวิจัยนี้ ขอกล่าวถึงเฉพาะผู้มีเชื้อสายมอญ ลาว เขมร และจีน ซึ่งยังปรากฏบ้านเรือนตั้งอยู่ในชุมชนให้สำรวจได้เท่านั้น

มอญ

จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ชาวบ้าน ในชุมชนบ้านคลองวัว คือบ้านของนาง ฉลวย มีสุข และ นางสาวสมบุญณี พารา นางชัชชัย สกุลพราหมณ์ คุณยายฉลวย มีสุข ได้ให้สัมภาษณ์ว่ามีบรรพบุรุษเป็นคนมอญ และพบว่ามีเครื่องใช้ที่แสดงความเชื่อของมอญ คือ หม้อดินทาสีขาว หม้อชาวนี้อาจวางอยู่บนหิ้ง คุณยายฉลวย ได้ให้ข้อมูลว่า ถ้าครอบครัวใดมีลูกชายเป็นคนแรก (ลูกชายคนหัวปี) จะต้องทำหม้อชาวนี้ออกบูชา เครื่องที่ใส่ใช้ ไหว้หม้อชาวนี้ออกประกอบด้วย พลุจิบหมาก หมู 3 ชิ้นคั่ว ไข่เจียว 1 ฟอง กล้วยน้ำว่า 1 หวี วางข้างๆ ไหว้โดยจุด รูป 1 ดอก บอกบุญ่า ตายาย ให้รับรู้ คุ่มครอง ลูกชายและ คนในบ้าน ให้อยู่ดีมีสุข เมื่ออุปไปไม่มีไป

ประมาณ ครึ่งดอก จะบอกลา นำเครื่องเซ่นไปรับประทาน หรือให้ทาน แบ่งปันแก่คนอื่น ๆ เมื่อถึงเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ จะต้องไหว้บอกบรรพบุรุษ การไหว้หม้อขาวนี้มีคำกล่าวที่ "ไม้แกไม่สอนไม้อ่อน" ซึ่งหมายถึง คนแก่ ในบ้านจะไม่สอนลูกหลานเรื่องนี้ ดังนั้นความเชื่อในด้านนี้จึงอาจจะค่อยๆ เสื่อมไปในที่สุด

ภาพหม้อขาวบนหิ้งที่บ้านคุณยายฉลุย มีสุข

ส่วนนางชีชัย สกุลพราหมณ์ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นคนมอญ และมีการไหว้หม้อขาว เช่นกัน ได้ให้ข้อมูลที่มีแนวคิดเดียวกันแต่ต่างกันในด้านการกระทำพิธี คือ นางชีชัย เชื่อว่า ถ้าครอบครัวใดมีลูกชาย (ไม่ต้องเป็นลูกชายคนหัวปี) ให้ผู้เป็นมารดานำหม้อขึ้นตั้งหิ้งโดยหาหม้อดินขนาดย่อมๆ นำแป้งมาทาขอบหม้อดินด้านนอกให้ขาว นำผ้าขาวปิดปากหม้อ ผ้าขาวนี้เป็นผ้าธรรมดา ไม่มีการลงยันต์ หรือเป่ามนต์คาถาใดๆ แล้วจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เช่น มะพร้าวอ่อน 1 ผล กล้วยคู่ (2 ลูก) หมูสามชั้นต้มสุก 1 ชิ้น เหล้าโรง 1 แก้ว แล้วนำมาจุดธูปนอกบ้าน บอกกล่าวให้ผีปู่ตายาย มากินเครื่องเซ่นไหว้ และขอพรในสิ่งดีๆ ให้กับบุตรชาย เมื่อเสร็จพิธีให้ตักเครื่องเซ่นไหว้ให้ลูกชายกินเพื่อเป็นมงคล พิธีนี้จะทำในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เรียกการกระทำเช่นนี้ว่า "ผีหม้อ หรือ ผีโรง" จะไหว้ครั้งเดียว ไม่ทำทุกปี การไหว้ "ผีหม้อ หรือ ผีโรง" นี้ เชื่อว่าเป็นการขอกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ให้นำความเป็นมงคลมาสู่บุตรชายของตน โดยตั้งจิตอธิษฐานกล่าววาทาในสิ่งที่ตั้งใจ เป็นสิริมงคลให้กับบุตรชายในครอบครัว เพื่อที่จะได้เป็นที่พึ่งของครอบครัวในอนาคตต่อไป ในปัจจุบัน นางประสิทธิ์ ครูทคง ยังกระทำพิธีนี้อยู่

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องการเก็บรกของลูกทุกๆ คนรวมไว้ในหม้อ เช่นที่บ้านของนางสาวสมบุญ พารา มีหม้อดินทาสีสวยงาม ภายในบรรจุละเอียดของลูกในตระกูลพาราไว้

โดยมารดาของนางสาวสมบุญณ์ พารา ได้บอกถึงความเชื่อว่า การทำเช่นนี้จะทำให้ลูกๆ ได้อยู่
รวมกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม และรักใคร่สามัคคีกันดี

ภาพหม้อเก็บสะดือ ใส่ไว้ในตู้ภายในบ้านนางสาวสมบุญณ์ พารา

ลาว

ชาวลาวนั้น แสดงความสัมพันธ์กับชาวชุมชนบ้านคลองบัว โดย ได้เคยมีการมารับจ้าง
ทำนา ชาวลาวส่วนใหญ่จะอยู่ในหมู่บ้านแถวอำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอประจันตคาม ซึ่งอยู่
เหนือชุมชนคลองบัวขึ้นไป หลายกิโลเมตร นอกจากนี้ในการทำนานั้นเมื่อถึงฤดูปักดำหรือเก็บ
เกี่ยว จะมีนายร้อย (นายฮ้อย) พาชาวลาวมารับจ้างทำนา เมื่อครบกำหนดว่าจ้างก็จะกลับไป

ความสัมพันธ์กับชาวลาว หรือไทยพวนในอำเภอศรีมหาโพธิ์ หรืออำเภอโคกปี่ (ปัจจุบัน
คืออำเภอศรีมหาโพธิ์) ชาวลาวจะมีประเพณีแห่บั้งไฟ ซึ่งจะทำในเดือนหก เพื่อเป็นการบูชาเทพย
ดาอารักษ์หลักบ้าน หลักเมือง เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล การทำไร่ได้ผลอุดมสมบูรณ์ เรียก
ว่าบุญบั้งไฟ

เมื่อจะเริ่มงานจะต้องหาไม้ไผ่มาลนไฟ ให้ชาวลูปล้อง ตากให้แห้งเสียก่อน แล้วจึงพอก
ต้นด้วยหม้อ (กำมะถัน) ให้เต็ม และอัดให้แน่น ก่อนจะถึงวันงาน ต้องปลุกปะรำแล้วนิมนต์พระ
และเชิญชวนญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงให้มาทำบุญ จะมีช่าง กลอง และนักฟ้อนรำ แต่ละ
หมู่บ้านที่ทำบั้งไฟก็จะแห่บั้งไฟของตนผ่านหมู่บ้านต่างๆ มีการแข่ง (ร้องรำทำเพลง) และนำไป
รวมกันที่วัดต้นโพธิ์ อำเภอโคกปี่(ปัจจุบันคืออำเภอศรีมหาโพธิ์) ซึ่งชวนบั้งไฟจะผ่านมาที่บ้าน
คลองบัวด้วย ชาวลาวก็มักจะออกไปร่วมสนุก บ้างก็ทำบุญและร่วมแห่ไปในชวนด้วย

นอกจากนี้จะพบว่าคำร้องทำขวัญในพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา ปลุกข้าว ได้แสดงให้เห็น
เห็นความสัมพันธ์ ความเชื่อของชาวลาวสอดแทรกอยู่ โดยมีบทร้องกล่าวถึงพญาคันคาก ซึ่งเป็น

เรื่องเกี่ยวกับประเพณีขอฝนของชาวอีสาน (อ้างถึงใน ข้าวกับวิถีชีวิตไทย หน้า 87) ปรากฏใน คำอ้อนวอนให้ฝนตกในพิธีเต้าแม่ นางตั้ง หรือแห่แม่ นางตั้ง ดังนี้

เต้าอี่แม่ นางตั้ง	โล่งโค้งเสมอดังกงเกวียน
มาเวียนนี้ได้สองสามขอบ	มากอบนี้ได้สองสามที
ตักตุลี่แมงมีตุลา	พาสาวหลงเข้าดงกำแมด
มาสู่แดดหรือมาสู่ฝน	มากำสนนำแม่เขียดได้
ซึกใช้แม่ นเขียดจ่านา	หลังซาซาแม่ น พญาคั่นคาก
เชิญทั้งครกไม้บากมาสูญดังเยอ	ดั่งน้อยๆ ฮ่อนข้าวกินชาวอีสานก็มี
..... ฯลฯ	มาเป่งน้ำเดือนแก้วใส่นา กู้ กู้ ๆ ๆ

จารุวรรณ ธรรมวัตร เขียนถึงพิธีเต้าแม่ นางตั้งหรือแห่แม่ นางตั้งในคติชาวบ้านอีสาน ดังนี้

พญาคั่นคาก เสวยราชย์อยู่ในเมืองชมพู ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าเอกราชและ พระนางสีดา เหตุที่พระองค์ได้ชื่อว่าพญาคั่นคากเป็นเพราะเมื่อประสูติออกมาพระกุมารมีผิวเนื้อ และรูปร่างเหมือนคางคก แต่มีบุญญาธิการมาก เพราะพระอินทร์คอยช่วยเหลือ ชาวเมืองจึงพากันเคารพบูชาพญาคั่นคากจนลืมนบูชาพระยาแถน ทำให้พญาแถนโกรธ ไม่ปล่อยฝนตกในเมือง มนุษย์เป็นเวลาถึง 7 ปี พญาคั่นคาก จึงสั่งให้บรรดาสัตว์ เช่น นาค ปลา ปลวก ช้าง ม้า พญาหงส์ ช่วยกันสร้างทาง ไปให้ถึงเมืองพญาแถนภายในสามเดือน ... พระยาคั่นคากรบชนะพญาแถน พระยาแถนจึงปล่อยให้ฝนตกในโลกมนุษย์ ชาวอีสานจึงมีความเชื่อว่าด้วยฤทธิ์ของพญาคั่นคาก ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล

คำ "พญาคั่นคาก" นี้ปรากฏในบทร้อง ในคำให้สัมภาษณ์ของ นางทองเลื่อน ภูศรี ซึ่งเป็นชาวคลองวังดังนี้

"นางตั้งเอ๋ย	ลงโล่งโค้งกงเกวียน
มาเวียนนี้ซึก 2-3 รอบ	มากอบนี้ซึก 2-3 ที
จักรสุริย์ มาลี จุฬา	หลังซาซา ก็พญาคั่นคาก
เชิญทั้งกกไม้บาก	เชิญทั้งสากไม้แดง
เชิญทั้งหม้อแกง หม้อข้าว	เชิญทั้งเหล้าไหน้อยไหใหญ่นับแสน
นับแสนก็เรือล่องล่อง	ตีกลองน้ำใสข้าวเอาเด้อ "

บทร้องนี้ทำให้อนุมานได้ว่า ความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาคีน่าจะมีอิทธิพลของ ชาวลาวแทรกอยู่

(จารุวรรณ ธรรมวัตร, พิธีเต้าแม่ นางตั้งหรือแห่แม่ นางตั้ง" คติชาวบ้านอีสาน หน้า 5)

นอกจากนี้ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับการฝังรก จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวบ้านบางคน เมื่อคลอดลูกแล้ว จะนำรกใส่ในหม้อดิน แล้วนำไปฝังไว้ใต้ถุนบ้านบริเวณใต้บันได แล้วหาหนาม หรือ ไม้มาสะไว้ ป้องกันสุนัขมาขุดคุ้ย ซึ่งตรงกับความเชื่อของชาวลาว ซึ่งอ้างถึงไว้ในหนังสือ เกร็ดโบราณประเพณีไทย ของ ส. พลายน้อย หน้า 86 ความว่า "... ธรรมเนียมแท้ๆ ของลาว ทางฝั่งประเทศลาวนั้น เมื่อเอารกใส่หม้อใหม่แล้ว เขาก็เอาไปฝังไว้ใต้กระไดบ้าน เอาขอนไม้ติดไฟให้คุกรุ่นอยู่ปากหลุมจนกว่าผู้เป็นมารดาจะออกไป การที่ฝังรกไว้ใต้กระได เคยได้ยินมาว่าจะ ทำให้เด็กเป็นคนรักบ้านรักถิ่น " จึงอาจสังเคราะห์ได้ว่า ความเชื่อของคนในชุมชนบ้านคลองวัว นั้น อาจเป็นการผนวกรวมทั้งความเชื่อของมอญ และลาว เข้าไว้ด้วยกัน ในเรื่องการเก็บสะดือ ของลูกๆ ใส่รวมไว้ในหม้อ และการฝังรกใต้บันไดบ้าน

เขมร

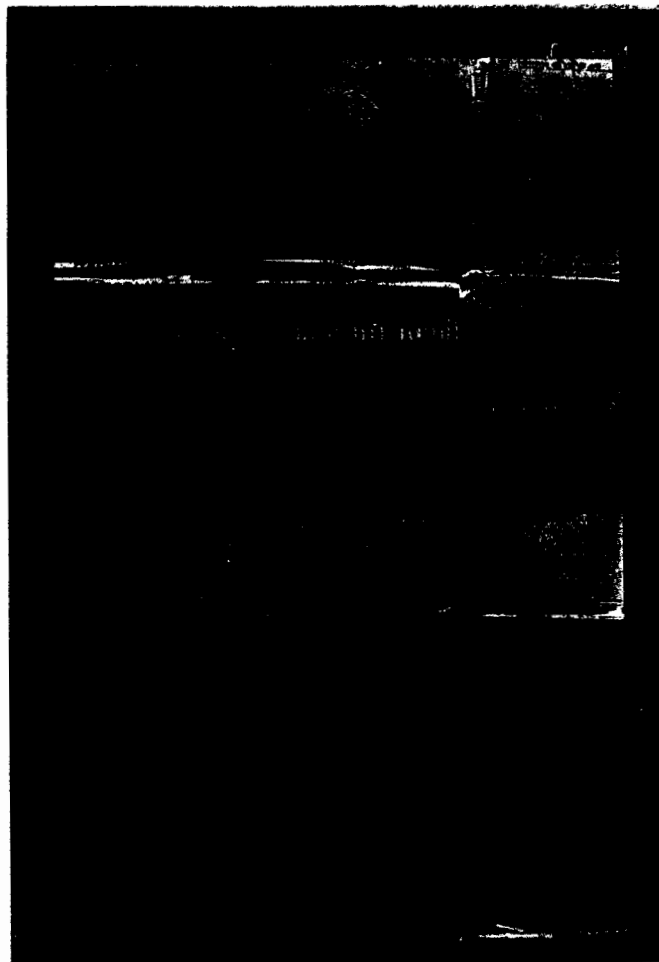
ชาวเขมรนั้นมีบางส่วนที่อพยพตามเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์มา ทำงานกับท่านเจ้าพระยาฯ ต่อมาเมื่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ย้ายเข้าไปอยู่กรุงเทพฯ ชาวเขมรเหล่านี้จึงแยกย้ายกันไป มีบางครอบครัวที่ยังคงทำงานอยู่ในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ โดยทำหน้าที่เป็นพนักงานและเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ บ้างก็รับจ้างทำงานเล็กๆ น้อย ชาวบ้านเล่าว่า ชาวเขมรที่มานี้มีบางคน เป็นช่างปั้น แกะสลักลวดลายได้อย่างสวยงาม และได้มีโอกาสไปเป็นกำลังในการสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ พระอุโบสถของวัดแก้วพิจิตรซึ่งท่านเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนในการสร้างวัดแก้วพิจิตรนี้ วัดแก้วพิจิตรถือว่าเป็นวัดสำคัญ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ด้านตรงกันข้ามกับชุมชนคลองวัว มีความสวยงามด้วยศิลปกรรม 4 ชาติ คือ เขมร จีน ยุโรป ไทย ครอบครัวที่ยังคงทำงานอยู่ในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ โดยทำหน้าที่เป็นพนักงานและเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ ได้แก่ ครอบครัวรสเกษร นายชิต รสเกษร ผู้มีเชื้อสายเขมรได้ให้สัมภาษณ์ว่า ตนเคยรับราชการเป็นคนงานในแผนกนักการภารโรง ในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์

นายชิต รสเกษร มีบิดาชื่อช้อย มารดาชื่อนุญมี ถึงแก่กรรมแล้วทั้ง 2 คน มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 5 คน นายชิตสมรสกับนางผุย หญิงชาวไทยบ้านน้ำหัก มีบุตร 3 คน คือ นายชูชาติ รสเกษร นายบุญช่วย รสเกษร และ นางสาวอำพร รสเกษร ซึ่งทำงานในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ทั้ง 3 คน

เมื่อจำความได้ บิดามารดา เล่าให้ฟังว่า พ่อแม่เป็นคนเขมรมาจากเมืองพระตะบอง ติดตามเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์มาทำงาน และมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณตำบลบางบริบูรณ์ (บริเวณฝั่งแม่น้ำตรงข้ามกับโรงพยาบาลเจ้าพระยาฯ ในปัจจุบัน)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เจ้าพระยาฯ ได้กลับจากทำราชการที่เมืองพระตะบอง เดินทางกลับแผ่นดินไทย โดยเดินเท้าจากพระตะบอง มาถึงที่ตั้งปัจจุบันนี้ใช้เวลาประมาณเดือนกว่าๆ การเดินทางรอนแรมมานั้นค่อนข้างลำบาก อาศัยพาหนะ คือ ช้างม้า เกวียนระแทะ ขนสัมภาระที่จำเป็น อาหารการกิน ไพร่ พล มาพร้อมสรรพ คณะชาวเขมรที่ติดตามมาด้วยนั้น ประมาณเกือบร้อยคน มีบางคนเสียชีวิตด้วยพิษไข้ป่าระหว่างเดินทาง

เมื่อมาถึงที่ตั้งหลักแหล่งในปัจจุบัน (คือตำบลบางบริบูรณ์) เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์มองเห็นว่าเป็นทำเลที่พักที่ดี และเหมาะสม จึงตั้งที่พักผ่อน โดยให้พลพรรคที่ตามมาตั้งเพิงพักผ่อนกัน คงจะมีส่วนหนึ่งที่เมื่อตั้งเพิงพักผ่อนหลายวัน หายเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางแล้ว จึงต่อแพข้ามฝั่งแม่น้ำไปอีกฝั่งหนึ่ง และคงจะได้พบทำเลที่ดี จึงสร้างอาคารถาวรขึ้นอยู่อาศัย คือตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ซึ่งปัจจุบันผู้สืบสกุลของท่านได้มอบให้แก่ทางราชการ จัดทำเป็นสถานที่ตั้งโรงพยาบาลประจำจังหวัดปราจีนบุรี โดยตั้งชื่อว่า โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ โดยมีการมอบโฉนดที่ดินให้ถือครองด้วย ดังมีภาพถ่ายโฉนดที่ดินปรากฏในหนังสือประวัติโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ต่อไปนี้

ภาพโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์

ภาพวัดแก้วพิจิตร ศิลป 4 ชาติ ไทย จีน เขมร ยุโรป

คนเขมรมีผิวพรรณค่อนข้างคล้ำ ทุ่งผ้าหยักครึ่ง ลำเนียงพุดค่อนข้างเร็ว ชอบเคี้ยวหมาก ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขมรที่ตามมานั้น อยู่กันอย่างเรียบง่าย ไม่พิธีพิถัน บ้านพักปลูกง่ายๆ หลังคาสูง บริเวณบ้านจะมีที่แขวนอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ปลาสด ปลาแห้งต่างๆ ไว้ คนเขมรมีความขยัน อดทน ในการบุกเบิกตั้งหลักแหล่ง เมื่อถึงเวลาทำงานจะนั่งเรือซุด โดยเรือซุดนี้ทำขึ้นเองจากการตัดต้นไม้ ซุดเป็นลำเรือขึ้น หรือต่อแพ ข้ามฝั่งแม่น้ำไปทำงาน บ้านไม่ต้องห่วงเรื่องทรัพย์สิน เพราะพวกเขาจะยกบันไดขนาดย่อม พาดไว้บนนอกชานเท่านั้น เมื่อข้ามมาทำงานที่ ตึกเจ้าพระยาฯ นายชิต เล่าว่า บริเวณนั้นเป็นป่ารกๆ มีไม้หลายชนิด ขึ้นเป็นกลุ่มหนาแน่น ถัดลงไปทางใต้มีคลองไหลแยกมาจากแม่น้ำสายใหญ่ รมรื่น เย็นสบาย มีสัตว์ป่า เช่น ไก่ป่า กระต่าย และแก้งอยู่บ้าง นายชิตได้เห็นมากับตา และได้เคยนำกระต่ายไปทำอาหารเย็น การใช้ชีวิตของชนชาวเขมรสมัยนั้น สถานภาพทางสังคมจะเป็นไพร่ และทาส ส่วนมากเดินทางติดตาม เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ มาด้วยความจงรักภักดี ทั้งบิดาและมารดาของนายชิต ได้เข้าทำงานในโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ทั้งสองคน และถือว่าตนเองและชาวเขมรที่เดินทางอพยพกันมา เป็นลูกหลานของท่านเจ้าพระยาฯ ทั้งสิ้น

ในด้านการศึกษา กลุ่มชนชาวเขมรที่เดินทางมานั้น ส่วนมากไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่อย่างใด การพูดจาติดตอสัมพันธ์กับคนไทยอาศัยจากการจดจำ พูดคุย พบปะ กันอยู่ และมีความพยายามเลียนแบบเสียง สำเนียงและคำต่างๆ ที่มีความหมายและจำเป็นต้องใช้ใน ชีวิตประจำวันเท่านั้น การเรียนรู้หนังสือไทยมีในสมัยต่อมา ทั้งบิดาและมารดาของนายชิต ไม่ได้เรียนรู้หนังสือไทยเลย และพูดไม่ค่อยชัดเจนเท่าใดนัก ตัวนายชิตเองเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดแก้วพิจิตร ปัจจุบันภาษาตัวหนังสือไทยก็ลืมหมด เนื่องจากไม่ได้ใช้มาเป็น เวลานาน ชาวเขมรเมื่อดำเนินชีวิตในแต่ละวัน จะใช้ภาษาเขมรของตนพูดกันในกลุ่ม ไม่ได้ใช้ภาษาไทยสื่อสารกัน ทุกคนชอบเคี้ยวหมากตลอดเวลา เวลาเดินทางไปไหนๆ ถ้าเป็นผู้ชายมักไม่ใส่เสื้อ จะมีผ้า เรียกว่า "ผ้าทางยาว" มีลักษณะรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า 1 ผืน ไว้สำหรับเก็บม้วนผ้าเป็นห่อกลมๆ ใส่สัมภาระ สิ่งของสำคัญติดตัวไป สิ่งของที่นำติดตัวไปใน ม้วนผ้านั้นมี เครื่องราง หรือ ของขลัง ขึ้นใดชิ้นหนึ่งซึ่งติดตัวมานาน พร้อมกับ ห่อหมาก และ เปลือกเสียด รวมทั้ง อาหารการกินที่นำไปรับประทานในระหว่างทำงานด้วย ของขลังที่นำติดตัว ไป บางทีเป็นลักษณะของต้นไม้ คือต้นรักสีดำ มีอักษรละยันต์ สีดำแข็ง หรือเป็นอาวุธขนาดเล็ก เช่น มีดหรือพร้า ส่วนการแต่งกายของผู้หญิงชาวเขมรจะมีผ้าพันอก ทุ่งผ้าถุงถักหยักครึ่งขึ้นไป ให้ชายผ้าถุงอยู่ได้เข้าเล็กน้อย เพื่อความสะดวกในการเดิน และความสะดวกในอิริยาบถต่างๆ หญิงชาวเขมรไม่นิยมตกแต่งร่างกายด้วยสิ่งของ เครื่องประดับใดๆ ชายชาวเขมรนิยมสักยันต์ เต็มร่างกาย ทั้งแผ่นอก แผ่นหลัง และต้นแขนทั้ง 2 ข้าง เป็นรอยสักยันต์แห่งวิชา อาคมต่างๆ บิดาของนายชิต รสเกษร สามารถเสก เป่า รักษาโรคภัยไข้เจ็บบางโรคให้หาย ทุเลาลงได้ หรือ

ขจัดปิดเป่ากายนตรายบางเหตุการณ์ไม่ให้มาสู่ตัวเองหรือครอบครัวได้ แต่อย่างไรก็ดี ชาวเขมรมีความเชื่อในเรื่องนี้ว่า ผู้เป็นบิดาห้ามสอนมนต์ คาถา หรือบทสวดบทเรียนใดๆ ให้แก่ลูกชายของตนเองอย่างเด็ดขาด เพราะอาจจะทำให้มนต์คาถาเสื่อมเสีย หรือ เกิดความเสื่อมสูญขึ้น บิดาของนายชิต ไม่เคยสอนคาถาใดๆ ให้เลย นายชิต "ลักจำ" มนต์คาถาบางบทได้เอง แต่มีความคิดว่า สิ่งใดที่จดจำกรรมวิธีมาจากพ่อของตนทำให้เกิดความศักดิ์ เป็นความเพียรพยายามที่จะทำให้สำเร็จและเกิดความภาคภูมิใจขึ้น เช่น นายชิต สามารถเป่ารักษาผู้ที่มีอาการของโรคเรื้อ หรือ งูสวัด เป็นผี ให้ทุเลาอาการลงได้ โดยใช้มนต์คาถา ดังนี้

โอม มาตา เซทซัว

เตอ เประอะญู เประอะอันสะเดาะ

ปักโบ ปักบอม ปักตัก

สะเดาะละมเพ สะเดาะ ละมพาด

ในขณะที่ทำพิธี ก็อมน้ำธรรมดา และเป่าพ่นน้ำลงตรงบริเวณที่มีอาการ ข้อสำคัญคือการทำจิตให้ตรง (ทำจิตให้แน่วแน่ เป็นสมาธิ) และก่อนท่องมนต์ คาถา ให้ตั้งนะโม 3 จบก่อน เป็นสำคัญ

นางไพลิน พลพะยานุ ปัจจุบันอายุ 75 ปี ชื่อสกุลเดิมคือ กิมเฮียด ทวีสุข เกิดที่เมืองพระตะบอง ประเทศกัมพูชา บิดาชื่อ นายทวน ทวีสุข เป็นคนเชื้อสายจีน - เขมร มารดาชื่อ ตีมหรือทับทิม ทวีสุข เชื้อชาติ เขมร - ไทย บิดามีอาชีพค้าขายของประเภทเครื่องไฟฟ้า มารดามีอาชีพผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นางไพลินเกิดในสมัยที่เขมรอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส เพราะนางไพลิน จำเหตุการณ์บางอย่างได้ เช่น มีการใช้เงินสกุลฝรั่งเศส และวัฒนธรรมในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การนอนพักผ่อนตอนกลางวัน มีการใช้คำพูดภาษาฝรั่งเศสปะปนในภาษาเขมร

พ.ศ. 2496 รัฐบาลไทยได้เข้าไปปกครองในดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง พิบูลสงคราม พนมเปญ และศรีโสภณ นับตั้งแต่นั้นมาวิถีชีวิตบางอย่างก็เริ่มเปลี่ยนไป โดยเริ่มเรียนหนังสือไทย การเรียนหนังสือในเขมรนั้นให้ผู้หญิงเรียนที่บ้าน ส่วนผู้ชายไปเรียนที่โรงเรียน จะมีครูสอนภาษาไทยมาประจำสอนที่โรงเรียนด้วย ส่วนนางไพลินนั้น มารดาเป็นผู้สอนหนังสือให้ โรงเรียนในเขมรจะหยุดวันพระ ชาวเขมรจะเลี้ยงดูลูกผู้หญิง คล้ายคลึงกับชาวไทย คือไม่ชอบให้ลูกสาวไปเที่ยวเตร่เฮฮา หรือเล่นสนุกสนานนอกบ้าน ต้องการให้อยู่กับบ้านช่วยบิดามารดาทำงาน ประกอบอาชีพ และจะฝึกสอนให้ทำอาหาร ทำสวน และอื่นๆ นางไพลิน สมรสกับ นายไศพลพะยานุ ซึ่งเป็นคนไทย โดยนางไพลิน ได้พบกับนายไศ เพียงครั้งเดียว เพราะมารดาไม่นิยมให้ลูกสาวเที่ยวนอกบ้าน พื้นที่บ้านนายไศ มีสวนผลไม้ที่ปลูกมากได้แก่ ส้มเซ้ง ส้มเปลือกบาง และส้มโอ ส่วนพื้นที่ละแวกบ้านอื่นก็จะทำนาบ้าง บ้านใดไม่มีนาจะมีการเช่านา โดยคิดค่าเช่านาเป็นข้าว ในอัตรา 10 เอา 4 (10 : 4) คือ ถ้าผู้เช่าผลิตข้าวได้ 10 ถัง เจ้าของคิดค่าเช่าที่นาเป็นข้าว 4 ถัง การแต่งกาย หญิงเขมรสมัยก่อนแต่งกายคล้ายคลึงกับหญิงไทยคือ นุ่งผ้าถุง

และสวมเสื้อแบบสบายๆ แต่สีสันค่อนข้างดูฉลาด ฐานะทางเศรษฐกิจ ของนางไพลินค่อนข้างดี เนื่องจากบิดามีอาชีพค้าขาย บ้านของนางไพลิน หลังคามุงกระเบื้อง ส่วนบ้านที่ฐานะไม่ดี เช่น ประกอบอาชีพทำนา จะมุงหลังคาด้วยแฝก จาก หรือหญ้าคา เมื่ออายุได้ 19 ปี จึงได้สมรสกับนายไส พละหาญ เชื้อชาติไทย นายไสเป็นครูสอนหนังสือไทยที่พระตะบอง ในสมัยนั้นตรงกับสมัยของหลวงพิบูลย์สงคราม (พ.ศ. 2483) เนื่องจากไทยมีกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส มีการเรียกร้องดินแดนไทยที่ถูกฝรั่งเศสยึดครองไปคืน คือ ล้านช้าง นครจำปาศักดิ์ ศรีโสภณ พระตะบอง กลันบุรี แต่ฝรั่งเศสไม่ยอม ญี่ปุ่นจึงเข้ามาเจรจาไกลเกลี่ย จนกระทั่งไทยต้องยอมยุติกรณีพิพาท และหลังจากนั้นได้ส่งข้าราชการเข้าไปปกครองและบริหารงานในจังหวัดล้านช้าง นครจำปาศักดิ์ พิบูลสงคราม และพระตะบอง โดยเฉพาะพระตะบอง ยังคงต้องการครู ตำรวจ และราชการอื่นๆ นายไส พละหาญ จึงต้องเดินทางไปที่พระตะบอง การเดินทางไปพระตะบอง ในสมัยนั้น ไปโดยทางเท้า โดยจ้างเหมาเกวียนบรรทุกสิ่งของที่จำเป็น ใช้เวลาเดินทาง มากกว่า 6 คืน 7 วัน จึงถึงพระตะบองและพิบูลสงคราม ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้มีการพบเห็นนางไพลิน ได้ แต่งงานอยู่กินกันในที่สุดและพานางไพลิน กลับมาตั้งบ้านอยู่ ณ บ้านคลองวัวจนปัจจุบันนี้

นางไพลิน ได้เล่าถึงพิธีแต่งงานให้ทราบดังนี้ พิธีแต่งงานจัดขึ้นที่พระตะบอง กำหนดสินสอดซึ่งฝ่ายชายต้องหามา ดังนี้

1. เงินค่าสินสอด 1,500.- บาทไทย
2. ผ้าไหม 5 ผืน
3. หมู 100 กิโลกรัม
4. ไก่ 80 ตัว
5. สร้อยข้อมือทองคำ
6. สร้อยคอทองคำ
7. ขนมต่างๆ เป็นเครื่องประกอบในสินสอด เช่น ขนมเทียน พักเชื่อม ขนมกง

ขนมฝิง ถั่วตัด

8. กับข้าว อาหารการกินที่จะเลี้ยงผู้มาอวยพร ฝ่ายชายต้องจัดหา

สำหรับฝ่ายหญิง จะต้องเตรียมขนม ห่อด้วยกระดาษสีต่างๆ เป็นของรับไหว้ ซึ่งถ้าไม่มีของเหล่านี้รับไหว้จะโดนตีฉนิลนินทา จากผู้ที่มาอวยพร

พิธี แต่งงานแบ่งเป็น 2 ช่วง

ช่วงแรก เป็นพิธีรดน้ำอวยพรคู่บ่าวสาว มีการขอพร รับไหว้ ในวันนี้ เจ้าสาวจะแต่งกายแบบญี่ปุ่น คือนุ่งกิโมโน มีการรับประทานอาหารเลี้ยงรับรองแขก แล้วฝ่ายชายจะกลับบ้านไป

ช่วงที่ 2 วันรุ่งขึ้น ฝ่ายชายนุ่งผ้าไหม ผ้าม่วง มาที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวต้องเดินบนผ้าทอมือซึ่งแม่เจ้าสาวทอเตรียมไว้ ทุบไปตามทางเดินที่เจ้าบ่าวจะต้องขึ้นบ้าน เดินไปยังที่

เตรียมไว้คอยรับตัวเจ้าสาว วันนี้เจ้าสาวแต่งกายแบบหญิงชาวจีน สวมชุดกี่เพ้า มีผ้าบางๆ คลุมหน้า เมื่อฝ่ายชายมาถึงบ้านต้องเดินบนผ้าพาดที่ปูลาดไว้ไปยังสถานที่รอคอยเจ้าสาวออกมา เมื่อได้เวลาอันเป็นมงคล เจ้าสาวจึงเดินมา พร้อมกับถือพาน บรรจุเสื้อกางเกง หมาก พลุ 1 คำ ให้เจ้าบ่าวรับไว้ เจ้าบ่าวรับพานไว้แล้วรับเจ้าสาวมานั่งเคียง เจ้าบ่าวเข้าไปในห้องเพื่อเปลี่ยนเสื้อผ้าที่ฝ่ายหญิงเตรียมไว้ให้ในพาน เมื่อเปลี่ยนเสร็จแล้ว ออกมาพร้อมกับเจ้าสาว แล้วรับประทานอาหารตามลำพัง 2 คน เพื่อเป็นสิริมงคล รับตัวเจ้าบ่าวไว้ร่วมครัวเรือนเดียวกัน หลังจากรับประทานอาหารแล้วจะเป็นพิธีส่งตัว เจ้าบ่าวเจ้าสาว โดยผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะสรรหาหรือคัดเลือกแล้วเชิญคู่สามีภรรยาคู่ที่มีชีวิตการแต่งงานที่มีความสุข สมบูรณ์ ราบรื่น อยู่กินกันดี ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ช่วยกันทำมาหากิน มาร่ำอวยพรให้แก่คู่บ่าวสาว โดยการร่ำนี้ทั้งชายและหญิงจะถือ ก้านกล้วย ซึ่งลิดไปตองออกหมดแล้ว แล้วร่ำอวยพร พร้อมกับให้คำพรให้บ่าวสาวครองรักกันอย่างมีความสุข ดังนี้

“อโลกแมงยา เจ็งเจิมรักษา ปิตรุตตระทอม
ตระปิงกระมอม ลุดอลเมียนพะไต กาเกอ ออปไปร ”

เมื่ออยู่กินกันได้ระยะหนึ่ง นายโสได้ย้ายกลับมารับราชการในประเทศไทยตามเดิม และนางไพลินได้ติดตามสามีมาจากพระตะบองด้วย จนกระทั่งตั้งครรภ์บุตรคนแรก นางไพลิน มีความเห็นว่า คนไทยเป็นคนใจดี มีความอดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผู้ชายเป็นคนสุภาพ อ่อนโยน มีความรับผิดชอบในการทำงาน รักครอบครัว มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจในความรู้สึกของตนซึ่งเป็นผู้หญิง ที่มาจากต่างถิ่น นางไพลิน ได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับนิสัยคนไทย พยายามดำเนินชีวิตตามแบบคนไทย พยายามพูดภาษาไทยให้มีสำเนียงคล้ายคลึง เพื่อไม่ให้ผู้อื่นเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ นางไพลินมาจากครอบครัวที่มีฐานะดี และมีพื้นฐานทางการศึกษา จึงเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว บิดามารดาของนางก็ได้อบรมเรื่องการวางตัว การดูแลบ้านเรือน ดูแลสามีและผู้อื่น ให้มีความสุข เพื่อที่จะอยู่ในสังคมไทยได้อย่างปกติสุข เพราะบิดามารดา มีความ เป็นห่วงนางไพลินที่ต้องติดตามสามีมาอยู่ประเทศไทย นางไพลินได้เรียนรู้วิถี ชีวิตไทย เช่น การทำอาหาร การทำงานบ้าน การทำนา การทำสวน การทำงานหนักต่างๆ การรักษาสุขภาพ อนามัยของตน กิริยามารยาทต่างๆ อาหารที่ทำ รับประทานประจำคือ ลาบปลา ลาบหมู แกงส้ม แกงเผ็ด ปลาร้า ทำจากปลาช่อน แต่ลอกหนังปลาออก แล้วโขลกให้เนื้อปลาละเอียด นอกจากนี้ยังนิยมรับประทานข้าวกับแตงโม หรือ มะม่วงสุกก็ได้

ชาวจีน

แต่เดิมชาวจีนส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ในตลาดซึ่งเป็นตัวชุมชนในเมือง คนละฝั่งแม่น้ำ ชาวจีนมักมีอาชีพค้าขาย เมื่อฤดูเก็บเกี่ยวผ่านไปก็จะมาซื้อข้าวสารตามยุ้งฉาง หรือเรียกว่า "เจ็กมาตวงข้าว" กับชาวบ้านในชุมชนบ้านคลองวัวเสมอ และจะพบว่า เมื่อชุมชนนี้เจริญขึ้น มีการขายที่ดินทำเป็นหมู่บ้านจัดสรร จะมีผู้มีเชื้อสายจีนมาซื้อที่ ปลูกบ้าน ทำอาชีพค้าขาย เช่น ผลิตน้ำแข็งขาย ทำร้านอาหาร เปิดร้านให้บริการซ่อมเครื่องยนต์ เครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งการขายพันธุ์ไม้ต่างๆ ด้วย จากการสัมภาษณ์จึงพบว่ามีการไหว้เจ้าในประเพณีตรุษจีนด้วย ซึ่งครอบครัวที่ประกอบพิธีไหว้เจ้านี้ มีน้อยครอบครัว แต่ก็พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้เจ้า ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติตามประเพณีจีนอย่างเคร่งครัดนั้น จะมีการนับถือบรรพบุรุษ มีการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา รวมถึงการไปเคารพศพ และทำบุญ เลี้ยงอาหารกันในวงศ์ญาติที่สุสานซึ่งเป็นสถานที่เก็บศพด้วย นอกจากนี้ชาวจีนในจังหวัดปราจีนบุรียังร่วมกันบำเพ็ญกุศลโดยการเก็บศพไร้ญาติ และการกินเจในเทศกาลกินเจด้วย ศาลเจ้าของคนจีนจะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง คนละฝั่งแม่น้ำ ห่างจากชุมชนคลองวัวไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ดี ถือได้ว่าคนจีนนั้นเป็นคนขยัน และมักประกอบอาชีพค้าขาย

12 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ชาวลองวัวแต่เดิมมีลักษณะการดำรงชีวิตโดยอาศัยอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย พึ่งพิงธรรมชาติ มีการศึกษาค้นคว้าขั้นต่ำ การทำนาถือเป็นอาชีพหลัก แต่ละบ้านล้วนมีที่ทำกินของตนเอง สิ่งที่ได้จากการทำมาหากินก็แบ่งปันกับบ้านใกล้เคียง ทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคย ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้ดี พิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. การถือครองที่ทำกิน ทุกบ้านจะมีที่ทำกินเป็นกรรมสิทธิ์ของตน และรุ่นลูกหลานได้รับสืบทอดเป็นมรดกต่อกันมา
2. มีฝูงโค กระบือ เป็นสัตว์ประจำครอบครัวๆ ละไม่ต่ำกว่า 7 ตัว
3. มีเรือทั้ง ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เป็น เรือกระแซง ไว้ติดต่อกับค้าขาย ไปมาหากัน
4. ทรัพย์สินมีค่า เช่น ทองคำ และการมีค่านิยมของความมั่งคั่งใหญ่โตสูง คือสามารถส่งบุตรหลาน เข้ารับการศึกษาต่อและได้ทำงานเป็นข้าราชการ

จากลักษณะดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ชาวบ้านชุมชนคลองวัวส่วนใหญ่ ไม่ค่อยได้รับการศึกษาสูงนัก ครอบครัวหนึ่งมีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 5-11 คน มีความต้องการใช้แรงงานทำกินมาก บุคคลในตระกูลสืบทอดเผ่าพันธุ์กับคนในชุมชนละแวกเดียวกัน ความเห็นห่างกันเกิดจาก ค่านิยมในเรื่องการศึกษา กล่าวคือ ครอบครัวใด มีบุตรหลานได้เรียนสูงๆ มีอาชีพเป็นข้าราชการ จะเป็นผู้มีฐานะทางสังคมสูงกว่าครอบครัวที่บุตร หลานไม่ได้ศึกษา เล่าเรียน ไม่เป็นข้าราชการ การอิจฉา ริษยาเกิดขึ้น เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ทำให้บางครอบครัวเกิดความรู้สึก ว่า ครอบครัวของตน ต่ำต้อย ด้อยค่า

การศึกษาเริ่มเข้ามามีบทบาทและเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2474 โดยในระยะแรก นางชัชชัย สุกุลพรหมณ์ นางชวน เลิศศิลป์ และนางปราณีต สอนทรง เล่าถึงการเดินทางไปเรียนว่า ในปี พ.ศ.2476 ถ้าไปเรียนที่วัดแก้วพิจิตรก็ต้องนั่งเรือจ้างข้ามฝากไป พวกตนต้องเดินไปโรงเรียน โดยเดินเลียบบหลังหมู่บ้าน เพราะไปเรียนที่วัดหลวงปริชากุล ต้องเดินเลียบบหลังหมู่บ้าน ตัดทุ่งนาตรงไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ปัจจุบันคือศาลากลาง (หลังเก่า) ของจังหวัดปราจีนบุรี และผ่านคลองต่างๆ ไปจนถึงวัดหลวงปริชากุล การแต่งกายในช่วงนั้นเริ่มแสดงความแตกต่างระหว่างฐานะของผู้ปกครองแล้ว กล่าวคือ ถ้าครอบครัวใดมีฐานะร่ำรวย บุตรหลานที่เป็นหญิงจะใส่ผ้าถุงสีน้ำเงิน ส่วนครอบครัวที่ฐานะยากจน จะใส่ผ้าถุงสีดำ

ต่อมา ปี พ.ศ. 2499 ชาวบ้านเกือบทุกบ้านเริ่มขายสัตว์พาหนะในการทำกินให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อ เรือที่เคยใช้ในการคมนาคมถูกละทิ้ง บ้างก็ขายต่อให้ผู้อื่น บ้างก็ซ่อมแซมเก็บรักษาไว้ ชาวบ้านหันไปใช้รถจักรยาน รถยนต์ กันมากขึ้น ที่นา ที่ทำกินถูกทิ้งร้างว่างเปล่า บ้างขายทอดต่อให้กับนายทุนที่ซื้อไปทำธุรกิจบ้านจัดสรร เจ้าของที่ดินเริ่มมีเงินพอสำหรับส่งบุตรหลานไปเรียน ประกอบกับมีโรงเรียนมัธยม ตั้งขึ้นใหม่ และค่านิยมในเรื่องการศึกษามีมากขึ้น ทุกบ้านมีเงินจับจ่ายหาซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกให้กับครอบครัวมากขึ้น ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ สภาพอากาศแปรปรวน ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล น้ำและระบบการชลประทานไม่ดี การทำนาจึงลดน้อยลง จากการสำรวจในปัจจุบันพบว่า ครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำนามีน้อยมาก คิดเป็นร้อยละ 1.8 ตัวอย่างเช่น ครอบครัวของ นายล้วน ครูทอง นายสำราญ พยัคฆพันธ์ นางพยุง คุ่มศิริ และครอบครัวของนางจรววย สุขพันธ์ เป็นต้น

สำหรับพื้นที่นาหรือที่ดินทำกินซึ่งขายให้นักธุรกิจแล้ว จะถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นที่อยู่อาศัยประเภทหมู่บ้านจัดสรร บ้างก็ปลูกเป็นอาคารเรือนพักอาศัย หรือที่เรียกว่า หอพัก เก็บค่าเช่าเป็น รายเดือน ผู้ซื้อบ้านจัดสรรส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ที่ทำงานบริเวณส่วนราชการต่างๆ ในละแวกใกล้เคียง เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีตำรวจ หรือไม่ก็เป็นพ่อค้า ประชาชนทั่วไป มีอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นทดแทนอาชีพทำนา ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากการสอบถามและสัมภาษณ์ว่า อาชีพต่างๆ เกิดขึ้นตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และสภาพเศรษฐกิจที่เริ่มเปลี่ยนไป ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังนี้

อาชีพค้าขาย

อาชีพค้าขายนี้ เปลี่ยนจากการขายข้าวเปลือก ผัก หรือ อาหารที่หาได้จากธรรมชาติ มาเป็นการขายเครื่องอุปโภคและบริโภค การขายเครื่องบริโภค ที่มีมากคือการขายอาหาร โดยมีร้านเปิดให้บริการ ผู้คนที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้ เนื่องจากที่ดินทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เปลี่ยนสภาพไปเป็นบ้านจัดสรร การหาอาหารจากท้องนา แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ลดน้อยลงและหาได้ยากขึ้น ร้านอาหารที่เปิดบริการ มีทั้ง อาหารตามสั่ง และอาหารปรุงสำเร็จ เนื่องจากมีนักเรียน นักศึกษามาเรียนและอาศัยอยู่มากขึ้น อาหารที่ทำขายจึงเป็นประเภท ก๋วยเตี๋ยว ข้าวผัด ข้าวแกง และเพื่อบริการผู้ที่ไม่นิยมทำอาหารรับประทานเอง จึงมีบริการทำอาหารปรุงสำเร็จ ตักขายเป็นถุง มีอาหารให้เลือกซื้อมากมาย ทั้งต้ม แกง ผัด ยำ และ น้ำพริกต่างๆ เช่น ต้มจืด ต้มกะทิสาบับ แกงเผ็ดปลาตุก แกงไก่ แกงหมู ผัดผัก ผัดไหลบัว ยำกบ ยำห้วปลี น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกกะปิ น้ำพริกตาแดง ซึ่งจะมีทั้งผักสด ผักต้ม และ ผักดอง ให้เลือกซื้อไปกินกับน้ำพริกได้ตามชอบ นอกจากนี้ ยังได้พบว่า มีร้านอาหารประเภทสวนอาหาร เปิดขึ้นในบริเวณใกล้เคียงเพื่อให้บริการ จัดเลี้ยงกลุ่มคนที่เข้ามาเป็นคณะ เป็นครอบครัว จะให้บริการอาหารตามสั่ง และมีบริการในรูปแบบความบันเทิง ในระยะแรกมีโทรทัศน์ให้ดู ต่อมาเริ่ม

ขยายบริการมากขึ้น จากเริ่มมีเพลงจากวิทยุ ตู้เพลง เครื่องเสียง ให้ฟัง จนถึงมีนักร้องนักดนตรี เล่นในช่วงเวลากลางวัน ตั้งแต่ 19 นาฬิกาเป็นต้นไป บางร้านเปิดบริการให้ผู้คนที่เข้ามารับประทานอาหารได้ร้องเพลงร่วมกับวงดนตรี บางร้านจัดหาเครื่องเล่นที่เรียกว่า “คาราโอเกะ” ให้บริการลูกค้าก็มี ส่วนอาหารเหล่านี้มักจัดสถานที่ให้อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ทั้งนี้เนื่องจากมีความประสงค์ให้ลูกค้าที่มาใช้บริการ ได้เห็นบรรยากาศและทิวทัศน์ที่งดงามริมแม่น้ำ ส่วนอาหารเหล่านี้ ได้แก่ ร้านคิดถึง ร้านโชติรัตน์ ร้านมธุรสรมน้ำ เป็นต้น

อาชีพทำบ้านเป็นหอพัก

อาชีพนี้เกิดขึ้นเพื่อให้บริการแก่นักเรียน นักศึกษาที่ผู้ปกครองจากต่างอำเภอ ส่งมาศึกษา เนื่องจากได้มีการตั้งโรงเรียนการช่าง และโรงเรียนสตรี ขึ้น ซึ่งในปัจจุบัน คือ วิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี ซึ่งเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษา ให้ความรู้ด้านการอาชีพ งานช่างต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องยนต์ รวมทั้งงานช่างของผู้หญิง ที่เรียกว่า งานคหกรรม อันมีการทำอาหาร การทำขนม การเย็บปักถักร้อย เป็นต้น ส่วนโรงเรียนสตรี นั้น ในระยะต่อมาได้แบ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา แยกรับนักเรียนชาย นักเรียนหญิง ซึ่งได้แก่โรงเรียนปราชญ์ราษฎรอำรุง และโรงเรียนปราชญ์กัลยาณี ส่วนโรงเรียนการช่างหรือวิทยาลัยเทคนิคนี้ ได้รับความนิยมมาก ผู้ปกครองจะส่งบุตร หลานมาเรียนกันมากขึ้นๆ ทุกปี ชาวบ้านในชุมชนคลองวัวจึงใช้ห้องบางห้องในบ้านเป็นห้องพักให้เช่า ส่วนบางบ้านที่เคยมีได้ทุนสูงก็ปลูกสร้างต่อเติมห้องขึ้น บ้านที่มีเงินมาก ก็สร้างหอพักขึ้นใหม่ เป็นห้องแถว เป็นเรือนไม้ยาว แบ่งเป็นห้องๆ ให้นักเรียนได้มาพักอาศัย มีรายได้จากการเก็บค่าเช่า เป็นรายเดือน

หอพักมากมายที่มีในชุมชนบ้านคลองวัวมีชื่อเรียกดังตัวอย่างต่อไปนี้

หอวาศรีพรหม หอพักหญิงอรรณพ หอพักหญิงอารีย์ หอพักหญิงพารา หอพักชายขาว หอพักชายฉวีวรรณ หอพักชายจิตสะอาด หอพักหญิงชื่อสัตย์ หอพักชายพรพญา หอพักพลอยไพไล หอพักชายมุกดา หอพักนางขวัญใจ หอพักจิตประกอบ หอพักจิราพร หอพักพรสวรรค์ หอพักพลอยทิพย์ หอพักอำพันธ์ชัย หอพักนางสลับ ไตรเดช นอกจากนี้ยังมีหอพักหญิง-ชาย ไม่มีชื่อแบ่งเป็นห้องเล็กๆ ให้เช่า อยู่ในหมู่บ้านเพชรไพบุลย์ และตามชอยต่างๆ บางหอเจ้าของหอทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ ก็มี

อาชีพรับจ้างซักรีดเสื้อผ้า

อาชีพนี้ เกิดขึ้นเพื่อให้บริการนักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาเช่าหอพักอยู่ และให้บริการข้าราชการบางคนที่ไม่เป็นเวลา ซักรีดเสื้อผ้าเอง เนื่องจากมีภาระกิจอื่นๆ

อาชีพให้บริการถ่ายสำเนาเอกสาร เข้าเล่มเอกสาร รายงาน เคลือบบัตร

อาชีพนี้เกิดขึ้นเพื่อรองรับความเจริญด้านการศึกษา และ ความจำเป็นในการติดต่อกับส่วนราชการ เนื่องจากเมื่อมีสถานศึกษามากขึ้น และผู้ปกครองนิยมส่งบุตร หลานมาเรียนที่

โรงเรียนประจำจังหวัด และ โรงเรียนการช่าง (วิทยาลัยเทคนิค) จึงจำเป็นต้องมีการถ่ายสำเนา เอกสารความรู้ต่างๆ หรือจัดทำเอกสาร รายงาน เพื่อส่งเป็นผลงานให้ครูอาจารย์ ตรวจให้ ค่ะแนบ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเล่าเรียน และ นอกจากนี้ การสำเนาเอกสารมีความจำเป็น เนื่องจากผู้ที่มาติดต่อราชการที่ศาลากลาง ศาลจังหวัด สำนักงานที่ดิน ทอทะเลเบียน หรือติดต่อ ที่หน่วยงานทางการศึกษา เช่น สำนักงานประถมศึกษา สำนักงานมัธยมศึกษา สำนักงานการ- ศาสนา ศิลป วัฒนธรรม ฯลฯ ต้องใช้การสำเนาเอกสาร เมื่อก่อนไม่มีร้านถ่ายเอกสาร ผู้มา ติดต่อธุระการงานต่างๆ ต้องย้อนกลับไปถ่ายเอกสารที่ตลาดในเมือง ทำให้เสียเวลา เมื่อมีร้าน ถ่ายเอกสาร จึงทำให้ได้รับความสะดวกมากขึ้น จะพบว่าร้านถ่ายเอกสารนี้มีหลายร้านตั้งเรียง ติดต่อกันเป็นแนวยาว ตั้งแต่บริเวณ เจริญสะพาน ไปจนถึง ฝั่งตรงข้ามโรงเรียนปราชญ์ราษฎรอำรุง นอกจากนี้บริเวณ ช่างๆ วิทยาลัยเทคนิค ปราชญ์บุรี ก็มีร้านถ่ายเอกสารตั้งอยู่อีก

อาชีพขายต้นไม้และวัสดุอุปกรณ์ตกแต่งสวน

ร้านค้าประเภทนี้จะมีต้นไม้ ประเภทต่างๆ ทั้ง ไม้ดอก ไม้ใบ เช่น ไม้ยี่สิบเยียน เฟื่องฟ้า คุณนายตื่นสาย โกสน ปาล์ม ซึ่งปลูกเป็นไม้กระถางเพื่อการตกแต่งสวน และยังมี กระถาง ขนาดต่างๆ รวมทั้ง ดิน และ ปุ๋ย มีการจัดต้นไม้ เป็น "สวนถาด" ขนาดกะทัดรัด ไว้ขายด้วย ร้านค้าประเภทนี้ เปิดขึ้นโดยมีแนวคิดในการให้บริการแก่ผู้คนที่อาศัยในบ้านจัดสรร ซึ่งมักจะมี การทำสวนไม้ดอก ไม้ประดับไว้ดูเล่น ให้ความสวยงาม สร้างความเพลิดเพลิน เพลินใจแก่เจ้าของ และผู้พบเห็น ระยะเวลาที่ร้านค้านี้ได้เปิดให้บริการรับจัดสวนตามบ้านและสถานที่ราชการด้วย

อาชีพค้าของเก่า

ผู้มีอาชีพนี้ จะเป็นร้านค้ารายย่อย รับซื้อของเหลือใช้ เช่น กระดาษสมุด หนังสือพิมพ์ เหล็ก พลาสติก ฯลฯ จากบ้าน หอพัก สถานที่ราชการ และร้านค้าต่างๆ เพื่อนำไปแยกประเภท ขายให้ร้านรับซื้อของเก่ารายใหญ่ในเมืองอีกต่อหนึ่ง

อาชีพช่างเครื่องยนต์

อาชีพนี้เปิดบริการรับซ่อมเครื่องยนต์ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รวมทั้ง เครื่องทำ ความเย็นในรถยนต์ ทั้งนี้ เนื่องจากชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษาที่มาเรียนในบริเวณนี้ เริ่มมีรถ จักรยานยนต์ ใช้งานมากขึ้น และ เมื่อมีการตัดถนนให้สามารถติดต่อระหว่างอำเภอต่างๆ ได้ด้วย แล้ว การสัญจรไปมาด้วยรถยนต์มีมากขึ้น ผู้ที่มีอาชีพเป็นข้าราชการ หรือมีฐานะดี มีรถยนต์เป็น ของตนเองมีมากขึ้น จึงเกิดร้านซ่อมเครื่องยนต์ขึ้นเพื่อให้บริการดังกล่าว

อาชีพรับจ้างขายแรงงาน

อาชีพนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการสร้างหอพัก และ บ้านจัดสรร หมู่บ้านจัดสรรที่เกิดขึ้นคือ หมู่บ้านเพชรไพบุลย์ ชาวบ้าน ผู้คนที่เคยทำนา หรือมีอาชีพหาปลา ทำสวน จึงมารับจ้าง ขายแรงงาน ขนอิฐ ดิน หิน ทราช ผสมปูน ผู้ที่มีฝีมือทางช่างก็จะเป็นช่างไม้ ช่างปูน มี

การรวมกลุ่มกันเป็นช่างรับเหมาก่อสร้าง รับสร้าง ซ่อม ต่อเติม บ้านเรือน หอพักและบ้าน
จัดสรร รวมถึงรับขุดดิน ถมที่ดิน ด้วย

อาชีพผลิตน้ำแข็ง

อาชีพนี้มีขึ้นเพื่อรองรับอาชีพขายอาหารและบริการอื่นๆ เนื่องจาก โรงน้ำแข็งนี้มีมา
นานและผลิตน้ำแข็ง ส่งให้ร้านค้าปลีกในบริเวณใกล้เคียงและในตัวตลาดด้วย

เมื่อสภาพชุมชนเปลี่ยนแปลงไป มีถนน มีไฟฟ้าเกิดขึ้นคือ อาชีพขายเรือรับจ้าง
และการเผาถ่าน การทำน้ำปลา การทำปลาร้า ก็เริ่มหมดไป เนื่องจากคนใช้รถแทนเรือ และ
เมื่อมีไฟฟ้าใช้ ก็ไม่ต้องเผาถ่าน อาชีพต่างๆ เปลี่ยนไป ปลาที่เคยหามาได้มากมาย ก็น้อยลง และ
คนหาปลาก็ปลาน้อยลงด้วย ดังนั้น การตัดแปลง การถนอมอาหาร เป็นน้ำปลา หรือทำปลาร้า
ปลาเจ้า ปลาจ่อม จึงมีน้อยลงและค่อยๆ หมดไป เมื่อต้องการรับประทานก็ไปหาซื้อได้จากตลาด
ซึ่งไปได้สะดวก รวดเร็วกว่า การย้ายเข้ามาศึกษาเล่าเรียน และการย้ายออกเมื่อจบการศึกษา
ของนักเรียน นักศึกษา ที่เข้ามาศึกษาต่อในเขตชุมชนคลองวัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สภาพ
เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำครอบครัวหลายครอบครัว
กล่าวว่า ลูกหลานที่มีการศึกษาจะประกอบอาชีพอื่นๆ และเป็นอาชีพที่มีค่านิยมว่าดีกว่า ทำนา
เพราะการทำนาต้องลงแรง ลำบาก เหนื่อยยาก บางปีผลผลิตไม่ดี อาชีพที่มีเงินเดือนประจำ
เช่น อาชีพรับราชการ เป็นครู พยาบาล ทหาร ตำรวจ เป็นอาชีพที่มั่นคง ผู้ใหญ่มักกล่าวว่า
อาชีพเหล่านี้ "สบาย" เพราะ "หลงเลี้ยง" ส่วน อาชีพค้าขาย และอาชีพให้บริการอื่นๆ ก็จัด
เป็นอาชีพที่ดีกว่าการทำนา เพราะสามารถขายสิ่งของ รวมทั้งให้บริการ ในสิ่งที่คนส่วนใหญ่
จำเป็นต้องกิน ต้องใช้ ต้องมี ทั้งนี้เพื่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และสะดวกสบายขึ้นนั่นเอง
หลายครอบครัว จะรับรู้ และให้ความชื่นชอบกับความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค และการให้
บริการของรัฐ ในเรื่องสุขภาพ ว่ามีความสำคัญและจำเป็นสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ เครื่องใช้
ไฟฟ้า สามารถอำนวยความสะดวกสบายให้ได้อย่างมากมาย การมีโรงพยาบาล ทำให้สุขภาพ
อนามัยของคนในชุมชนดีขึ้น การมีถนนทำให้การสัญจร ติดต่อกันเป็นไปได้อย่างสะดวก รวดเร็ว
การดำเนินชีวิตของคนปรับเปลี่ยนไปตามข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่างๆ ทั้งทางหนังสือพิมพ์
โทรทัศน์ วิทยุ การใช้เวลารว่างหลังจากประกอบอาชีพ ทำการงาน เพื่อการพักผ่อน ท่องเที่ยว
และแสวงหาความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ เหมาะกับวิถีชีวิตของคนยุคนี้ มากกว่าการสืบทอด
ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น ในอดีต รูปแบบขั้นตอน ของพิธีกรรมที่ปรากฏในวัฒนธรรม
ประเพณี ต่างๆ ที่เคยมีในอดีต จึงเปลี่ยนแปลง และหมดไป ความเจริญทางวัตถุ จึงเป็นข้อ
สรุปที่ทุกคนในชุมชนยอมรับว่าอาชีพ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ต้องปรับเปลี่ยนไป
พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยมีกาลเวลาเป็นเครื่องแสดงความแตกต่างนั้นให้ชัดเจน
ขึ้นเรื่อยๆ

ข้อมูลทางสถิติจากการสุ่มสำรวจครอบครัว แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ ในด้านต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือนของครอบครัว ประเภทและจำนวนเครื่องใช้ไฟฟ้า ประเภทและจำนวนของสัตว์เลี้ยง และพืชยืนต้นที่มี ของชาวชุมชนบ้านคลองบัว ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 อัตราส่วนของหัวหน้าครอบครัว จำแนกตามอาชีพหลัก (พ.ศ.2533-2540)

ลำดับ	อาชีพ	ร้อยละ	ลำดับ	อาชีพ	ร้อยละ
1.	ทำนา	1.8	10.	บริการเครื่องเสียง	0.9
2	เย็บผ้า	5.6	11.	รับซ่อมเครื่องยนต์	1.4
3.	ค้าขาย	10.7	12.	พยาบาล	2.8
4.	รับจ้างทั่วไป	10.2	13.	ครู	7.9
5.	เลี้ยงสัตว์	0.6	14.	ทหาร – ตำรวจ	4.2
6.	จักสาน เย็บแห	0.5	15.	หอบกให้เช่า	11.6
7.	ขับรถโดยสาร	2.3	16.	หมอนวดแผนโบราณ	1.4
8.	ทำงานก่อสร้าง	20.0	17.	รับจ้างซักรีดเสื้อผ้า	4.6
9.	ช่างไฟฟ้า	3.7	18.	อาชีพอื่นๆ	9.5

หมายเหตุ

ข้อมูลจากการสุ่มสำรวจ หัวหน้าครอบครัว 214 ครอบครัว

ประชากร	ชาย	578	คน
	หญิง	622	คน
	รวม	1200	คน

ตารางที่ 3 ข้อมูลประชากรและเศรษฐกิจ

ตารางที่ 3.1 สํารวจจํานวนเครื่องใช้/ เครื่องใช้ไฟฟ้า

บ้าน เลขที่	ชื่อสกุลครอบ ครัว	ประชากร		จํานวนเครื่องใช้/ เครื่องใช้ไฟฟ้า							
		ช.	ญ.	จักร เย็บผ้า	โทร ทัศน์	หม้อ หุงข้าว	เตา รีด	เครื่อง ซักผ้า	แอร์	พัด ลม	วิทยุ
1020	สุขเจริญ	5	5	-	1	1	2	-	-	3	2
1032	สกุลพราหมณ์	3	2	-	1	1	1	-	-	1	1
1034	มีสุข	1	2	1	1	1	1	-	-	1	1
1058	บุรีพิพิธ	4	1	1	1	1	1	1	-	1	2
1066	มุกดาหาร	7	7	-	3	3	3	3	-	3	3
1070	วิสัยกิจ	3	2	-	1	1	1	-	-	1	2
1092	เถียรเวช	5	3	-	2	1	2	1	1	2	3
1094	แม่เหล่า	8	5	2	3	3	3	3	-	3	3
1102	ถาดทอง	1	4	-	1	1	1	-	-	2	2
1120	พลังสุข	3	6	2	2	2	2	2	-	4	4
1138	มงคลพิมพ์	8	6	-	3	3	3	3	-	3	3
1186	คุ้มศิริ	7	2	1	2	2	2	1	-	2	4
1202	ครุฑคง	6	2	-	1	1	1	-	-	1	1
1294	ภูศรี	5	3	1	2	2	2	1	-	3	3

ตารางที่ 3.2 สํารวจจํานวนสัตว์เลี้ยง พืชยืนต้น และ บ่อน้ํ

บ้าน เลขที่	ชื่อสกุลครอบครัว	ประชากร		จํานวนของสัตว์เลี้ยง						พืช ยืน ต้น	บ่อ น้ํ
		ช.	ญ.	ไก่	โค	กระบือ	สุกร	สุนัข	แมว		
1020	สุขเจริญ	5	5	-	-	-	-	2	-	6	-
1032	สกุลพราหมณ์	3	2	3	-	-	-	1	1	4	-
1034	มีสุข	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
1058	บุรีพิพิธ	4	1	5	-	-	-	1	-	-	-
1066	มุกดาหาร	7	7	9	-	-	-	1	-	-	-
1070	วิสัยกิจ	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-
1092	เถียรเวช	5	3	-	-	-	-	3	-	7	-
1094	แม่เหล่า	8	5	-	-	-	-	2	2	-	-
1102	ถาดทอง	1	4	-	-	-	-	-	-	5	-
1120	พลังสุข	3	6	-	-	-	-	2	1	6	-
1138	มงคลพิมพ์	8	6	4	-	-	-	2	-	6	-
1186	คุ้มศิริ	7	2	5	-	-	-	2	1	8	-
1202	ครุฑคง	6	2	-	-	-	-	-	-	10	-
1294	ภูศิริ	5	3	-	-	-	-	-	-	4	-

หมายเหตุ

พืชยืนต้นอื่นๆ ได้แก่ กกล้วย มะพร้าว อ้อย

ตารางที่ 4 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครอบครัวจำแนกตามรายได้ของอาชีพหลัก

ปี พ.ศ. 2540

รายได้ (บาท/เดือน)	ร้อยละ
น้อยกว่า 3,000	11.22
3,000 – 6,000	40.65
6,001 – 9,000	16.35
9,001 – 12,000	10.74
12,001 - 15,000	5.14
15,001- 18,000	4.20
18,001 – 21,000	2.33
21,001 – 24,000	1.40
24,001 – 27,000	0.97
27,001-30,000	-

ตารางที่ 5 อัตราส่วนของหัวหน้าครอบครัว จำแนกที่ดิ้นทำกิน 214 ครั้งเรือน

จำนวนที่ดิ้นทำกิน (ไร่)	คิดเป็นร้อยละ
0-5	5.60
6-10	6.07
11-20	13.08
21-30	9.81
31-40	14.96
41-50	22.42
51-60	13.55
61-70	4.20
71-80	6.07
81-90	3.27
91-100	0.98
100 ขึ้นไป	-

จากลำดับอันตรายภาคขึ้นและการแจกแจงความถี่ของข้อมูล ตามตารางที่ 2, 3, 4, 5 พอจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ชาวบ้านชุมชนคลองวัวส่วนใหญ่มีสภาพการถือครองที่ดินเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ไม่ได้ใช้ที่ดินทำการเกษตรด้วยตนเอง ส่วนใหญ่ จะใช้การจ้างแรงงาน โดยทำในรูปของการจ้างทำนา และมีแนวโน้มจะทำเป็นที่ดินให้เช่าทำนา เพื่อมีรายได้ไว้ใช้ในครัวเรือนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจาก สมาชิกในครอบครัวมีอาชีพรับราชการ ไม่มีการสืบทอดอาชีพทำนาให้ลูกหลานอีกต่อไป คาดว่าอาชีพนี้จะลดลงไปเรื่อยๆ เพราะผลผลิตข้าวไม่ดีเท่าที่ควร รวมทั้งการชลประทานไม่เอื้ออำนวยด้วย จากการสัมภาษณ์เจ้าของที่ดินพบว่า หากที่ดินมีราคาสูงขึ้นการขายโอนกรรมสิทธิ์ที่นาให้นักธุรกิจเพื่อทำบ้านจัดสรร หรือประกอบกิจการอื่นๆ จะมีแนวโน้มสูงขึ้น เพราะหัวหน้าครอบครัวมีอายุมากขึ้น และลูกหลานไม่ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินสืบต่อไปแล้ว

สภาพสังคม

ชาวชุมชนคลองวัวเป็นชุมชนใหญ่ที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังเหนียวแน่น แม้ว่าในปัจจุบัน จะมีการแต่งงานกับประชาชนในถิ่นอื่นๆ มีการย้ายติดตามเข้ามาอยู่ในเขตหมู่บ้านหรือย้ายถิ่นฐานทำกินไปอยู่ที่อื่น แต่เมื่อกลับมา ก็จะเดินเยี่ยมเยียน สอบถามความเป็นอยู่กันเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กันได้

ในอดีต สภาพความสามัคคี กลมเกลียวกันในกลุ่มชน มีตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดคือ ในปี พ.ศ. 2509 บ้านนายฉลอง เสริมสมบูรณ์ ได้ถูกโจร ขโมยวัวและควายไปทั้งหมด ชาวบ้านที่เป็นชายต่างถือปืน จอบ เสียม และอาวุธเท่าที่หาได้ จุดได้และคบไฟ ออกตามหาฝูงวัว ควายเป็นเวลาข้ามวันข้ามคืน จึงตามพบ เมื่อเสร็จภารกิจแล้วต่างก็เลี้ยงฉลองกันเป็นที่สนุกสนาน

ในปี พ.ศ. 2508 บ้านนางสาส์ อำพันรัฐชัย ถูกโจรขโมยเรือ โดยขโมยได้แจวเรือล่องไปตามลำน้ำบางปะกง ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ เห็นเรือของนางสาส์ ต่างร้องตะโกนถามนางสาส์ว่า ออกเรือไปทางใด คำมีติดดินแล้ว ชาวบ้านเห็นผิดสังเกต จึงรีบเดินมาบอกข่าว จนกระทั่งนางสาส์ทราบว่าเรือของตนถูกขโมย จึงพากันแจวเรือดัก และส่งคนบอกในทางบกทางน้ำ จนได้เรือคืนในที่สุด

ชาวชุมชนคลองวัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูล เมตตาปรานีกันอยู่เสมอ โดยถ้าบ้านใด มีการทำคลอด หรือมีหญิงใดใกล้คลอด ทั้งชาวบ้านและหมอต้าแยะจะพากันกุลีกุจอ ช่วยเหลือ ต้มน้ำใส่พิน และช่วยกันนำไม้รวกไปสะพานม ลูมไฟไต้ยุง ทำขนมเลี้ยงกัน เป็นที่สนุกสนาน เตรียมรับขวัญเด็กเกิดใหม่

เมื่อมีผู้ใดเจ็บป่วย ล้มตาย ต่างก็พากันเศร้าโศกเสียใจ เดินทางมาให้กำลังใจ และดูใจกัน พร้อมหน้า ไม่คิดรังเกียจเด็ดขันธ์ ถ้ามีงานศพ ชาวบ้านที่รู้ข่าวก็จะมาฟังสวดพระอภิธรรมกันทุกคืน

ส่วนบ้านใดอยู่ดีมีสุข ก็จะทำบุญเลี้ยงพระ เพื่อเป็นสิริมงคล ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงก็จะรับมาช่วย ทำงาน โขลกแป้ง ทำขนมจีน ทำขนม รอยฝอยทอง ช่วยทำอาหารคาวหวานตามที่ตนถนัด อาหารคาว หวาน และขนมต่างๆ ที่ทำขึ้นนี้เมื่อทำบุญเสร็จก็จะเลี้ยง และแจกให้แก่ผู้มาช่วยงาน บ้านใกล้เคียง ทุกบ้านได้กินอิ่มมีพลีมัน

หากบ้านใดมีเรื่องทุกข์ร้อน รำคาญใจ ชาวบ้านทุกบ้านจะรับรู้และมาแสดงไมตรีจิต เช่น ในปี พ.ศ. 2512 บ้านนางกาหลง คุ่มศิริ ได้รับอุบัติเหตุรถยนต์พุ่งเข้าชนบ้าน ตัวนางกาหลงได้รับบาดเจ็บสาหัส ชาวบ้านต่างพากันไปเยี่ยมเยียน ถามอาการทั้งที่บ้านและที่โรงพยาบาล

บ้านใดที่ทำนา เมื่อถึงเวลาเกี่ยวข้าว นวดข้าว ก็จะถือแรงช่วยเหลือกัน เรียกว่า "ลงแขก" ผู้เป็นเจ้าของลานนวดข้าวก็จะหุงต้มอาหารคาวหวาน เลี้ยงแขกที่มาถือแรงในการนวดข้าวคืนนั้น ช่วงนี้เองจะเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะเจอะเจอกัน บางคู่เกิดรักใคร่ชอบพอกันก็มี เด็กๆ ก็ได้เล่นที่ลานนวดข้าว ที่ลอมฟาง เล่นในกองฟางใหญ่อย่างสนุกสนาน และยังมีโอกาสได้ช่วยเหลือพ่อแม่หยิบจับสิ่งของต่างๆ ตามที่ผู้ใหญ่เรียกใช้ เท่ากับได้ออกกำลังกายไปในตัวด้วย

นอกจากนี้ชาวชุมชนบ้านคลองวัวมีประเพณี "ทำบุญกลางบ้าน" ซึ่งจะนิยมทำกันประมาณเดือน 4 เดือน 5 ก่อนเทศกาลสงกรานต์ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในหมู่บ้าน จะอำนวยชัยให้คนในหมู่บ้านอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข โดยกำนันสวาท ไตรเดชจะเป็นผู้นำในการทำบุญกลางบ้าน บริเวณที่ทำบุญกลางบ้านจะอยู่ที่ลานต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง บริเวณบ้าน จ.ส.อ. มะลิ แสนใจรักษ์ และ นางเสงี่ยม ธาราดล ทุกครัวเรือนจะนำอาหารคาวหวานมาครอบครัวย่าง 1 อย่าง แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ หลังจากนั้นจะมีการละเล่นสนุกสนานกันต่อไป

ในปัจจุบัน สภาพดังกล่าวข้างต้นลดน้อยลง ประเพณีการลงแขก การทำบุญกลางบ้าน ไม่มีผู้ใดปฏิบัติสืบทอดแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความเจริญด้านสาธารณูปโภค การศึกษา และการให้บริการของรัฐมีมากขึ้น จึงทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนไป ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจมีความคล่องตัวขึ้นมาก

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน โดยมุ่งศึกษา วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีในชุมชนบ้านคลองวัว ตลอดจนศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม โดยใช้วิธีวิจัยแบบพรรณนาเป็นหลัก และใช้วิธีสำรวจข้อมูลแบบสุ่มสถิติเพื่อหาค่าร้อยละ ในบางเรื่อง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ประวัติหมู่บ้าน

หนังสือต้นตระกูลเอนกคุณีย์ แห่งเมืองปราจีนบุรี เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่า ชุมชนบ้านคลองวัวมีชื่อเรียกเช่นนี้มาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2250 ที่ตั้งชุมชนติดกับแม่น้ำปราจีนบุรี อยู่ในเขตอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี เดิมมีอาณาเขตติดกับกรมทหารบกที่ 22 ซึ่งปัจจุบันย้ายไปอยู่ที่ตำบลคงพระรามแล้ว การคมนาคมใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนเรียงรายติดแม่น้ำบางปะกง (ปัจจุบันเรียก แม่น้ำปราจีนบุรี) มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและประมงน้ำจืด พื้นที่ชุมชนติดกับสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ วิทยาลัยเทคนิคปราจีนบุรี โรงเรียนปราจีนราษฎร์บำรุง ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี (หลังเก่า) และ โรงเรียนปราจีนกัลยาณี สภาพบ้านเรือนปลูกสร้างเรียงรายขนานไปกับแม่น้ำปราจีนบุรี มีถนนลาดยางคั่นกลางระหว่างแม่น้ำกับบ้านเรือน และมักประสบปัญหาถนนทรุดตัว เพราะกระแสน้ำกัดเซาะอยู่เนืองๆ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีที่นาหลังหมู่บ้าน อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน ฤดูฝนมีปริมาณน้ำมาก ฤดูหนาวอากาศเย็นมีหมอกลง ในอดีตแบ่งเขตการปกครองตามสถานที่ตั้งซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ บ้านหน้าโพธิ์ บ้านคลองตาดี บ้านคลองยายจันทร์ บ้านคลองวัว บ้านโรงนา บ้านคลองยายท้อ บ้านคลองกะสะหลา ในแต่ละเขตบ้านจะมีผู้นำหรือหัวหน้าที่มีอาวุโส ปัจจุบันชุมชนบ้านคลองวัวปกครองโดยเทศบาลเมืองปราจีนบุรี ในชุมชนมีประชากรทุกเพศทุกวัย และเนื่องจากอยู่ในบริเวณพื้นที่ตั้งสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ประชากรในวัยเรียนเข้ามาอาศัยเพื่อศึกษาต่อทุกๆ ปี จึงมีการตัดแปลงบ้านเป็นหอพักให้นักเรียน นักศึกษาเช่าอยู่มากมาย มีอาชีพเกิดขึ้นใหม่อย่างหลากหลาย อาชีพที่พบมากที่สุดคือ ทำงานก่อสร้าง อาชีพทำหอพักให้เช่า และ อาชีพค้าขายหรือให้บริการต่างๆ เช่น ถ้ายเอกสาร เย็บเล่ม ทำปก รับจักรีด ฯลฯ

ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในอดีต ระบบความสัมพันธ์ของชาวมุขชนบ้านคลองวัวมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ในครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกหลายกลุ่ม เช่น ตายาย ลูกเขย ลูกสาว ลูกชาย ลูกสะใภ้ และหลานๆ ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้ๆ กัน มักยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าหรือผู้นำในครอบครัวและสืบสายตระกูล ทุกคนในครอบครัวจะให้ความเคารพผู้อาวุโส และจะได้รับมรดกในสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน บิดามารดามีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร ดูแลทุกข์ สุขของทุกคนในครอบครัว ลูกๆ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน และช่วยเหลือกัน ทำการงานภายในบ้านโดยไม่ดูค้าย ส่วนในปัจจุบันสภาพครอบครัวบางครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมีการย้ายบ้านจากบริเวณริมแม่น้ำปราจีนบุรีข้ามถนนมาปลูกสร้างใหม่ บางครอบครัวพ่อแม่มีที่ดินหลายไร่ ก็แบ่งให้ลูกปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ใหม่เพราะไม่ได้ใช้พื้นที่ทำนาแล้ว บางครอบครัวขายที่ดินให้แก่นายหน้าค้าที่ดิน เพื่อทำบ้านจัดสรร เมื่อมีเงินทองมากขึ้นจึงส่งบุตรหลานไปเรียนต่อต่างจังหวัด เช่น ในกรุงเทพฯหรือเมืองใหญ่อื่นๆ ทำให้สภาพครอบครัวที่เคยเป็นครอบครัวขยายเหลือน้อยลง บุตรหลานเหล่านั้นเมื่อศึกษาต่อในกรุงเทพฯ จบแล้ว บางคนก็ทำงานอยู่ต่างจังหวัด หรือในกรุงเทพฯ บ้างก็แต่งงาน มีครอบครัว แยกไปอยู่ต่างจังหวัด เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อกลับมาเยี่ยมบ้าน ก็จะเดินเที่ยวทักทายผู้สูงอายุ ในชุมชนบ้านคลองวัว การใช้ชีวิตประจำวันต่างจากอดีตมาก คือ เมื่อ 20-30 ปีที่ผ่านมา ทุกครัวเรือนมีอาชีพทำนา ทำอาหารจากแหล่งธรรมชาติมาแบ่งปันกันถ้ามีเหลือมากจะแบ่งให้บ้านใกล้เคียง ปัจจุบันแต่ละครอบครัวต่างประกอบอาชีพที่ตนถนัด การทำอาหารจากแหล่งธรรมชาติน้อยลง การแบ่งปันอาหาร มีเหลืออยู่ในหมู่ญาติใกล้ชิดสนิทสนม มีสภาพต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ มากขึ้น

ภาษาและการตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ

ชาวมุขชนบ้านคลองวัว ใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลักในการสนทนาติดต่อกัน มีบางคนพูดภาษาอื่นปะปนบ้าง เช่น ภาษาลาว ภาษาจีน ภาษาเขมร มีถ้อยคำ สำนวนภาษาใช้ในกลุ่ม เช่น “นำกิน” ใช้ว่า “นำอยากกิน” สำนวน “ควักน้ำดำดิน” หมายถึง “คนขยัน” สำนวน “อยากได้ออยากดี” หมายถึง “อยากร่ำรวย มั่งมีเงินทอง” เป็นต้น

การตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ นิยมตั้งโดยอิงสภาพธรรมชาติ เช่น “บ้านหน้าโพธิ์” เพราะมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ ตั้งชื่อคลองว่า “คลองวัว” เพราะวัวเดินลงไปกินน้ำจนดินยุบลงไป เป็นคลอง เป็นต้น

อาชีพและเครื่องมือประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพในชุมชนบ้านคลองวัว เป็นอาชีพที่เรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติยึดการทำนา เป็นหลัก บ้างก็ทำประมงน้ำจืด และขายอาหารประเภทขนม โดยใช้เรือพายแวะขายตามบ้านต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพทำนาในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเคยใช้แรงคน

เปลี่ยนเป็นใช้แรงเครื่องจักรกล เช่น การไถนา การสีข้าว การ "ถือแรง" หรือที่เรียกอีกอย่างว่า "ลงแขก" เปลี่ยนเป็น การจ้างเกี่ยวข้าว เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เริ่มกลายเป็นของเก่าเก็บ เช่น พลับพลาข้าว กระบุง กระออม ส่วนอาชีพประมงน้ำจืดยังเป็นที่ยิยม ในหมู่บ้าน เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือแม่น้ำปราจีนบุรี ซึ่งมีปลามากมายหลายชนิด จึงยังมีเครื่องมือหาปลาใช้อยู่ เช่น แห มอง หรือ ซ้าย สฉิ่ง ลัน ลอบ ไซ ชุ่ม เบ็ดทง และเบ็ดราว เป็นต้น

อาหาร

อาหารในท้องถิ่นมักเป็นอาหารคาว ที่ทำจากกุ้ง หอย ปู ปลา เช่น ปลาย่าง ปลาทอด ปลาร้า ปลาจ่อม ปลาดัมเค็ม ปลาทอดมัน ต้มหัวปลาใบมะขามอ่อน ปลาร้าหลน ยำกบ ยำหอยขวาน กุ้งโซลิต ต้มสายบัวปูเค็ม ฯลฯ ชาวบ้านนิยมรับประทานผักเป็นอาหารประจำวัน จึงมักทำอาหารที่ประกอบด้วยผักพื้นบ้านเป็นหลัก เช่น แกงเปรอะ แกงบอน แกงส้ม แกงเลียง แกงอ่อมใบชะพลู นอกจากนี้ยังทำขนมหวาน เช่น ขนมกุก ข้าวต้มมัด ลอดช่องน้ำกะทิ ฯลฯ อาหารที่ทุกคนครวญนิยมนิยมมากคืออาหารประเภทน้ำพริก-ผัก พบว่ามีอาหารชนิดนี้เกือบทุกบ้าน ไม่ว่าจะเป็นน้ำพริกปลาร้า น้ำพริกกะปิ น้ำพริกตาแดง น้ำพริกแมงดา เป็นต้น

การดูแลสุขภาพสุขภาพ พืชสมุนไพร ยาพื้นบ้าน

ชาวบ้านที่มีอายุใส มักดูแลสุขภาพอุดมภูมิในร่างกายให้คงที่ โดยป้องกันไม่ให้ร่างกายกระทบสภาพอากาศร้อนจัดหนาวจัด และจะอาบน้ำอุ่นในฤดูหนาว มักออกกำลังกายด้วยการทำงานเล็กๆ น้อยๆ ในบ้าน และรักษาสุขภาพเบื้องต้นด้วยการรับประทานอาหารที่มีสรรพคุณทางสมุนไพร เพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ หากมีอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมักจะรักษาด้วยยาสมุนไพรพื้นบ้านก่อน หากพบว่ามีอาการรุนแรงจึงจะไปพบแพทย์ ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยทำงานหรือวัยเรียน มักไปรับการรักษาที่แพทย์แผนปัจจุบันที่ร้านในเมือง หรือที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ เนื่องจากเป็นสถานพยาบาลที่มีชื่อเสียงทั้งในด้านยาสมุนไพรและยาแผนปัจจุบัน

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ชาวบ้านยังคงยึดถือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การทำบุญวันเกิด การเรียกขวัญ การทำขวัญเดือน การสะเดาะเคราะห์ รวมถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย เช่น การสวดขอที่ การปลุกบ้าน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด เช่น การโกนผมไฟ การอยู่ไฟ การนั่งถ่าน การอาบน้ำ การเข้ากระโจมนั้น ยังมีบางครอบครัวถือปฏิบัติอยู่ โดยให้คนที่รู้วิชา หรือเคยทำพิธีกรรมดังกล่าว ทำพิธีให้ ซึ่งมักรับจ้างทำให้อีกในครอบครัวเลยทีเดียว แต่ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่มักใช้บริการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์เพราะสะดวกกว่า ส่วนครอบครัวที่รักใคร่สนิทสนม นับถือกัน ถ้าคนในครอบครัวมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะไปเยี่ยมเยียน มีการทำบุญ ถวายสังฆทาน เพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวเองและครอบครัว หากมีการตายเกิดขึ้นชาวบ้านจะชวนกันไปร่วมงานบำเพ็ญ

กุศลศพบ โดยการไปฟังพระสวดทุกคำคืน เมื่อครบรอบปีจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ หรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มักทำในช่วงวันสงกรานต์ หรือวันสำคัญทางศาสนา ส่วนผู้ชายเมื่ออายุครบบวช มักนิยมเข้าพิธีบวชเพื่อศึกษาพระธรรม จำนวนวันที่บวชมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ ศรัทธา ในสมัยก่อนผู้ชายมักบวชจนครบพรรษา แต่ในปัจจุบันมักบวชแค่ 3 – 7 วัน บางคนบวช เป็นเดือนๆ ก็มี ส่วนประเพณีการแต่งงานสมัยก่อนจะถือเรื่องความเชื่อในการเทศน์หมาก ที่ เรียกว่า “หมาก 3 ชั้น” จะต้องหาผู้ใหญ่ที่มีครอบครัวและอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ผาสุก มาทำ พิธีเทศน์หมากพลู ให้เรียงเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่กระจัดกระจาย เชื่อว่าจะทำให้คู่สมรสอยู่กันอย่าง มีความสุข เป็นครอบครัวที่มีระเบียบ ไม่แตกแยก

ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น

ในอดีตชาวบ้านมักเชื่อเรื่องวิญญาณ หรือภูตผี เช่น ความเชื่อเรื่องการเสียชีวิต ซึ่งหมายถึง การเสียชีวิตของให้ผีไปเพื่อแลกกับความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ในปัจจุบันไม่ค่อยมีใคร เชื่อเรื่องเหล่านี้แล้ว เพราะเมื่อไม่สบายก็ไปพบแพทย์ให้รักษาได้ ไม่ต้องทิ้งสิ่งเหนือธรรมชาติอีก ต่อไป แต่บางครอบครัวซึ่งมีเชื้อสายมอญ จะมีการนับถือผีโรง หรือเรียกอีกอย่างว่าผีหม้อ ซึ่งจะ ทำเมื่อในครอบครัวได้ลูกคนหัวปีเป็นชาย ในชุมชนยังมีการนับถือวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเชื่อกัน ว่ามีอิทธิฤทธิ์ต่างๆ มีการทรงเจ้า การเช่นสรงบูชา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ต่างๆ มีการตั้งศาล และการ แสดงความเคารพ กราบไหว้ บูชา เช่น ศาลเจ้าพ่อเล็บครุฑ ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องศาลเจ้า พ่อเจ้าแม่ต่างๆ เริ่มเสื่อมลงแล้ว เนื่องจากคนที่เป็นร่างทรงได้เสียชีวิตไป และไม่มีผู้สืบทอดพิธี กรรม ศาลที่ยังคงมีอยู่คือ ศาลเจ้าพ่อกัตสะหลา ซึ่งยังมีผู้เคารพสักการะอยู่บ้าง นอกจากนี้ได้ พบจารึกคาถา และยันต์ ในกระดาษสาพับสีดำ (ตั้งลำเนาเอกสาร ในภาคผนวก) คาถาและยันต์ ที่พบนี้จารึกด้วยอักษรโบราณ มีความหมายเกี่ยวกับคาถาต่างๆ เช่น คาถาเสกผักส้มป่อย คาถาเกราะเพชรพระเจ้า(เสกน้ำมัน) และยันต์ต่างๆ เช่นยันต์พระพาย ยันต์พระอาทิตย์ ยันต์พระ ธรณี ยันต์พระกาฬ ยันต์พระจันทร์ ยันต์พระยม และยันต์จันทกุมาร เป็นต้น

ดนตรี เพลงพื้นบ้าน

ดนตรีและเพลงพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านคลองวัวที่มีชื่อเสียงในอดีต ได้แก่เพลงระบำ ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่ร้องโต้ตอบกันในหมู่ชายหญิง ใช้การปรบมือของลูกคู่ เป็นเครื่องให้จังหวะ มักร้องเล่นกัน ในเทศกาลสงกรานต์ ในปัจจุบันไม่มีผู้เล่นเพลงระบำแล้ว แต่ยังมีผู้อาวุโส เช่น อาจารย์ชวน เลิศศิลป์ และสามีคือ พันโทประดิษฐ์ เลิศศิลป์ ที่ร้องเพลงระบำได้ และพบว่ายังมีผู้ อาวุโสในชุมชนบ้านบัวลายซึ่งอยู่ห่างออกไปก็สามารถร้องเพลงระบำ และเพลงพื้นบ้านอื่นๆ เช่น เพลงอ้อย เพลงเกี่ยวข้าวได้ เนื่องจากได้เคยมาร้องเล่นกันในสมัยที่ยังอยู่ในวัยหนุ่มสาว นอกจากนี้ยังมีเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งมีสัมผัสเป็นช่วงๆ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสภาพธรรมชาติรอบๆ ตัว เช่น เพลงโยนข้าวเอ๋ย เพลงโอเห์ เพลงแงะแห่ง และ เพลงโยน เป็นต้น

การละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันเล่นในยามว่างจากงาน หรือเล่นในวันสงกรานต์ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ที่นิยมเล่นกันได้แก่ การเล่นเข้าผีต่างๆ เช่น เล่นแม่ศรีเข้าผีสิงลม ผีกระดัง ผีเรือ ผีสู่ม ผีปลา ผีเขา การเล่นไม้จำหรือ ไม้ทิ่ม และการเล่นเพลงระบำ และการละเล่นของเด็กๆ ใช้เล่นบนบก ได้แก่ เล่นหมาบ้าผ้าวาง ตาเขย่ง ใช้เล่นในแม่น้ำ เช่น เล่นมะปริงมะปราง เล่นลากรดเจ๊ก เป็นต้น ปัจจุบันการละเล่นของผู้ใหญ่นั้นหมดไปแล้ว ส่วนการละเล่นของเด็กๆ ยังพอมีให้เห็นอยู่บ้าง

ความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ

ในด้านความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ นั้น พบว่า ชาวชุมชนบ้านคลองวัวมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชนเมืองโดยรอบ มีการไปมาหาสู่กัน เนื่องจากบ้านคลองวัวเป็นชุมชนที่อยู่ในทางผ่านของเส้นทางที่จะไปโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดปราจีนบุรี และยังอยู่ใกล้สถานศึกษาสำคัญของจังหวัด และสถานที่ราชการหลายแห่ง จึงมีความสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่ในชุมชนอื่นๆ เช่น ชุมชนบ้านบัวราย ชุมชนบ้านแจ้ง ชุมชนบ้านกลาง ซึ่งถือเป็นชุมชนเก่าแก่ร่วมสมัย นอกจากนี้ผู้อาวุโสในชุมชนต่างๆ ยังมีความสัมพันธ์กันโดยการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ จึงทำให้ได้พบปะกัน และมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมรดน้ำผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ กิจกรรมเยี่ยมผู้สูงอายุที่เจ็บไข้ได้ป่วยในโรงพยาบาล เป็นต้น

ชาวชุมชนบ้านคลองวัว มีความสัมพันธ์กับผู้ที่มีเชื้อชาติเขมร ลาว จีน และ มอญ มาตั้งแต่โบราณ และไม่แบ่งแยกหรือถือว่าผู้ที่มีเชื้อสายดังกล่าวเป็นคนที่ต่างจากพวกตน เพราะต่างก็อาศัยอยู่ร่วมกันมานาน สมรสเป็นครอบครัวเดียวกันก็มี ครอบครัวของผู้ที่มีเชื้อสายเขมร แม้ในปัจจุบันก็ถือว่าตนเป็นคนไทย ถึงแม้ว่าจะยังมีขนบธรรมเนียม ความเชื่อ บางอย่างที่ยังต่างออกไป เช่น ความเชื่อหรือความสามารถในด้านการรักษาด้วยคาถาอาคม เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

สภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านคลองวัว เปลี่ยนจากสภาพสังคมเกษตรกรรมเป็นชุมชนเมือง การถือครองที่นาทำกินเริ่มลดความสำคัญลง มีการขายที่ดิน ส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในเมืองใหญ่เพื่อยกฐานะทางสังคมของตนเอง อาชีพทำนาลดน้อยลง ชาวบ้านที่มีบุตรหลานแล้วเรียนสูงๆ มักนิยมให้ลูกหลานรับราชการ หรือทำงานรัฐวิสาหกิจ มีการทำการค้าต่างๆ ทั้งการค้าขายอาหารสำเร็จรูป ให้บริการบ้านเช่า หรือ หอพักเกิดขึ้นมากมาย มีอาชีพต่างๆ เกิดขึ้น เช่น อาชีพค้าของเก่า ช่างเครื่องยนต์ รับจ้าง รับเหมาก่อสร้าง ชาวบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ความเจริญด้านสาธารณูปโภค และ การศึกษามีบทบาทให้การพึ่งพากันลดน้อยลง สภาพสังคมของชุมชนจึงค่อยๆ เปลี่ยนไป

ปัจจุบันมีการขายที่นาเพื่อทำบ้านจัดสรร สภาพบ้านเรือนเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะกับสภาพสังคมปัจจุบัน คือเปลี่ยนจากบ้านไม้ มีใต้ถุนสูงให้สัตว์เลี้ยงอยู่อาศัยและเก็บอุปโภคบริโภค การประมง เป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ มีการก่อสร้างบ้านปูน ปรับสภาพบ้านเป็นหอพัก ที่อยู่อาศัยใหม่ๆ เกิดขึ้น เป็นบ้านสองชั้น แสดงว่าชาวบ้านมีสภาพเศรษฐกิจดีขึ้น การตัดถนนผ่านชุมชน เลียบไปตามลำแม่น้ำบางปะกง ทำให้การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเปลี่ยนไป อาชีพหาปลาลดน้อยลง อาชีพรับเหมาก่อสร้าง และรับจ้างใช้แรงงาน ค่าขายสินค้าและให้บริการอื่นๆ มีมากขึ้น เครื่องอุปโภคบริโภคได้จากตลาดเป็นส่วนใหญ่ เพราะถนนหนทางสะดวก และอยู่ใกล้แหล่งชุมชนสำคัญ ชาวบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้น ชาวบ้านคลองวัวมีการปรับตัว ตามกระแสการพัฒนาประเทศ และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนา ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในชุมชนบ้านคลองวัวเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต รวมทั้งมีความสัมพันธ์กับชาวไทยในถิ่นอื่นๆ โดยมี การรวมกลุ่มสังคม คือเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และมีกิจกรรมเพื่ออำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การร่วมในพิธีรดน้ำวันสงกรานต์ ซึ่งจัดขึ้นโดยเทศบาลเมืองปราจีนบุรี การให้ความร่วมมือเขียนบอกความรู้เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน และของแกลงยามป่วยไข้ รวมถึงการรักษาด้วยการนวด ประคบ เข้ากระโจมสมุนไพร ให้หญิงแม่ลูกอ่อนทั้งภายในและภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านคลองวัวมีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการพัฒนาและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ วิถีชีวิตเปลี่ยนไปตามอิทธิพลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองด้วย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคลองวัว ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัฒนธรรม

- 1.1 นักวัฒนธรรมควรจะตระหนักในบทบาทของสถาบันครอบครัวและเครือญาติ ที่มีต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 1.2 นักวัฒนธรรมควรจะนำองค์ความรู้ของสถาบันครอบครัว ตลอดจนบทบาทของผู้อาวุโสในการสืบทอดวัฒนธรรมไปจัดกิจกรรมที่เหมาะสมต่อเยาวชนในชุมชน
- 1.3 นักวัฒนธรรมควรส่งเสริมการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ หรือ เผยแพร่และประสานกิจกรรมที่เหมาะสมให้เกิดมีขึ้นในชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาท้องถิ่น

2.1 นักพัฒนาชุมชนควรแสวงหาแนวทางการพัฒนามิติทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเหมาะสม

2.2 นักพัฒนาควรส่งเสริม และสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนให้ได้รับการยอมรับ และมีการนำไปประยุกต์ใช้ หรือสร้างความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่นๆ

3. ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย

3.1 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบชุมชนทางวัฒนธรรมหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองเปาจีนบุรี เช่น ชุมชนบ้านบัวราย ชุมชนบ้านวัดแจ้ง ชุมชนบ้านโรงเกวียน

3.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องภาษาที่ใช้ในเขตชุมชนต่างๆ และศึกษาเอกสารเก่า เช่น จารึก ใบลาน คาทา หรือ ตำรายาสมนไพร เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดถาวร. หน่วยที่ 6 ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. **ไทยศึกษา :**
อารยธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523.
- ชัยวัฒน์ ยุววรรณ. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณพ่อถาวร คุณแม่ทองสุข
ยุววรรณ.** "จากอดีตถึงปัจจุบันของบางปะกงที่ปราจีนบุรี". 2536.
- ประจักษ์ ประภาพิตยารกรและคณะ. **ภาษากับวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษร
เจริญทัศน์, 2525.
- ประเสริฐ จีวานันท์. 73 **จังหวัด เล่ม 4.** เอกสารอัดสำเนา. กรุงเทพฯ. 2530.
- ปราจีนบุรี 28.** เอกสารอัดสำเนา. กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์, 2528.
- เปล่ง ชื่นกลั่นรูป. **แผนที่สร้างเรือนรั้ว.** เอกสารอัดสำเนา. ม.ป.ป.
- พระครูศรีมหาโพธิคุณารักษ์. จังหวัดปราจีนบุรี ภาคโบราณคดีและภาคประวัติศาสตร์.**
กรุงเทพฯ : การพิมพ์ไวยวัฒน์. 2528.
- พัทธา สายหนู. **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2516.
- พัทธา สายหนู. หน่วยที่ 15 **ประมวลความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 1.
ไทยศึกษา. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524)
- พีรพน พิสนุพงศ์. **เมืองปราจีนบุรี ศูนย์กลางของอารยธรรมโบราณคดีในภาคตะวันออก.**
เอกสารอัดสำเนา. ม.ป.ป.
- พีรพน พิสนุพงศ์. **ล้านนา – รัตนโกสินทร์ศักราช ครั้งที่ 4 ล้านนาสู่บูรพา เขื่อนอยุธยา
มรดกโลก.** เอกสารอัดสำเนาเผยแพร่โดยหน่วยศิลปากรที่ 5 ปราจีนบุรี. ม.ป.ป.
- ไพฑูริย์ เครือแก้ว. **ลักษณะสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, 2515.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2525.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- ร้อยเอกหิรัญ (แฟรงค์) อเนกบุญย์. **ต้นตระกูลอเนกบุญย์ แห่งเมืองปราจีนบุรี. ธานี :**
โรงพิมพ์ดำรงธรรม, 2506.
- เลิศ บรรเลงเสนาะ. "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในหมู่บ้านอันเนื่องมา
จากความก้าวหน้าทางคมนาคม: ศึกษาเฉพาะกรณีความเปลี่ยนแปลงของบ้านหัว
ตำบลหนองเทิง อำเภอกะสังข์ จังหวัดบุรีรัมย์ สืบเนื่องมาจากการสร้างทางหลวงชนบท
สายกระสัง-ลาชี." วิทยานิพนธ์คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์. 2517.
- ส พลายน้อย. **เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย. อักษรพิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ
: อักษรพิทยา, 2534.

วีรวงศ์. (ดิศสมหาเถระ), สมเด็จพระมหา. พจนานุกรมภาคอีสาน -ภาคกลาง. นครหลวง
กรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

ศิวพร จูตะฐาน. หน่วยที่ 12 เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 1. ไทยศึกษา.
(กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524)

สรรเพชญ ธรรมาธิกุล. ประวัติปราจีนบุรี มโหสถศรีวัดสปุระ. เอกสารอัดสำเนา.
2521.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ชำวกับวิถีชีวิตไทย. เอกสารประกอบการสัมมนา
เรื่องวัฒนธรรมชำนในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.

สมศักดิ์ สุขทิศ. ประวัติวัดแก้วพิจิตร. พิมพ์ครั้งที่ 1. 2539.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และปรีชา ชัยปัญหา. วิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยแสง
บ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม : รายงานการวิจัย.
2538.

Defleur, Melvin and others. Sociology : Human society. Glenview, Ill. Scott,
Foresman and Company. 1973.

Green, Arnold W. Sociology. New York : McGraw-Hill, inc. 1972.

Kinloch, Graham, C. The Sociology : of Minority Group. New York : Mcraw-Hill Book
Company. 1981.

Klausner, William, J. " The World and Nong Khon : Continuity and Change "
วารสารสังคมศาสตร์ 93. (กรกฎาคม 2515) : 121-123 ; 2515.

Neher, Clark, D. " The politics of Change in Rural Thailand." Compative Politics.
(January 1972) : 201-216 ; 1972.

Nisbet, Robert. Social Change and History Aspects of the Western Theory of
Development. London : Oxford University Press. 1969.

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 1

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นายลำอังก์ ทองใบ	45 ปี	รับจ้าง	268/ฅ
นายสมเกียรติ ทองใบ	45 ปี	รับจ้าง	268/ฅ
นางสายยนต์ ทองใบ	41 ปี	รับจ้าง	268/ฅ
นางสุนทนา ทองใบ	51 ปี	ค้าขาย	1334
นางสุลัดดา เรืองแสง	54 ปี	ค้าขาย	138/16 ฅ
นางสาวสุภาวดี เรืองแสง	19 ปี	ค้าขาย	136/16 ฅ
นายคมกฤต ชะเอม	23 ปี	ค้าขาย	245/5
นาย โกลมล ศรีคล้อย	49 ปี	รับราชการครู	1374
นายสาวสายหยุด ศรีคล้อย	74 ปี	แม่บ้าน	1374
พันตรีหอม ศรีคล้อย	70 ปี	ทำสวน	1374
นางสาวสุวรรณ ศรีคล้อย	49 ปี	รับราชการ	1374
นางสาววรรณวิมล ศรีคล้อย	17 ปี	นักเรียน	1376
นางนงนุช ศรีคล้อย	40 ปี	แม่บ้าน	1376
นายสุวิทย์ ศรีคล้อย	45 ปี	รับราชการ	1376
นางสุภาพรรณ สุขเกษม	44 ปี	รับราชการครู	1378
นายชัยรัตน์ สุขเกษม	45 ปี	รับราชการ	1378
นายบุญโญ มุกดาหาญ	69 ปี	ข้าราชการ / ค้าขาย	191/9 ฅ
นายบุญสม มุกดาหาญ	42 ปี	หาปลา / ทำนา/ทำไร่	1085
นายณรงค์ ชื่อสัตย์	45 ปี	ข้าราชการ / ทำสวน	1112/1 ฅ
นายห้วม คำแดง	77 ปี	ค้าขาย/ทำนา	1626
นางฉลวย คำแดง	50 ปี	ทำนา/ทำไร่	223 ฅ
นายรวมฤทธิ์ คำแดง	45 ปี	ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	1216
จำสืบเอกอารมณ์ คำแดง	40ปี	รับราชการ	21 หมู่12 ต.ท่างาม
นางประเทือง คำแดง	80 ปี	-	1269
นางทัศนาศ คำแดง	51 ปี	ทำนา	1262
นางหอม พิมพิกิจ	68 ปี	ทำนา/รับจ้าง	1370
นางอนงค์ พิมพิกิจ	40 ปี	รับจ้าง	1370
นายทองขาว สงวนศรี	36 ปี	รับจ้าง	1370

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 2

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นางบุญชอบ สงวนศรี	40 ปี	รับจ้าง	1370
นางน้อย -	49 ปี	ค้าขาย	1087
นายสำรวม เพ็ชรรัฐ	56 ปี	ทำนา/ทำสวน	1160 (หอระเปี้ยบ)
นางอรุณ แสนมณี	66 ปี	-	141 ฅ
นางขวัญใจ ถาดทอง	69 ปี	ทำนา	1102 ฅ
นางฉลวย ถาดทอง	65 ปี	ทำนา	1320
นางแฉล้ม จินดาประเสริฐ	86 ปี	ทำนา	1176
นายพิชัย จินดาประเสริฐ	53 ปี	ทำนา	1176
ร.ต. สมศักดิ์ บัวประเสริฐ	65 ปี	ข้าราชการบำนาญ	1194
นายล้วน ครุฑทอง	71 ปี	ทำนา	1202ฅ
นางประสิทธิ์ ครุฑทอง	61 ปี	ทำนา	1202ฅ
นางทองเจือ วุฒิสิลปี	80 ปี	ทำนา	-
นางเบญจมาศ สุขเจริญ	75 ปี	-	175/1ฅ
นายประเดิมโชค สุขเจริญ	-	-	1252
นายไล่ ภูศรี	84 ปี	ทำนา	1292
นางละออง ภูศรี	80 ปี	ทำนา	1292
นางสาวทองเลื่อน ภูศรี	53 ปี	ค้าขาย	1292
นางวิชนี ภูศรี	44 ปี	ขายส้มตำ	246
นายชูป ภูศรี	-	-	1368
นายบัณฑิต ศิริรัตน์	77 ปี	-	224/1 ฅ
นางบุญรอด อาษาสุข	78 ปี	-	249 ฅ
นางชวน ชุ่มชูจันทร์	51 ปี	-	185 ฅ
ร้อยตรีมะลิ แสนใจรักษ์	63 ปี	ข้าราชการบำนาญ	1228
นางสุปราณี แสนใจรักษ์	33 ปี	ข้าราชการ	1228
นางฝอยทอง สุวรรณพิช	63 ปี	ปลูกผัก	173/1 ฅ
นางละเอียด วงษ์ศิริ	50 ปี	ค้าขาย	1012
นางสาวสมบูรณ์ เมตตา	55 ปี	ค้าขาย	-

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 3

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นางสุนีย์ จวนเจริญ	42 ปี	รับจ้าง	175/ ฅ
นางไล้ ประสมสิน	50 ปี	-	14 ฅ
นางเยี่ยม ประสมสิน	67 ปี	ทำนา	269 ฅ
นายรส ประสมสิน	-	ทำนา	269 ฅ
นางเจริญ ประสมสิน	-	-	1338/33
นางสุวดี สมบัติทวี	72 ปี	-	1278 ซ.13
นายสมบุญรณ์ พิซซาโชติ	67 ปี	ทำนา/ค้าขาย	198/ฅ
นางม้วน มงคลพิมพ์	68 ปี	เลี้ยงหมู/ขายผัก	1138/ฅ
นางเนียง มงคลพิมพ์	82 ปี	-	1138/ฅ
นางชิ้น มงคลพิมพ์	74 ปี	แม่บ้าน	109
นางสุชาดา เขาวนกิจ	43 ปี	แม่บ้าน	115
นางยีนดี พูนกระทุ่ม	34 ปี	ค้าขาย	1330
นางวันเพ็ญ ฝนสิงห์	52 ปี	แม่บ้าน	24/2
นายอินทร์ ชมดี	48 ปี	รับจ้าง	1008
นางเฉลียว เวชศิริ	61 ปี	ทำนา	1030
นางทองเรือ เลี่ยมสงวน	50 ปี	ทำนา/รับจ้าง	1292
นางวารี เขตหลัก	44 ปี	ทำนา/ค้าขาย	112/3
นางฉวีวรรณ คงกระพัน	48 ปี	ทำนา	116/1
นางอินฮ้อ บุตรดี (ใช้ภาษาเขมร)	89 ปี	ทำนา	1992
นางฉลวย มิสุข	70 ปี	แม่บ้าน	034
นายปราณีต สอนทรง	52 ปี	แม่บ้าน/รับจ้างเลี้ยงเด็ก	1240/ฅ
นางบังอร กระจ่างมล	59 ปี	ค้าขาย	-
นางบังอร กระจ่างมล (ซจร)	77ปี	ทำนา	254/ฅ
นายสุบิน กระจ่างมล			1325
นางสาวประทุมพร กระจ่างมล	41 ปี	รับจ้าง	1632
นางนงเยาว์ แจ่มจันทร์	70 ปี	-	115
นางแดง มีอยู่	-	-	1116-1116/1 เยื้องซอย 5
นายทองม้วน อยู่สุข	-	-	1116/1 เข้าซอย 10

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 4

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นางละอ่อน อยู่สุข	72 ปี	แม่บ้าน	1251
นายสอน ดีศรี	78 ปี	-	-
นายประสิทธิ์ ย้อยดา	51 ปี	-	-
นางละออ จำเรือง	41 ปี	-	126
นายไสว อยู่สบาย	-	-	145
นายกิตติศักดิ์ เลื่อมศรี	-	-	136
นายช้อยกิม ศรชัยสุวรรณ(เงินจากบางบริบูรณ์ 80 ปี)		ทำนา	1222
นางน้อย พยัคฆ์เพชร	-	ค้าขาย	-
นายสำราญ พยัคฆ์เพชร	63 ปี	ทำสวน	1184
นางตุ้ พยัคฆ์เพชร	86 ปี	ค้าขาย	1088
นางวิมล พยัคฆ์เพชร	-	-	1184
นายบุญสม สุวรรณโชติ	70 ปี	ทำนา/ค้าขาย 19/1 หมู่ 12 ต.ท่างาม	
นางทวี สุวรรณโชติ	64 ปี	ทำนา	19/1
นางลำไย มากบุญ	60 ปี	-	-
นางละมัย จิตต์สุภา	37 ปี	ลูกจ้างประจำ/รับจ้าง 16/3 หมู่ 18 ต.ท่างาม ย้ายจาก 269 ฉ	
นางสาคร ชำคอง	90 ปี	-	-
นางสาวทองหยิบ ชำคอง	65 ปี	ทำขนมขาย	1168
นางสอิ่ง ชำคอง	70 ปี	-	1304
นายสมบัติ บุญธรรมเจริญ	57 ปี	ค้าขาย	ร้านปารีส
นางทองคำ กุลสูงเนิน	75 ปี	หาปลา	88 ท่างาม
นางชัชชัย สกุลพราหมณ์	70 ปี	แม่บ้าน / ค้าขาย	1250
จำสิบเอกเฉลย สกุลพราหมณ์	-	-	1250
นายวิเชียร สกุลพราหมณ์	-	-	1032
นางแฉล้ม สกุลพราหมณ์	-	-	1032
นายชัยณรงค์ สกุลพราหมณ์	65 ปี	ขับรถรับจ้าง	1250
นางตลับ ไตรเดช	65 ปี	เจ้าของหอพัก	251/1ฉ
นายสุวิธร ไตรเดช	46 ปี	-	1316

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 5

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นายจต บันเขต	74 ปี	ทำนา	262
นายสุกิม ศรีแสงสุวรรณ	80 ปี	รับจ้างโรงงานสีข้าว	222
นางอุทัย ศิริจันทร์	57 ปี	แม่บ้าน	1336/2 (เพชรโพย)
นางไสว พวงรัตน์	65 ปี	ทำนา	1337/6(หอพลอย)
จำสืบเอกจรรย์ คำต่าย	74 ปี	ข้าราชการบำนาญ	111 หมู่ 12 (ซ่อมจักรยานชอยเพชรโพย)
นายทอง	67 ปี	-	222 ณ
นางสำเนียง สมคะเน	46 ปี	ค้าขาย	1336
นางเสงี่ยม ธาราดล	82 ปี	-	1230
นางลำเจียก ชมพันธ์	62 ปี	-	1242
นางเจียง ชมพันธ์	80 ปี	เดินเรือ/ทำนา	969
นางเฉลา สุภาพงษ์	73 ปี	-	1248
พันโทประดิษฐ์ เลิศศิลป์	72 ปี	ข้าราชการบำนาญ	1254
นางชวน เลิศศิลป์	68 ปี	ข้าราชการบำนาญ	1254
นางเช่อม เลิศศิลป์	80 ปี	-	1254
นายสกล ศุภไทย	-	-	1256
นายสุธน ศุภไทย	-	-	1256
นางทองย้อย ถาดทอง	75 ปี	-	1274
นายเฉลิม สมบัติทวี	78 ปี	-	1278
นางสุวดี สมบัติทวี	-	-	-
นายเงิน แสนสุข	-	-	4/1 บ้านบัวราย
ร้อยตรี ฉนวน พลังสุข	61 ปี	ข้าราชการบำนาญ	1120
นางกุหลาบ พลังสุข	-	-	1122
นางสมบุญ บัวประเสริฐ	-	-	1194
ร้อยตรีสมศักดิ์ บัวประเสริฐ	-	-	1194
นายสวัสดิ์ สง่าเดช	-	-	1212
นางทองอยู่ นนทโคตร	-	-	1228/1

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 6

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นางอำนาจ สาดรพันธ์	-	-	1238
นายสิทธิชัย เสริมสมบุญ	-	-	1238
นางสำแล อัมพันธ์ชัย	-	-	1234
นางแถม อัมพันธ์ชัย	-	-	1246
นายจรววย ศุขพันธ์	-	-	1258
นางนงเยาว์ คำวงษ์	-	-	1284
นางทองเรือ เลี่ยมสงวน	-	-	1292
นายชาญศิลป์ สุภาพงษ์	-	-	ทำงาน
นายชิต รสเกษร	71 ปี	-	บางบริบูรณ์
นางเผย รสเกษร	-	-	บางบริบูรณ์
นางไพลิน พลหาญ (กิมเฮียด)	74 ปี	แม่บ้าน	1036/1 ซอย 9
นางนงลักษณ์ บุญประกอบ	32 ปี	แม่บ้าน	239
นางสาวจินดา บัวชุม	60 ปี	ค้าขาย ปลุกผัก	206
นางบุญหลง บัวชุม	73 ปี	ปลุกตะไคร้	206
นางสาวสุนีย์ ไชยสรวล	57 ปี	ทำนา/รับราชการ	1128
พันโท ประยูร ยืนยงค์	65 ปี	รับราชการ	1128
นางสาววันทนี จิตประกอบ	18 ปี	นักศึกษา	1144
นางสาววรรณิ จิตประกอบ	19 ปี	นักศึกษา	216 ฉ
นางประคองศรี จิตประกอบ	43 ปี	รับราชการ/เจ้าของหอพัก	216 ฉ
นางอรทัย เหนือเกาะหวาย	49 ปี	รับราชการ	1168
นางเฉลิม จินดาประเสริฐ	83 ปี	แม่บ้าน	1176
นายแดง คำเพชร	40 ปี	ทำนา	1190
นางสาวสุวรรณ นวลนารักษ์	15 ปี	นักศึกษา	1204
นางวรินทร์ บุญอินทร์	47 ปี	รับราชการ	1232/1
นายสำราญ ชูตระกูล	76 ปี	รับจ้าง	37 หมู่ 12
จำليبเอกพิมพ์ สอนส่ง	68 ปี	ค้าขาย/ข้าราชการบำนาญ	116/5
นางสงบ ขวัญเพชร	62 ปี	ทำนา	-
นายสว่าง พลุเรือ	70 ปี	ทำนา	25 หมู่ 3

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์ 7

ชื่อ - สกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่
นางนวน แก้วทอง	65 ปี	รับจ้างทั่วไป	112 หมู่ 3
นางทองใบ ยามน้ำทรัพย์	56 ปี	ทำนา	55 หมู่ 3
นางอุไรวรรณ สวัสดิ์	60 ปี	ค้าขาย/ทำนา	78 หมู่ 5
นางบุญล้อม สว่างกิจ	62 ปี	แม่บ้าน	123 หมู่ 5
นางสมร พูลสุข	60 ปี	-	10 หมู่ 13
นางละม่อม สร้อยจำปา	72 ปี	-	111 หมู่ 1
นางพะยอม พูลเฉลิม	82 ปี	-	119/6 หมู่ 1
นางสะอาด	45 ปี	ค้าขาย	85/138
นางปราณีต สมปอง	52 ปี	แม่บ้าน	130
นางวรรณา ปิ่นน้อย	53 ปี	-	73/1 ฅ
นางเรณู ปลั่งกมล	43 ปี	-	-
นางสุนทร ศรีประไพ	35 ปี	แม่บ้าน	26
นายสำราญ ชุตกุล	76 ปี	รับจ้าง	37
นายสว่าง พูลเชื้อ	70	ทำนา	25
นางอุไรวรรณ สวัสดิ์	60 ปี	ค้าขาย	-
นางสมร พูลสุข	60 ปี	-	10
นางละม่อม สร้อยจำปา	72 ปี	แม่บ้าน	111
นายชัยณรงค์ สกุลพราหมณ์อายุ	65 ปี	ขับรถ	224

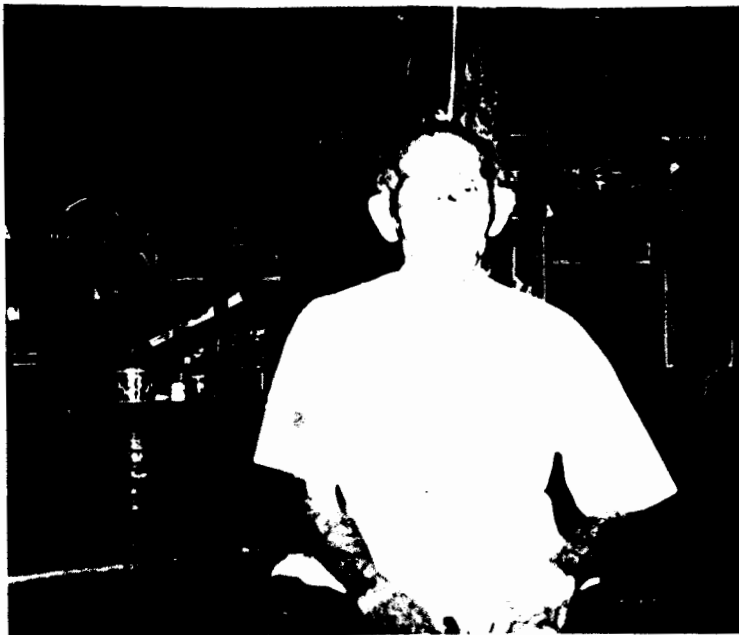
ฯลฯ

ภาคผนวก
ภาพบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์
ภาพวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และสิ่งของเครื่องใช้

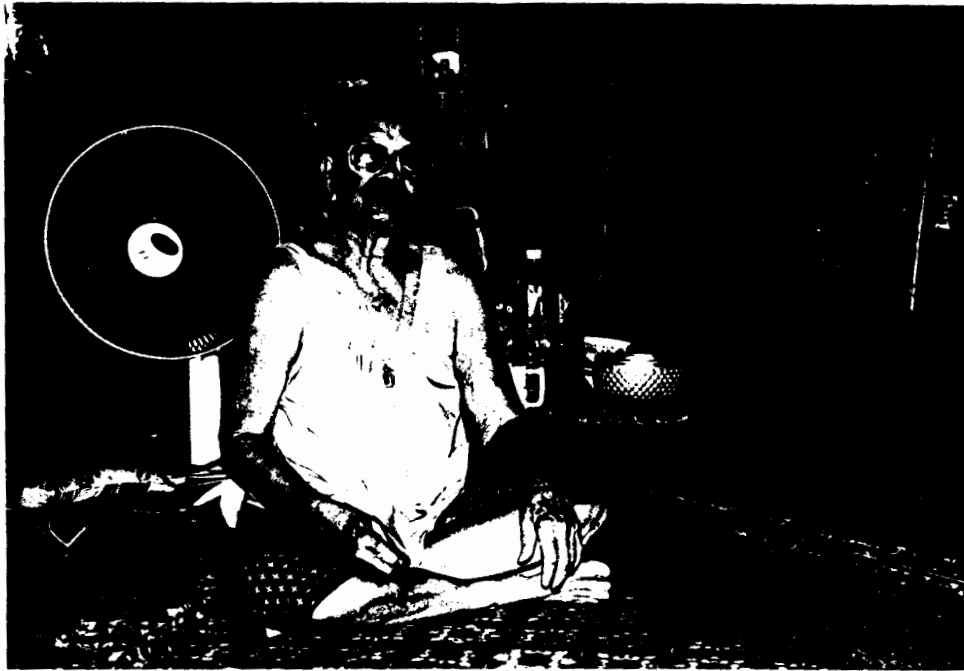
ภาพบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

นางเช่อม เลิศศิลป์

นายไฉ่ ภูศิริ

นางละออง ภูศรี

นางประสิทธิ์ ครุฑคง

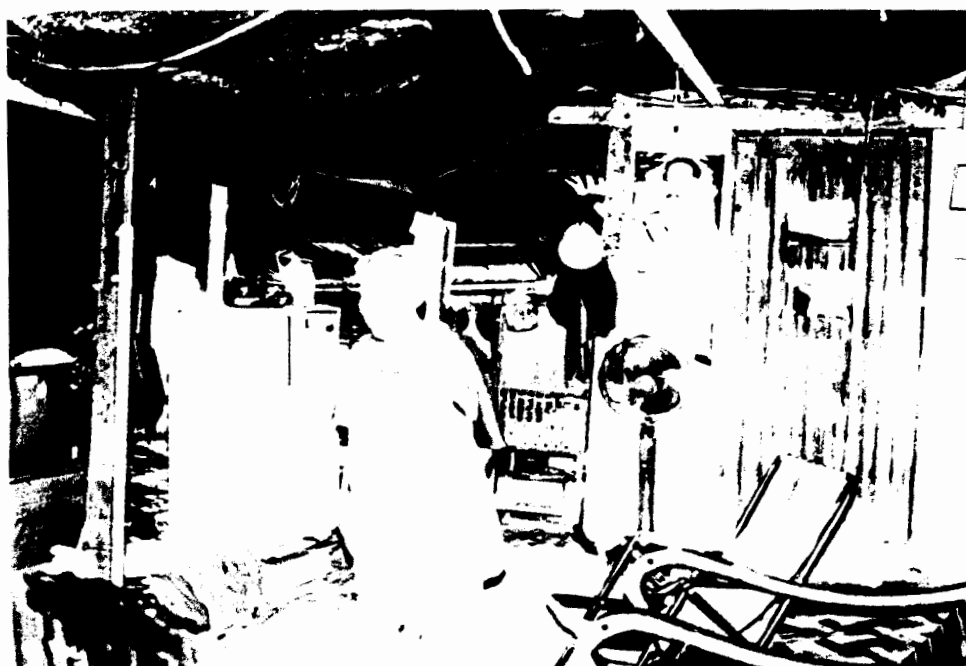
นางปราณีต สอนทรง

พันโทประดิษฐ์ และนางชวน เลิศศิลป์

นางไพลิน พลหาญ (นางกิมเฮียด)

นายชิต รสเกษร

ภาพวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และสิ่งของเครื่องใช้

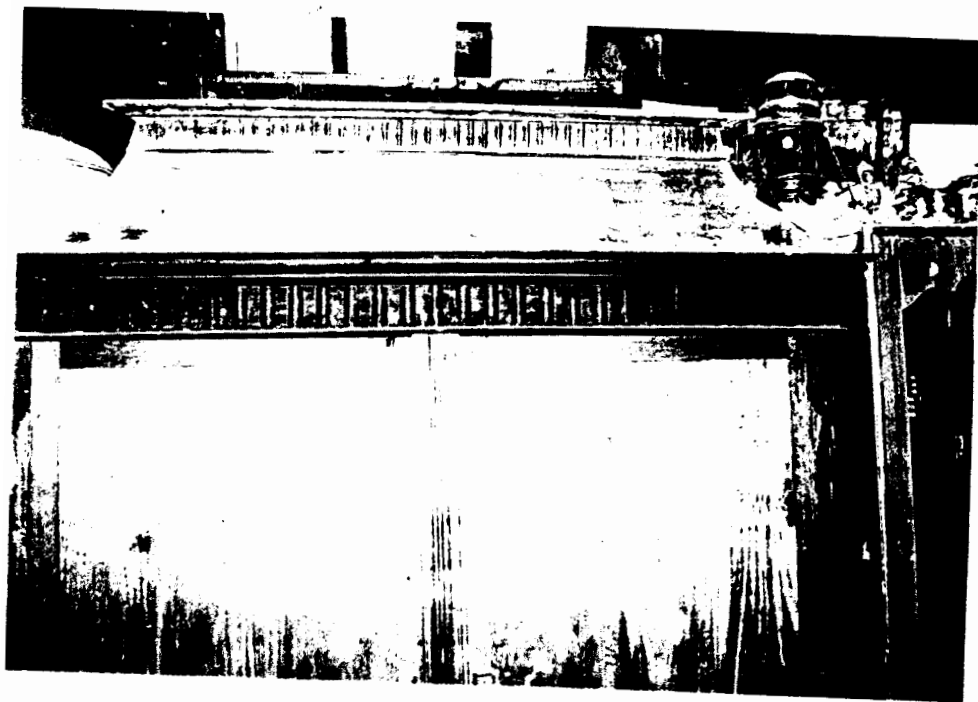
การแต่งกายของ ชาย หญิงชาวคลองวีว

ลักษณะบ้านเรือนในปัจจุบัน

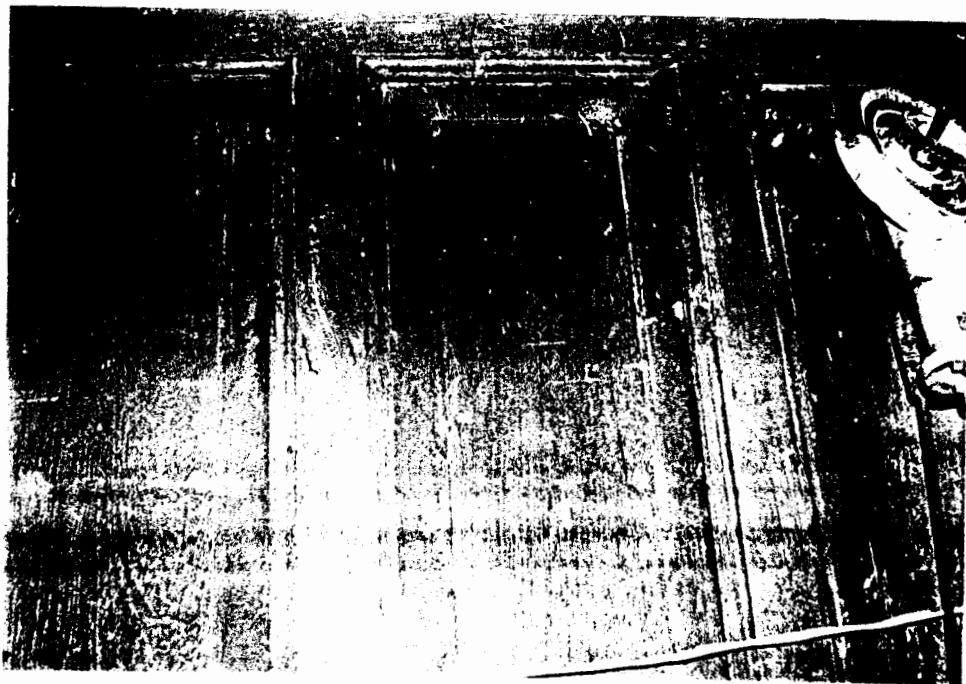
ช่องระบายลมในบ้าน

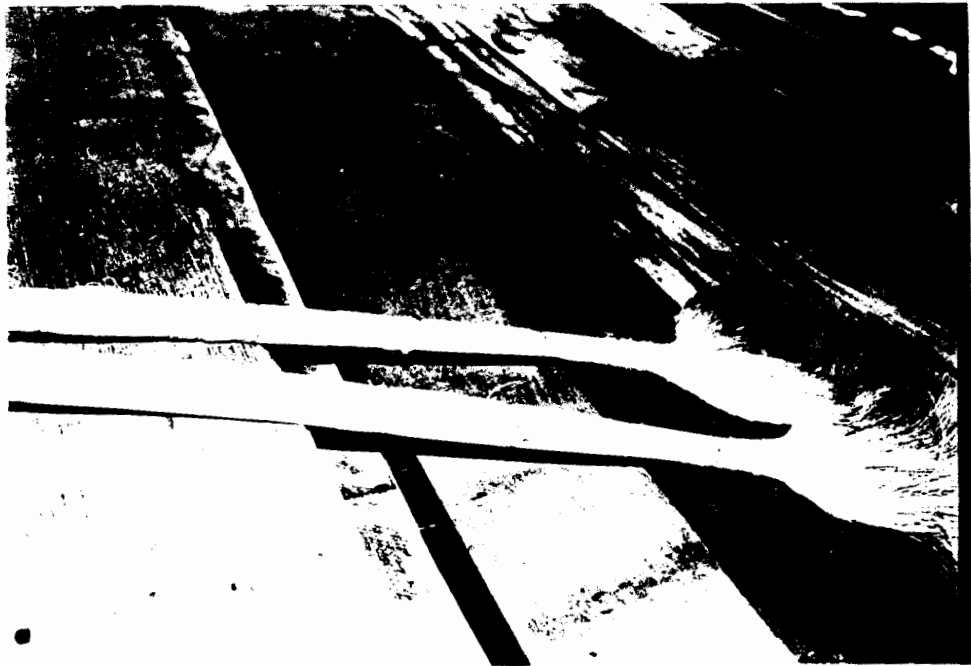
ตู้ไม้โบราณ

ประตูบ้านสมัยเก่า

ฝานบ้าน เรียกฝาสายบัว

ไม้กวาดต้นกก

การเล่นเพลงพื้นบ้าน (เพลงระบำ)

ประเพณีแข่งเรือ

รถ ถนน พ.ศ. 2510

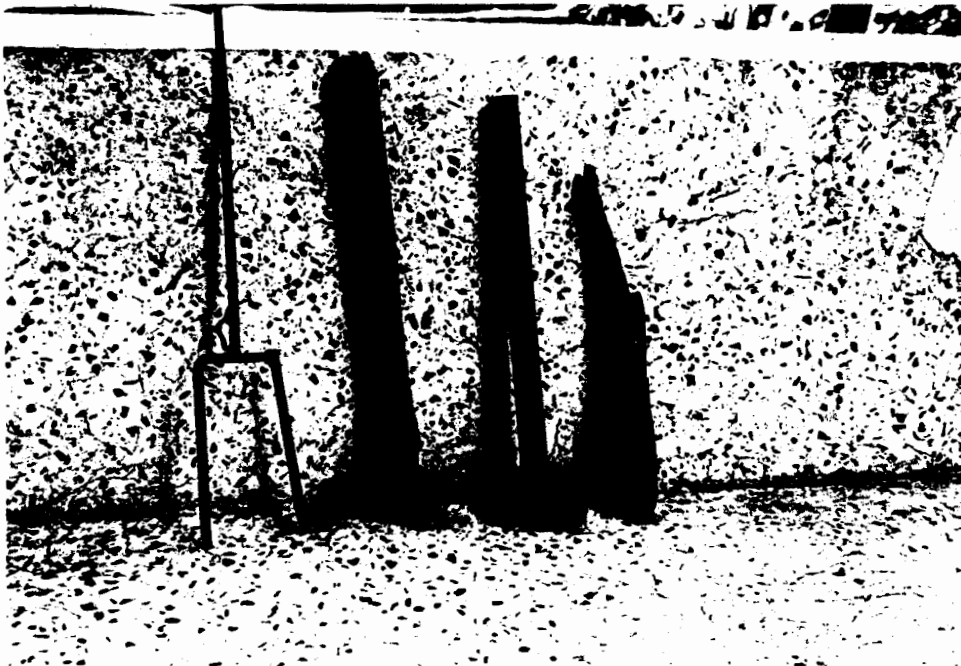
ต้นมะขามใหญ่ริมคลอง

ต้นมะเกลือ

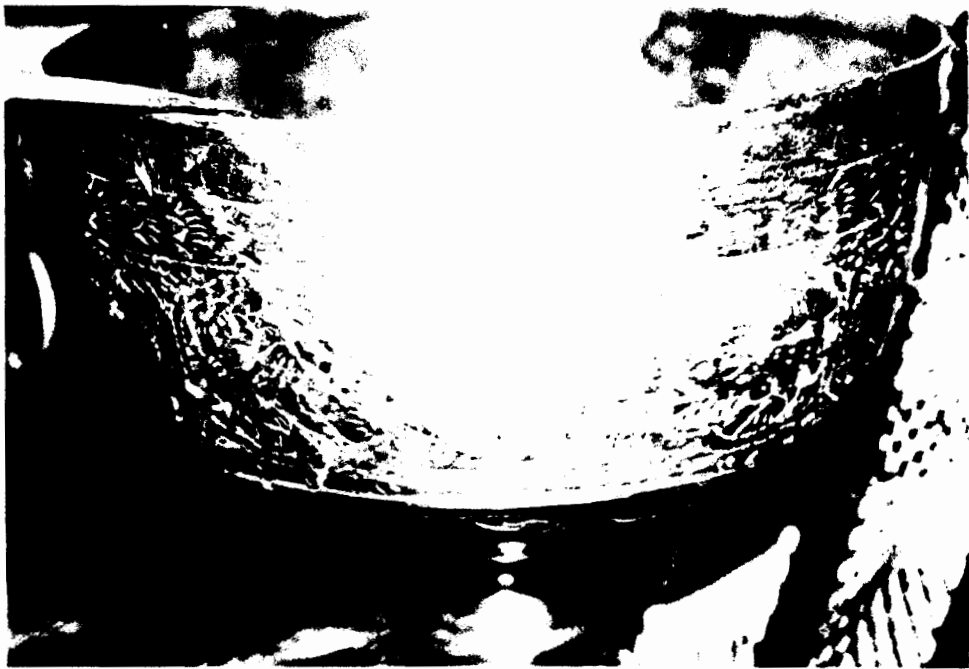
บ้านคนเขมร พ.ศ. 2510

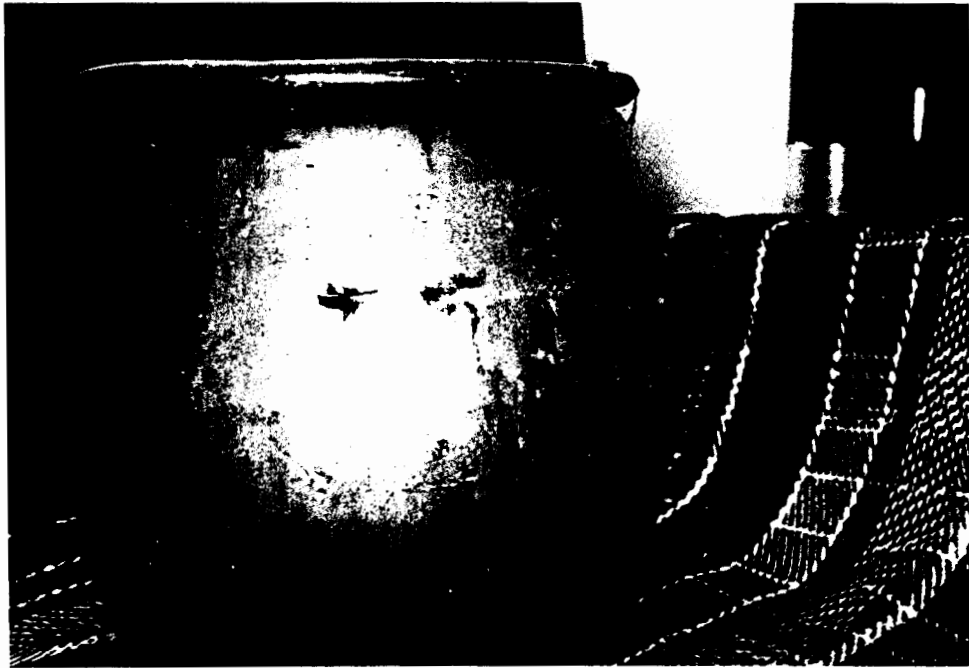
เครื่องตั้งลูกดิ่ง ค้อน เครื่องมือตัดผิวไม้ ทำจากหนังปลากะเบน

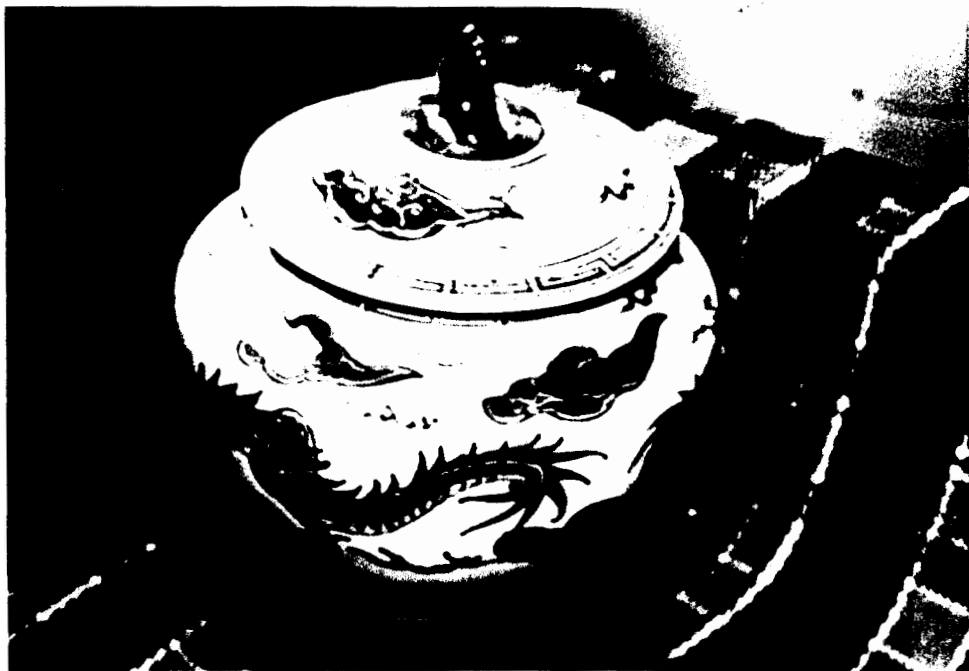
กระโถน กระเบื้องเคลือบจากพระตะบอง

ชั้นลงหิน

โถ่งลายพุ่มเฟือง

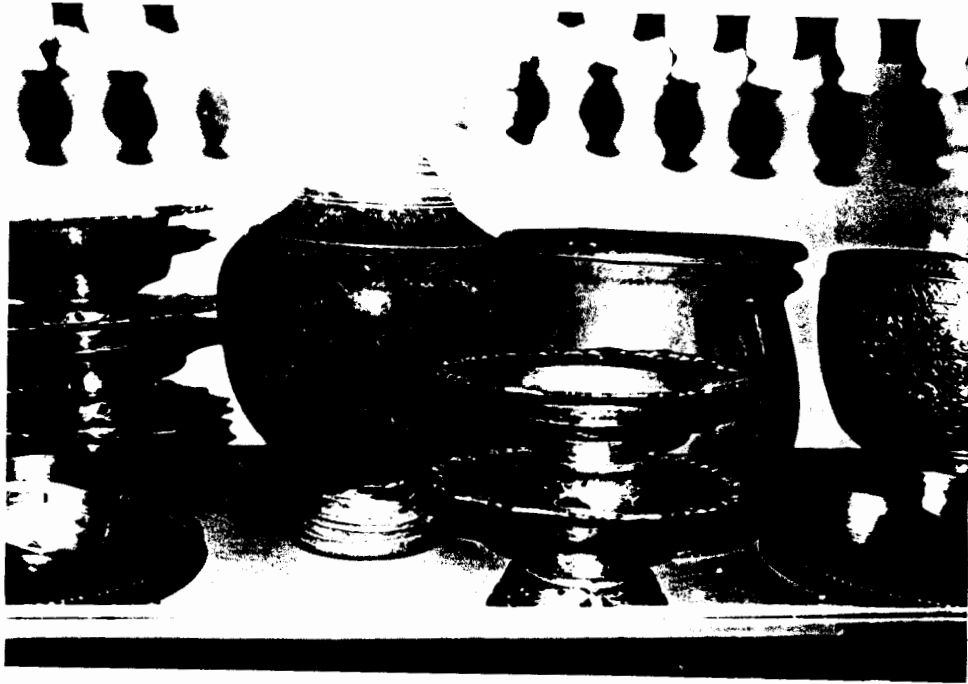
โถน้ำลายคราม

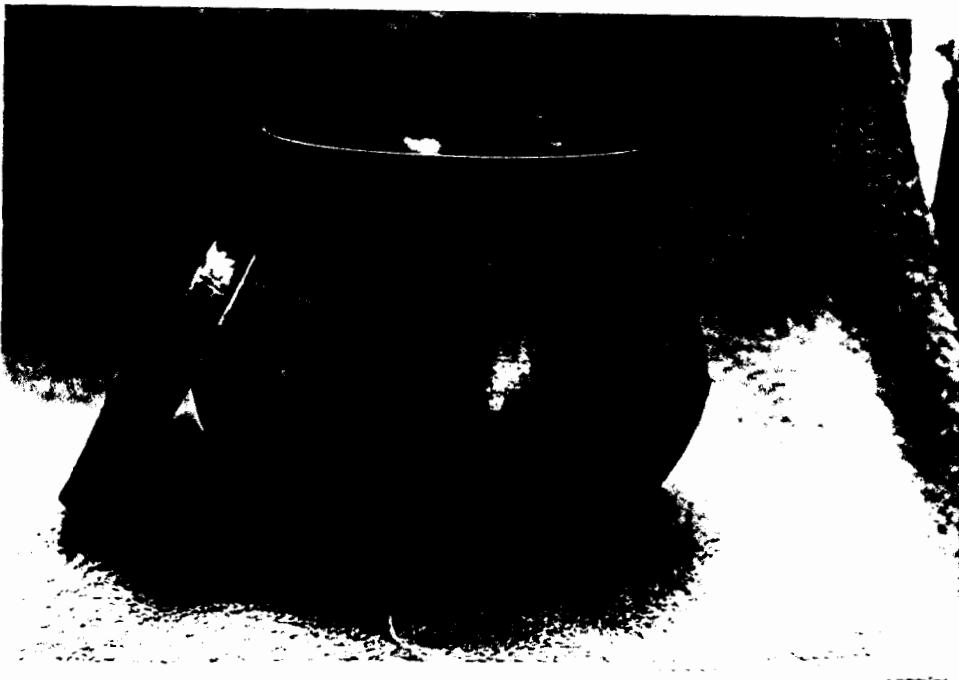
พานทองเหลือง กาน้ำลายคราม

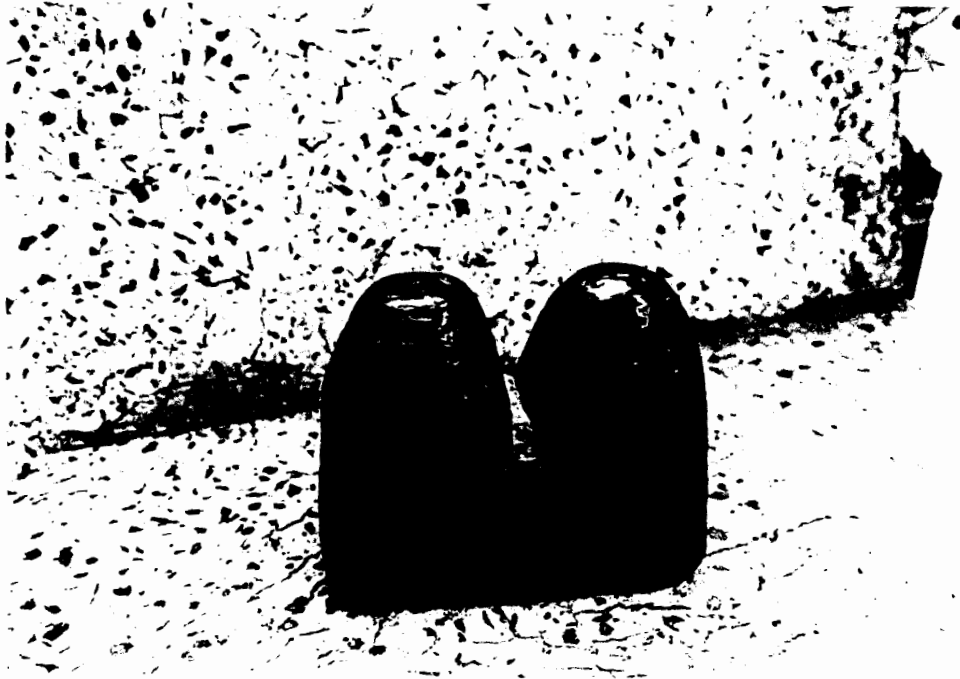
ไหจีนปากช้าง

ขันเงิน พานเงิน พานทองเหลือง

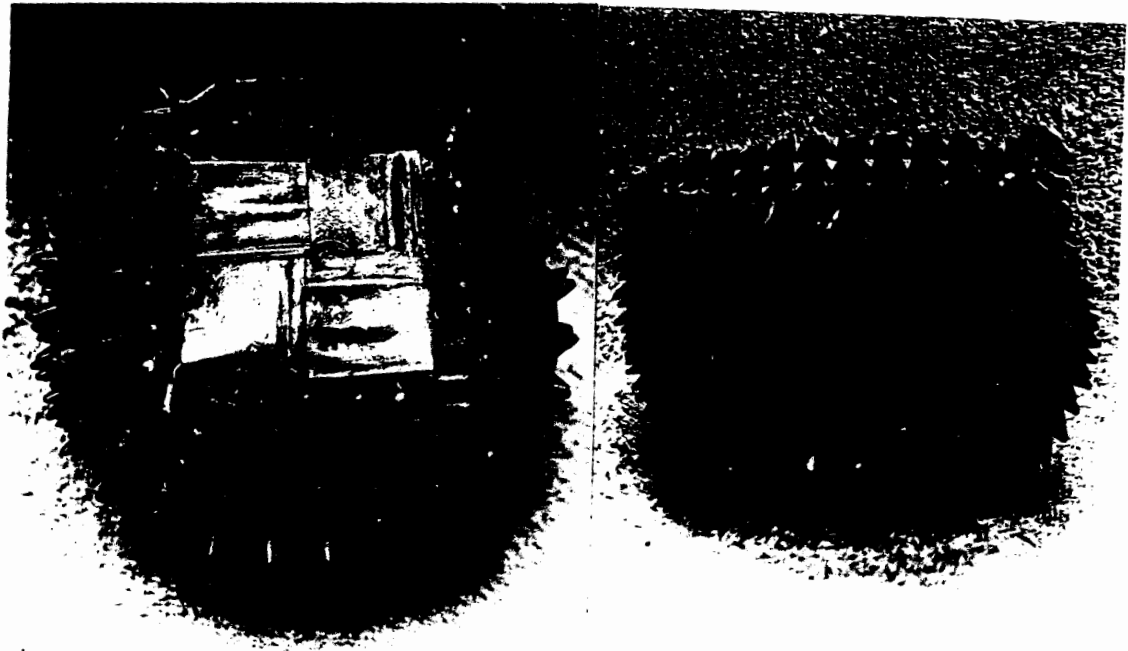
หม้อแขกทองเหลือง

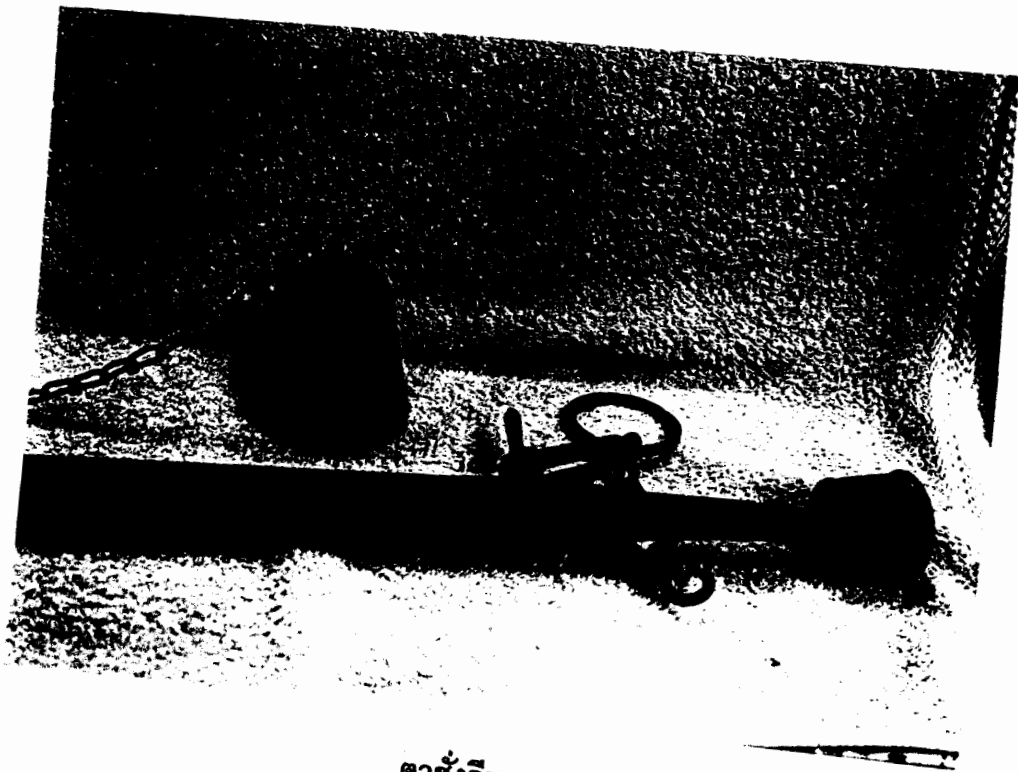
นมนาง

ครกตำหมากทำจากไม้

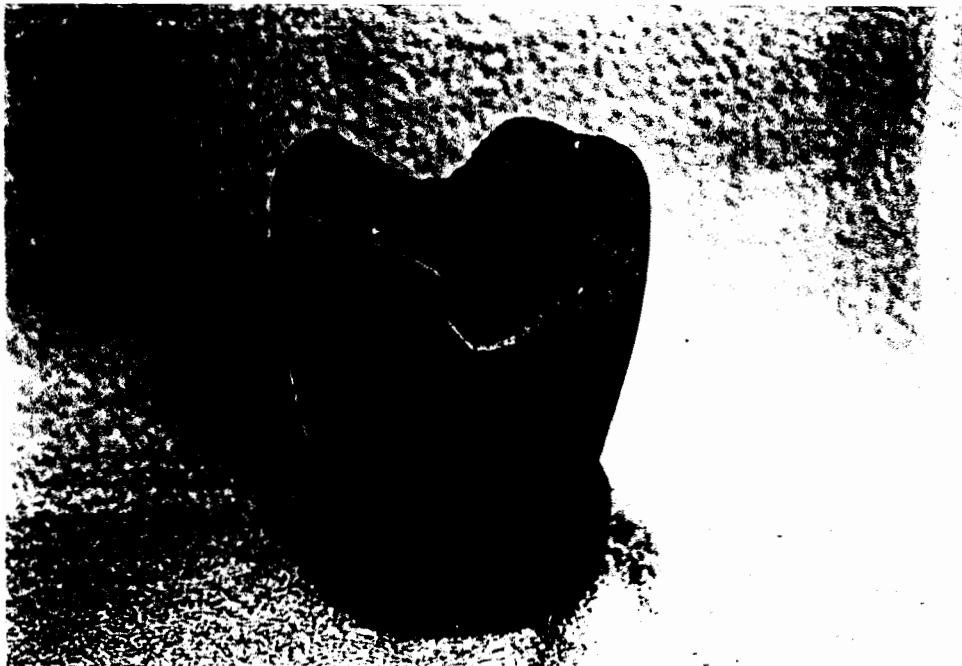
ตะกร้าใส่ของลายหนามทุเรียน ทำจากใบตาล

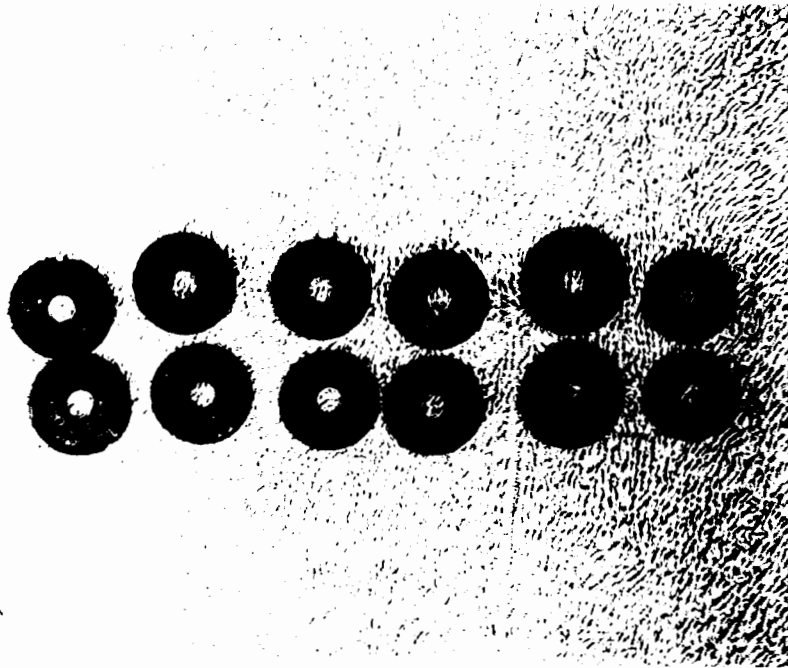
ตาชั่งจีน

นมนาง

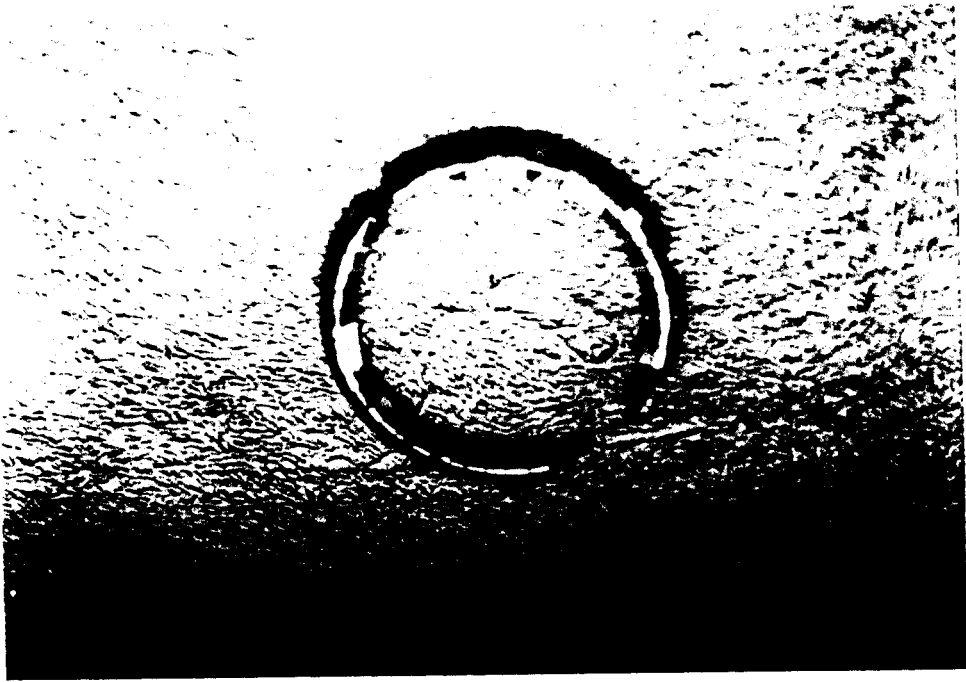
ครกตำหมากทำจากไม้

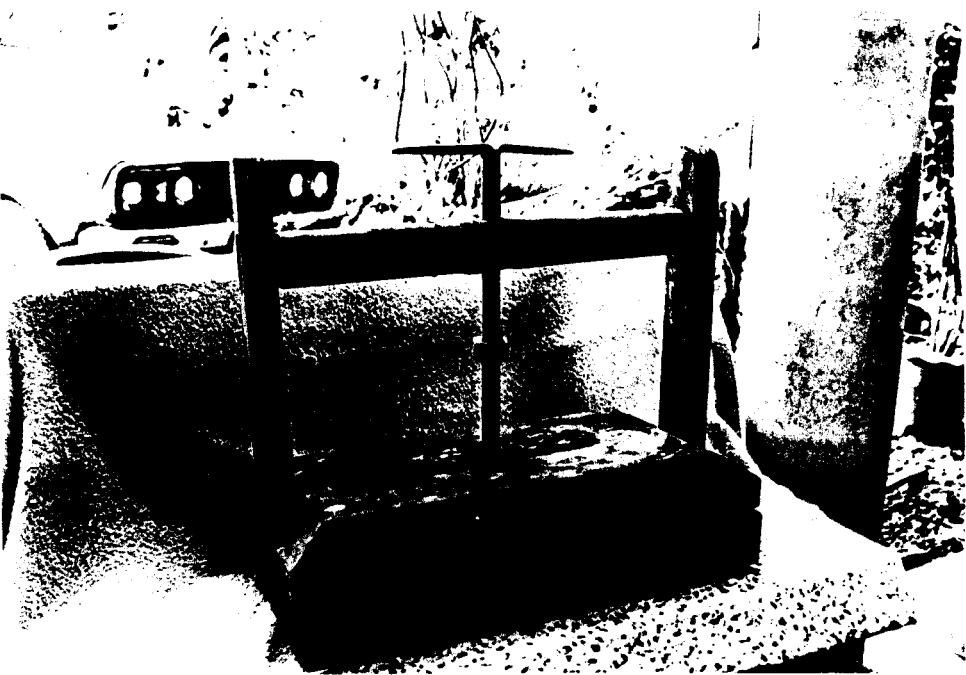
เหรียญสตางค์

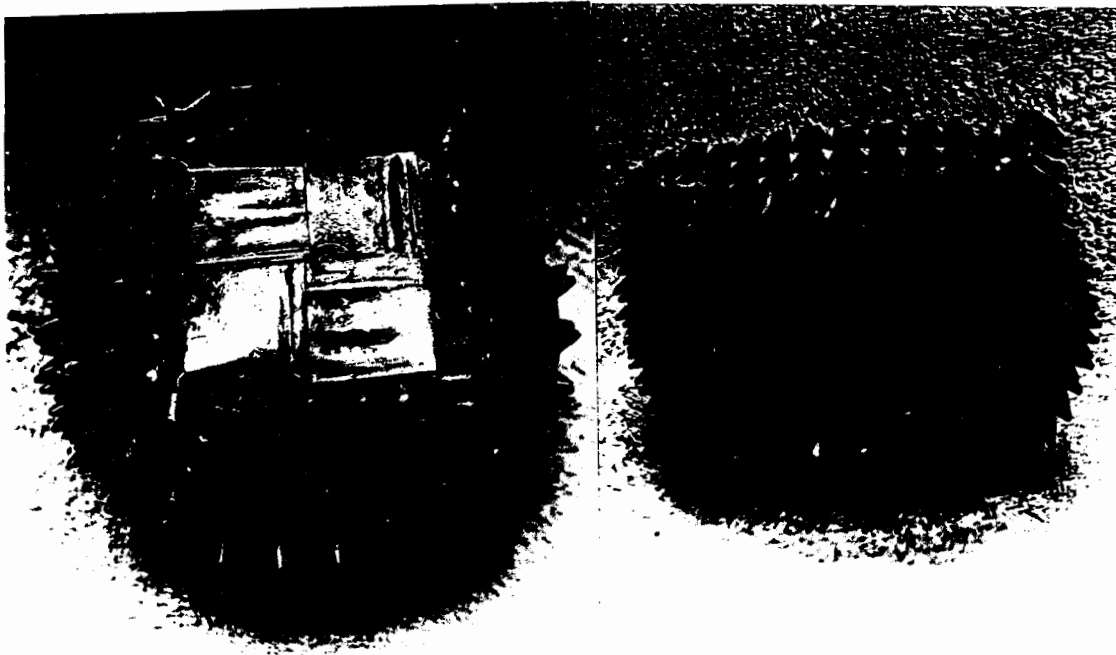
เครื่องนําใบพลู

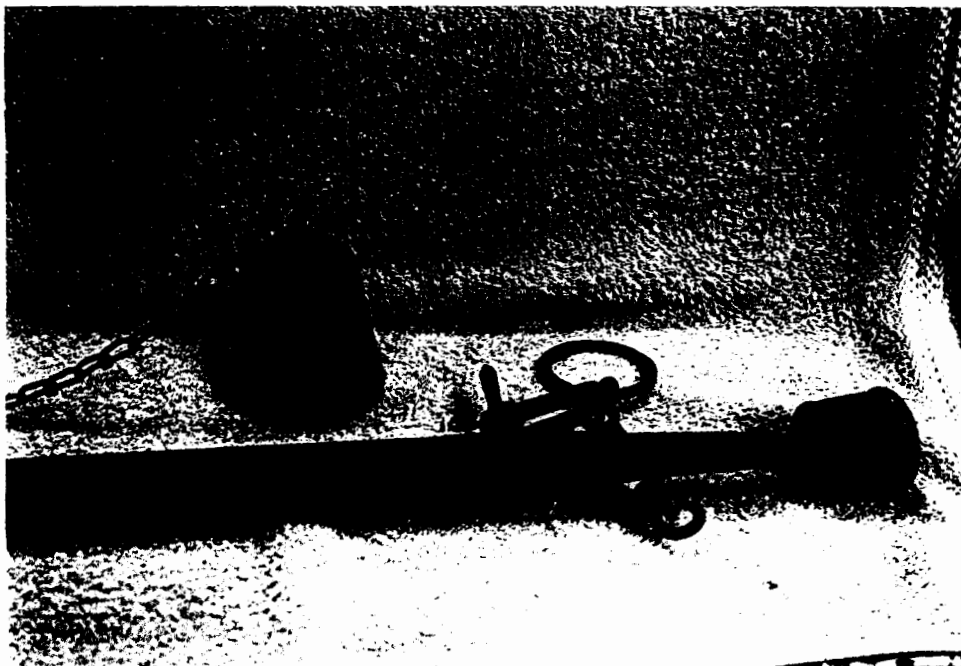
กำไลงาช้าง

เครื่องอัดผ้าถุง

ตะกร้าใส่ของลายหนามทุเรียน ทำจากไผ่ตาล

ตาขังจีน

คาถาเตนักษัตรปอบ

ยันต์พระพยอม พระอาทิตย์